



POLTAVA UNIVERSITY OF
ECONOMICS AND TRADE

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ



Полтава
2022

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ» (ПУЕТ)**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

**Полтава
ПУЕТ
2022**

УДК 339.1+640+664+37+657+005+004+80(062.552)

3-41

Друкується відповідно до Наказу по університету № 173-Н від 05 вересня 2022 р.

Редакційна колегія:

Головний редактор – **О. О. Нестуля**, д. і. н., професор, ректор Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ).

Заступник головного редактора – **Н. С. Педченко**, д. е. н., професор, перший проректор ПУЕТ.

Відповідальний секретар – **Н. І. Манжура**, завідувач науково-організаційного відділу ПУЕТ.

Відповідальні редактори:

О. В. Гасій, к. е. н., доцент, директор Навчально-наукового центру забезпечення якості вищої освіти ПУЕТ;

С. В. Гаркуша, д. т. н., професор, в. о. директора Навчально-наукового інституту міжнародної освіти ПУЕТ;

А. С. Ткаченко, к. т. н., доцент, директор Навчально-наукового інституту денної освіти ПУЕТ;

В. Л. Шимановська, директор Навчально-наукового інституту заочно-дистанційного навчання ПУЕТ;

Л. М. Діденко, в. о. директора Центру інформаційного забезпечення освітнього процесу ПУЕТ.

Члени редакційної колегії:

А. В. Артеменко, к. е. н., доцент, завідувач кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин ПУЕТ;

Н. М. Бобух, д. філол. н., професор, завідувач кафедри української, іноземних мов та перекладу ПУЕТ;

В. Л. Іщенко, к. філол. н., доцент завідувач кафедри ділової іноземної мови ПУЕТ;

Т. В. Капліна, д. т. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи ПУЕТ;

Т. А. Костишина, д. е. н., професор, завідувач кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії ПУЕТ;

Ю. С. Матвієнко, к. п. н., проректор з науково-педагогічної роботи ПУЕТ;

А. І. Мілька, к. е. н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ПУЕТ;

О. В. Ольховська, к. ф.-м. н., завідувач кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій ПУЕТ;

І. М. Петренко, д. і. н., професор, завідувач кафедри педагогіки та суспільних наук ПУЕТ;

О. В. Яріш, к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів та банківської справи ПУЕТ.

Збірник наукових статей магістрів. – Полтава : ПУЕТ, 3-41 2022. – 268 с.

ISBN 978-966-184-435-2

У збірнику представлено результати наукових досліджень магістрів спеціальностей: Готельно-ресторанна справа; Економіка; Комп'ютерні науки; Міжнародні економічні відносини; Облік і оподаткування; Освітні педагогічні науки; Філологія; Фінанси, банківська справа та страхування.

УДК 339.1+640+664+37+657+005+004+80(062.552)

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.

За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу ПУЕТ заборонено.

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», 2022

ISBN 978-966-184-435-2

ЗМІСТ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ
ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

Освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Антонов О. О., Капліна Т. В.

Удосконалення якості послуг готельного підприємства 10

Білай А. В., Капліна Т. В.

Тенденції розвитку готельно-ресторанного
бізнесу в Одеській області 13

Голубєв Д. В., Капліна Т. В.

Шляхи підвищення конкурентоспроможності закладів
ресторанного господарства за рахунок нововведень 19

Грабовий В. Н., Капліна Т. В.

Удосконалення мотиваційного механізму управління
персоналом готельно-ресторанного комплексу 23

Діброва М. О., Капліна А. С.

Соціально-економічний розвиток засобів тимчасового
розміщення Дніпровського регіону 29

Молчанова А. В., Капліна А. С.

Управлінські інновації в умовах кризи – шлях
до подальшого розвитку готельних підприємств 33

Охрименко В. О. Столярчук В. М.

Перспективи розвитку готелю «Reikartz
парк готель Івано-Франківськ» 37

Парфьонова О. М., Капліна А. С.

Аналіз сучасного стану розвитку готелів у м. Яремча
Надвірнянського району Івано-Франківської області 42

Пасішник Д. С., Капліна А. С.

Підвищення продажу додаткових послуг в готельних
підприємствах за допомогою технологічних каналів 46

Сокол О. Р., Капліна Т. В.

Удосконалення методів
відбору персоналу у готелі «Верхоли Релакс Парк» 50

Ходіс Н. С., Капліна Т. В.

Впровадження аромамаркетингу для підвищення конкурентоспроможності готелю 56

Хоменко Я. С., Капліна А. С.

Удосконалення діяльності Favor Sport Hotel у м. Київ, за рахунок інновацій 61

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ЕКОНОМІКА

Освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»

Кисіль Л. А., Тужилкіна О. В.

Удосконалення мотиваційного управління персоналом в умовах змін..... 65

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Освітня програма «Комп'ютерні науки»

Бурко А. О., Черненко О. О.

Розробка програмного забезпечення тренажеру з теми «Рекурсивні функції» англomовного дистанційного навчального курсу «Теорія алгоритмів» 71

Купченко О. В., Черненко О. О.

Створення програмного забезпечення тренажеру з теми «Методологія програмування» англomовного дистанційного навчального курсу «Теорія програмування» зі спеціальності 122 «Комп'ютерні науки» 73

Лазаренко В. О., Гаркуша С. В., Ольховська О. В.

Розробка елементів сайту кафедр Навчально-наукового інституту денної освіти: UI/UX проектування та дизайн 76

Орлова Д. І., Черненко О. О.

Аналіз прогалин безпеки пірінгових мереж 79

Пилипченко В. С., Черненко О. О.

Про тренажер, що навчає розв'язуванню задач з теми «Нормальні алгоритми» англomовного дистанційного навчального курсу «Теорія алгоритмів» 84

Семикоз Д. С., Черненко О. О.

Методи штучного інтелекту при стратегічному
плануванні діяльності компанії.....87

Сімперович М. М., Черненко О. О.

Алгоритм тренажеру з теми «Верифікація
програм» для англомовного дистанційного
курсу «Теорія програмування»92

Собіборець О. Ю., Гаркуша С. В., Ольховська О. В.

Розробка навчального тренажеру з теми «Системи
числення, арифметичні операції в різних системах числення»
дисципліни «Архітектура обчислювальних систем»97

Chagonda N. S., Koshova O. P., Orikhivska O. G.

Some Peculiarities of Development of a Simulator
for the Distance Learning Course Programming II 102

Ghrmida S. M., Harkusha S. V., Koshova O. P., Orikhivska O. G.

Some Peculiarities of Development of
Desktop Application «Using Array in Java» 105

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

Білокіз М. Б., Пожар А. А.

Особливості виникнення та поширення
кредитних кооперативів у країнах світу..... 109

Коробко А. В., Артеменко А. В.

Глобальні тенденції розвитку світової
криптовалютної індустрії..... 113

Радевич В. О., Артеменко А. В.

Експортно-імпортна діяльність українських
підприємств: проблеми та перспективи розвитку 117

Ракосій В. О., Стрілець В. Ю.

Застосування SWOT-аналізу для визначення
рівня конкурентоспроможності підприємства:
досвід компанії «Walmart Inc.» 122

Рубан Л. В., Флегантова А. Л.

Сутність поняття конкурентоспроможності
в умовах глобалізації..... 127

Цимбаленко В. А., Стрілець В. Ю.

Особливості міжнародної маркетингової
стратегії ТНК в сучасних умовах 131

Яременко А. І., Стрілець В. Ю.

Світові тренди прямого іноземного
інвестування: досвід для України 135

**СПЕЦІАЛЬНІСТЬ
ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ**

Освітня програма «Облік і аудит»

Гурник В. Р., Мілька А. І.

Бухгалтерський облік як інформаційна система
податкових розрахунків з бюджетом..... 141

Довбенко О. Р., Мілька А. І.

Підходи науковців до визначення
поняття «Основні засоби» 144

Кожухар Р. Ю., Мілька А. І.

Економічна сутність і зміст категорії «Доходи» 149

Колесова О. І., Мілька А. І.

Економічна сутність нематеріальних активів для цілей
управління інноваційним розвитком підприємства 154

Різніченко Т. С., Мілька А. І.

Класифікація рівнів суттєвості при виконанні завдань
з аудиту виробничих запасів підприємства 161

Терещук Р. Ю., Прохар Н. В.

Документальне оформлення експортно-імпортних операцій: проблеми та напрями вдосконалення 165

Тітенко Ю. А., Педченко Н. С.

Поняття професійної етики бухгалтера та її зв'язок з доброчесністю в наукових дослідженнях 170

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Освітня програма «Освітня робототехніка»

Бут Я. Ю., Матвієнко Ю. С.

Спортивна освітня робототехніка як засіб формування навичок XXI століття 174

Кабак І. П., Матвієнко Ю. С.

Спортивна робототехніка в сучасній освіті 179

Матвієнко Ю. С., Матвієнко Ю. С.

Аналіз сутності steam-освіти в історичній ретроспективі 184

Чабан О. В., Матвієнко Ю. С.

Викладання адитивних технологій як засіб впровадження STEAM-освіти 189

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Гурвич Д. О., Петренко І. М.

Проектування викладачем вищої школи інноваційних технологій навчання 194

Ісенко М. Г., Шара С. О.

Аспекти формування мотивації студентів закладу вищої освіти до здоров'язберезливого дозвілля 199

Карпов Б. І., Петренко І. М.

Педагогічні умови формування правової культури майбутніх фахівців в умовах коледжу 207

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ФІЛОЛОГІЯ

Освітня програма «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

Алан Д. М., Іщенко В. Л.

Особливості перекладу англomовного художнього
тексту українською мовою (на матеріалі твору
Джона Грішема «Острів Каміно») 213

Добринь А. О., Іщенко В. Л.

Особливості перекладу кольорів на українську мову 217

Калінічева А. В., Іщенко В. Л.

Вплив перекладу на відображення
історії та характери персонажів на
матеріалі роману Лі Бардуга «Шістка Воронів»..... 221

Левашко Є. О., Іщенко В. Л.

Особливості американського гумору та специфіка його
перекладу (на прикладі комедійного серіалу
«Дві дівчини без копійчини»)..... 225

Лук'янова В. В., Сухачова Н. С.

Переклад української поезії англійською мовою:
від класиків до сучасності 230

Нос Ю. О., Опанасенко В. В.

Труднощі перекладу поетичних творів 237

Трибрат Б. В., Опанасенко В. В.

Особливості перекладу юридичної термінології
(на прикладі телесеріалу «Форс-мажори») 241

Шпигун А. О., Стеценко В. В.

Проблеми перекладу мультиплікаційних фільмів..... 243

**СПЕЦІАЛЬНІСТЬ
ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА
СТРАХУВАННЯ**

Освітня програма «Фінанси і кредит»

Давиденко Б. В., Тимошенко О. В.

Трансформація податкових надходжень в
умовах реформування місцевого самоврядування 249

Карачковська П. С., Яріш О. В.

Цифровізація як напрям трансформації
фінансового сектору України..... 253

Колісник В. О., Педченко Н. С.

Зарубіжний досвід оподаткування прибутку
підприємств та його адаптація до вітчизняних умов 258

Курмишева А. Є., Гудзь Т. П.

Оцінка стану фінансової рівноваги підприємства..... 263

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

Освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

УДК005.591.6:330.341:640.412

УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ПОСЛУГ ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Антонов О. О., магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Капліна Т. В., д. т. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Анотація. Проведено сучасний аналіз стану якості послуг в готельному господарстві м. Полтава. Визначена існуюча потреба в удосконаленні якості надання послуг. На прикладі готелю «Алея Гранд» розглянуто службу прийому і розміщення та процес удосконалення на підприємстві. Визначено переваги та перспективи для готелю від впровадження інновацій.

Ключові слова: якість, готельне підприємство, служби прийому і розміщення, конкурентоспроможність, персонал, готельні послуги, автоматизації, кваліфікація персоналу.

Abstract. A modern analysis of the quality of services in the hotel industry in Poltava was conducted. The existing need for improving the quality of services has been identified. Organizational reception and accommodation services and the process of their installation at the enterprise are considered on the example of the “Aleya Grand” hotel. The advantages and prospects for the hotel from the introduction of innovations are determined.

Keywords: quality, hotel enterprise, reception and accommodation services, competitiveness, staff, hotel services, automation, staff qualification.

Постановка проблеми. В умовах жорсткої конкуренції сфера гостинності стає глобальним соціально-економічним явищем. Нині готельному підприємству доводиться шукати різноманітні шляхи для удосконалення якості на ринку готельних послуг та

наслідуванню загальних трендів галузі. Одним із найефективніших шляхів покращення якості в готелі є удосконалення саме служби прийому та розміщення. Вона є однією з основних при отриманні споживачем першого враження про готель. Саме тому забезпечення удосконалення діючого готелю «Алея Гранд» у м. Полтава є актуальним та дозволить створити умови для підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Теоретичну та методологічну базу дослідження щодо підвищення якості послуг в готельному бізнесі склали праці такими наукових діячів, як. Болт Гордон Дж, Селютін В. М., Василенко В. О., Гуляєв В. Г., Капліна Т. В., Столярчук В. М., Малюк Л. П., Капліна А. С. [1–5].

Формулювання мети. Метою статті є розробити заходи щодо підвищення якості надання послуг в готелі «Алея Гранд», забезпечити його конкурентоспроможність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Служба прийому та розміщення є основним функціональним підрозділом в обслуговуванні клієнтів готелю «Алея Гранд». Під час надання послуг гості напряму взаємодіють з персоналом цієї служби – отримують інформацію про готель, бронюють місця (за умови відсутності служби бронювання як окремої структурної ланки).

Ця служба тісно співпрацює з іншими, пов'язаними із безпосереднім обслуговуванням споживачів (бронювання, обслуговування номерів, підрозділ харчування), аналізує зайнятість номерів на поточну добу, контролює оплату готельних послуг клієнтами, забезпечує ведення технічної документації, пов'язаної з обслуговування гостей та ін.

Персонал служби прийому та розміщення разом зі службою бронювання першими виходять на контакт з клієнтами, тому від їх професіоналізму залежить перше враження про готель в цілому. Разом з тим існують певні вимоги до розміщення і роботи цієї служби, без наявності яких неможливо досягти якісного обслуговування:

1. Служба прийому та розміщення (рецепція) розташовується в безпосередній близькості від входу в готель. і орієнтована на гостей.

2. Вона має оригінальне, естетично привабливе оформлення з елементами освітлення, необхідне технічне (телефон, комп'ютер) та інформаційне забезпечення (рекламні буклети, прайслисти, візитки тощо).

3. На рецепції передбачено усі умови на випадок карантинних вимог: маски для персоналу, гумові рукавички, санітаїзери, окремі бокси для використаних масок і рукавичок. Передбачено відокремлені через 1,5 м санітарні зони.

4. Обслуговуючий персонал (черговий адміністратор) має бездоганний зовнішній вигляд і своєчасно і грамотно забезпечує процес прийому та поселення гостей.

У готелі «Алея Гранд» Службу прийому та розміщення гостей очолює головний адміністратор (завідувач служби прийому та розміщення). Йому підпорядковуються інші адміністратори, портье, касири служби прийому та розміщення.

Одним із найважливіших аспектів надання якісних послуг готелем є забезпечення високого рівня гостинності. Без відчуття турботи людина, яка переступила поріг підприємства, відчуває себе не достатньо комфортно, що впливає на подальше її сприйняття готелю. Гостинність, як добрі особисті стосунки між персоналом і клієнтами, часто забувається і стає втраченим місцевцем. Пояснення цьому шукають або в поведінці працівників, або в ігноруванні потреб клієнтів, або в більшій зацікавленості керівників готелів у збільшенні прибутку.

У готельному комплексі «Алея Гранд» необхідно провести роботи з покращення умов проживання шляхом переведення частини номерів у номери «Люкс».

Також необхідно сприяти розвитку нових сервісних послуг, які передбачають використання нових технологій у ресторанному господарстві, використання сучасного обладнання під час прибирання кімнат, пральні та хімчистці. Необхідно розширити перелік додаткових послуг: солярій, аерарій та ін.

Для покращення системи автоматизації в готельному комплексі «Алея Гранд» необхідно оновити частину оргтехніки для забезпечення ефективної роботи персоналу.

Висновки. Удосконалення якості послуг готельного підприємства – невід’ємна умова розвитку підприємства готельного господарства в умовах конкуренції. Лише якісні послуги дозволить готелю зміцнити свої позиції на ринку, збільшити його популярність не лише у Полтаві, а й в інших містах України, покращити роботу служби прийому та розміщення.

Список використаних джерел

1. Болт Гордон Дж. Практичний посібник з управління збутом. Київ : Економіка, 2001. 271 с.
2. Селютін В. М. Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі / Селютін В. М., Токарчук Г. В. // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг». 18 жовтня 2012 р., м. Харків. Ч. 1. С. 273–274.
3. Василенко В. О. Теорія та практика розробки управлінських рішень : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2002. 420 с.
4. Інноваційні технології в готельному господарстві: основи теорії [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Капліна Т. В., Столярчук В. М., Малюк Л. П., Капліна А. С. Полтава : ПУЕТ, 2018. 357 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8074/1/210-1039.pdf> (дата звернення 01.11.2022).
5. Гуляев В. Г. Нові інформаційні технології у туризмі. М. : ПРИОР, 2000.

УДК338.486-043.86:640.4(477.74)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Білай А. В., *магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»*

Капліна Т. В., *д. т. н., професор завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи*

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан готельно-ресторанного бізнесу Одеської області. Проаналізовано рекреаційний та природний потенціал території. Встановлено проблеми на ринку та можливі шляхи їх вирішення. Визначено основні тенденції розвитку готельно-ресторанного господарства Одещи-

ни. Виявлено місце регіону серед інших туристичних областей України. Встановлено частку іноземних туристів та запропоновано способи її збільшення. Подано перелік додаткових послуг та способи підвищення конкурентоспроможності

Ключові слова: готельно-ресторанний бізнес, інноваційний розвиток, туризм, рекреація, курорт, Одеська область, додаткові послуги, конкурентоспроможність.

Abstract. The article analyzes the current state of the hotel and restaurant business in Odesa region. The recreational and natural potential of the territory was analyzed. Problems on the market and possible ways of solving them have been identified. The main trends in the development of the hotel and restaurant industry in Odesa were determined. The place of the region among other tourist regions of Ukraine has been revealed. The share of foreign tourists and ways to increase it have been established. A list of additional services and methods of increasing competitiveness is provided.

Keywords: hotel and restaurant business, innovative development, tourism, recreation, resort, Odesa region, additional services, competitiveness.

Постановка проблеми. Готельно-ресторанне господарство є однією з головних складових туристичної індустрії України. Одеська область вважається одним із провідних туристичних центрів. Адже тут зосереджені природний, рекреаційний та історичний потенціали регіону. Враховуючи це Одещина має величезні перспективи для розвитку готельно-ресторанної індустрії.

Однак, проаналізувавши ринок послуг можна побачити недостатній рівень конкурентоспроможності серед вітчизняних готельно-ресторанних комплексів. Заклади розміщення в Одеській області не відповідають міжнародним нормам проживання та обслуговування. Перш за все серед готельних підприємств низька частка закладів вищої категорії, а матеріально-технічна база застаріла і потребує модернізації. Також недостатня кількість сучасних технологій та інноваційних систем управління, які є передумовою високого рівня якості послуг та обслуговування.

Окрім цього конкуренція невпинно зростає і заклади змушені шукати нові шляхи, щоб зацікавити гостей. Недооцінка інноваційного управління в діяльності вітчизняних готельно-ресторанних підприємств може призвести до зниження їх конкурентоспроможності, зниження якості готельних послуг та порушення технології управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням розвитку готельно-ресторанного бізнесу присвячено праці багатьох науковців, зокрема: О. Борисової, О. Головки, Г. Круль, М. Мальської, І. Мініч, Л. Нечаюк, Н. П'ятницької, О. Шаповалої. В свою чергу дослідженням стану готельного господарства Одеської області присвячені наукові роботи таких вітчизняних учених, як С. Галасюк, В. Герасименко, І. Давиденко, С. Нездоймінов, А. Литовки та ін. Не зважаючи на наявність публікацій про розвиток готельного господарства в Одеській області, процес дослідження цього питання є неперервним і потребує системного підходу. Ознайомившись з науковою літературою можна зрозуміти, що за останні роки інновації та нові тенденції в готельно-ресторанній сфері розвиваються швидкими темпами і потребують більш глибокого вивчення, постійного дослідження та аналізу.

Формування мети. Метою даної роботи є аналіз Одеського регіону та його передумови розвитку, як туристичної та курортно-рекреаційної області. Формування стратегій розвитку готельно-ресторанного бізнесу Одеської області відповідно до сучасних тенденцій та інноваційних рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки тема розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні є дуже актуальною. Адже Україна розташована в центрі Європи і має для розвитку своєї туристичної сфери, сприятливі умови, значний потенціал, необхідні людські та матеріальні ресурси. Але при цьому значно відстає від більшості європейських країн за рівнем розвитку готельно-ресторанної сфери.

Сучасні готельні підприємства в Одесі характеризуються типовою структурою послуг та низькою спеціалізацією, а ринок готельно-ресторанних послуг далеко не перенасичений. Це все дає змогу розвиватися і розширюватися в даній сфері.

За своїм туристичним потенціалом Одеська область займає одне з провідних місць в Україні. За даними Державної служби статистики України Одеська область входить в трійку найбільш відвідуваних областей країни (табл. 1).

Таблиця 1 – Області-лідери за кількістю осіб, що перебували у колективних засобах розміщування

Області	Кількість осіб, що перебували у закладах, тис.			
	2017	2018	2019	2020
Дніпропетровська	214,4	383,9	377,3	151,1
Київська	1 372,7	1 589,8	1 546,1	756,1
Львівська	871,4	572,2	533,9	230,0
Одеська	252,1	289,9	306,5	138,6
Харківська	253,0	218,5	187,2	80,1

Складено автором на основі [1–4].

Як ми бачимо з таблиці, Одеська область за останні роки поступово збільшує кількість туристів, котрі зупиняються в закладах розміщення. І навіть незважаючи на зниження туристичної активності в 2020 році у зв'язку з пандемією COVID-19, регіон втримав своє третє місце, поступаючись Київській і Львівській областям.

Вигідне географічне положення Одеси робить її перспективним морським курортом як для України, так і для інших країн. Кількість іноземців, що розміщувались у готелях Одеської області в 2019 році представлена на рис. 1.



Рисунок 1 – Діаграма розподілу частки іноземних туристів

Частка іноземних туристів в Одеській області невелика, що говорить про необхідність підвищувати імідж регіону за кордо-

ном за рахунок підвищення якості обслуговування та комплексу додаткових послуг, а також впровадження інновацій.

Важливим напрямком активізації готельно-ресторанного господарства є комплексне засвоєння природного потенціалу Одеського регіону. Під рекреаційними ресурсами розуміють поєднання компонентів природи, соціально-економічних чинників і культурних цінностей, що виступають як умови задоволення рекреаційних потреб людини [5].

Рекреаційне господарство регіону формується під впливом різноманітних чинників, основними з яких є рекреаційні ресурси – природні, історико-культурні, соціально-економічні [6]. Одеська область знаходиться серед регіонів-лідерів України за рекреаційним потенціалом. Головним чинником є природно-ресурсний потенціал, зокрема: теплий клімат, морські пляжі, лікувальні грязі, джерела мінеральних вод, ропи лиманів та озер, унікальні природні комплекси, мальовничі краєвиди, мисливські та рибальські угіддя, акваторії лиманів, озер, моря, придатні для водного спорту та оздоровлення. Поєднання всіх цих факторів створює умови, надзвичайно сприятливі для організації відпочинку і розвитку рекреаційно-туристичної діяльності.

Головною особливістю області є її причорноморське розташування, широка пляжна лінія і прекрасні краєвиди, що особливо важливе для розвитку туристичного та готельно-ресторанного бізнесу.

До готельно-ресторанних комплексів розташованих у курортній зоні висуваються підвищені вимоги. В таких закладах необхідно пропонувати ширший спектр послуг ніж у звичайних готелях. Насамперед пов'язаних з екскурсіями та розвагами на морі. Все популярнішими стають заклади зі спортивним ухилом, які пропонують своїм гостям організацію морських розваг: серфінг, кайтсерфінг, каякінг, кліффдайвінг, дайвінг, сноркелінг, водні лижі, катання на банані, таблетках та інших плавзасобах. А також морські екскурсії на катерах та яхтах. Інші можуть спеціалізуватися на сімейному та спокійному відпочинку. Саме тому важливо облаштувати приватні пляжні зона при готелі з усім необхідним для гарного відпочинку: комфортні шезлонги, зонти, пляжні полотенця, волейбольні майданчики та інше.

Здебільшого курортні готелі мають виражену сезонність: влітку заповнюваність збільшується, взимку – зменшується.

Щоб вижити в таких умовах, багато курортних готелів змушені виявляти більше спритності, задовольняти потреби гостей різних сегментів. Тому заклади пропонують організацію конференцій, з'їздів, різноманітних нарад та виставок. Це дозволяє їм підтримувати нормальну заповнюваність, особливо у перехідний та «мертвий» сезони [7].

Висновки. Підсумовуючи наведене, можна сказати, що Одеська область має всі передумови для розвитку готельно-ресторанного бізнесу. Регіон вважається одним із провідних туристичних центрів України, чому сприяє високий природно-ресурсний потенціал області. Крім того слід врахувати зростаючий попит на курортний відпочинок та невелику конкуренцію на ринку. Однак потрібно зауважити, що сьогодні послуги готельно-ресторанного бізнесу вимагають не тільки поліпшення якості обслуговування, а й різноманітності, з метою досягнення європейських стандартів якості та залучення більшої кількості гостей.

Список використаних інформаційних джерел

1. Статистичний щорічник Одеської області за 2017 рік // Державний комітет статистики України. Одеське обласне управління статистики. Одеса, 2017. 541 с.
2. Статистичний щорічник Одеської області за 2018 рік // Державний комітет статистики України. Одеське обласне управління статистики. Одеса, 2018. 482 с.
3. Статистичний щорічник Одеської області за 2019 рік // Державний комітет статистики України. Одеське обласне управління статистики. Одеса, 2019. 465 с.
4. Статистичний щорічник Одеської області за 2020 рік // Державний комітет статистики України. Одеське обласне управління статистики. Одеса, 2020. 455 с.
5. Дорогунцов С. І. Екологія : підручник / С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко, М. А. Хвесик та ін. Київ : КНЕУ, 2005. 371 с.
6. Куниця М. П. Рекреаційно-туристичний потенціал Одеської області: структура, сучасний стан та перспективи використання : кваліф. роб. : 242 Туризм / К. М. Павлівна. Полтава, 2020. 79 с.
7. Гусев Н. И. Индустриальная база гостиниц и туристских комплексов : учеб.-метод. пособие. Шахты : Изд-во ЮРГУЭС, 2006. 74 с.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА ЗА РАХУНОК НОВОВВЕДЕНЬ

Голубєв Д. В., магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Капліна Т. В., д. т. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Анотація. У статті розглянуто стан сучасного ресторанного господарства в Україні, його проблеми та перспективи розвитку. Знайдено рішення, завдяки якому можливо підвищити конкурентоспроможність підприємств на ринку, шляхом інновацій. Запропоновано різноманітні нововведення для покращення взаємодії зі споживачами, технологічні новинки, інновації для покращення страв та професійного зростання персоналу.

Ключові слова: інновація, нововведення, ресторан, ринок, конкурентоспроможність, гість.

Abstract. The article examines the state of the modern restaurant industry in Ukraine, its problems and prospects for development. A solution was found, thanks to which it is possible to increase the competitiveness of enterprises on the market, through innovations. A variety of innovations are proposed to improve interaction with consumers, technological innovations, innovations to improve dishes and professional growth of staff.

Keywords: innovation, novelty, restaurant, market, competitiveness, guest.

Постановка проблеми. Ресторанне господарство є одним із важливих елементів економіки, тому потребує постійного розвитку. Кожного дня з'являються нові підприємства цього сегменту ринку, конкуренція зростає. Сьогодні для ефективної роботи підприємства у цій сфері не достатньо просто відповідати встановленим нормам, необхідно вирізнятися поміж конкурентів, покращувати якість надання послуг і заохочувати гостей відвідувати саме цей ресторан. Для таких цілей підходить рішення із впровадження інновацій. Завдяки нововведенням можна покращити якість страв, спростити навантаження на персо-

нал, підвищити зв'язок між структурними підрозділами на підприємстві, охопити більшу кількість споживачів тощо. Отже, запровадження інновацій є ефективним рішенням для підприємств ресторанного господарства для покращення їх становища на ринку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми та перспективи розвитку ресторанного господарства, покращення роботи підприємств цієї галузі досліджувалися багатьма науковцями. Серед них можна перерахувати Г. Т. П'ятницьку, Н. О. П'ятницьку, Л. В. Лукашову, І. В. Скваронську, М. П. Мальську. Проте через постійний розвиток цієї сфери діяльності та технічний розвиток суспільства, дана тема постійно залишається актуальною і потребує нових досліджень.

Формування мети. Дослідження та запровадження інновацій для покращення конкурентоспроможності закладів ресторанного господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ресторанне господарство на території України є розвиваючою ланкою в економіці країни.

Згідно статистичних даних Державної служби статистики України, кількість закладів цієї сфери постійно зростає[1]. Цей вид бізнесу дає можливість швидкого повернення капіталовкладень вже через декілька років, не потребує великої кількості витрат та користується попитом серед споживачів. Попри високі перспективи розвитку, велика кількість закладів харчування не витримує конкуренції та зачиняється. Для того, щоб мати змогу існувати та ефективно працювати необхідно підвищувати конкурентоспроможність свого закладу.

Можна виділити декілька способів, що надають таку можливість, серед них: зниження цін, запровадження маркетингових та рекламних заходів, впровадження нововведень та створення нових видів продукції та послуг.

Найбільш зручним та ефективним є запровадження інновацій на підприємстві. Інновації можуть потребувати різної кількості капіталовкладень, їх можна спрямовувати на різні проблемні ланки на підприємстві, тому вони працюють найбільш ефективно.

Ресторанне господарство має декілька видів інновацій, серед них такі: маркетингові, продуктові, організаційні та ресурсні. Маркетингові нововведення передбачають зміну дизайну, запровадження нових послуг, покращення роботи зі споживачами. Продуктові інновації спрямовані на покращення якості страв, розширення меню, заміну інгредієнтів на більш екологічні тощо. Організаційні передбачають нові методи навчання та організації персоналу на підприємстві. Ресурсні – нові системи планування ресурсів закладу [2].

Для покращення взаємодії зі споживачем необхідно розвивати служби доставки та онлайн замовлень. Більшість молодих людей обирають замовлення їжі додому чи власним вивозом із закладу харчування, відмовляючись від готування власноруч. Це економить час, дозволяє їсти страви високої кухні вдома. Також можна вводити програми лояльності для постійних споживачів, знижки на певну продукцію чи послуги в закладі. Безкоштовні страви при замовленні певних позицій з меню, подарункові сертифікати тощо.

Через постійний розвиток технологій, інновації, пов'язані з технічними новинками є необхідним та логічним напрямком розвитку закладів ресторанного господарства. Дуже розповсюдженим є використання технології QR-кодів, які можуть посилати на меню закладу, корисну інформацію для споживачів, книгу скарг та пропозицій, тощо. Ці технології стали дуже швидко розвиватися під час пандемії Covid-19, коли заклади були змушені впроваджувати інновації для забезпечення безпеки своїх відвідувачів. Відсутність паперового меню, на якому постійно накопичуються віруси від інших гостей – просте і ефективне рішення. Також для покращення взаємодії між підрозділами на підприємстві необхідно вводити єдине програмне забезпечення, завдяки якому інформація про замовлення, послугу буде передаватися від офіціантів на кухню, буде скорочувати час на передання інформації, відповідно – пришвидшувати робочий процес. До подібних нововведень можна віднести зв'язок між персоналом по раціям, що також покращить швидкість передачі інформації і позбавить персонал необхідності пересування по території закладу[3].

В сучасному світі неможливо уявити людину, що не користувалася б інтернетом, тому безкоштовний Wi-Fi, розетки та зарядні пристрої у закладах ресторанного господарства – вимущена потреба для сучасної людини.

Важливе місце для підвищення конкурентоспроможності закладів займають нововведення в меню, приготуванням страв, їх зовнішнім виглядом. Велика кількість осіб мають харчові непереносимості, алергії, цукровий діабет, згідно з твердженням Центру громадського здоров'я, кількість дітей, що страждають на харчові алергії складає 4–6 %, дорослих – 1–3 %. Тому меню ресторану має містити в собі страви без додавання цукру, глютену, лактози та інших продуктів, які не можуть вживати люди з певними проблемами зі здоров'ям. Меню має містити відомості про харчову цінність страв та їх складових. Екологічність – тренд у суспільстві, тому використання товарів, вироблених на фермерських угіддях, власне виробництво покращить не лише смакові характеристики страв, а й їх якість та поживність. Створення креативних страв з цікавим зовнішнім виглядом буде сприяти популяризації закладу серед осіб, що полюбують робити фото, відео у своїх соціальних мережах тощо [4]. Дуже популярною зараз є тенденція приготування страв під вигляд інших продуктів, десерти у вигляді солоних страв, молекулярна кухня, використання нестандартних кольорів тощо. Інновації у меню сприяють зацікавленості закладом більшої кількості споживачів з різними вподобаннями, розширенню цільової аудиторії.

Інновації, пов'язані з організацією роботи персоналу, його професійним зростанням дозволяють підвищити якість надаваних послуг, підняти рівень обслуговування. Необхідно створювати умови, за яких персонал буде відчувати гарну атмосферу у колективі, здорову конкуренцію [5]. Для цього добре підходять тимблдинги, навчальні тренінги тощо.

Висновки. Отже, впровадження інновацій на підприємстві є доцільною стратегією розвитку, має багато варіантів впливу на конкретні процеси у роботі ресторану, створює більш ефективну взаємодію між підрозділами. Нововведення дозволяють підняти конкурентоспроможність на ринку, покращити якість надання послуг, охопити більшу кількість потенційних відвідувачів.

Окрім цього, при запровадженні інновацій у різних закладах ресторанного господарства, підвищується середній рівень надання послуг у цій сфері, що зумовлює подальший розвиток усіх підприємств галузі для можливості існування в конкурентному середовищі, що в свою чергу підвищує розвиток галузі ресторанного господарства на території України в цілому.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 11.11.2022).
2. Журавльова С. М. Стратегія інноваційної діяльності на підприємствах готельного господарства / С. М. Журавльова // Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. 2012. № 2.
3. Шаповалова О. М. Інноваційна діяльність, як основа підвищення конкурентоспроможності готельного господарства / О. М. Шаповалова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2013. № 16. С. 224–228.
4. Організація обслуговування у закладах ресторанного господарства / Мазаракі А. А., П'ятницька Н. О., П'ятницька Г. Т., Литвиненко Т. Є., Расулова А. М., Григоренко О. М., Світлична М. Л., Лукашова Л. В., Антонюк І. Ю., Медведева А. О., Благополучна Н. П., Гайовий І. І. // Центр учбової літератури. 2011. С. 11–14.
5. Черномазюк А. Г. Інновації у сфері готельно-ресторанного бізнесу / А. Г. Черномазюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 5, т. 2. С. 252–255.

УДК005.32:331.101.3:640.4

УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО КОМПЛЕКСУ

***Грабовий В. Н.,** магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»*

***Капліна Т. В.,** д. т. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи*

Анотація. У статті наведено основне поняття персоналу та розглянуто питання щодо стимулювання праці персоналу через виявлення індивідуальних потреб.

Ключові слова: мотив; потреби; персонал; мотивація.

Abstract. The article provides the basic concept of personnel and addresses the issue of stimulating staff labor through the identification of individual needs.

Keywords: motive; needs; staff; motivation.

Постановка проблеми. Впровадження новітніх технологій в готельному бізнесі дозволяє готельєрам підвищити ефективність роботи персоналу власного підприємства, знаходити нові резерви підвищення якості обслуговування, ефективної охорони номерів і майна гостей, надання нових послуг. Щоб здійснювати ефективну підприємницьку діяльність готельєри звертаються до інноваційних методів, пов'язаних з формуванням потенціалу робочої сили, підвищення рівня освіти і кваліфікації персоналу та встановлення їх потенційної спроможності стосовно можливості прийняття незалежних рішень.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Вивченням питання «персоналу», та його мотивації займалися П. А. Малуєв [1, с. 13]; Н. В. Федорова [2, с. 21]; М. П. Беяцький [3]; М. П. Николенко [4, с. 31]; Д. Карнегі [5] дослідженням теорії мотивації поколінь досліджували Нейл Хол і Вільям Штраус [6].

Формулювання мети. Метою роботи виступає удосконалення управлінського механізму стимулювання праці персоналу за рахунок виявлення основних потреб та розробки заходів мотивації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Персонал – штат або сукупність постійних кваліфікованих працівників (фахівців), які мають досвід практичної діяльності або отримали необхідну професійну підготовку. В основі ефективного управління персоналом лежить мотиваційна функція, Змістова теорія мотивації базується на ідентифікації внутрішніх сподівань, та використанні взаємозв'язків структурних елементів процесу мотивації: мотиви, інтереси, бажання, прагнення, цінності, ідеали, стимул та потреби, які змушують людей діяти так, а не інакше [6, 7].

Д. Карнегі стверджував: *«У світі лише один спосіб спонукати кого-небудь щось зробити... І цей спосіб полягає у тому,*

щоб спонукати іншу людину захотіти це зробити... Єдиний спосіб, яким я можу спонукати вас щось зробити, – це дати вам те, що ви хочете» [5]. Звертаючись до теорії сформованою Маслоу (рис. 1) потреби прийнято представляти як ієрархічну структуру, в яку входять взаємозамінні та незамінні потреби.



Рисунок 1 – Ієрархія потреб за Маслоу [8]

Самі по собі потреби поділяються на первинні і вторинні і представленні в п'ятирівневу ієрархічну структуру, в якій вони розміщені у відповідності із пріоритетом. Поведінку людини визначає сама нижча незадоволена потреба у структурі, а коли потреба задоволена, її мотивуюча дія припиняється [8]. Опираючись на розроблену Нейлом Холлом і Вільямом Штраусом теорію поколінь X, Y та Z характеристика яких наведено у таблиці 1 [8].

Таблиця 1 – Основні тези теорії мотивації X-Y-Z [8]

Теорія «X» 1963–1983 роки	Теорія «Y» 1983–2003 роки	Теорія «Z» 2000–2010 роки
Не подобається строгий контроль, важливо мати свободу та можливості вибору	Гроші – не єдина мотивація	Гроші або кар'єра не мотивує

Продовж. табл. 1

Теорія «Х» 1963–1983 роки	Теорія «У» 1983–2003 роки	Теорія «Z» 2000–2010 роки
Найкраща для них робота та яка дозволяє застосовувати свої знання та навички у повній мірі	Фізичні і емоційні зусилля на роботі не є природними для них	Люблять вчитися та швидко засвоюють нові знання. Не люблять фізичну працю
Люблять навчатися, і робота не завжди стоїть на першому місці	Важливо, щоб їхнє робоче місце було облаштовано сучасними технологіями, оскільки зацікавлені у цифрових технологіях	Усі задачі треба формувати чітко та детально, а за вирішення негайно нагороджувати
Важливо досягати результатів власними зусиллями і доказувати свою самостійність	Приваблюють підприємства, де відсутні будь які обмеження або кількість яких є надзвичайно малою	Слідкують за сучасними трендами, та мають імунітет до реклами
Цінностями виступають індивідуалізм, можливість саморозвитку та прагматизм	Швидко навчаються, і зацікавлені в першу чергу у самореалізації	Не є командними гравцями проте можна навчити та активно залучати до коворкінгів
Мотивацією слугує кар'єрний ріст, публічне визнання, матеріальна нагорода	Мотивує вільний графік роботи, надання можливості дистанційної роботи, наявність права голосу та можливостей у самовираженні	Мотивує винагорода за кожне виконане завдання, важливо щоб робота була творча

Керівники готельної індустрії мотивують працівників шляхом визнання їхніх знань та навичок, гнучкістю рішень або використання примусу чи страху, як головного фактору мотивації [4].

Застосування інновацій для підвищення ефективності праці персоналу готельного підприємства дозволяє побудувати нову мотиваційну стратегію, що базується на створенні відповідної

організаційної культури і тісної співпраці між керівниками та підлеглими працівниками підрозділів. Для побудови чіткого механізму по роботі з персоналом готельно-ресторанного підприємства рекомендується застосування ВЕМ моделі Гілберта «*Gilbert's Behavioral Engineering model*», що допоможе чітко з'ясувати поведінку та мотиви персоналу на підприємстві, дану модель наведено у табл. 2.

Таблиця 2 – Модель поведінки Томаса Гілберта

	Стимул	Відповідність	Наслідки
Середовище	<i>Інформація:</i> опис того, що очікується від виконавця	<i>Джерела:</i> знаряддя, час і ресурси відповідні потребам продуктивності	<i>Заохочення:</i> кар'єрний ріст, монетарна та немонетарна винагорода та інше
Особистість	<i>Знання, або систематично розроблене навчання</i>	<i>Максимізація потужності:</i> визначення чи відповідають особисті здібності, знання та навички кандидата посаді	<i>Мотиви:</i> 1. Оцінка особистих мотивів працівників. 2. Підбір працівників на посаду відповідно до реальній ситуації

Примітка. Таблиця сформована автором на основі джерел [9, 10].

Демонстративне лідерство створює позитивне ставлення персоналу до керівництва. Важливо оновлювати роботу підрозділу HR (human resources) – відділу кадрів: HR-менеджер (people partner), кар'єрного едвайзера (career adviser) та HR – team leader (лідер). Важливо щоб підрозділ втілював наступні заходи щодо зацікавленості співробітників у їхній роботі: проведення регулярних співбесід і зборів із співробітниками вищих і низьких ланок за метою обговорення по заздалегідь окресленому плану; організація внутрішнього просування персоналу готелю та видачі рекомендації щодо підвищення або перегляду заробітної платні; організація корпоративів та івентів; організація заходів щодо виявлення та усунення конфліктів; створення умов для розвитку персоналу; здійснення аналізу ефективності

повної загрузки персоналу; внесення змін і рекомендацій щодо внутрішнього переміщення співробітників по проектах та відділам.

Висновки. Керівникам підприємств готельної індустрії дуже важливо виявити ознаки поведінки персоналу, щоб розуміти яким саме чином їх мотивувати для підвищення ефективності праці. Слід оцінити, що спонукає співробітників працювати на оптимальному рівні, ВЕМ – модель Гілберта допоможе ідентифікувати внутрішні і зовнішні мотиви співробітників засобу розміщення, вжити заходів задоволення потреб та надати можливості щодо правильної постановки цілей та власної вмотивованості працівників.

Список використаних джерел

1. Малуев П. А. Управление персоналом : [практ. пособие для подгот. менеджеров в вузах] / П. А. Малуев, Ю. Е. Мелихов. – Москва : Альфа-Пресс, 2005. 183 с.
2. Федорова Н. В. Управление персоналом организации : [учеб. пособие для вузов] / Н. В. Федорова, О. Ю. Минченкова. Москва : КноРус, 2005. – 415 с.
3. Беляцкий Н. П. Управление персоналом : [учеб. пособие для экон. спец. вузов] / Н. П. Беляцкий, С. Е. Велесько, П. Рой. – [2-е изд., стереотип]. Минск, 2003. 349 с.
4. Николенко Н. П. Менеджмент человеческих ресурсов / Н. П. Николенко. Москва : Страхование ревью, 2004. – 356 с.
5. Maslow A. A. Theory of Human Motivation // Psychological Review. – 1943. – № 50. – P. 370–396.
6. Управління персоналом : підручник / [В. М. Данюк, А. М. Колот, Г. С. Суков та ін.] ; за заг. та наук. ред. к. е. н., проф. В. М. Данюка. – Київ : КНЕУ ; Краматорськ : НКМЗ, 2013. С. 421–450.
7. Примуш В. М. Загальна соціологія : навч. посіб. – Київ : Професіонал, 2004. 59 с.
8. Жданкин Н. А. Восемь правил эффективной мотивации, или как правильно мотивировать персонал / Н. А. Жданкин // Управление персоналом. 2008. № 3. С. 32–39.
9. Bailey E. GILBERT'S BEHAVIOR ENGINEERING MODEL. mproving Organizational Performance : Flower Mound, Texas [Електронний ресурс]. URL: <http://webconceptsunlimited.com/Samples/BEMHandouts.pdf> (дата звернення: 25.03.2022).
10. Gilbert T. F. (1978). Human Competence: Engineering Worthy Performance. New York : McGraw-Hill.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ЗАСОБІВ ТИМЧАСОВОГО РОЗМІЩЕННЯ ДНІПРОВСЬКОГО РЕГІОНУ

Діброва М. О., магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Капліна А. С., к. е. н., доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Анотація. У статті досліджено вплив багатьох чинників зовнішнього середовища, від яких залежить успішна діяльність готельної індустрії. Встановлено, що Пандемія спричинила вплив на ринок праці як в цілому, так і прийняття управлінських рішень у готельній галузі. Визначено, що основним зовнішнім фактором впливу на готельну індустрію є соціально-економічний. Проаналізовано його вплив на середню кількість працівників у готельному господарстві і рівень їх заробітної плати.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, засоби розміщення, Дніпровський регіон, Пандемія, середня чисельність працівників, середня заробітна плата.

Abstract. The article examines the impact of many factors of the external environment on which the successful operation of the hotel industry depends. It was established that the Pandemic caused an impact on the labor market as a whole, as well as management decisions in the hotel industry. It was determined that the main external factor influencing the hotel industry is socio-economic. Its impact on the average number of employees in the hotel industry and the level of wages was analyzed.

Keywords: socio-economic development, means of accommodation, Dnipro region, Pandemic, average number of employees, average salary.

Постановка проблеми. Успішна діяльність готельної індустрії в умовах сьогодення залежить від багатьох факторів і безпосередньо від того, наскільки успішно планується стратегія відновлення, розвитку та процвітання готельного бізнесу. Пандемія дала поштовх розвитку нових технологій, застосування яких

допоможе не лише зменшити поширення вірусних хвороб, а й значно полегшить роботу готельєрам та задовольнить нові потреби споживачів готельних послуг сьогодення [1].

Карантин спричинив серйозний вплив як на ринок праці в цілому, так і на управлінські рішення в підприємствах кожної галузі і зокрема готельного господарства. Значущим елементом у системі управління будь-якої компанії в кризові роки є його кадрова політика [2]. На неї в значній мірі впливає сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів. Серед зовнішніх факторів особливе місце займає соціально-економічний, який визначає передумови розвитку кожного регіону.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми розвитку наукових підходів щодо управління персоналом у готельному бізнесі досліджували М. П. Мальська, Л. І. Нечаюк, Х. Й. Роглев та ін. Теоретичні аспекти управління розвитком персоналу досліджували К. Б. Козак, Г. Ф. Маркова, О. В. Крушельницька та ін. Регіональні аспекти розвитку туристичної галузі у цілому досліджували Семенов В. Ф., Герасименко В. Г., Горбань Г. П. Але залишилося коло питань, що потребують подальших обґрунтувань, зокрема соціально-економічний розвиток засобів тимчасового розміщення, його персоналу для Дніпровського регіону.

Формулювання мети. Проаналізувати соціально-економічне становище засобів тимчасового розміщення Дніпровського регіону і зокрема оцінити стан працівників готельної галузі і організації харчування.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобальних змін 21 століття і переходу до нового технологічного укладу (безмежні обсяги дешевої енергії, винайдення нових штучних матеріалів нанорівня, 5G, вирощування штучних органів і зрештою поєднання в одному тілі біологічного і електронного організмів) розвиток в рамках попередніх, характерних для Української економіки технологічних укладів не може забезпечити фізичні і духовні інтереси особи. Відповідно потрібно розвивати Індустрію 4.0 (яка заміняє Індустрію 3.0) за допомогою головного економічного інструмента – комплексного державного механізм-

му підвищення конкурентоспроможності національної економіки [3].

Дніпропетровська область має 105 природно-заповідних територій і об'єктів, у тому числі 15 заказників державного та 24 – місцевого значення, 54 пам'ятки природи, 7 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 3 заповідні урочища. До рекреаційних ресурсів області належать м'який клімат, мінеральні джерела, лікувальні грязі. Створено курорт «Солоний Лиман». Перспективним в області є пізнавальний туризм [4].

За даними Головного управління статистики в Дніпропетровській області відбулися зміни у середній кількості працівників за видами економічної діяльності, в тому числі і тимчасових засобах розміщення (рис. 1).

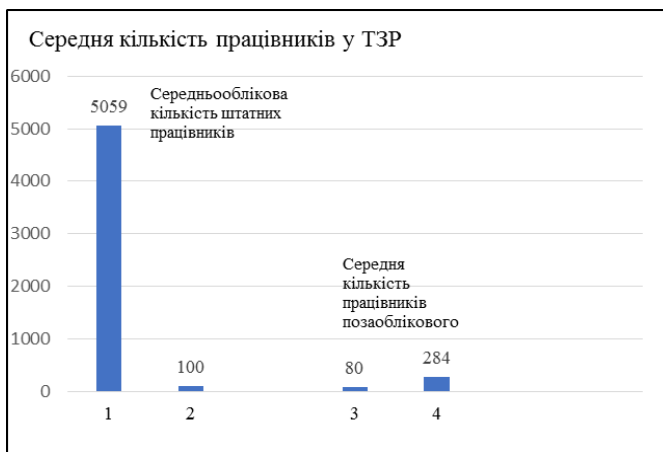


Рисунок 1 – Середня кількість працівників за видами економічної діяльності, в т.ч. у тимчасових засобах розміщення (ТЗР) і організації харчування Дніпровського регіону у 4 кварталі 2021 року (1 – усього, од.; 2 – відсоток до 4 кв., %; 3 – за цивільними договорами, од.; 4 – зовнішні сумісники)

* Джерело складено за даними [5].

Як видно з рис. 1 середньооблікова кількість працівників для ТЗР усього становила 5 059 одиниць, у відсотках до 4 кварталу

5. Соціально-економічне становище Дніпропетровської області. Головне управління статистики у Дніпропетровській області. Дніпро, січень 2022. С. 3–8.

УДК 005.591.6:330.341:640.412

УПРАВЛІНСЬКІ ІННОВАЦІЇ В УМОВАХ КРИЗИ – ШЛЯХ ДО ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Молчанова А. В., *магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»*

Капліна А. С., *к. е. н., доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи*

Анотація. В статті окреслено важливість подальшого розвитку підприємств готельної індустрії України незалежно від кризових явищ і військової агресії Росії, показана роль управлінських інновацій як основного інструменту для реалізації поставлених завдань.

Ключові слова: управлінські інновації, готель, розвиток, умови кризи.

Abstract. The article outlines the importance of the further development of enterprises of the hotel industry of Ukraine regardless of crisis phenomena and Russia's military aggression, shows the role of management innovations as the main tool for the implementation of set tasks.

Keywords: management innovations, hotel, development, crisis conditions.

Постановка проблеми. В умовах формування нової парадигми науково-технологічного розвитку світової економіки відбувається посиленням соціально-економічної спрямованості нових технологій. Орієнтири матеріального багатства для більшості населення розвинених країн поступово втрачають гостроту й на перший план виходять такі проблеми, як збереження здоров'я, особиста безпека, якість довкілля, доступ до культурних цінностей і можливість особистісного інтелектуального та творчого зростання [1]. Таке спрямування розвитку потребує

інноваційних способів вирішення соціальних, управлінських і особистих проблем. Це у свою чергу породжує нову парадигму розвитку систем управління, що забезпечує вихід на перший план управлінських інновацій. Для парадигми нового устрою основними концептуальними напрямками виступають: управління змінами, реформування соціальної сфери, реінжиніринг. Саме вищерозглянуті концептуальні положення вказують на доцільність інновацій як в готельній галузі в цілому, так і на окремому її підприємстві. Вони забезпечують можливі напрями розвитку суспільства та його певних сфер діяльності. Слід також зазначити, що це прогнози стосовно розвитку суспільства на сучасному етапі, які можуть навіть у найближчому майбутньому змінюватися, коригуватися та уточнюватися [2].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням дослідження управлінських інновацій присвятили свої роботи як українські, так і закордонні вчені. Протягом останніх років особливості економічної сутності управлінських інновацій розглядали Шацька З. Я., Прохорова В. В., Мушнікова С. А., Осокіна А. В., Горбаченко А. С., Дашенко Н. М., Якимчук І. М. та інші. На особливостях управлінських інновацій зосередив свої дослідження Пухальський А. Н. Давлетбаєва Н. дослідила роль управлінських інновацій у підвищенні ефективності діяльності підприємств. Але слід зазначити недостатню розробленість питання впровадження управлінських інновацій на підприємствах готельного господарства під час кризи.

Формулювання мети. Метою статті є визначення напрямів впровадження в готелях України управлінських інновацій під час кризи для забезпечення їх стійкого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Вчені готельно-ресторанної сфери та споріднених галузей протягом останніх років приділяють значну увагу питанню інноваційного розвитку. Проте через значну його складність й на сьогодні залишається ще низка таких питань, які потребують певного з'ясування. Це обумовлює наявність різнопланових концепцій інноваційного розвитку, які враховують лише його певні вже дослідженні аспекти.

Сьогодні саме розвиток інновацій, а не накопичення капіталу, зможе забезпечити сталий економічний розвиток підприємств. Не менш ефективним для підприємств може бути впровадження управлінських інновацій, які сприяють удосконаленню різних аспектів господарської діяльності, і в першу чергу, управлінської. Вона полягає у створенні середовища, яке забезпечує умови, необхідні для ефективної взаємодії суб'єктів господарської діяльності всіх рівнів управління: керівника підприємства, заступників за напрямками, керівників і працівників підрозділів. Підставою для впровадження управлінських інновацій є зміна завдань, які розв'язує підприємство, що викликано об'єктивними причинами, які відбуваються в зовнішньому середовищі.

На відміну від існуючих (продуктових, технологічних, процесних та ринкових) інновацій, управлінські інновації, здійснюють опосередкований вплив на ефективність діяльності підприємств. Але не дивлячись на це, найкращих результатів діяльності досягли саме ті підприємства, що впроваджували управлінські інновації [3].

Більшість дослідників вважають, що розробку управлінських інновацій можуть здійснювати не тільки вітчизняні підприємства, що знаходяться на стадії розвитку або стабілізації, а також і ті, що знаходяться на стадії занепаду. Це є важливим елементом для підприємств готельного господарства під час кризи.

Ефективність впровадження управлінських інновацій визначається не лише рекомендаціями нововведення. В багатьох випадках це залежить від раціональності процесу втілення нових ідей на підприємстві. На думку Шацької З. Я., чітке розуміння персоналом переваг, які отримає кожен із працівників підприємства в результаті впровадження управлінських інновацій, збільшує як кількісний, так і якісний ефект від її реалізації для підприємства загалом [4].

Для забезпечення стабільного економічного та інноваційного розвитку кожного підприємства, його власники й управлінці різних рівнів повинні постійно реагувати на зміни зовнішнього

середовища. Але на думку Божанової О. і Грициної О. [5] інноваційний розвиток підприємства, основою якого є управлінські інновації, передбачає постійні якісно нові зміни внутрішнього середовища, підприємницької культури, особистих переконань працівників.

Необхідною передумовою для розвитку готельного бізнесу і як основа постійного процесу вдосконалення системи управління у цілому є управлінські інновації.

У відповідності до умов діяльності, що динамічно змінюються, кожне готельне підприємство як повноцінний учасник ринку повинно змінюватися та ставати ініціатором внутрішньо організаційних інноваційних процесів. Складовою управлінських інновацій є інформаційні технології в управлінні готелем. Для підприємств готельного бізнесу інноваційним є перш за все підхід у вдосконаленні інформаційного забезпечення діяльності засобів розміщення. Для забезпечення необхідного рівня конкурентоздатності є очевидною необхідність використання нових інформаційних технологій при впровадженні нових видів послуг, а також розширення використання нових каналів комунікації для просування готелю.

Висновки. Впровадження управлінських інновацій в готельних підприємствах України дозволить створити нові форми організації праці персоналу, умови його мотивації і подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Захарченко В. І., Корсікова М. М. Меркулов. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : навч. посіб. Київ : Центр учбової л-ри, 2012. 448 с.
2. Інноваційні технології в готельному господарстві: основи теорії : навч. посіб. / Капліна Т. В., Столярчук В. М., Малюк Л. П., Капліна А. С. Полтава : ПУЕТ, 2018. 357 с.
3. Августин Р. Р. та Деміків І. О. Управлінські інновації як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємств. Ефективна економіка [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_4_16 (дата звернення 17 жовтня 2022).

4. Шацька З. Я. Досвід зарубіжних підприємств з використання управлінських інновацій. Ефективна економіка [Електронний ресурс]. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=707> (дата звернення 17 жовтня 2022).
5. Божанова О., Грицина О. Управлінські інновації: сутність, види, класифікація та етапи впровадження / Аграрна економіка, 2021, т. 14. № 1–2. С. 43–49.

УДК 338.484

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЮ «REIKARTZ ПАРК ГОТЕЛЬ ІВАНО-ФРАНКІВСЬК»

Охрименко В. О., *магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»*

Столярчук В. М., *к. т. н., доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи*

Анотація. У статті розглянуто перспективи розвитку готельно-ресторанних підприємств Івано-Франківської області. Обґрунтована необхідність інновацій для засобу розміщення «Reikartz Парк Готель Івано-Франківськ». Визначено інновації, перспективні для впровадження у готелі. Приділена увага важливості підготовки кадрів у готельно-ресторанній сфері, розширенню переліку digital-послуг; зміні концепції на екологічно чисту та залученню нових груп споживачів.

Ключові слова: інновація, готель, кваліфікація персоналу, digital-послуги, еко-послуги.

Abstract. The article examines the prospects for the development of hotel and restaurant enterprises in the Ivano-Frankivsk region. The justified need for innovation for the accommodation facility “Reikartz Park Hotel Ivano-Frankivsk”. Innovations promising for implementation in the hotel have been identified. Attention is paid to the importance of training personnel in the hotel and restaurant sector, expanding the list of digital services; changing the concept to an environmentally friendly one and attracting new groups of consumers.

Keywords: innovation, hotel, staff qualification, digital services, eco-services.

Постановка проблеми. В усьому світі спостерігається тенденція зростання готельного бізнесу. Готельна індустрія інтенсивно розвивається завдяки цифровізації, науково-технічній революції та глобалізації суспільства і приносить мільйонні прибутки [5–8]. Втім діяльність кожного окремого готелю в Україні має певні труднощі, які створюють зовнішні і внутрішні чинники. Серед них складні політичні, економічні умови, висока конкурентоспроможність, зростання вибагливості споживачів тощо. Вирішувати такі проблеми дозволяє впровадження інновацій. Саме нововведення у діяльності готелю можуть покращити привабливість готелю, сприяти його популярності і зміцнювати конкурентні позиції.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження готельного бізнесу, інноваційних процесів, зроблено науковцями С. Король, В. Артеменко, В. Антонюк, О. Єфімовою та іншими. Намагаються конкретизувати інноваційні процеси, а також розробити методологію їх аналізу М. Галелюк, Т. Харченко, О. Кузьміна та інші.

Формулювання мети. Метою статті є виявлення перспектив розвитку готелю «Reikartz парк готель Івано-Франківськ» та надання рекомендацій щодо впровадження інновацій

Виклад основного матеріалу дослідження. Засіб розміщення «Reikartz Парк Готель Івано-Франківськ» – це сучасний готель європейського взірця з вдалим розташуванням в найкращій зоні відпочинку міста (поряд озеро, міський парк, історичний центр). Готель характеризується ефективним функціонуванням сфери послуг, якісним харчуванням та сучасно обладнаним номерним фондом. Про якість обслуговування у готелі свідчать високі рейтингові показники на офіційному сайті, порталі з бронювання номерів [1]. Так на порталі booking.com рейтингова оцінка відвідувачів складає 9,3 бали з 10. До послуг гостей 70 номерів європейського рівня, конференц-зал, переговорна кімната, банкетний зал, літня тераса та фінська сауна [2].

Втім у складних умовах діяльності готельної індустрії (країна у стані війни, обмеження, пов'язані із карантинами, високий рівень конкуренції, інфляція, зниження рівня добробуту населення) готель має працювати на випередження, впроваджувати

найкращі здобутки, бути максимально конкурентоспроможним. Тому окреслимо існуючі проблеми та шляхи їх зменшення або усунення.

1. Дефіцит кваліфікованих кадрів. В Україні, і у готелі «Reikartz Парк Готель Івано-Франківськ» зокрема, не вистачає високо професіональних працівників, які мають досвід європейського класу. Для якісного ж навчання працюючих співробітників потрібні часові і фінансові ресурси. Тому для досягнення світового рівня необхідно адміністрації готелю приділити увагу таким питанням: провести діагностику кадрів готелю і визначити реальний існуючий рівень їх професіоналізму; систематично проводити атестацію кадрів і моніторити ситуацію відповідно до вимог часу і реальних потреб у сфері гостинності; провести аналіз співставлення витрат на перепідготовку кадрів шляхом проведення курсів, ділових семінарів з обміну досвідом та тренінгів та прогнозованих прибутків; організувати співпрацю з вищими навчальними закладами, формувати щорічне замовлення підготовлених спеціалістів; брати безпосередню участь у підготовці кадрів.

2. Високий рівень конкуренції. У місті Івано-Франківськ нараховується близько 117 готелів різних типів [2]. Для міста це достатньо високий показник, а тому готель «Reikartz Парк Готель Івано-Франківськ» працює в умовах високої конкуренції. Щоб бути конкурентоспроможним необхідно вживати інноваційні заходи. Серед організаційних заходів можемо запропонувати: використання цінових факторів підвищення конкурентоспроможності послуг; використання рекламних заходів.

Але найкращим способом підвищення рівня конкурентоспроможності готелю є впровадження інновацій. Інновація у готельному бізнесі визначається як нововведення, реалізоване на практиці у вигляді нового або удосконаленого продукту (сервісу, послуги), процесу або методу, створених для кращого задоволення потреб споживачів [3]. За класичним визначенням Й. Шумпетера виділяють 5 видів інновацій. Це:

1) інновації, наслідком яких є виробництво нового продукту (послуги), що має якісно нові особливості;

2) новий підхід до комерційного використання існуючої продукції (послуги), без принципової зміни технології її створення;

3) вихід на абсолютно нові ринки збуту;

4) використання нових джерел постачання сировини, продукції;

5) зміна організаційної форми керівництва [4].

Розглянемо спробу впровадження деяких із зазначених видів інновацій для готелю «Reikartz Парк Готель Івано-Франківськ». Щодо першої інновації, то доцільно удосконалювати і розширювати коло digital-послуг. В готелі вже діє інформаційна електронна система управління та резервування місць, яка забезпечує виконання систем управління і контролю за номерним фондом. Вважаємо, що доцільною інновацією стане практика, впровадження у готелі «Reikartz Парк Готель Івано-Франківськ» зі встановлення сканерів, за допомогою яких адміністратор готелю може зчитати в застосунку Дія дані для реєстрації. Гостю потрібно тільки підтвердити запит у застосунку для передачі цифрових копій документів. Також позитивним буде організація взаємодії гостей з працівниками готелю через чат-боти, створені у месенджерах. Обмежена реальна комунікація і переведення її у віртуальну площину прискорить процес взаємодії, знизить потребу у персоналі або заощадить його час [5].

Другу інновацію щодо комерційного використання існуючої послуги можливо реалізувати враховуючи вдале розміщення готелю в екологічно чистій природній зоні [6–7]. Сьогодні дуже популярним стає еко-туризм, еко-технології. Концепція природньої атмосфери з чистим довкіллям, екологічно чистим повітрям з природніми краєвидами має буде представлена на сайті і поширена за допомогою рекламних засобів. На сайті доцільно розмістити віртуальний тур по території готелю і по самому готелю. За допомогою такої інновації потенційний гість може оглянути територію, сам готель, номер, ресторани і інфраструктуру. Третя інновація стосується абсолютно нових груп споживачів – такими можуть стати постраждалі внаслідок

док військових дій, які потребують відпочинку та психологічної адаптації.

Висновки. Отже, для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності, стабільної роботи у сфері гостинності готельні господарства потребують впровадження інновацій. Визначено можливості впровадження інновацій, які охоплюють маркетингову, технологічну, економічну сфери. На прикладах розглянуто впровадження деяких з них для готелю «Reikartz Парк Готель Івано-Франківськ». Такими інноваціями визначені: підготовка висококваліфікованого персоналу; розширення переліку digital-послуг; зміна концепції на екологічно чисту з супроводженням рекламною кампанією; залучення нових груп споживачів – такими можуть стати постраждалі внаслідок військових дій, які потребують відпочинку та психологічної адаптації. Розглянуті запропоновані інновації дозволять підприємству забезпечувати підвищення попиту споживачів.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Reikartz Парк Готель. Івано-Франківськ [Електронний ресурс]. URL: <https://reikartz.com/uk/hotels/ivano-frankovsk/>
2. Портал для резервування готелів [Електронний ресурс]. URL: <https://www.booking.com/>
3. Король С. Я. Характеристика основної діяльності готелю / С. Я. Король // Стратегія розвитку туристичної індустрії та громадського харчування : праці міжнар. наук.-пр. конф. – Київ : КДТЕУ, 2020. – С. 124–128.
4. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. – Київ : Основи, 1995. – С. 258.
5. Vovk I. P. & Vovk Y. Y. (2017). Development of family leisure activities in the hotel and restaurant businesses: Psychological and pedagogical aspects of animation activity. *Economics, Management and Sustainability*, 2(1), 67–75.
6. Забуранна Л. В. Основні тенденції розвитку сучасного туристичного ринку України / Л. В. Забуранна // Економіка і управління. – 2011. – № 2. – С. 61–68.
7. Rogoza M., Stolyarchuk V. (2020). Achievements and Limits of Development of Tourism and Hospitality: Evidence from Ukraine. *Tourismis*

Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeiten der Neo-Industrialisierung: Collective monograph. Verlag SWG imex GmbH, Nuremberg, Germany, 2020. – P. 475–482.

8. Stolyarchuk V. (2019) Approach to categories aggregation in industries structure formation. Theoretical and Methodological Approaches to the Formation of a Modern System of Enterprises, Organizations and Institutions Development: Collective Scientific Monograph (1st edition). Dallas, USA: Primedia eLaunch LLC, 2019. DOI: <https://doi.org/10.36074/tmafmsoid.ed-1.01>

УДК 640.412-043.86(477.86)

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ГОТЕЛІВ У М. ЯРЕМЧА НАДВІРНЯНСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Парфьонова О. М., магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Капліна А. С., к. е. н., доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Анотація. Обґрунтована роль готельного господарства як складової туризму. Показано, що тенденція розвитку та ефективної діяльності готельних закладів безпосередньо залежить від рівня туристичної привабливості території. Встановлено, що Надвірнянський район, м. Яремча Івано-Франківської області викликає підвищений рівень зацікавленості у туристів і займає одне з провідних місць в Україні.

Ключові слова: аналіз, сучасний стан, розвиток готелів, Івано-Франківський регіон, місто Яремча.

Abstract. The substantiated role of the hotel industry as a component of tourism. It is shown that the trend of development and effective operation of hotel establishments directly depends on the level of tourist attractiveness of the territory. It has been established that the Nadvirnyan district, the city of Yaremcha, Ivano-Frankivsk region, arouses a high level of interest among tourists and occupies one of the leading places in Ukraine.

Keywords: analysis, current state, hotel development, Ivano-Frankivsk region, Yaremcha city.

Постановка проблеми. Готельне господарство є важливою складовою туризму, оскільки формує матеріально-технічну базу галузі. Процеси, що відбуваються у туристичній сфері загалом, відображаються на основних показниках функціонування готелів, останні визначають показники туристичної активності у даному напрямі. Тенденція розвитку та ефективної діяльності готельних закладів безпосередньо залежить від рівня туристичної привабливості території, тобто рівня розвитку туристичної галузі, зацікавленості з боку відвідувачів та, безперечно, формуючих ресурсів та чинників загалом [1].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Останніми роками достатня кількість наукових праць була присвячена дослідженням готельного господарства України. Г. Я. Круль, М. П. Мальська, І. Г. Пандяк, Х. Й. Роглев дослідили основи управління готельними і ресторанными комплексами. Регіональні особливості розвитку підприємств готельного господарства Полтавської області в своїх роботах досліджено А. С. Капліною, Окремі аспекти територіального та функціонального розвитку готельного господарства Івано-Франківської області відображено в публікаціях Н. П. Бондар, В. Ф. Доценко, Н. М. Паньків. Але залишається не в повній мірі дослідженим розвиток мережі готелів у Надвірнянському районі Івано-Франківської області, зокрема у м. Яремча.

Формулювання мети. Проаналізувати стан і перспективи подальшого розвитку підприємств готельного господарства у м. Яремча Надвірнянського району Івано-Франківської області.

Виклад основного матеріалу. Івано-Франківщина за рівнем забезпеченості цінними історико-культурними та природними ресурсами, що створює підвищений рівень зацікавленості у туристів, займає одне з провідних місць в Україні.

За територіальним устроєм область поділена на 6 районів, кожний із яких є достатньо перспективним для розвитку туризму.

Серед них виділяється Надвірнянський район, утворений відповідно до постанови Верховної Ради України від 17 липня 2020 року № 807-IX «Про утворення та ліквідацію районів» [2]. До складу району увійшли населені пункти Яремчанської міськради та Надвірнянського району в межах адміністративних одиниць. До району входить 50 населених пунктів, у тому числі міста Надвірна та Яремче, 4 селища міського типу, 44 сільські населені пункти, які об'єднані у 8 територіальних громад. Район межує на півночі з Івано-Франківським районом, на північному сході – з Коломийським, на південному сході – з Косівським, на півдні – з Верховинським районами Івано-Франківської області, на заході – із Тячівським районом Закарпатської області. Чисельність наявного населення району на 1 січня 2021 року становила 129,9 тис. осіб або 9,5% чисельності населення області [3].

Не дивлячись на невеликий відсоток населення Надвірнянського району, він залишається найпривабливішим місцем для туристів про що свідчить найбільш високий рівень готелів та інших тимчасових засобів розміщення (рис. 1).

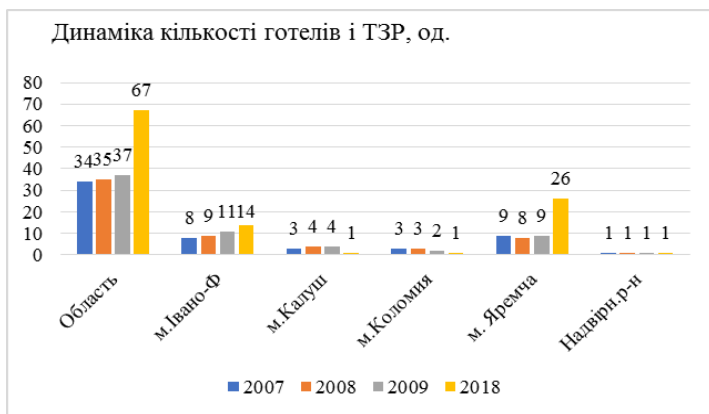


Рисунок 1 – Динаміка кількості готелів і тимчасових засобів розміщення Івано-Франківської області, Надвірнянського району та його міст протягом 2007–2018 рр.
(побудовано автором за[4])

Аналіз статистичних даних розвитку готелів та тимчасових засобів розміщення свідчить про зростання кількості готелів та інших засобів тимчасового розміщення. Так по області загальна кількість підприємств готельного господарства у 2018 році зросла у 1,97 разів у порівнянні з 2007. Для м. Івано-Франківськ у 1,75 рази, м. Яремча – 2,9 рази. Така позитивна динаміка свідчить про значну зацікавленість туристів у об'єктах Івано-Франківської області. Місто Яремча залишався у 2018 році лідером за кількістю об'єктів тимчасового розміщення.

Останні дані свідчать, що у Надвірнянському районі надають послуги туристам більше тридцяти готелів та садиб сільського «зеленого туризму», які можуть прийняти близько 600 гостей, широка мережа облаштованих туристичних маршрутів, вісім музеїв, більше тридцяти сакральних пам'яток, понад 150 пам'яток історії різних епох. Особливістю району є природний заповідник «Горгани», більше десяти природних заказників, 24 заповідні урочища. Його територією проходить міжнародний Східно-Карпатський туристичний шлях [5].

Висновки. Головною передумовою розвитку туризму в регіоні є необхідність удосконалення діяльності його інфраструктури і в першу чергу – підприємств готельного господарства. Стримуючими факторами в умовах сьогодення є військова агресія Росії, що не дозволяє в повній мірі залучати інвесторів до регіону.

Список використаних джерел

1. Паньків Н. М., Пандяк І. Г. Сучасний стан розвитку готельного господарства Івано-Франківської області // Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Вип. 47.2020. С. 147–153.
2. Постанова Верховної Ради України Про утворення та ліквідацію районів. м. Київ 17 липня 2020 року № 807-IX [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> (дата звернення: 04.11.2022).
3. Надвірнянський район [Електронний ресурс]. URL: <https://ifstat.gov.ua/rn/2022/01/012.htm> (дата звернення: 05.11.2022).
4. Діяльність колективних засобів розміщення Івано-Франківської області у 2018 році : статистичний бюлетень. Івано-Франківськ, 2019. 37 с.
5. Надвірнянщина [Електронний ресурс]. URL: www.tur.nadvirna.com (дата звернення: 5.11.2022).

ПІДВИЩЕННЯ ПРОДАЖУ ДОДАТКОВИХ ПОСЛУГ В ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЧНИХ КАНАЛІВ

Пасішник Д. С., магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Капліна А. С., к. е. н., доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Анотація. У статті розглянуто питання пошуку шляхів підвищення продажів додаткових послуг в об'єктах індустрії гостинності. Показано, що на цей процес в значній мірі впливають кризові явища, карантинні заходи, пов'язані з пандемією COVID-19. Розглянуто напрями, що дозволять збільшити канали продажів готельними підприємствами своїх послуг. Запропоновано методи та заходи, які необхідно використовувати, для збільшення продажів.

Ключові слова: підвищення продажу, додаткові послуги, готельне підприємство, технологічні канали, готельна сфера.

Abstract. The article deals with the issue of finding ways to increase sales of additional services in the facilities of the hospitality industry. It is shown that this process is significantly affected by crisis phenomena and quarantine measures related to the COVID-19 pandemic. Areas that will allow hotel enterprises to increase sales channels of their services are considered. The proposed methods and measures that should be used to increase sales.

Keywords: sales increase, additional services, hotel enterprise, technological channels, hotel sphere

Постановка проблеми. У світі відбуваються швидкі і безперервні зміни, які пов'язані з пандемією COVID-19. Все це обумовлює важливість пошуку та впровадження готельними підприємствами каналів продажів своїх додаткових послуг. З огляду на це актуальним є дослідження проблеми підвищення в готелях продажу додаткових послуг.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Питаннями готельних послуг та їх просування займалися як закордонні

Ф. Котлер, Д. Боуен, Д. Мейкенз, так і вітчизняні вчені А. Дурович, Б. Семак.

Формулювання мети. Розкрити переваги і недоліки каналів просування готельних послуг, запропонувати онлайн сервіси для підвищення продажу додаткових послуг.

Виклад основного матеріалу. Загальний спад рівня виручки готельних підприємств, скорочення валового виторгу, а також штату працівників, зниження вартості на послуги призвело до перепрофілювання частини власних приміщень готелів для оренди. Деякі підприємства готельного господарства удосконалили свій продукт та сервіси (ремонт, репозиціонування, оновлення стандартів роботи та умов з постачальниками, зміна комплектації), інші запровадили цифрові та маркетингові інструменти або альтернативні послуги як коворкінг, оренда номерів під офіси тощо. Для готельної сфери існує 8 основних каналів просування своїх послуг (рис. 1).



Рисунок 1 – Основні канали просування готельних послуг

Кожний із представлених вище каналів має свої переваги і недоліки.

До ефективних методів і каналів просування готельних належать: збільшення потоку споживачів, найбільше завантаження

кількості номерів; наявність у керівників чіткого розуміння цільової аудиторії, що дозволить сформувати маркетингову стратегію; мінімальна залежність від людського фактору; на залучення споживачів та їх утримання – мінімум витрат; розвиток і масштабованість об'єкта; продаж додаткових послуг та їх диверсифікація; забезпечення споживачам найкращих умов максимальної довіри і лояльності.

Проблемними питаннями продажу додаткових послуг виступають: перевантажений персонал, що не встигає вчасно обробити більшість замовлень; низький відсоток інформації для гостей, коли споживачі менше ніж на 10 % поінформовані або взагалі не обізнані про послуги готельного підприємства;

Отже, все більше постає питання які методи та заходи необхідно використовувати для збільшення продажів.

Нині на ринку цифрових послуг існує багато сервісів, платформ, додатків, IT рішень для онлайн управління продажами готелів, автоматизації процесів, збору даних та аналітики, наприклад Smart Planet, Easy MS тощо [7, 8]. Дані сервіси допомагають просувати додаткові послуги в готелі через веб-сторінку або додаток, який гості встановлюють при поселенні. Перевагами таких сервісів є: розвантаження персоналу завдяки можливості замовляти і оплачувати послуги з мобільних пристроїв, переводячи всі послуги готелю онлайн і повністю позбавляючись від витрат на друковану продукцію; збільшення відсотку інформованості гостей (після бронювання, під час перебування та після вильоту, отримання замовлення та управління послугами в одному місці, обробка замовлень у веб-кабінеті і Телеграм). Здійснення аналізу продажів для отримання даних в режимі реального часу про важливі показники та можливість впливу на показники на основі цифрової інформації. Важливою є оцифровка продаж всіх готельних послуг, що дозволяє впливати на воронку продажів по всіх каналах, отримання статистики по всіх замовленнях гостей, визначення їх потреб.

Співробітники отримують тільки ті повідомлення, за які несуть відповідальність. Дані системи надають можливість налаштування графіків працівників. У випадку пропуску повідом-

лення про замовлення, інформація автоматично передається керівникові або іншому відповідальному співробітнику, що в свою чергу показує статистику ефективності окремого персоналу готельного підприємства.

На думку фахівців, основною перевагою сервісів є широкий спектр інтеграцій з автоматизованими системами управління, що в свою чергу впливає на швидкість та якість обслуговування. Можливість налаштування на сайт готелю, що дасть можливість споживачам обирати та оплачувати послуги в одному місці.

Висновки. Таким чином, використання онлайн продажів додаткових послуг спростить упровадження нових, замінить друковані матеріали на онлайн меню, оптимізують роботу персоналу, дадуть змогу аналізувати продажі тієї чи іншої послуги, забезпечить збільшення прибутку підприємства.

Список використаних джерел

1. Заміховська О. Л. Автоматизовані інформаційні системи в індустрії готельного бізнесу та туризму на Україні. Прикарпатський вісник НТШ. Число. 2012. № 1. С. 309–320.
2. Костинець В. В. Інструментарій цифрового маркетингу в сучасних умовах функціонування ресторанного бізнесу. Internauka, 2020. № 10 (42). С. 123–128.
3. Перепелиця А. С. Регулювання готельного бізнесу в умовах інформатизації глобального економічного простору. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2017. Вип. 6. С. 187–190.
4. Пономаренко І. В. Цифровий маркетинг як ефективний інструмент підвищення рівня конкурентоспроможності компанії. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія : Економіка та менеджмент. 2018. № 15. С. 57–65.
5. Idea Digital Agency [Електронний ресурс]. URL: <https://ideadigital.agency/blog/yak-pereviriti-i-zbilshiti-shvidkistzavantazhennya-sajtu/> (дата звернення: 20.10.2022).
6. Vidpochivay [Електронний ресурс]. URL: <https://vidpochivay.top/osoblivosti-bronjuvannja-goteliv-cherez-internet/> (дата звернення: 24.10.2021).

7. Альтернативи російським продуктам в бізнесі [Електронний ресурс]. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/alternatyvy-rosijskym-produktam-v-biznesi-chastyina-3/> (дата звернення: 26.10.2021).
8. 10 порад, які допоможуть підвищити прямі продажі готелю за допомогою модуля бронювання RoomsWizard від компанії SmartPlanet [Електронний ресурс]. URL: <https://www.smart-planet.com.ua/>
9. Автоматизація готельного бізнесу [Електронний ресурс]. URL: <https://brigit.ua/avtomatyzatsiya-gotel'nogo-biznesu/> (дата звернення: 28.10.2021).

УДК 331.108.37:640.412(477.53)

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ВІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ У ГОТЕЛІ «ВЕРХОЛИ РЕЛАКС ПАРК»

Сокол О. Р., магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Капліна Т. В., д. т. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Анотація. Стаття присвячена питанням удосконалення організації праці на підприємствах готельно-ресторанного господарства в умовах реформування економіки. Розглянуто організацію праці у системі управління підприємствами готельно-ресторанного бізнесу, її особливості та специфіку. Запропоновано у готелі «Верхоли Релакс Парк» впровадити сучасні методи відбору персоналу, надано практичні рекомендації щодо покращення якості обслуговування у готелі.

Ключові слова: управління персоналом, кадрова політика, готель, організація праці.

Abstract. The article is devoted to issues of improving labor organization at hotel and restaurant enterprises in the conditions of economic reform. The organization of work in the management system of hotel and restaurant business enterprises, its features and specifics is considered. It is proposed to implement modern personnel selection methods in the hotel “Verkholy Relax Park”, and practical recommendations are given to improve the quality of service in the hotel.

Keywords: personnel management, personnel policy, hotel, labor organization.

Постановка проблеми. На сьогодні практика доводить, що ефективність роботи будь якої організації залежить від її ефективного управління, а стрімких темпів розвитку досягають лише ті, де створюються сприятливі умови для реалізації здібностей працівників та використовуються інноваційні методи управління персоналом.

Таким чином, дослідження питань формування та реалізації кадрової політики на вітчизняних підприємствах, раціонального відбору працівників на посади та формування дієвого трудового колективу, оцінювання та розвитку працівників, а також цілеспрямованого використання їх потенціалу є актуальними та має практичне значення [1].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематика системи роботи з персоналом досліджувалися у працях таких зарубіжних науковців, як: І. Ансофф, М. Альберт, В. Веснін, М. Вудкок, Г. Десслер, А. Єгоршин, Г. Зіммель, Д. Мак-Грегор, Е. Мейо, А. Ной, Ф. Тейлор, Д. Холенбек. Серед вітчизняних науковців можна відзначити: О. Гарматюк, В. Данюк, О. Крушельницька, В. Савченко, О. Ситнік, Ф. Хміль [2], Г. Щокін [3] та інші.

Формулювання мети. Удосконалення методів відбору персоналу у готелі «Верхоли Релакс Парк».

Виклад основного матеріалу дослідження. Персонал готелю є візитною карткою та найважливішим чинником, що характеризує готель. Методи відбору персоналу для готелю потребують розробки такого методу тому він потребує розробки методу, який би включав в себе інструменти, що дозволили б виявити наявність необхідних компетенцій у претендента на посаду. Це пов'язано зі специфікою діяльності готелю, що не є типовою для традиційних методів відбору.

Тому вдосконалювання методів відбору персоналу дасть можливість знизити плинність персоналу, а також скоротити витрати на навчання працюючих. Для того, щоб виявити саме ті знання та навички, які керівництво бачить у нових співробітниках необхідно провести поділ методів по спрямованості категорій персоналу. При цьому необов'язково підбирати індиві-

дуальні методи відбору для кожної посади. На наш погляд, досить розділити їх на групи: адміністративний персонал, працівники залу, кухари, клінінг. А далі необхідно визначити ряд компетенцій для кожної групи, необхідних для прийому на роботу. Тільки після цього підібрати найбільш доцільний метод їх виявлення.

У готелі «Верхоли Релакс Парк» до адміністративного персоналу відносимо адміністратора готелю та адміністратора ресторану. Для даних посад у пріоритеті є досвід роботи та знання структури роботи готельно-ресторанного бізнесу, знання законодавства, санітарних норм, уміння управляти підлеглим складом персоналу, приймати відповідальні рішення. Тому, щоб виявити перераховані компетенції, знання і навички недостатньо проведення лише анкетування. Це можна пояснити тим, що питання, які є в анкеті, не торкаються професійної сфери діяльності.

Важливою частиною знань адміністративного персоналу готелю та ресторану є санітарні норми. Перевірку претендента на знання санітарних норм і законодавства доцільніше провести у формі тестування, що містить загальні питання, відповіді на які обов'язково повинен знати претендент на посаду адміністратора. Тестування повинно бути не об'ємним і не займати багато часу у претендента. Це можна пояснити тим, що для нього ще буде ряд додаткових випробувань. Перелік питань для виявлення знань санітарних норм і законодавства представлено у табл. 1.

Таблиця 1 – Запитання до тестування на знання законодавства та санітарних норм для кандидатів на посаду адміністратора готелю «Верхоли Релакс Парк»

№	Запитання	Варіанти відповідей
1	Яку назву носить документація, що встановлює правила виконання певних видів робіт у готелі	1) експлуатаційної; 2) туристської; 3) нормативної

№	Запитання	Варіанти відповідей
2	Як здійснюється оплата за проживання в готелі	1) подовово та погодинно; 2) подовово з оплатою додатково за півдобу при виїзді після 12 до 0 годин; 3) подовово з оплатою додатково за півдобу при заїзді з 0 до 12 годин і при виїзді після 12 до 0 годин
3	Як гарантує готель гостям збереження їх речей	1) усіх, що знаходяться в номері; 2) усіх, що знаходяться в номері, крім цінних, які слід здавати на окреме зберігання; 3) усіх речей без виключення
4	У разі порушення Правил користування готелем та надання готельних послуг адміністрацією готелю споживач має право	1) передати керівнику; 2) знищити після заповнення особистої картки гостей; 3) зберігати в архіві; 4) знищити після виїзду гостей
5	Етика покоївок забороняє торкати та переміщувати речі гостя, крім	1) особистих речей (вкладають у валізу); 2) нічної піжами (кладуть під подушку), халату (вішають у шафу) та капців (виносять у передпокій). 3) паперів на письмовому столі (вкладають у шухлядку письмового стола)
6	При завчасному виїзді гостя йому повертаються гроші на підставі	1) карти підготовки та заселення номерів; 2) рахунку-фактури; 3) розписки на повернення невикористаного авансу
7	Гігієнічними нормами встановлюється термін змінності білизни одному номеру готелю «****»	1) раз на 10 днів; 2) раз на 3 дні, рушників – щоденно; 3) раз на 5–7 днів, рушників – раз на 3 дні

№	Запитання	Варіанти відповідей
8	Система практичних заходів з проведення у життя вимог гігієни носить назву	1) практичної гігієни; 2) санітарії; 3) профілактики
9	Комплекс заходів зі знищення в оточуючому людину середовищі збудників інфекційних захворювань називається	1) дезінфекція; 2) дезінсекція; 3) дератизація
10	Серед методів дератизації у сучасному готелі використовують	1) фізичний; 2) хімічний; 3) механічний

Успішність проходження тестування (60 % правильних відповідей), дозволить зорієнтуватись, наскільки здобувач потребує додаткового навчання.

Кейси для кандидатів на посаду адміністратора ресторану та готелю представлено у табл. 2.

Таблиця 2 – Кейси для кандидатів на посаду адміністратора готелю та адміністратора ресторану

Адміністратору готелю	Адміністратору ресторану
Уявіть, що сімейна пара з дитиною при поселенні з'ясувала, що заброньований подружжям номер зайнятий іншою родиною і їм запропонували аналогічний номер в іншому крилі. Вони не погодились. Які будуть ваші дії? Приведіть три варіанти вирішення проблеми та обґрунтуйте свій вибір	Уявіть, що в залі ресторану панувала легка метушня: очікувались великі гості. Високі чиновники місцевої держадміністрації разом з делегацією однієї з європейських країн перебувають на прийом-обід до ресторану. Метрдотель була в розпачі. Послом цієї держави в Україні була літня дама, яку по усім канонам треба обслуговувати в першу чергу. Але ж вона є господинею цього вечора. Тож обслуговування треба починати з головного гостя – високого чина місцевої держадміністрації, але він чоловік. Якими будуть ваші дії? Опишіть послідовність ваших рішень і поясніть їх

Кейс-метод не забирає багато часу, не має потреби у складній інтерпретації, але демонструє можливу поведінку кандидата у критичній ситуації. Даний метод не припускає правильних або неправильних відповідей. Він дозволяє виявити ланцюжок думок і висновків, які, у свою чергу, приводять до прийняття рішення претендента на посаду адміністратора.

Додаткове запитання у вже існуючій анкеті дасть можливість визначити компетентність майбутнього лінійного керівника. Тому кандидату буде запропоновано дати визначення посади «Адміністратор», перелічити обов'язки та відповідальність, які припускає посада.

Запропоновані методи відбору кандидатів на посаду адміністратора у сукупності з уже використовуваними у готелі «Верхоли Релакс Парк» допоможуть підібрати найбільш необхідного кандидата без додаткових фінансових витрат.

Висновки. Отже, методи відбору персоналу – діючий інструмент при доборі кандидатів, однак успішність їх подальшої роботи буде залежить не тільки від грамотного відбору, але і правильно побудованої системи навчання та стажування. У сукупності система добору та навчання кандидатів може дати той результат продуктивності кадрового складу, який необхідний для успішної роботи готелю «Верхоли Релакс Парк».

Список використаних джерел

1. «Організація кадрової роботи» [Електронний ресурс]. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua> >retrieve (дата звернення: 01.11.2022).
2. Щокін Г. В. Теорія і практика управління персоналом [Електронний ресурс]. URL: <https://infotour.in.ua> >schekin_tup (дата звернення: 03.11.2022).
3. Стратегічне управління персоналом як фактор... [Електронний ресурс]. URL: <http://www.agrosvit.info> > (дата звернення: 01.11.2022).
4. Case-інтерв'ю: як правильно застосовувати + приклади ... [Електронний ресурс]. URL: <https://hurma.work> > Блог Олена Леонова (дата звернення: 05.11.2022).

ВПРОВАДЖЕННЯ АРОМАМАРКЕТИНГУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЮ

Ходіс Н. С., магістр спеціальності Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

Капліна Т. В., д. т. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Анотація. В статті окреслено наявну ситуацію в сфері гостинності України, проблеми які виникли внаслідок повномасштабного вторгнення та доведено важливість впровадження інноваційних технологій в Прем'єр готелі «Палаццо» міста Полтава, незважаючи на нестабільну ситуацію,

Ключові слова: аромамаркетинг, інновації, конкурентоспроможність, готельний бізнес, війна, туристична галузь.

Abstract. The article outlines the current situation in the field of hospitality in Ukraine, the problems that arose as a result of a full-scale invasion, and the importance of the introduction of innovative technologies is proven using the example of the hotel and restaurant complex “Palazzo” in the city of Poltava.

Keywords: aroma marketing, innovation, competitiveness, hotel business, war, tourism industry.

Постановка проблеми. Впровадження інновацій в готельно-ресторанному бізнесі рушійна сила, яка допомагає підприємствам бути конкурентними на ринку послуг та залучати нових споживачів. Однак зауважимо, що в критичних ситуаціях власникам варто обирати – фінансувати дороговартісні інновації, відмовитись від них або обрати новинку яка зацікавить гостей, без великих капіталовкладень. Готельно-ресторанний бізнес сьогодні проходить жорстку перевірку на витривалість, оскільки протягом великого проміжку часу стабільність в сфері туризму та готельно-ресторанних послуг відсутня.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням інновацій в готельно-ресторанному бізнесі присвятили свої праці чимало українських та закордонних науковців. Серед українських варто зазначити О. Завадинська [1], Т. Лисюк, О. Те-

решук, та М. Пасічник [2], Л. Гірняк, В. Глагола [3], В. Ткач, О. Камушков, В. Язіна [4]. Оскільки ароамаркетинг нове поняття в Україні, йому присвячено досить мало праць, до прикладу проаналізувала ароамаркетинг як інструмент впливу на поведінку споживачів Ю. Губарева [5], визначили ароамаркетинг, як засіб підвищення конкурентоздатності готельно-ресторанних підприємств Н. Лазоренко та Д. Гріщенко [6].

Формулювання мети. Метою статті є визначення важливості інновацій в індустрії гостинності незалежно від ситуації на ринку готельно-ресторанного бізнесу.

Виклад основного матеріалу. За довгий час жорсткого карантину українські засоби розміщення почали звикати функціонувати під час пандемії COVID-19, налагоджувати виробництво та надання послуг відповідно до законодавчих вимог та Міністерства охорони здоров'я України, водночас, 24 лютого 2022 року всю країну сколихнула звістка про початок повномасштабного вторгнення, туристична галузь України зупинилась повністю, велика кількість готельно-ресторанних підприємств зруйнована під час бомбардувань, або досі знаходиться під окупацією на не підконтрольних владі України територіях. Наслідки війни в Україні відчув на собі і світовий туризм. За даними Euromonitor International, в 2022 році глобальний в'їзний туризм постраждає на 6,9 млрд доларів через зупинку російського і українського туризму [7]. Нині стан готельного ринку в Україні залежить від регіону: те, як працюють такі об'єкти, і чи відкриті вони взагалі визначається тим, у якій області вони розташовані, наскільки віддалені від місць бойових дій. Окремо, варто звернути увагу на готелі іноземних мереж, які розташовані у великих містах, вони переважно призупиняли надання послуг, по – перше це пов'язано з політикою безпеки та іноземним менеджментом, а по – друге їхня аудиторія – іноземні туристи, які зараз не приїжджають в Україну. За словами Артура Лупашко, засновника Ribas Hotels Group, нині в Україні працює не більше 20 % готелів. Деякі з них, на жаль, пошкоджені внаслідок бойових дій. Повної інформації щодо того, скільки таких готелів в Україні, немає. За даними проекту

RebuildUA (аналізує та візуалізує зруйновану інфраструктуру в Україні внаслідок війни) відомо, що в Ірпені (Київська область), який майже місяць перебував в окупації, зазнали руйнувань 28 готелів. Постраждали об'єкти у Харківській, Миколаївській, Чернігівській, Київській, Одеській областях, а також у Маріуполі – за підрахунками UHRA (Ukrainian Hotel and Resort Association), це приблизно 15 підприємств. Зазнав удару від касетних снарядів об'єкт мережі Reikartz у Миколаєві [8]. Варто зауважити, що на початку повномасштабної війни, в деяких регіонах України готельний бізнес пішов угору, про це свідчить ріст туристичного збору який зріс у рази (вказано на рис. 1).

Різниця туристичного збору в Україні під час воєнного стану в порівнянні з 2021 р.



Рисунок 1 – Різниця туристичного збору в Україні. За даними [9]

До прикладу: Львівська область – 11 млн 463 тис. грн – на 268 % більше, ніж у 2021 році; Закарпатська область – 6 млн 212 тис. грн – на 144 % більше, ніж в минулому році; Хмельницька область – 1 млн 447 тис грн – зростання на 65 %; Івано-Франківська область – майже 6 млн грн – на 48 % більше, ніж торік – такі суми свідчать про значний потік людей, які рятувалися від війни зі східних, центральних та південних регіонів на заході України. Водночас на територіях де проходять бойові дії та окупованих зонах частка туристичного збору значно скоротилась, у Миколаївській (63 %), Луганській (60 %), Сумській (48 %), Херсонській (46 %) та Запорізькій областях (41 %) [9].

Досить складно сказати як швидко туристична галузь може відновитись та повернутись на довоєнні показники, все залежить від тривалості бойових дій, рівня міграції українців закордон, а також відновлення територій після деокупації. Попри страшну ситуацію, в українців формується попит на внутрішній туризм, що в подальшому позитивно вплине на прибутки галузі та швидкість її відновлення.

Досліджуваний нами готель «Палаццо» в м. Полтава, входить до складу мережі «Premier», готелі яких розташовані в різних куточках України, тож варто зазначити, що готель вищезазначеної мережі в Харкові, місто яке зазнало і досі зазнає значних бомбардувань, повністю припинило свою роботу, однак засоби розміщення «Premier» в інших містах досі працюють, але перевели свої бізнес – процеси в абсолютно новий формат. Однак, не зважаючи на зменшення кількості туристів, готелі та ресторани продовжують пропонувати свої високоякісні послуги, намагаються йти в ногу з часом та впроваджувати для задоволення своїх гостей новинки щоб залишатись конкурентним серед інших закладів.

Розглянувши ситуацію на ринку готельно-ресторанних послуг, політичну, соціальну та фінансову нестабільність, на нашу думку запровадження фінансово затратних інновацій є недоцільним на сьогодні, оскільки ситуація в галузі є нестабільною. Отож, проаналізувавши ринок інновацій, та їх різновиди, нами визначено, що впровадження підвиду нейромаркетингу – аромамаркетингу в готель Premier Hotel Palazzo в м. Полтава, позитивно вплине на репутацію закладу.

Аромамаркетинг – мистецтво створення емоцій та настрою за допомогою запахів [10]. Зауважимо, що це молодий напрям в нашій країні, який тільки набирає обертів, що зі свого боку приверне увагу гостей, та збільшить відвідування закладу та його прибуток. Професійно та детально прорахована технологія зможе викликати приємні відчуття у гостей та виокремить заклад серед інших. Варто зазначити, що в основі аромамаркетингу присутній вплив на підсвідомість людини, аромат може породжувати як позитивні так і негативні почуття та спогади, тому

важливою задачею є правильно підібрати запахи. Аромат готелю буде породжувати прямий сигнальний зв'язок у споживачів, тому підбір аромату один із головних етапів впровадження новинки.

Висновки. Підсумовуючи слід зазначити, що перевагами впровадження аромамаркетингу на підприємстві є створення особливої атмосфери, яка виокремить готель серед сотні інших на ринку, підвищення працездатності персоналу, поліпшення настрою споживачів, створення позитивного іміджу готелю, збільшення прибутку.

Список використаних джерел

1. Завадинська О. Інноваційні технології господарювання в ресторанному бізнесі [Електронний ресурс]. URL: <http://restaurant-hotel.knukim.edu.ua/article/view/157176> (дата звернення 10.11.22).
2. Лисюк Т., Терещук О., Пасічник М. Інноваційні технології у готельно-ресторанному господарстві [Електронний ресурс]. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-11> (дата звернення 10.11.22).
3. Гірняк Л., Глагола В. Сучасний стан, перспективи та тенденції розвитку ресторанного господарства в Україні. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 16. С. 71–77.
4. Камушков О. С., Язіна В. А., Ткач В. О. Інновації світового готельного господарства [Електронний ресурс]. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/48_2_2019/11.pdf (дата звернення 10.11.22).
5. Губарева Ю. Аромамаркетинг як інструмент впливу на поведінку споживачів [Електронний ресурс]. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_14/16.pdf (дата звернення 10.11.22).
6. Лазоренко Н. П., Гріщенко Д. С. Аромамаркетинг як засіб підвищення конкурентоздатності підприємств сфери HoReCa. Новітні тенденції у харчових технологіях та якості і безпечність продуктів : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. 2013. С. 126–129.
7. Хворобливі втрати. Як світовий туризм постраждає від війни в Україні [Електронний ресурс]. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/bolezennyye-poteri-mirovoy-turizm-postradaet-1649171789.html> (дата звернення 11.11.22).
8. Встояти під час війни: як працюють готелі України [Електронний ресурс]. URL: <https://commercialproperty.ua/analytics/vstoyati-pid-chas-viyni-yak-pratsyuyut-goteli-ukraini/> (дата звернення 11.11.22).

9. Готелі напівпорожні, надходження до бюджету знизяться [Електронний ресурс]. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/oteli-polupustye-postupleniya-byudzheta-snizyatsya-1655814100.html> (дата звернення 11.11.22).
10. Створення аромабрендів для різних сфер бізнесу [Електронний ресурс]. URL: <https://eba.com.ua/advocacy-diary/meetings/176991-2019-04-11-13-00/> (дата звернення 11.11.22).

УДК 640.412(477.83):005.591.6

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ FAVOR SPORT HOTEL У М. КИЇВ, ЗА РАХУНОК ІННОВАЦІЙ

Хоменко Я. С., магістр спеціальності *Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»*

Капліна А. С., к. е. н., доцент, доцент кафедри *готельно-ресторанної та курортної справи*

Анотація. В статті систематизовано та виокремлено вплив інновацій на подальший розвиток готелю.

Ключові слова: інновації, готель, удосконалення, діяльність.

Abstract. The article systematizes and highlights the influence of innovations on the further development of the hotel.

Keywords: innovations, hotel.

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність є одним із важливих факторів для успішного функціонування готелю в сучасний час. Тому, запровадження інновацій є головною складовою, для удосконалення діяльності готелю.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В готельній індустрії існує достатньо проблемних питань, яким приділяють увагу вчені. Одні стосуються оцінки інновацій, другі – можливостей їх подальшого впровадження. На увагу заслуговують праці В. А. Зінченко, В. С. Новікова та інші.

Але існує коло питань з інноваційних технологій, які не достатньо досліджені.

Формулювання мети. Метою даної статті є удосконалення діяльності готелю «Favor Sport Hotel» за рахунок інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Готельний бізнес має тенденцію постійного розвитку, не дивлячись на кризові

явища. Тому намагання бути конкурентоспроможними ставить перед готелярами такі завдання, які без використання інновацій виконати не можливо. Стрімка мінливість інноваційного середовища також є перешкодою для їх впровадження.

Так само економічна криза, Пандемія, військова агресія Росії слугують важливою перепоною для власників готелів у визначенні пріоритетів для їх подальшого функціонування. Як зберегти підприємство, персонал і отримати прибуток? Які інновації запровадити при мінімальних інвестиціях і збереженні іміджу готелю? Ці та інші питання залишаються в полі зору власників багатьох готельних підприємств.

Аналізуючи управлінські технології сучасності, слід відмітити їх вагомий роль для об'єкту готельного бізнесу. Висококомфортні готелі неможливо представити без інноваційних технологій бронювання, організації роботи служби прийому і розміщення, проведення нічного аудиту тощо.

На думку вчених серед достатньої кількості систем електронного управління готелем, лише тоді можливо обрати найкращу з них, якщо вона буде адаптована з тими інноваційними продуктами ІТ, без яких підприємство не зможе повноцінно існувати [1, 2].

Як суб'єкт бізнесової діяльності нами обрано готель «Favor Sport Hotel». Він належить до міських засобів розміщення. Має зручне розташування у затишному мікрорайоні Києва. Забезпечений розгалуженою інфраструктурою. Відстань до транспортних розв'язок невелика, що задовольняє потреби споживачів [3]. Під час забудови готелю у 2018 році, його цільовою аудиторією стали спортсмени Федерації України зі стрибків у воду. У готелі використано ергономічний дизайн для номерів, що забезпечує їм високий рівень комфорту. Гості можуть зупинитися в номерах як на короткий, так і тривалий термін.

Як, і багато інших закладів даний готель також потребує впровадження інноваційних технологій, щоб покращити рівень обслуговування клієнтів.

Нині важко собі уявити готель, де б не було інновацій.

Вижити в умовах швидко впроваджуваних новинок на підприємствах можливо завдяки наскрізної автоматизації всіх

бізнес-процесів готелю. Для цього необхідне їх поетапне впровадження: накопичення і зберігання інформації на сервері готелю (всередині підприємства); існування внутрішньої інформаційної системи забезпечить через мережу Інтернет зв'язок із зовнішніми партнерами і об'єднання Інтернет і екстернат систем в одне бізнес-середовище.

Принципи впровадження інноваційних технологій у готелі Favor Sport Hotel, мають стати дієвим засобом забезпечення інноваційного розвитку в туристичній індустрії.

У сучасному світі сформовано перелік найбільш вагомих інновацій [4]:

- ✓ Акумуляція енергії сонця і вітру на зовнішніх стінах номерів.

- ✓ Використання водоспаду для регулювання температури і вологості в будівлях.

- ✓ Для потрапляння в номер гостеві надається телефон з технологією розпізнавання.

- ✓ Для гостей, що бронюють номери, організовують внутрішнє співтовариство, відкрите для обміну інформацією.

Жорстка конкуренція серед готелів змушує їх постійно розвиватися. Зниження рівня конкурентоспроможності підприємств готельної сфери, порушення принципів і методів управління, викликано безпосередньо недооцінкою інноваційного управління в їх діяльності. Інновації виступають в якості стимулу для подальшого розвитку готельного бізнесу, дають змогу підприємствам не тільки займати лідируючі положення у своїх ринкових сегментах, але й відповідати світовим стандартам готельного обслуговування[5].

Висновки. Слід відмітити, що підвищити якість надаваних послуг в готелі, що удосконалюється, забезпечити йому достойний прибуток можливо завдяки інноваційним технологіям.

Список використаних джерел

1. Черноусова Н. Ю. Основные направления внедрения инновационных технологий в сфере гостеприимства [Електронний ресурс]. URL: https://tourlib.net/statti_tourism/chernousova.htm (дата звернення 01.11.22).

2. Глебова А. О. Інноваційні технології у туристичній галузі [Електронний ресурс]. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/glebova2.htm. (дата звернення 03.11.22).
3. Favor Sport Hotel [Електронний ресурс]. URL: <https://favor-sport.com> дата звернення 04.11.22).
4. Саненко Л. І. Принципи впровадження інноваційних технологій в готелях та їх переваги [Електронний ресурс]. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/sanenko.htm. (дата звернення 02.11.22).
5. Барабаш Є. В. Інноваційні технології в готельному бізнесі [Електронний ресурс]. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/barabash.htm (дата звернення 01.11.22).

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ЕКОНОМІКА

Освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»

УДК 331.005.95/96

УДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ ЗМІН

*Кисіль Л. А., магістр спеціальності Економіка освіти
програма «Управління персоналом та економіка праці»*

*Тужилкіна О. В., к. е. н., доцент, доцент кафедри управління
персоналом, економіки праці та економічної теорії*

Анотація. У статті розглянуті основні проблеми удосконалення мотиваційного управління персоналом, зокрема теоретичні аспекти ефективності управління персоналом, виокремлені основні напрями мотиваційного управління. Запропонований ряд показників, за допомогою яких можна виміряти ефективність управління з метою отримання достовірної інформації для прийняття управлінських рішень щодо результативності мотиваційного управління персоналом.

Ключові слова: персонал, мотиваційне управління, ефективність.

Abstract. The article examines the main problems of improving the personnel motivation system, theoretical aspects of the effectiveness of personnel management, and highlights the directions of motivational management. Proposed indicators that can be used to measure the effectiveness of management in order to obtain reliable information for making managerial decisions regarding the effectiveness of motivational personnel management.

Keywords: personnel, motivational management, efficiency.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни в Україні, її орієнтація на європейські цінності вимагає формування сучасної концепції управління ресурсами, зокрема теоретико-методологічної основи для визначення напрямів мотиваційного

управління персоналом, що дасть змогу підвищувати ефективність його застосування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематика управління людськими ресурсами була предметом дослідження вчених різних наукових шкіл: Ф. Тейлор, А. Маслоу, Д. Макгрегор, В. Оучі, В. Крамаренко, Г. Щокін та ін.

Дослідженню різноманітних аспектів мотивації праці присвячені праці українських вчених: Г. Дмитренко, М. Дороніна, В. Данюк, Г. Куліков, Т. Костишина, М. Семикіна, О. Тужилкіна, С. Цимбалюк, Л. Червінська та ін. У ході досліджень ці автори підкреслювали важливість всебічного урахування мотиваційних аспектів при вирішенні проблем соціально-економічних напрямів. Віддаючи належне попереднім науковим напрацюванням у дослідженні зазначеної проблематики, слід зазначити, що питання, пов'язані із забезпеченням мотиваційного управління персоналом, потребують подальшої розробки.

Формулювання мети. Метою цієї статті є визначення основних напрямів удосконалення мотиваційного управління персоналом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємствам необхідно оптимальне використання всіх видів ресурсів, перш за все персоналу, особливо в умовах змін, Працівники – специфічний і водночас найцінніший ресурс підприємств.

Для сучасних підприємців концепція «людських ресурсів» важлива тому, що уможливорює прояв креативності і самостійності, умови для підвищення рівня компетентностей, задовольняючи потреби вищого порядку. Це формує у персоналу самостійність, відповідальність, водночас мотивує поєднувати особисті цілі кожного працівника з цілями і завданнями підприємства.

Метою мотиваційного управління персоналом є поєднання наявних людських ресурсів, компетенцій, кваліфікації, трудового і особистісного потенціалу працівників зі стратегією і цілями підприємства.

Працівники виступають предметом корпоративної стратегії підприємства, складовою інвестицій підприємства, що означає,

що підприємства стають втіленням професійного, креативного, особистісного та мотиваційного потенціалів їх працівників.

Слід виокремити такі напрями мотиваційного управління персоналом: оптимізація організаційної структури підприємства; впровадження в практику управління безперервного оцінювання персоналу з метою підвищення якості підбору, відбору, розстановки й використання людських ресурсів; інвестування проектів, спрямованих на підвищення ефективності трудової діяльності працівників; вкладення в мотивування працівників.

Найактуальнішим напрямом підвищення ефективності управління людськими ресурсами є ділова оцінка, яка представляє собою процедуру, проведену з метою виявлення ступеня відповідності особистих якостей працівника, якісних і кількісних результатів його діяльності певним вимогам. Ділова оцінка дає змогу керівникам отримати об'єктивні дані про працівника, зрозуміти його особисті очікування і знайти способи ефективної взаємодії між працівником і керівництвом підприємства [1].

Ділове оцінювання працівників представляє собою процедуру, спрямовану на виявлення ступеня відповідності професійних і ділових якостей працівника, кількісних і якісних результатів його праці певним критеріям. Завдання ділового оцінювання персоналу полягає у виявленні його трудового і особистісного потенціалу, у визначенні ступеня його використання, у встановленні відповідності характеристик працівників посадам або їх готовності обійняти нові посади, в тому, щоб охарактеризувати ефективність трудової діяльності працівників і їх цінність для підприємства. Ділове оцінювання дає змогу топ-менеджерам отримати достовірні дані про персонал, визначити очікування від процесу праці та рівня матеріальної винагороди, визначити шляхи ефективної взаємодії між працівником і підприємством. Ділове оцінювання дає змогу отримати загальне уявлення про ефективність мотиваційного управління персоналом.

Інвестиції в людський капітал є найбільш вигідними як з точки зору окремої людини, так і з точки зору всього суспільства порівняно з інвестиціями в інші форми капіталу.

К. Макконнелл і С. Брю виділяють три види інвестицій в людський капітал: витрати на освіту – включаючи загальне та спеціальне, формальне і неформальне, підготовку на робочому місці; витрати на охорону здоров'я, що складаються з витрат на профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування, поліпшення житлових умов; витрати на мобільність, завдяки, яким працівники мігрують з місць з відносно низькою продуктивністю в місця з відносно високою продуктивністю [2].

Вкладання у здоров'я працівника разом з освітою, на нашу думку, також є надважливим. Для накопичення людського капіталу безперечними є економічна цінність і значимість здоров'я. Невисока тривалість життя в Україні, порівняно з показниками розвинених країн, потребує значних інвестицій у збереження і підтримку здоров'я. Вважаємо, що це сприятиме продовженню життя людей, а, отже, і часу функціонування людських ресурсів. Незадовільний стан здоров'я працівників значно знижує ефективність праці. У зв'язку з цим набувають особливої значущості витрати на підтримку гарного фізичного стану персоналу: превентивні заходи стосовно професійних захворювань, забезпечення здорового харчування працівників, медичне страхування і обслуговування, лікування в медичних закладах, поліпшення житлових і побутових умов, страхування працівників від нещасних випадків тощо.

Мотиваційне управління персоналом можна розглядати як процес актуалізації мотивів працівників і створення стимулів для їх спонукання до більш ефективної праці. Метою мотивування персоналу є формування комплексу умов, що спонукають працівника до дій, спрямованих на досягнення мети з максимальним ефектом.

Практика управління вітчизняних підприємств в умовах змін дає змогу зробити висновок, що загальними для різних категорій персоналу є превалювання матеріальних мотивів, а також мотивів безпеки.

Мотиваційне управління персоналом полягає в максимальному використанні трудового потенціалу з оптимальними витра-

тами для досягнення стратегічних цілей підприємства. Водночас результатом ефективного управління персоналом має бути підвищення сили мотивації працівників до високопродуктивної праці в межах поставлених підприємством цілей.

Показники ефективності управління персоналом можна розділити на три основні групи [3].

По-перше, показники стану: кількісно-якісний склад персоналу і динаміка показників, які надають топ-менеджеру статистичні дані, що уможлиблює виявлення проблем у сфері управління персоналом. Це – середньооблікова чисельність персоналу, співвідношення управлінського і виконавчого персоналу, коефіцієнти руху персоналу та ін.).

По-друге, показники ефективності праці персоналу, які надають інформацію про віддачу від праці працівників. Це – ефективність і продуктивність праці, коефіцієнт використання робочого часу та ін.

По-третє, показники ефективності системи управління персоналом. Це – середня швидкість заповнення вакансії на посаду (або робоче місце), частка заміщення персоналу із числа кадрового резерву, середня вартість навчання (або підвищення кваліфікації) одного працівника тощо.

До системи показників ефективності управління персоналом також можна віднести: показники економічної ефективності (витрати на персонал, продуктивність праці, поліпшення якості послуг, ефективність управлінських програм); показники соціальної ефективності (рівень задоволеності персоналу, лояльність персоналу, стан соціально-психологічного клімату); показники складу персоналу; соціальні показники; організаційно-структурні показники, показники розвитку персоналу та ін.

Вважаємо, що ці показники в змозі слугувати критеріями ефективності, за якими доцільно оцінювати результативність мотиваційного управління персоналом та загалом підприємством.

Висновки. Таким чином, комплексний підхід до мотиваційного управління персоналом в умовах змін, на нашу думку, можна забезпечити через послідовне удосконалення організа-

ційно-управлінської структури підприємства, організацію безперервного оцінювання персоналу, здійснення обґрунтованого інвестування в людські ресурси і мотивування працівників. Оцінка ефективності мотиваційного управління персоналом є важливим задля зростання результативності управлінського процесу. Вважаємо, що оцінювання за допомогою обґрунтованої системи соціально-економічних показників сприятиме ефективності мотиваційних управлінських рішень щодо формування і використання персоналу в умовах змін.

Список використаних джерел

1. Гриньова В. М. Формування мотиваційної стратегії управління персоналом підприємства : монографія / В. М. Гриньова, І. А. Грузіна. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2012. – 300 с.
2. Маккноел К. Р. Экономика: принципы, проблемы и политика / К. Р. Маккноел, С. Л. Брю. – Москва : Республика, 1992. – Т. 2. – 400 с.
3. Тужилкіна О. В. Сучасні підходи до мотиваційного управління людськими ресурсами [Електронний ресурс]. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/2904>.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Освітня програма «Комп'ютерні науки»

УДК 004+510.5

РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРЕНАЖЕРУ З ТЕМИ «РЕКУРСИВНІ ФУНКЦІЇ» АНГЛОМОВНОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ТЕОРІЯ АЛГОРИТМІВ»

Бурко А. О., магістр спеціальності Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»

Черненко О. О., к. ф.-м. н., доцент, доцент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Анотація. У статті розглядаються питання створення тренажеру з теми «Рекурсивні функції».

Ключові слова: рекурсивні функції, теорія алгоритмів, тренажер.

The article deals with the creation of a simulator on the topic "Recursive functions".

Keywords: recursive functions, theory of algorithms, trainer.

Постановка проблеми. Слідуючи модернізації людського життя покращується тип та методи як онлайн- так і офлайн-навчання. Одним з прикладів модернізації є програми тренажери, що можуть за допомогою свого функціоналу навчити користувача однієї теми або цілої низки тем. Такі програми дуже зручні в користуванні адже замінюють собою повноцінне офлайн-навчання. Маючи в собі як теоретичні так і практичні завдання ці програми-вчителі забезпечують користувачеві повне опанування чи покращення знань майже з будь-якої сфери.

Формулювання мети. Метою написання статті є опис роботи тренажеру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчальні матеріали тренажеру складаються з практичних тестових завдань з декількома варіантами. При виборі неправильного варіанту відповіді користувач отримує відповідне повідомлення, при виборі правильного варіанту відповіді – повідомлення про пра-

вильність відповіді та доступ до кнопки «Далі». Після завершення роботи з тренажером користувач переходить до вікна тренажеру у якому може або завершити роботу через кнопку «Вихід» або повторити роботу за допомогою кнопки «Повтор».

Після запуску тренажеру користувач повинен перейти до початкового меню тренажеру, в якому може бачити тему та виконавця роботи.

Кнопка «Start!» перенаправляє користувача до першого слайду з практичними завданнями. Кнопки в тренажері працюють за допомогою скриптів логічних функцій, що вмикають один елемент та вимикають інший.

Кожен варіант відповіді реалізовано у вигляді кнопки, що у разі вибору правильної відповіді вмикає текстовий елемент з повідомленням про вибір правильної відповіді та вмикає кнопку «Continue», що дозволяє продовжити роботу з тренажером.

У разі вибору неправильної відповіді вмикається текстовий елемент з повідомленням про помилку та вимикається кнопка «Continue» (вимкнена за замовчуванням).

Після завершення роботи з завданнями в елементах тренажера користувач переходить до фінального вікна у якому бачить повідомлення про завершення роботи та кнопку «Retry», що перенаправить його до початкового меню тренажеру.

Висновки. Для студентів спеціальності «Комп’ютерні науки» розроблено тренажер з теми «Рекурсивні функції» англomовного дистанційного курсу «Теорія алгоритмів». Даний тренажер допоможе користувачу навчитися розв’язувати задачі з даної теми.

Список використаних джерел

1. Агарева О. Ю. Математическая логика и теория алгоритмов : учеб. пособие / О. Ю. Агарева, Ю. В. Селиванов. – Москва : МАТИ, 2011. – С. 88–92.
2. Bootstrap документація. – 2021 [Електронний ресурс]. URL: <https://blog.getbootstrap.com>.
3. Мова програмування C# // Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/C#>.

**СТВОРЕННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТРЕНАЖЕРУ З ТЕМИ «МЕТОДОЛОГІЯ
ПРОГРАМУВАННЯ» АНГЛОМОВНОГО ДИСТАНІЙНОГО
НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ТЕОРІЯ ПРОГРАМУВАННЯ»
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 122 «КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»**

*Купченко О. В., магістр спеціальності Комп'ютерні науки
освітня програма «Комп'ютерні науки»*

*Черненко О. О., к. ф.-м. н., доцент, доцент кафедри комп'ю-
терних наук та інформаційних технологій*

Анотація. У даній роботі описано результати проектування та програмної реалізації тренажеру з теми «Методологія програмування» англomовного дистанційного навчального курсу «Теорія програмування».

Ключові слова: тренажер, методології програмування, теорія програмування.

Abstract. This work describes the results of the design and software implementation of the simulator on the topic “Programming methodology” of the English-language distance learning course “Programming theory”.

Keywords: simulator, programming methodologies, programming theory.

Постановка проблеми. Інформаційне середовище включає безліч інформаційних об'єктів і зв'язків між ними, засоби і прийоми збору, накопичення, передачі, обробки, виробництва і розповсюдження інформації, самі знання, а також організаційно-правові структури, що забезпечують інформаційний процес. Особливо це є актуальним в останні роки, коли дистанційне навчання, навчання онлайн використовується дедалі частіше, ніж очне, офлайн навчання. Чим більше засобів навчання надається студенту, тим краще він зможе опанувати матеріал. Навчальні тренажери з окремих тем – один із таких дієвих засобів навчання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проаналізувавши наявні тренажери в дистанційному курсі «Теорія програмування», було зроблено висновки, що тренажера за даною темою немає, а, отже, студенти-іноземці не мають змоги якісно навчатися та здобувати знання.

Формулювання мети. Основною метою є створення тренажера для навчання та тестування студентів з теми «Методологія програмування» англomовного дистанційного навчального курсу «Теорія програмування».

Виклад основного матеріалу дослідження. Система впровадження тестової програми розроблена та реалізована в рамках цієї роботи показана на рис. 1.

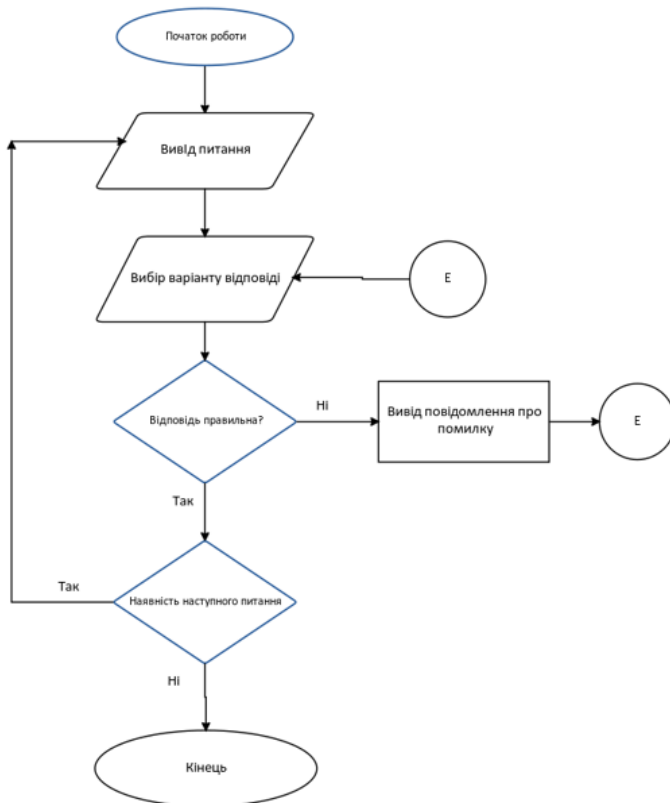


Рисунок 1 – Блок-схема алгоритму

За цим алгоритмом була побудована програма, в середовищі Microsoft Visual Studio на мові C#, інтерфейс якої виглядає наступним чином (рис. 2).

Enter

Login12345

Password12345

Enter

Search

SurnameIvanov

Search

English

TestsRating

2/10. Functionally nominative system:

☒ data algebra: V is the carrier of this algebra, which are specified by names from K using the dec mapping

☐ the algebra of functions are given names from Z using the bek mapping

☐ data algebra: D is the carrier of this algebra, and algebra operations are functions, which are specified by names from Z using the den mapping

NEXT

CHECK

EXIT

Рисунок 2 – Інтерфейс розробленого тренажеру

Всі тестові завдання, результати тестувань та користувачі зберігаються в базі даних. Загальна структура бази даних наведена на рисунку 3

+ Options

	id	fotourl	surname	name	test1	test2	test3	test4	test5	test6	test7	test8	test9	test10	login	pass
☐ Edit Copy Delete	1	1.jpg	Іванов	Іван	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
☐ Edit Copy Delete	2	2.jpg	Петров	Петр	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2	2
☐ Edit Copy Delete	3	3.jpg	Демидова	Тетяна	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
☐ Edit Copy Delete	4	4.jpg	Неандерталець	Неандерталець	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	4	4
☐ Edit Copy Delete	5	5.jpg	Сидоренко	Максим	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	5	5
☐ Edit Copy Delete	6	10.jpg	Іванов	Іван	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	6	6
☐ Edit Copy Delete	7	9.jpg	Іванов	Іван	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	7	7
☐ Edit Copy Delete	8	10.jpg	Іванов	Іван	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	10

Рисунок 3 – Загальна БД

Висновки. В рамках даної статті, було побудовано алгоритм та створено програмну реалізацію навчального тренажеру з теми «Методологія програмування» англomовного дистанційного навчального курсу «Теорія програмування».

Список використаних джерел

1. Бабій М. С. Теорія програмування. Суми : Вид-во СумДУ, 2009. 181 с.
2. Вінник В. Ю. Алгоритмічні мови та основи програмування: мова С. Житомир : ЖДТУ, 2007. 328 с.
3. Дейтел Х. М. Как программировать на С++. Москва : Бином-Пресс, 2005. 1248 с.
4. Зыков С. В. Современные языки программирования. Функциональный подход к программированию. Москва : МИФИ, 2003. Ч. I. 230 с.
5. Ковалюк Т. В. Алгоритмізація та програмування : підручник з грифом МОН України. Львів : Магнолія-2006, 2013. 400 с.

6. Мартынов Н. Н. Программирование для Windows на C/C++. Москва : Бином-Пресс, 2004. 528 с.
7. Нікітченко М. С. Теоретичні основи програмування. Київ : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2009. 200 с.
8. Інструменти, алгоритми та структури даних [Електронний ресурс]. URL: <http://www.intuit.ru/studies/courses/683/539/info>.

УДК 640.412(477.83):005.591.6

РОЗРОБКА ЕЛЕМЕНТІВ САЙТУ КАФЕДР НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ДЕННОЇ ОСВІТИ: UI/UX ПРОЕКТУВАННЯ ТА ДИЗАЙН

Лазаренко В. О., магістр спеціальності Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»

Гаркуша С. В., д. т. н., професор, в. о. директора Навчально-наукового інституту міжнародної освіти;

Ольховська О. В., к. ф.-м. н., завідувач кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Анотація. В статті розглядається проектування інтерфейсу сайтів кафедр Навчально-наукового інституту денної освіти.

Ключові слова: досвід користування, інтерфейс користувача, проектування, вебсайт.

Abstract. The article deals with the design of the interface of the sites of the departments of the Educational and Scientific Institute of Full-time Education.

Keywords: user experience, user interface, design, website.

Актуальність. З початку пандемії університети, бізнеси почали розширювати своє представництво в інтернеті. Через війну, цей процес прискорився ще більше. Збільшився попит на якісну онлайн альтернативу очній освіті, яка дозволить в будь-якій точці світу продовжувати свій розвиток. Тому зараз як ніколи, не тільки в Україні, а й в усьому світі, є актуальними веб-сайти, мобільні додатки. Дизайн – це спосіб комунікації з людиною, гарний продукт повинен бути зрозумілим, та задовольняти потреби. Тому поширення цифрових продуктів вимагає розвитку дизайну.

Аналіз. Цифрові продукти не існують у вакуумі, вони постійно конкурують за увагу користувача та нав'язують йому свої паттерни взаємодії. Тому для того щоб зрозуміти чим ми можемо зацікавити користувачів та до чого вони вже звикли, було проведено аналіз веб-сайтів інших університетів. Так як сайт кафедри є частиною екосистеми сайтів університету, було пере-

глянутий головний сайт університету, щоб перейняти сталі практики, які присутні на ньому, та зберегти їх на новому сайті, задля збереження зв'язку між ними.

Мета. Створити дизайн сайту кафедри Комп'ютерних наук та інформаційних технологій, враховуючи останні тренди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багато студентів нашого університету добре знайомі з цифровими гаджетами, тому для них знайомство з кафедрою може розпочатися з перегляду сайту. Ознайомлюючись з ним, вони будуть оцінювати можливості, які надає кафедра та порівнювати її з іншими. Тому важливо, щоб сайт складав гарне враження на абітурієнтів і переконав їх у виборі нашого університету. За даними опитування, більшість студентів не тільки нашого, а й інших вищих навчальних закладів спочатку перевіряють його сайт, і тільки після того приходять особисто [1]. Також, гарний веб-сайт, який відповідає на основні питання абітурієнтів, зменшує навантаження приймальної комісії та працівників кафедри, та дозволяє їм більше зосередитися на більш комплексних та унікальних питаннях.

Розробка елементів сайту кафедр Навчально-наукового інституту денної освіти відбувалося в середовищі проектування Figma – векторний онлайн-сервіс розробки інтерфейсів та прототипування з можливістю організації спільної роботи, що розробляється однойменною компанією.

Особливості проектування веб-сайту:

- ✓ Потрібно створити дизайн систему, яка упорядкує всі візуальні елементи використанні при розробці, допоможе ефективніше їх підтримувати. Також, це прискорить реалізацію проекту розробником.

- ✓ Перед роботою над візуальною складовою макету, потрібно розробити його структуру, так званий wireframe. Це допоможе більше сконцентруватися на досвіді користування.

- ✓ Повинна бути логічна структура сайту, яка буде говорити де повинен розміщуватися контент.

- ✓ Елементи макету в середовищі проектування потрібно структурувати з дотриманням чіткої ієрархії. Вони повинні мати передбачувані та зрозумілі назви, щоб розробникам або дизайнерам, які буду працювати над проектом, було комфортно ним користуватися.

- ✓ Варто дотримуватися сталих способів взаємодії з сайтом, не нав'язувати нові та не змушувати користувачів заново вчи-

тися [2]. Економлячи час на цьому, користувач може витратити його на те, що справді важливо.

✓ Не треба нехтувати принципами доступності. Текст повинен бути добре видимим і не конфліктувати за увагу з іншими.

✓ Елементи сайту при взаємодії з ними повинні давати зворотній зв'язок, щоб він знав що зараз відбувається і чого очікувати [3].

Розглянемо деякі елементи інтерфейсу веб-сайту.

На сторінці з новинами розміщений блок із переліком закріплених новин, де користувач може швидко переглянути найважливіші новини (рис. 1). Під ним знаходяться новини з датою та заголовком.

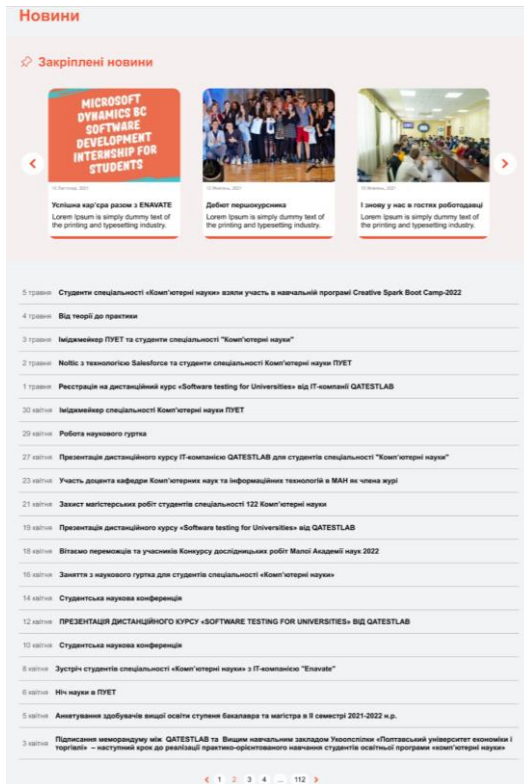


Рисунок 1 – Сторінка новин

Висновки. Дистанційна освіта допомагає людям отримувати знання де б вони не були. Знаходячись в Україні, ви можете переглядати лекції від MIT, Harvard, Stanford чи навіть отримувати повноцінну вищу освіти закордонного університету. У часи війни та пандемії багато людей були вимушені припинити очне навчання, тому актуальність альтернативного способу навчання зросла ще більше.

По об'єктивним причинам, дистанційна освіта в деяких моментах поступається очній, тому важливо забезпечити максимально якісний досвід користування. Важливою складовою досвіду користування є інтерфейс, якщо він погано реалізований, то студенти будуть довше підключатися до занять, знаходити домашні завдання, викладачу буде важче викладати матеріал та взаємодіяти з ними. Тому доступний інтерфейс є одним із ключів успіху цифрового продукту.

Список використаних джерел

1. Microsoft Word – 10560 // The Academic and Business Research Institute is a privately-owned, for-profit publishing corporation incorporated and operating in the state of Florida, United States of America [Електронний ресурс]. URL: <http://www.aabri.com/manuscripts/10560.pdf>.
2. 10 Usability Heuristics for User Interface Design [Електронний ресурс]. URL: <https://www.nngroup.com/articles/ten-usability-heuristics/>
3. Steve Krug Don't Make Me Think: A Common Sense Approach to Web Usability, 2nd Edition / Steve Krug. – 2005. – 201 с.

УДК 640.412(477.83):005.591.6

АНАЛІЗ ПРОГАЛИН БЕЗПЕКИ ПІРИНГОВИХ МЕРЕЖ

Орлова Д. І., *магістр спеціальності Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»*

Черненко О. О., *к. ф.-м. н., доцент, доцент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій*

Анотація. Було проаналізовано основні засади пірингових мереж. Розглянуто типи атак на пірингові мережі, які можуть виникнути. Наведено способи та заходи безпеки для всіх дослі-

джуваних атак. Проведене дослідження є основою для продовження дослідження проблем захисту пірингових мереж і побудові нових безпечних засобів обміну даними в децентралізованих структурах.

Ключові слова. Пірингова мережа, брандмауер, маршрутизація, вузол, центральний сервер, аутентифікація.

Abstract. The basic principles of peering networks were analyzed. The types of attacks on peering networks that can occur are considered. Methods and security measures for all investigated attacks are given. The conducted research is the basis for continuing research on the protection of peering networks and the construction of new secure means of data exchange in decentralized structures.

Keywords. Peer-to-peer network, firewall, routing, node, central server, authentication.

Постановка проблеми. Безпечна діяльність є однією з основних складових процесу забезпечення успішного функціонування пірингових мереж. Тому розгляд основних атак на пірингові мережі та способів захисту є наданням належного та надійного середовища використання цих мереж.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням тенденцій розвитку пірингових мереж займалися такі люди, як Е. С. Таненбаум, Л. М. Куперштейн, М. Д. Кренцін, Фаріда Чоудхурі, Роджер Ваттенгофер, О. П. Войтович, Ю. В. Баришев, Е. І. Колібабчук.

Формулювання мети. Метою статті є проаналізувати основні засади пірингових мереж, надати їх класифікацію, проаналізувати типи атак на пірингові мережі, які можуть виникнути та виявити способи та заходи безпеки для всіх досліджуваних атак.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основна ідея загального доступу до файлів у мережі P2P (Peer-to-Peer – рівнорангової мережі або пірингової мережі) полягає в тому, що безліч комп'ютерів разом об'єднують свої ресурси, щоби сформувати систему розподілу контенту.

Наразі використання пірингових мереж не обмежене обміном файлами. Також P2P мережі розповсюджені там, де є важливим обмін конфіденційними даними між людьми. Це системи інтер-

нет-телебачення, IP-телефонія, системи відеомовлення та відеозв'язку тощо.

Як і традиційний Інтернет, P2P мережі вразливі до загальних і специфічних мережевих атак.

Виявляють такі найбільш поширені атаки на пірингові мережі: «людина посередині» (man-in-the-middle – MITM), «атака забруднення» (pollution attack), «відмова в обслуговуванні» (denial of service – DoS) та її розподілена модифікація (distributed denial of service – DDoS), «поширення хробака» (worm propagation), «атака Сивілли» (Sybil attack), «атака затемнення» (eclipse attack), «раціональна атака» (rational attack), «отруєння індексу» (index poisoning) та ін. Ці атаки різняться складністю у реалізації і технологіями безпеки проти них.

Актуальним є аналіз знань про загрози P2P системам, засобів їх попередження та виявлення для оцінки їх потенціалу, також покращення та побудови нових перспективних запобігаючих механізмів.

Загальна характеристика пірингових мереж. За ступенем централізації P2P мережі бувають трьох типів:

- чисті peer-to-peer системи;
- гібридні peer-to-peer системи;
- федеративні.

Залежно від того, як вузли з'єднуються один з одним можна поділити мережі на структуровані та неструктуровані.

За функціями:

- розподілені обчислення;
- файлообмін;
- співпраця.

Класифікація атак на пірингові мережі.

1. DoS (аббр. англ. Denial of Service «відмова в обслуговуванні»)

2. Якщо атака виконується одночасно з великої кількості комп'ютерів, говорять про DDoS-атаку (від англ. Distributed Denial of Service, розподілена атака типу «відмова в обслуговуванні»).

Захист. Для захисту від мережевих атак застосовується ряд фільтрів, підключених до інтернет-канала з великою пропускною здатністю. Фільтри діють таким чином, що послідовно аналізують прохідний трафік, виявляючи нестандартну мережну активність та помилки.

3. Атака посередника, атака «людина посередині», MITM-атака (англ. *Man in the middle*).

Захист. Використовувати шифрування інформації.

4. Атака «Поширення хробака» (Worm propagation).

Захист. Проактивний захист. Також «кредити довіри». Ряд переваг дає застосування міжмережевих екранів та подібних до них утиліт.

5. Атака «Забруднення» (Pollution attack).

Захист. Користувачі повинні просто видалити шкідливий файл

6. Раціональні атаки (Rational attacks).

Захист. Алгоритм, що гарантує належний рівень взаємності вивантаження та завантаження. Ті вузли, які не вивантажують – їх «штрафують».

7. Атака «Сивілли» (Sybil attack)

Захист. Пряма перевірка – вирішення завдання, яке один користувач не може вирішити самостійно.

Непряма перевірка – можна заощадити власні ресурси, якщо делегувати завдання валідації вузлів іншим учасникам.

Плата за реєстрацію.

Соціальні графи.

Gate Keeper.

Доказ виконання роботи.

8. Атака «Затемнення» (Eclipse attack).

Захист. Застосовувати криптографічні протоколи. Ціноутворення також. Основний метод захисту – використання чистої пірингової мережі. Додатково ще гарно застосовувати рандомізацію при визначенні розташування вузлів.

9. Атака «Отруєння індексу» (Index poisoning attack).

Захист. Аутентифікація версій. Вміст повинен модеруватися. І другий спосіб – рейтинг джерел.

10. Ботнети (Botnets).

Захист. Слід проводити моніторинг мережі та регулярно відстежувати її активність, щоб легко виявити неправильну поведінку мережі.

11. Атака підслуховування (Eavesdropping attack).

Захист. Міцна фізична безпека та шифрування інформації.

12. Маскарадна атака.

Захист. Фільтрація вхідних пакетів, які надходять із внутрішньої IP-адреси та фільтрація вихідних пакетів, які виходять з недійсної локальної IP-адреси.

Висновки. Аналіз розповсюдження пірінгових мереж привів до підтвердження факту про розповсюдження використання децентралізованої мережевої технології. Виділено атаки загального та специфічного характеру. Атаки розрізняють за ступенем небезпеки та аспектом порушення рівня безпеки. Найнебезпечнішими атаками виявилися ті, що призводять до порушення цілісності даних, доступності і конфіденційності. До них належать: ботнети, «хробаки», «людина посередині» та ін. Попри виконання захисту від потенційних загроз атака нульового дня залишається актуальною. Таким чином завжди актуальним буде побудова нових і покращення існуючих способів захисту пірінгових сервісів. Одержані результати дослідження ляжуть в основу розробки класифікації загроз P2P мереж.

Список використаних джерел

1. Комп'ютерні мережі. Таненбаум Е. С., Уезеролл Д. С. 792–793.
2. Куперштейн Л. М., Кренцін М. Д. Аналіз тенденцій розвитку пірінгових мереж. Вісник Хмельницького національного університету. 2021. № 4. С. 25–29.
3. Md. Sadek Ferdous, Farida Chowdhury, Md. Moniruzzaman. “A Taxonomy of Attack Methods on Peer-to-Peer Network” in Proceedings of the 1st Indian Conference on Computational Intelligence and Information Security, India, 2007. P. 132–138.
4. Roger Wattenhofer. “Attacks on Peer-to-Peer Networks” in Semester Thesis of Swiss Federal Institute of Technology, 2005, Zurich. P. 1–36.
5. Voitovych O. P., Baryshev Y. V., Kupershtein L. M., Kolibabchuk E. I. “Investigation of Simple Denial-of-Service Attacks”, Third International

IEEE Conference “Problems of Infocommunications. Science and Technology”, 2016, Kharkiv, Ukraine. P. 1–4.

6. https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php/%D0%9C%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B0_P2P.

УДК 004+510.5

ПРО ТРЕНАЖЕР, ЩО НАВЧАЄ РОЗВ’ЯЗУВАННЮ ЗАДАЧ З ТЕМИ «НОРМАЛЬНІ АЛГОРИТМИ» АНГЛОМОВНОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ТЕОРІЯ АЛГОРИТМІВ»

*Пилипченко В. С., магістр спеціальності Комп’ютерні науки
освітня програма «Комп’ютерні науки»*

*Черненко О. О., к. ф.-м. н., доцент, доцент кафедри комп’ю-
терних наук та інформаційних технологій*

Анотація. У статті розглядаються питання створення тренажеру з теми «Нормальні алгоритми Маркова».

Ключові слова: нормальні алгоритми маркова, теорія алгоритмів, тренажер.

Abstract. The article considers the issues of the creation of a training simulator as well as solving tasks using Normal Markov algorithms.

Keywords: normal algorithms of Markov, theory of algorithms, simulator.

Постановка проблеми. В наш час програми-тренажери зайняли важливу частину освітнього процесу. Онлайн навчання є частиною навчання та самонавчання студентів, особливо тих, хто знаходиться далеко за межами України. Враховуючи, що тренажера з теми «Нормальні алгоритми Маркова» в англomовному дистанційному курсі з дисципліни «Теорія алгоритмів» немає, виникла необхідність його розробки.

Формулювання мети. Метою написання статті є опис роботи тренажеру, а також демонстрація його програмної реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час створення тренажеру було розглянуто декілька тренажерів та їх реалізація [5–7]. Розроблено тренажер з теми «Нормальні алго-

ритми» англomовного дистанційного курсу «Теорія алгоритмів». Програма починає роботу зі стартового вікна, в якому демонструє інформацію про тему, виконавця та керівника.

Після того, як користувач натиснув кнопку «Розпочати роботу», програма демонструє вікно з вибором навчального блоку. Якщо користувач обрав теоретичний блок, то тренажер демонструє вікно з теорією (рис. 1).

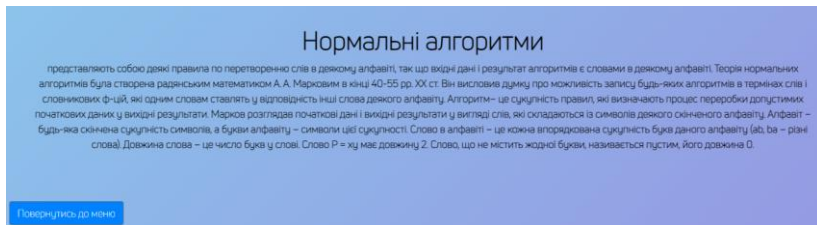


Рисунок 1 – Вікно з теорією

Якщо користувач обрав блок з практикою, то програма демонструє вікно з практичним блоком. Перші питання в практичному блоці це тестові питання з вибором одного варіанту відповіді (рис. 2).

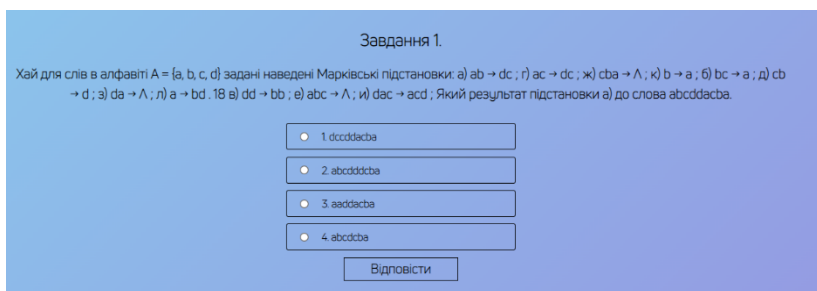


Рисунок 2 – Питання тестового типу

Якщо відповідь правильна, то тренажер демонструє наступне питання, в іншому випадку, програма демонструє вікно з помилкою (рис. 3).



Рисунок 3 – Вікно з помилкою

Після тестових питань користувач отримує питання з введенням відповіді у відповідне поле (рис. 4).

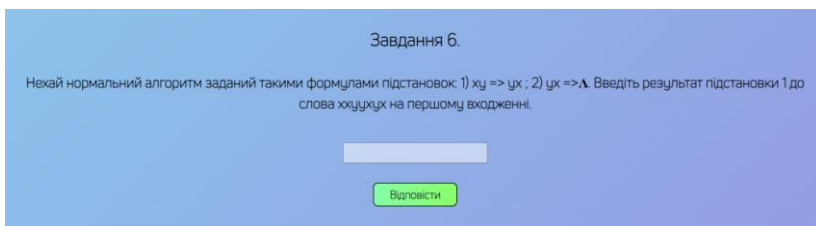


Рисунок 4 – Питання з введенням відповіді

Висновки. Для студентів спеціальності «Комп’ютерні науки» розроблено тренажер з теми «Нормальні алгоритми» англomовного дистанційного курсу «Теорія алгоритмів». Даний тренажер допоможе користувачу навчитися розв’язувати задачі з даної теми.

Список використаних джерел

1. Агарева О. Ю. Математическая логика и теория алгоритмов : учеб. пособие / О. Ю. Агарева, Ю. В. Селиванов. – Москва : МАТИ, 2011. – С. 88–92.
2. Bootstrap документація. – 2021 [Електронний ресурс]. URL: <https://blog.getbootstrap.com>.
3. Fullpage документація – 2021 [Електронний ресурс]. URL: <https://sass-scss.ru/guide/>
4. JavaScript учебные материалы – 2021 [Електронний ресурс]. URL: <https://developer.mozilla.org/ru/docs/Web/JavaScript>.

5. Фесенко Д. І. Пояснювальна записка до дипломної роботи на тему «Розробка програмного комплексу для виконання та оцінювання завдань з теми «Аналіз алгоритму сортування злиттям» дисципліни «Аналіз алгоритмів»» [Електронний ресурс] / Д. І. Фесенко. Полтава : Кафедра ММСІ ПУЕТ, 2021. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11617>.
6. Белінська В. В. Пояснювальна записка до дипломної роботи на тему створення програмного забезпечення тренажера з теми «розподіли дискретних випадкових величин та їх числові характеристики» дистанційного навчального курсу «Теорія ймовірностей та математична статистика» [Електронний ресурс] / В. В. Белінська // Полтава : Кафедра ММСІ ПУЕТ, 2021. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/10305>.
7. Сивокінь О. Ю. Пояснювальна записка до дипломної роботи на тему «Тренажер з теми “Логіка висловлювань” дистанційного навчального курсу “Математична логіка” та розробка його програмного забезпечення» [Електронний ресурс] / О. Ю. Сивокінь. Полтава : Кафедра ММСІ ПУЕТ, 2020. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/7556>.

УДК 004+510.5

МЕТОДИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ СТРАТЕГІЧНОМУ ПЛАНУВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ

Семикоз Д. С., магістр спеціальності Комп'ютерні науки освіти програма «Комп'ютерні науки»

Черненко О. О., к. ф.-м. н., доцент, доцент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Анотація. У статті розглядаються питання із інтеграції системи штучного інтелекту при стратегічному плануванні, на прикладі ВНЗ та плануванню розкладу.

Ключові слова: Стратегічне планування, штучний інтелект, розклад.

Abstract. The article deals with the integration of the artificial intelligence system in strategic planning, using the example of a university and the creation of a schedule.

Keywords: Strategic planning, artificial intelligence, schedule.

Постановка проблеми. Стратегічне планування, як відомо, є єдиним способом прогнозування майбутніх проблем і можли-

ностей, забезпечує керівництво засобами для розробки довгострокових планів і створює основу для прийняття обґрунтованих рішень.

Створення і використання в повсякденній практиці менеджменту систем підтримки прийняття рішень є однією з найважливіших умов успішного функціонування організацій. Природно, пріоритету прийнятті рішень належить людині – менеджеру, що володіє стратегічним мисленням і здібностями передбачати появу нових подій.

Однак один з недоліків людського інтелекту полягає в тому, що він не пристосований для виконання великого обсягу обчислень в процесі аналізу складних процесів і систем, що складаються з ланцюжків взаємозв'язків. Як відомо, організації, що надають товари і послуги, відносяться до класу складних соціотехнічних систем, що не тільки змінюються в часі, але і мають функціональну потребу здійснювати вибір шляху свого розвитку. Тому на ефективність управління істотно впливає обмеженість можливостей людини в роботі з комплексною та змінною в часі інформацією.

Управління методами штучного інтелекту у діяльності ВНЗ може бути ефективно використаний в системі дистанційної освіти.

Формування мети. Метою статті є дослідження ефективності застосування методів штучного інтелекту при стратегічному плануванні діяльності компанії.

Об'єктом дослідження в є процеси діяльності сектору дистанційної освіти у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – оптимізація методів штучного інтелекту при стратегічному плануванні діяльності сектору дистанційної освіти у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегічне управління – це процес розробки стратегій і управління організацією для успішної її реалізації. Організації і керівники, які мислять стратегічно, дивляться вперед і визначають напрямок, в якому вони хочуть рухатися. Не дивлячись на свою впевненість, що бізнес, як і керівники, повинен працювати добре і прямо

зараз, щоб добре розвиватися в майбутньому, їх цікавить більш широкий спектр проблем, з якими вони зустрічаються, і загальний напрямок, в якому вони повинні рухатися, щоб вирішувати ці проблеми [1].

Так що ж таке стратегічне планування? Стратегічне планування – це процес визначення основної лінії організації, довгострокових цілей і виконання планів діяльності щодо досягнення зазначених цілей. Стратегічне планування забезпечує основу для всіх управлінських рішень, функції організації, мотивації і контролю, орієнтовані на розробку стратегічних планів. Для створення цих планів було прийняте рішення застосувати інтелектуальні системи. Саме штучний інтелект допоможе швидко і більш точно розробити стратегію для досягнення кращого результату.

Під системою штучного інтелекту (СШІ) в практичному плані розуміють, як правило, комп'ютерну програму, здатну «думати» і розв'язувати так звані «творчі задачі». Системи штучного інтелекту (СШІ) – це новий клас автоматизованих систем оброблення інформації на основі ЕОМ, які моделюють розумові процеси, притаманні людині при прийнятті рішень у різних галузях соціально-економічної сфери суспільства [2–3].

До сфери застосування штучного інтелекту відносяться ті досить різноманітні області, для яких характерні такі особливості:

- у вказаних областях інформація використовується у символній формі;
- передбачається наявність вибору. Не існування алгоритму, означає, по суті, тільки те, що необхідно зробити вибір між багатьма варіантами в умовах невизначеності, і ця невизначеність є суттєвою складовою інтелекту [3–4].

Яким же чином можливо пов'язати систему штучного інтелекту із діяльністю ВНЗ?

Людина щодня складає розклад своєї діяльності з урахуванням діяльності інших людей. Для деяких людей це стає професійним обов'язком. На теперішній час якість функціонування сучасної підприємницької діяльності багато в чому визна-

чається саме рішеннями, прийнятими на етапах календарного планування й оперативного управління. Особливо це актуально у зв'язку з використанням сучасних комп'ютеризованих систем. Системи оперативно-календарного планування для сучасних організацій будуються, у тому числі, і на досягненнях так називаної «теорії розкладів».

За основу як метод редагування створеного розкладу було розглянуто теорію розкладу.

Теорія розкладів – це наука, що займається проблемами впорядкування й дослідженнями детермінованих обслуговуючих систем на предмет оптимізації розкладів їхнього функціонування та досліджує задачі, у яких необхідно визначити послідовність виконання сукупності робіт.

Для оптимізації роботи пов'язаної із ВНЗ відділу НІЦЦ, було прийнято рішення створити редактор розкладу. Умовою якого є знаходження оптимального варіанту проведення пари за її тимчасової неможливості проведення.

Складаючи розклад занять, необхідно врахувати такі умови:

- забезпечення найбільш рівномірного навантаження на учасників навчального процесу;
- забезпечення гнучкості графіку з навантаження та з розміщення занять з урахуванням
- базових вимог,
- виключення різного роду «накладок» в розкладі,
- максимальна відповідність вихідним даним з урахуванням обмежень.

Для складання розкладу важливою вхідною інформацією є організаційна структура підрозділів навчального закладу. Наприклад, візьмемо типову структуру університету, що включає:

- викладацький склад;
- студентський склад;
- наявність аудиторій.

З цією ідеєю було вирішено створити редактор розкладу який може наочно показати яким же чином буде здійснено перенос

пари, а саме будемо працювати в середовищі Microsoft Excel. За основу було взято теорію розкладів як метод редагування.

В нашому випадку маємо три умови, це:

- викладач;
- студент;
- студія.

Для прикладу був взятий графік роботи з понеділка по п'ятницю. Для зручного наповнення розкладу були занесені числа 1 та 0, де 1 означає що пара є і 0 де її немає, тобто одна із трьох умов вільна. Нашим завданням є позначення пари яка не відбулася символом «X», щоб потім був можливий оптимальний розрахунок найближчого переносу пари. Пари будуть переноситись на ті дні в яких є рядок із нулів, тобто на той момент коли буде вікно між парами або вона буде останньою, які зображені на рис. 1.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q
1		Графік роботи						пара не відбулася									
2		Викладач	Студенти	Студія				оптимальний варіант для всіх									
3		0	0	1				1	є пара								
4		1	0	1				0	пари немає								
5		0	1	0													
6		0	1	0													
7		0	1	0													
8		1	0	0				Очищення розкладу									
9		0	1	1				Випадкове встановлення пар									
10		X	1	0				Випадкове встановлення значення X									
11		1	0	1				Варіанти проведення пари									
12		0	1	0													
13		1	1	0													
14		0	0	0													
15		0	0	0				Кількість варіантів проведення пари:5									
16		0	1	1													
17		1	0	1													
18		1	1	1													
19		0	0	0				Microsoft Excel									
20		0	1	0													
21		0	1	1													
22		0	0	0													
23		0	1	0				OK									
24		1	1	0													
25		0	0	0													
26		1	0	1													
27		0	1	0													

Рисунок 1 – Готовий результат таблиці з кнопками по встановленню пар

Було створено систему макросів із чотирьох кнопок, кожна з яких відповідає за деяку функцію, а саме:

- повна очистка розкладу;
- випадкове встановлення пар;
- випадкове встановлення пари яка не відбулася;
- визначення оптимального переносу пари.

Висновки. Штучний інтелект є невід’ємною частинною нашого життя. Зустріти його прояви ми можемо на кожному кроці, починаючи із наших мобільних телефонів і закінчуючи комп’ютерами які управляють фабриками, заводами та великими компаніями. В нашому випадку було створено систему редактору розкладу, який буде оптимізувати роботу та зменшувати ризик на появу нових проблем.

Список використаних джерел

1. Шершньова З. Є., Оборська С. В., Ратушний Ю. М. Стратегічне управління : навч.-метод. посіб. – Київ : КНЕУ, 2001. – 232 с.
2. Сироджа И. Б. Квантовые модели и методы искусственного интеллекта для принятия решений и управления. – Киев : Наукова думка, 2002. – 490 с.
3. Глібовець М. М, Олецький О. В. Штучний інтелект : підруч. для студ. вищ. навч. закладів. – Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 2002. – 336 с.
4. Зайченко Ю. П. Основи проектування інтелектуальних систем : навч. посіб. – Київ : Видавничий дім «Слово», 2004. – 352 с.

УДК 519.681

АЛГОРИТМ ТРЕНАЖЕРУ З ТЕМИ «ВЕРИФІКАЦІЯ ПРОГРАМ» ДЛЯ АНГЛОМОВНОГО ДИСТАНСІЙНОГО КУРСУ «ТЕОРІЯ ПРОГРАМУВАННЯ»

Сімперович М. М., магістр спеціальності Комп’ютерні науки освітня програма «Комп’ютерні науки»

Черненко О. О., к. ф.-м. н., доцент, доцент кафедри комп’ютерних наук та інформаційних технологій

Анотація. В статті розглядається проблема верифікації програмного забезпечення та опис розробки алгоритму для навчального тренажеру з теми «Верифікація програм» для англomовного дистанційного курсу «Теорія програмування».

Ключові слова: верифікація, тестування, алгоритм, тренажер.

Abstract. The article deals with the problem of software verification and a description of the development of an algorithm for

a training simulator on the topic “Verification of programs” for the English distance course “Programming Theory”.

Keywords: verification, testing, algorithm, simulator.

Постановка проблеми. Проблеми верифікації (тобто доказ правильності) програм займають центральне місце при розробки програмного забезпечення. Під правильністю програм розуміється їх відповідність різним умовам коректності, безпеки, стійкості у разі непередбаченої поведінки оточення, ефективності використання ресурсів, часу та пам’яті, оптимальності реалізованих у програмі алгоритмів тощо. Як правило, для перевірки коректності роботи програми її тестують, тобто аналізують її поведінку на деяких вхідних даних. Проте тестування має свій недолік: якщо його можливо провести не для всіх допустимих вхідних даних, а тільки для невеликої частини (що має місце майже завжди), воно не може служити гарантованим обґрунтуванням того, що програма володіє властивостями, що перевіряються. Як зазначив Дейкстра [2], тестування може лише допомогти виявити деякі помилки, але аж ніяк не довести їхню відсутність. Але у багатьох програмах наявність навіть незначних помилок категорично неприпустима.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Наведемо приклад, що ілюструє наявність помилок навіть у дуже простих програм, правильність яких на перший погляд не викликає жодного сумніву. Розглянемо програму P , завдання якої полягає у зарахуванні грошей на рахунок клієнта банку. Кількість грошей на рахунку цього клієнта зберігається у базі даних банку у змінній P . Коли P виконує дії із зарахування суми s з цього приводу, вона виконує такі дії:

- копіює у свою внутрішню пам’ять значення змінної x ;
- обчислює нове значення, яке має мати змінна x , воно дорівнює сумі поточного значення x і сумі, що зараховується s , і заносить до змінної x це нове значення.

Навіть якщо програма P виконує всі свої дії правильно, це не гарантує коректності обслуговування клієнта у разі, коли стан його рахунка може змінюватися кількома такими програмами.

Розглянемо ситуацію, коли стан рахунку клієнта змінюють дві програми P_1 та P_2 описаного вище типу. Можливий наступний варіант спільного виконання цих програм:

- спочатку програма P_1 виконує свою першу дію, вона починається в момент часу t_1 , а заключна дія P_1 (оновлення значення x) відбувається в момент часу t_2 , та

- в момент часу, що лежить в інтервалі між t_1 та t_2 , програма P_2 починає свою операцію зарахування грошей на рахунок клієнта, причому виконання першої дії програми P_2 (копіювання значення змінної x) проводиться до виконання заключної дії програми P_1 .

Після завершення роботи обох програм ті гроші, які зарахувала на рахунок клієнта одна з програм P_1 , P_2 просто пропадуть.

Помилку описаного вище типу не можливо знайти шляхом тестування, так як операція зарахування грошей на рахунок клієнта виконується практично миттєво, і тому серед тестів, якими можна аналізувати програми такого типу, з великою ймовірністю можуть відсутні такі тести, в яких дві різні програми, що обслуговують рахунки клієнтів, майже одночасно звертаються до одного та того ж ресурсу пам'яті [5].

Формулювання мети. Метою статті є виявлення проблем при верифікації програмного забезпечення та розробка алгоритму навчального тренажеру з теми «Верифікація програм» для англomовного дистанційного курсу «Теорія програмування».

Виклад основного матеріалу дослідження. Верифікація програм дозволяє за допомогою строгих правил встановити відповідність програми своєму призначенню, для поліпшення процесу навчання розроблено алгоритм тренажеру з теми «Верифікація програм» для англomовного дистанційного курсу «Теорія програмування».

Тренажер складатиметься з двох вправ. Перша вправа складатиметься з трьох питань з кількома варіантами відповідей, серед яких правильних може бути декілька, друга вправа складатиметься також з трьох питань з кількома відповідями, серед яких правильна тільки одна. Розглянемо алгоритм тренажеру на прикладі вправи 1.

Крок 1. Умова завдання «Допустимий інтервал значень для числа **a** та **b** – від 0 до 10 включно. Для тестування функції порівняння двох чисел на рівність **a == b** необхідні такі приклади»:

- **a = 3, b = 5, значення функції = false (1)**
- **a = 3, b = 3, значення функції = true (2)**
- **a = 0, b = 0, значення функції = true (3)**
- **a = 10, b = 10, значення функції = true (4)**
- **a = 0, b = 10, значення функції = false (5)**
- **a = 10, b = 0, значення функції = false (6)»**

Якщо користувач вибрав 1, 2, 5 та 6 приклади, відповідь зараховується і користувач може перейти на наступний крок, якщо ж відповідь не вірна, вибрані варіанти очищаються і на екран відображаються вірні відповіді, причому користувач залишається на цьому ж вікні для повторного вибору відповіді.

Крок 2. Умова завдання «Допустимий інтервал значень для числа **a** та **b** – від 0 до 10 включно. Для тестування функції порівняння двох чисел на рівність **a < b** необхідні такі приклади:

- **a = 5, b = 6, значення функції = true (1)**
- **a = 5, b = 4, значення функції = false (2)**
- **a = 6, b = 6, значення функції = false (3)**
- **a = 0, b = 0, значення функції = false (4)**
- **a = 0, b = 10, значення функції = true (5)**
- **a = 10, b = 0, значення функції = false (6)**
- **a = 10, b = 10, значення функції = false (7)»**

Якщо вибрана 1, 2, 3, 5 та 6 приклади, відповідь зараховується і користувач може перейти на наступний крок, якщо ж відповідь не вірна, вибрані варіанти очищаються і на екран відображаються вірні відповіді, причому користувач залишається на цьому ж вікні для повторного вибору відповіді.

Крок 3. Умова завдання «Допустимий інтервал значень для числа **a** та **b** – від 0 до 10 включно. Для тестування функції порівняння двох чисел на рівність **a >= b** необхідні такі приклади:

- **a = 5, b = 6, значення функції = false (1)**
- **a = 5, b = 4, значення функції = true (2)**
- **a = 6, b = 6, значення функції = true (3)**

- $a = 0, b = 0$, значення функції = true (4)
- **$a = 0, b = 10$, значення функції = false (5)**
- **$a = 10, b = 0$, значення функції = true (6)**
- $a = 10, b = 10$, значення функції = true (7)»

Якщо користувач вибрав 1, 2, 3, 5 та 6 приклади, відповідь зараховується і користувач може перейти на наступний крок, якщо ж відповідь не вірна, вибрані варіанти очищаються і на екран відображаються вірні відповіді, причому користувач залишається на цьому ж вікні для повторного вибору відповіді.

Після проходження вправи 1 відображається повідомлення, що завершено виконання вправи 1 та пропонується перейти до наступної вправи або завершити проходження тренажера.

Висновок. У цій статті розглянута проблема верифікації програм та описано декілька кроків реалізації алгоритму тренажера з теми «Верифікація програм» для англomовного дистанційного курсу «Теорія програмування», який необхідний для покращення процесу навчання з вищі вказаної теми.

Список використаних джерел

1. Миронов А. М. Верификация программ методом инвариантов, Интеллектуальные системы. Теория и приложения. Т. 21, Вып. 4: 2017. С. 31–49.
2. Лекции лауреатов премии Тьюринга. Москва : Мир, 1993.
3. Андерсон Р. Доказательство правильности программ / Р. Андерсон : пер. с англ. Б. Н. Зобниной. Москва : Мир, 1982. 168 с.
4. Лавріщева К. М. Програмна інженерія. Національна академія наук України. Київ. 2008. С. 145–181.
5. Навчальні матеріали для студентів. Верифікація програм. Семантики мов програмування. 2018 [Електронний ресурс]. URL: <https://vunivere.ru/work23796>.
6. Інформатика та системні науки (ІСН-2017) : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнародною участю (м. Полтава, 16–18 березня 2017 р.) / за ред. Ємця О. О. Полтава : ПУЕТ, 2017. С. 146–149.
7. Комп'ютерні науки і прикладна математика (КНіПМ-2020) : матеріали наук.-практ. семінару. Вип. 5 / за ред. Ємця О. О. – Полтава : кафедра ММСІ ПУЕТ, 2020. 63 с.

**РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНОГО ТРЕНАЖЕРУ З ТЕМИ
«СИСТЕМИ ЧИСЛЕННЯ, АРИФМЕТИЧНІ ОПЕРАЦІЇ В
РІЗНИХ СИСТЕМАХ ЧИСЛЕННЯ» ДИСЦИПЛІНИ
«АРХІТЕКТУРА ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ СИСТЕМ»**

*Собіборець О. Ю., магістр спеціальності Комп'ютерні науки
освітня програма «Комп'ютерні науки»*

*Гаркуша С. В., д. т. н., професор, в. о. директора Навчально-
наукового інституту міжнародної освіти;*

*Ольховська О. В., к. ф.-м. н., завідувач кафедри комп'ютерних
наук та інформаційних технологій*

Анотація. В статті розглядається алгоритм та програмна реалізація навчального тренажеру з теми «Системи числення, арифметичні операції в різних системах числення»

Ключові слова: навчальний тренажер, системи числення, арифметичні операції.

Abstract. The article considers the algorithm and software implementation of the training simulator on the topic “Calculation systems, arithmetic operations in various calculation systems”.

Keywords: educational simulator, number systems, arithmetic operations.

Актуальність. Розробка навчальних тренажерів дисциплін це більш ніж актуальне та необхідне на даний час завдання. Під час воєнного стану в Україні було запроваджено дистанційне навчання задля безпеки всіх учасників навчального процесу. Студенти і викладачі перебувають в різних умовах: хтось залишився вдома, хтось покинув домівку, але перебувають на території України, а хтось виїхав за кордон. Умови, в яких перебувають студенти та викладачі, можуть суттєво різнитися.

Аналіз. Для виконання поставленої задачі було проведено аналіз дистанційного курсу «архітектура обчислювальних систем». У результаті якого можна стверджувати, що навчальний тренажер з теми «Системи числення, арифметичні операції в різних системах числення» відсутній, тому необхідно розробити тренажер з даної теми. Саме тренажер навчальних дисциплін є необхідним елементом для засвоєння знань студентів та реалізації якісного навчання за дистанційними технологіями.

Мета. Алгоритмізація та програмна розробка навчального тренажеру з теми «Системи числення, арифметичні операції в різних системах числення» дисципліни «Архітектура обчислювальних систем».

Виклад основного матеріалу. Для покращення якості засвоєння навчального матеріалу дистанційно, розроблено навчальний тренажер з теми «Системи числення, арифметичні операції в різних системах числення» дисципліни «Архітектура обчислювальних систем».

Опираюся на власні результати розробки, можна стверджувати, що комп'ютерна навчальна програма-тренажер дійсно являє собою дуже ефективний, корисний, якісний засіб для підготовки майбутніх фахівців.

Розглянемо частинку алгоритму навчального тренажеру, а саме, алгоритм теоретичного завдання та практичного завдання.

Теоретичне завдання:

1 крок алгоритму. Відкривається вікно, на якому відображається питання: «Система числення – це...?». Користувачу пропонується вибрати одну правильну відповідь з чотирьох варіантів:

1. Сукупність правил віднімання, додавання, множення, та ділення.
2. Сукупність мов різних народів.
3. Сукупність цифр.
4. Сукупність способів і засобів запису чисел для проведення підрахунків.

Якщо користувач вибрав неправильну відповідь, то йому відображається вікно з повідомленням: «Вибрана Вами відповідь невірна! Оскільки система числення це сукупність способів і засобів запису чисел для проведення підрахунків.»

Якщо користувач вибрав правильну відповідь, то йому розблокується наступний крок з наступним питанням і відобразиться вікно з повідомленням: «Вітаю! Ваша відповідь вірна! Перейдіть, будь-ласка, до наступного питання.»

Якщо користувач не вибрав жодного варіанту відповіді і натиснув кнопку «Наступне питання», то йому відобразиться вікно

з повідомленням: «Питання заблоковано! Щоб перейти до наступного питання, будь-ласка, виберіть правильну відповідь на поточне питання».

2 крок алгоритму. Відкривається вікно, на якому відображається питання: «У позиційних системах числення основа системи числення – це...?». Користувачу пропонується вибрати одну правильну відповідь з чотирьох варіантів:

1. Величина, що дорівнює максимальній кількості знаків, що використовуються для запису числа.

2. Цифри 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

3. Правила арифметичних дій.

4. Числовий розряд.

Якщо користувач вибрав неправильну відповідь, то йому відображається вікно з повідомленням: «Вибрана Вами відповідь невірна! Оскільки у позиційних системах числення основа системи числення це величина, що дорівнює максимальній кількості знаків, що використовуються для запису числа».

Якщо користувач вибрав правильну відповідь, то йому розблокується наступний крок з наступним питанням і відобразиться вікно з повідомленням: «Вітаю! Ваша відповідь вірна! Перейдіть, будь-ласка, до наступного питання».

Якщо користувач не вибрав жодного варіанту відповіді і натиснув кнопку «Наступне питання», то йому відобразиться вікно з повідомленням: «Питання заблоковано! Щоб перейти до наступного питання, будь-ласка, виберіть правильну відповідь на поточне питання».

Після теоретичних питань починаються практичні завдання, розглянемо окремі кроки алгоритму практичних завдань:

13 крок алгоритму. Відкривається вікно, на якому відображається практичне завдання: «Виконайте додавання чисел $4D_{16}$ та 89_{16} в шістнадцятковій системі числення». Користувачу пропонується додати два числа та записати відповідь в комірці (рис. 1).

$$\begin{array}{r} 4D_{16} \\ + \\ 89_{16} \\ \hline D6_{16} \end{array}$$

Рисунок 1 – додавання чисел в шістнадцятковій системі числення

Якщо користувач неправильно записав відповідь, то йому відображається вікно з повідомленням: «Відповідь невірна! Якщо додати D та 9, то за правилами додавання шістнадцяткових чисел: $(D=13, 13+9=(13+3)16+6$, правильна відповідь буде 6, а одиниця переноситься в наступний розряд. Якщо додати 4 та 8, то за правилами додавання шістнадцяткових чисел: $1+4+8=D (13)$, правильна відповідь буде D.

14 крок алгоритму. Відкривається вікно, на якому відображається практичне завдання: «Виконайте віднімання чисел 370 від 150 в вісімковій системі числення». Користувачу пропонується відняти два числа та записати відповідь в комірку (рис. 2).

$$\begin{array}{r} 370_8 \\ - 150_8 \\ \hline 220_8 \end{array}$$

Рисунок 2 – віднімання чисел в вісімковій системі числення

Якщо користувач неправильно записав відповідь, то йому відображається вікно з повідомленням: «Відповідь невірна! Якщо відняти 0 від 0, то за правилами віднімання вісімкових чисел правильна відповідь буде 0. Якщо відняти 7 від 5, то за правилами віднімання вісімкових чисел правильна відповідь буде 2. Якщо відняти 3 від 1, то за правилами віднімання вісімкових чисел правильна відповідь буде 2.

Якщо користувач заповнив правильно комірку, то йому відображається наступний крок з наступним питанням і відобразиться вікно з повідомленням: «Вітаю! Ваша відповідь вірна! Перехід до наступного питання виконається автоматично».

Останній крок алгоритму. Після натискання кнопки «Результати тренінгу» користувачу відкривається вікно «Підсумки тренінгу» на якому відображається:

1. Дата та час, ім'я студента, прізвище студента, група.
2. Кількість неправильних відповідей.
3. Кількість правильних відповідей.
4. Кнопка «Повторити тренінг».
5. Кнопка «Завершити тренінг».
6. Назва університету.

7. Кнопка «Зберегти результати тренінгу в файл».
8. Кнопка «Відкрити результати тренінгу з файлу».
9. Кнопка «Роздрукувати результати».

Якщо натиснути кнопку «Повторити тренінг», то користувачу відкриється стартове вікно тренажеру, далі користувач натискає кнопку «Розпочати тренінг!», та проходить ще раз тренінг для закріплення знань. Якщо користувач натисне кнопку «Завершити тренінг» – тренажер закриється. Якщо користувач натисне кнопку «Зберегти результати тренінгу в файл» – результати тренінгу зберігаються на робочому столі студента в текстовому файлі. Якщо користувач натисне кнопку «Відкрити результати тренінгу з файлу» – в тренажер завантажаться результати тренінгу. Це зручно коли потрібно переглянути результати декількох студентів або порівняти результати тренінгу. Якщо користувач натисне кнопку «Роздрукувати результати» – роздруковуються результати тренінгу на принтері.

Висновки. Отже, програми-тренажери дійсно можуть забезпечити якісну освіту під час воєнного стану. Тренажери відповідають вимогам сучасного суспільства сьогодні, вони підвищують ефективність та якість самостійної роботи студентів, дозволяють добре закріпити лекційний матеріал дистанційно.

У перспективі електронна освіта зробить навчання не нудним і ретельно розпланованим зобов'язанням, а захоплюючим пізнавальним процесом, у формуванні якого студент сам бере участь.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л. Б. Ліщинська. – Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2017. – 102 с.
2. Дистанційне навчання. Воєнний стан. Викладач – Студент [Електронний ресурс]. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/37782>.
3. Інноваційне навчання в університеті: досвід та перспективи [Електронний ресурс]. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4150/1/Balyk_2013.pdf.
4. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні [Електронний ресурс]. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37782/Petko_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

SOME PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF A SIMULATOR FOR THE DISTANCE LEARNING COURSE PROGRAMMING II

Chagonda N. S., Master's Student Majoring in Educational Program 122 «Computer Sciences» in the Specialty 122 Computer Sciences

Koshova O. P., Associate Professor at the Department of Computer Sciences and Information Technology, Candidate of Pedagogical Sciences, Docent;

Orikhivska O. G., Senior Lecturer at the Department of Computer Sciences and Information Technology

Abstract. Some aspects of creation of an algorithm and a simulator on the subject “Classes in C++” of the distance learning course “Programming II” are considered in this article.

Keywords: simulator, algorithm, C++ programming language, visual studio, classes, object-oriented programming.

Problem statement. In our world today, computers are an integral part of our society and are used in many fields such as business, industry, administration, education and etc. The Covid pandemic revealed that there is more than one effective and efficient way for students to learn than being in the classroom, physically. Distance course learning has become the most preferred way to conduct lessons nowadays.

The main objective is to create a training simulator for the topic “Classes in C++” in order to increase students’ access to relevant and practical information about the programming discipline and more importantly, to assist students to gain skills to solve problems within the mathematical discipline. Since 2020 there has been a rise in the use of distance learning platforms and this work serves to make a contribution to that by creating an application for a niche topic. The task is to be achieved by using C++ programming language. The simulator reinforces the concepts that the students would have learnt in class and can be used as a quick revision aid.

Analysis of the main researches and published works. There exists a wide library of material related to the topic of «distance learning» and «simulators», and a substantial amount of them were reviewed until the whole task was understood in relation to previous similar works. Analysis of the articles and video essays revealed the need and necessity of a simulator for the distance course.

Simulators/applications are a great teaching aide tool that helps with information retention. The reviewed works also offered extensive, detailed information on the history and different types of simulators within the distance course field.

Positive aspects of the reviewed works. The reviewed works highlight how to go about creating a distance learning simulator. The reviewed work also show that a simulator is a very important tool for learning and helps with information retention and revision of key topics in a convenient way. The reviewed articles managed to explain the history of C++ programming language and simulators in general.

The material reviewed also highlighted the pros and cons of different deployment routes for a simulator for the distance learning course.

Defects in the development of the inspected works. The inspected works failed to provide a detailed step by step guide of how a distance learning simulator can be created from scratch. The reviewed work also did not provide detailed practical examples of how to create the simulator using C++ programming language in Microsoft Visual Studio.

Formulation of the Purpose. The article highlights the definition of main concepts in the topic «classes in C++» and shows clearly and concisely how to create an application that serves to teach the user these concepts and also test their comprehension of these topics. The simulator in question presents the user with a series of brief explanations and examples of the major concepts that are essential to understanding «classes in C++». The simulator must be capable of performing the role of a training system with little difficulty incurred and also automatically. The main advantage of using simulator is that only relevant information about the subject is presented to the students and it is relatively easy and convenient to make any changes and to update the material. The simulator is easy to access and also easy to use. The simulator includes practical exercises that are relevant to the topic.

Presentation of the main material of the research. The simulator was created by firstly writing the algorithm detailing the logical sequence that should be followed when creating an application on this topic for the distance course, and then by constructing a series of flowcharts that demonstrate exactly how the simulator is to be constructed and to function.

Microsoft Visual Studio IDE was used to code and create the final simulator. The IDE was chosen because it is relatively easy to install and it is free to use for students. The application does not take a lot of space on your computer. It is optional for you to setup an account or not, and Microsoft offers excellent support. There is a vast range of tutorials and teaching documentation available on how to use the application. The whole simulator was constructed using C++ programming language.

When the program starts the user needs to press the «start» button to indicate that they are ready to begin. The user is then presented with the material and examples on the first topic. At every step the user needs to press either the «next» button or the «previous» button in order to go to the next screen or previous screen respectively. After the user is done with the reading material they come to the «Test» section. The user needs to select one answer for each question and if that answer is correct a prompt message appears on the screen notifying the user that the answer is correct and the user can press the close button in the corner or the ok button to close the message box. If the answer is wrong the same process takes place notifying the user that the answer that they selected is wrong. When the user is finished, they can close the program or return to the home screen and start the whole thing all over again. Below is the algorithm used in the construction of the simulator in sequence.

Step 0. Start the program.

Step 1. Display language selection choice.

Step 2. User makes a choice.

Step 3. Display the first topic and example.

Step 4. User clicks «next» button.

Step 5. The next topic is presented on the screen.

Step 6. User clicks «next» button till they reach the «test» section.

Step 7. Display the test questions.

Step 8. User inputs the answers.

Step 9. The program checks the answers and presents the user with the overall mark.

Step 10. Program ends.

Conclusion. The objective of the work was reached and the simulator was successfully created as described. Relatively extensive research on the topic, previous works and similar topics was carried out in order to find the necessity and relevance of the topic. Both positive and negative aspects of the reviewed works were taken into

consideration and greatly contributed to the decisions made during the construction of the simulator.

The research of similar projects highlighted both the need and relevance of the simulator. The work also serves as a step by step tutorial of how one may go by creating a similar tutorial. Several tests were done to ensure that the simulator was indeed working as intended. The simulator will be able to help students improve in the topic and help them retain the information they would have learnt in class in a simple way. The simulator could be improved by adding more topics and connecting it to a database for easy updates.

List of References

1. Stroustrup, Bjarne (1996). A history of C++: 1979–1991". History of programming languages---II.
2. Jasmin Blanchette, Mark Summerfield (2008). "C++ GUI Programming with Qt4". ISBN 0132703009, 9780132703000
3. Nicolai M. Josuttis: The C++ Standard Library, 2nd Edition. ISBN 978-0-321-62321-8.
4. Julian Templeman. Microsoft® Visual C++® .NET Step by Step– Version 2003 (Step by Step (Microsoft)). EAN / ISBN: 9780735619074.

УДК 004.42:004.9(045)

SOME PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF DESKTOP APPLICATION «USING ARRAY IN JAVA»

Ghrmida S. M., *Master's Student Majoring in Educational Program 122 «Computer Sciences» in the Specialty 122 Computer Sciences;*

Harkusha S. V., *Acting Director of the Educational and Scientific Institute of International Education, Doctor of Science, Professor;*

Koshova O. P., *Associate Professor at the Department of Computer Sciences and Information Technology, Candidate of Pedagogical Sciences, Docent;*

Orikhivska O. G., *Senior Lecturer at the Department of Computer Sciences and Information Technology*

Abstract. Some aspects of creation of desktop application implements a simulator on the topic «How to enter values into arrays in Java» are considered in this article.

Keywords. Java, JavaFX Platform, Arrey in Java. Netbeans, Math-class.

Problem statement. It is a very interesting problem frequently asked in interviews with top IT companies like Google, Amazon, TCS, Accenture, Adobe, Apple, Infosys, etc. By solving the problem, one wants to check the logical ability, critical thinking, and problem-solving skill of the interviewee and user. The application of the scientific calculator is necessary for students in their studies.

So, we need to create a desktop application written in Java using the JavaFX platform, which is a scientific calculator that helps students to study and do arithmetic and mathematical work. At the same time, this application is a practical example of Where the problem-solving principle was applied and entering values by the user and is stored These entries are in the Array, and the user interface has been designed uncomplicatedly so that it is used effectively, and the ready-made functions of the Math class, and JFrame were used, in the design of the user interface, and this application may be developed in the future.

Analysis of the main researches and published works. By consulting desktop applications online, it is clear that desktop applications can be very effective in the study process, after studying how desktop applications are designed, it is clear that desktop applications can be very effective in the process of studying and deepening understanding. It is possible to take topics and previous courses for use in the design of desktop applications.

Disadvantages of an array in java:

1. Arrays are Strongly Typed.
2. Arrays do not have add or remove methods.
3. We need to mention the size of the array. Fixed length.
4. So, there is a chance of memory wastage.
5. To delete an element in an array we need to traverse throughout the array so this will reduce performance.

Advantages of array data structure:

1. Arrays store multiple data of similar types with the same name.
2. It allows random access to elements.
3. As the array is of fixed size and stored in contiguous memory locations there is no memory shortage or overflow.

4. It is helpful to store any type of data with a fixed size.

5. Since the elements in the array are stored at contiguous memory locations it is easy to iterate in this data structure and unit time is required to access an element if the index is known.

Formulation of the purpose. The purpose of the article is to understand how arrays work and to show how to create a desktop application and use it as a learning tool. Shows the steps for working with arrays.

We will use different educational tools and materials (lectures) and practical application in designing a desktop application for increasing knowledge of creating desktop applications and understand their functionality as a learning tool and show viewing of the advantages and disadvantages encountered while creating a desktop application.

Presentation of the main material of the research. Using the NetBeans development environment, we created a desktop application on the scientific calculator was created. To reflect problem-solving thinking and understand how arrays work in the Java language. The following steps were made to create the desktop application. After downloading the NetBeans IDE 8.2 development environment, which can be downloaded for free from the Internet, after that, download the JDK plug-in, The JDK is a development environment for building applications and components using the Java programming language. Run NetBeans IDE 8.2 and create a new project and name this project according to the desire of the desktop application designer, a JFrame is added to the created project, so that the desktop application designer can use JavaFX and design the graphic interface of the application. The desktop contains the following: 7 text fields, 20 buttons, and 10 labels.

Conclusion. The purpose of a software product that implements a simulator on the topic of «Array» in the Java programming language, is the software implementation of program testing. Methods that have been used to explain, theory methods are used in the thesis work. The software implementation put into practice that, it gives students a platform to enhance their learning skills and capabilities through the simulator. Materials used in this work were from the

department of computer sciences and information technology of PUET translated into English, it is very true that our everyday life and activities are surrounded by Desktop applications. Even modern-day's computer programmers will agree with They use JavaFX in various desktop application designs in the Java language. We applied what we studied theoretically in previous seminars at the university. The testing revealed that the simulator is easy to use and has good readability for students to work with.

List of References

1. Cay S. Horstmann, Core java volume I – fundamentals 11th ed., Copyright © 2019 Pearson Education Inc. ISBN-13: 978-0-13-516630-7.
2. A Brain-Friendly Guide to OOA&D, Head First Object-Oriented Analysis and Design, Copyright © 2007, Published by O'Reilly Media, Inc., Printing History: November 2006: First Edition. ISBN-978-0-596-00867-3.
3. A Wiley Brand, Java ALL-IN-ONE, 4th Edition, Published by: John Wiley & Sons, Inc., Copyright © 2014 by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey ISBN 978-1-118-40803-2 (pbk); ISBN 978-1-118-41765-2 (ebk); ISBN 978-1-118-46206-5 (ebk); ISBN 978-1-118-61288-0 (ebk).
4. Iuliana Cosmina, Java for Absolute Beginners, Learn to Program the Fundamentals the Java 9+ Way, Copyright © 2018 by Iuliana Cosmina, ISBN-13 (pbk): 978-1-4842-3777-9, ISBN-13 (electronic): 978-1-4842-3778-6.
5. Herbert Schildt, Java the Complete Reference 11th Ed., Comprehensive coverage of the Java Language, Copyright © 2019 by McGraw-Hill Education (Publisher), ISBN: 978-1-26-044024-9.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

УДК 334.732.2:339.747

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ КРЕДИТНИХ КООПЕРАТИВІВ У КРАЇНАХ СВІТУ

Білокіз М. Б., магістр спеціальності Міжнародні економічні відносини освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

Пожар А. А., к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин

Анотація. У статті розглянуто основні передумови, причини і особливості появи кооперативів і зокрема – кредитних кооперативів в різних країнах світу. Зазначено обсяги й масштаби кооперативного руху. Надано оцінку основним типам кредитних кооперативів: кредитним спілкам і кооперативним банкам.

Ключові слова: кооператив, кредитний кооператив, кооперація, кооперативний сектор.

Abstract. The article examines the main prerequisites, reasons and features of the emergence of cooperatives and, in particular, credit cooperatives in different countries of the world. The volumes and scales of the cooperative movement are specified. The main types of credit cooperatives – credit unions and cooperative banks – are evaluated.

Keywords: cooperative, credit cooperative, cooperation, cooperative sector.

Постановка проблеми. Виникнення і поширення кооперативного руху в ХІХ ст. тісно пов'язані з прагненням незахищених верств населення європейських країн самостійно забезпечити себе необхідними товарами і послугами. Об'єднуючись і створюючи кооперативні організації, селяни і міщани, фермери, рибалки, ремісники, дрібні торговці власними силами й коштом створювали собі умови для отримання дешевших споживчих

товарів, кредитів, страхових, будівельних та інших послуг. Найбільшої популярності і поширення набули кредитні кооперативи, що найчастіше відомі як кредитні спілки і кооперативні банки. Досвід їх функціонування та розвитку для різних країн є не однаковим: як безумовно позитивним, так і подекуди негативним. З огляду на це, особливої важливості набуває вивчення такого позитивного досвіду з його поширенням і адаптацією до умов інших країн світу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Розвиток кредитної кооперації в окремих країнах було досліджено в монографіях, дисертаціях та статтях українських дослідників, передусім В. В. Гончаренка [4, 5], А. О. Пантелеймоненка [6] та інших. Серед зарубіжних дослідників європейської та світової кредитної кооперації варто виділити R. Ayadi, D. T. Llewellyn, R. H. Schmidt, E. Arbak, W. P. De Groen, R. J. Palomo, A. Melian, A. M. Tarantola, G. Ferri, B. Ackermann, S. Best. При цьому слід зазначити, що більшість згаданих авторів приділяли увагу розвитку кредитної кооперації в окремих країнах світу від моменту зародження й до кінця XX ст., в той час як загальні, глобальні процеси міжнародного кредитно-кооперативного руху залишаються не достатньо дослідженими.

Формулювання мети. Мета статті полягає у висвітленні та систематизації особливостей виникнення та поширення кооперативів та кредитних кооперативів зокрема у країнах світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Три найпоширеніших види кооперації (споживча, сільськогосподарська і кредитна) виникли, відповідно, у Великобританії, Франції та Німеччині. Саме з Європи кооперативний рух поширився до інших регіонів світу. На сьогодні, близько 1 млрд людей є членами різноманітних кооперативів, які створили понад 100 млн робочих місць [1].

Завдяки демократичним і прозорим принципам діяльності та управління, а також важливій соціальній місії, кооперативна форма господарювання зазнала значного поширення в Європі, Америці, Африці, Азії, Австралії. Виникли різні типи кооперативів: окрім споживчих, сільськогосподарських і кредитних,

успішно функціонують страхові, енергетичні, будівельні, житлові, дачні, гаражні, ремісницькі, санаторно-курортні, медичні, освітні, похоронні та ін.

Значна частка населення багатьох країн (і розвинутих, і таких, що розвиваються) належить до числа членів принаймні одного кооперативу. Так, членами фінської системи споживчих кооперативів S-Group є майже 1,5 млн осіб, що представляють 28 % населення і 62 % усіх домогосподарств країни. У Франції 23 млн осіб (близько 38 % населення) є членами кооперативів, 75 % усіх французьких аграрних виробників є кооператорами. Кожен третій мешканець Франції користується послугами кооперативного банку. У Німеччині членами кооперативів є близько 20 млн мешканців (25 % населення). В Ірані – 23 млн осіб (33 % населення).

Кооперативний сектор займає важливе місце в економіках більшості країн світу. Так, наприклад, у сфері продажу продуктів харчування і товарів масового споживання Угорщини, 14,4 % належать системі Co-op Hungary. Внесок іранських кооперативів у ВВП країни склав 6 %. В Японії до кооперативного руху залучено 91 % усіх фермерів, а частка споживчих кооперативів у національному ринку харчових продуктів склала 5,9 %. В Кореї 90 % фермерів є кооператорами. В Кенії 45 % ВВП і 31 % депозитів приходить саме на кооперативний сектор. Частка Кувейтської системи споживчої кооперації в національній сфері роздрібної торгівлі складає 70 % [2].

До того ж, кооперативи забезпечують населення робочими місцями, випереджаючи транснаціональні корпорації на 20 %. Так, в Чехії кооперативи створили 56 тис. робочих місць, в Німеччині – 440 тис., у Франції – 1 млн [2].

Кредитна кооперація, безумовно, є одним з найбільш поширених і важливих для економік країн сектором. Протягом своєї понад 150-річної історії, вона пройшла складний еволюційний шлях, який мав свої характерні особливості у кожній окремій країні. Батьківщиною кредитної кооперації стала Західна Європа, передусім – Німеччина. XIX століття ознаменувалося значним економічним і соціальним розвитком господарюючих

суб'єктів, у тому числі селянських господарств і дрібних міських виробників та підприємців. Передумовою виникнення і розвитку кредитної кооперації була гостра потреба дрібних господарств і населення в обігових коштах.

Іншою причиною виникнення та розвитку кредитної кооперації стала діяльність банків та лихварів. Банки переважали за кількістю і силою впливу в містах, а лихварі – у сільській місцевості. Сільські лихварі мали у своєму розпорядженні відносно невеликі кошти і діяли ізольовано від міського фінансового ринку, що значно підсилювало їх монопольне становище. Тому, відсоткові ставки сільських лихварів перевищували міські у п'ять та більше разів. Існували значні складнощі з отриманням кредиту і в місті, особливо для дрібних підприємців. Банківські установи вимагали від позичальників надійної застави, як правило у формі нерухомого майна. Окрім цього, процедура отримання кредиту була громіздкою і вимагала багато часу. Дані обставини стали передумовами пошуку нової форми надання кредитних послуг, яка б задовольняла потребу широких верств населення у швидких і відносно недорогих кредитах. Так з'явилася ідея кооперативного кредиту.

Сучасні кредитні кооперативи представлені двома найпоширенішими типами: кооперативними банками (переважно в країнах Європи) та кредитними спілками (в більшості регіонів світу) і складають кредитно-кооперативний сектор економік багатьох країн. У світі налічується понад 51 тис. кредитних спілок, понад 3,8 тис. кооперативних банків, кількість їх членів – відповідно 196,5 млн і 56,4 млн осіб, загальні активи – відповідно 1 564 млрд дол. і 9 733 млрд дол. [3].

Висновки. Світовий і, передусім, європейський досвід становлення кредитно-кооперативного сектору є надзвичайно важливим для реформування та ефективного розвитку української кредитної кооперації.

Список використаних джерел

1. Historyoftheco-operativemovement : офіц. веб-сайт Міжнародного Кооперативного Альянсу. URL: <http://ica.coop/en/what-co-op/history-co-operative-movement>.

2. The Co-operative Movement Around the World : wedge.coop [Електронний ресурс]. URL: <http://www.wedge.coop/newsletter/april-may-2022/cooperative-movement-around-the-world>.
3. Statistical Report of World Council of Credit Unions : офіц. веб-сайт WOCCU [Електронний ресурс]. URL: <http://www.woccu.org/publications/statreport>.
4. Гончаренко В. В. Міжнародні кооперативні принципи і розвиток псевдо кредитних спілок в Україні [Електронний ресурс] / Владислав Васильович Гончаренко // Українська кооперація. – 2011. – № 4. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/5199>.
5. Гончаренко В. В. Про зміну концепції розвитку системи кредитної кооперації та її можливий вплив на кредитно-кооперативний сектор національної економіки / Владислав Васильович Гончаренко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – Полтава : ПУЕТ, 2011. – № 5 (50). – С. 99–107.
6. Пантелеймоненко А. О. Діяльність європейських кооперативних банківських систем у контексті світової фінансово-економічної кризи: Розділ 5 / А. О. Пантелеймоненко // Функціонування банківського сектору та кредитної кооперації: теорія і практика : монографія. – Полтава : ПУЕТ, 2010. – 152 с.

УДК 339.727

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ КРИПТОВАЛЮТНОЇ ІНДУСТРІЇ

Коробко А. В., магістр спеціальності Міжнародні економічні відносини освітня програма «Міжнародні економічні відносини»
Артеменко А. В., к. е. н., доцент, завідувач кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин

Анотація. У дослідженні розглядаються сучасні тенденції розвитку криптовалютної індустрії та її вплив на сучасну економіку світу. Досліджено тенденції інтеграції криптовалюти в національну економіку України.

Ключові слова: криптовалюта, блокчейн, токен, біржа, ринок, глобальна економіка, майнінг, фіатні гроші.

Abstract. The current trends in the development of the cryptocurrency industry and its impact on the modern world economy are examined in this research. The trends of cryptocurrency integration into the national economy of Ukraine are studied.

Keywords: cryptocurrencies, blockchain, token, cryptocurrency exchange, market, global economy, mining, fiats.

Постановка проблеми. Швидкість інтеграції криптовалют в життя людства та світову економіку вражає. Саме тому дослідження цих процесів є важливими з точки зору вивчення можливостей використання доступних інструментів, котрі полегшують життя населення та мають значний вплив на глобальну економіку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням глобальних тенденцій розвитку світової криптовалютної індустрії займаються міжнародні економічні організації [3–4] та вчені-економісти [1–2], які досліджують вплив криптовалюти на розвиток глобальних економічних процесів.

Формулювання мети. Метою статті є характеристика змін в світовій економіці за рахунок інтеграції в неї такої фінансової системи як криптовалюти, а також дослідження перспектив їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Криптовалюти – це віртуальні активи, функціонування яких забезпечується мережею децентралізованих комп’ютерних нод (вузлів). Більшість із них побудовано на основі блокчейну – бази даних про транзакції в ланцюжку зв’язаних блоків.

Криптовалюти переважно використовуються для розрахунків між користувачами мережі, оплати комісій за перекази, а також для зберігання капіталу. Однак вони можуть мати безліч інших функцій та обмежень. У деяких блокчейнах можна випускати необмежену кількість криптовалют. Залежно від функцій та сфери застосування розрізняють різні типи криптовалют, у тому числі стейблкоїни, NFT, токени управління та обернені активи.

Блокчейн дозволяє безпосередньо та без обмежень взаємодіяти з криптовалютами. Децентралізація та відсутність контролю будь-якої країни чи організації усуває можливість блокування коштів та інші ризики.

Пропозиції щодо створення криптовалюти висловлювали ще до появи мережі інтернет. Перші алгоритми, створені задля передачі цінності через інтернет, запропонував американський криптограф Девід Чаум. Наприкінці 1980-х рр. він започаткував відповідний проект під назвою «DigiCash», який зазнав поразки.

Одним із проєктів, близьким до сучасних криптовалют, є «b-money», започаткований програмістом Вей Даем. У «b-money» він уперше запропонував механізм консенсусу «Proof-of-Work» (PoW) для фіналізації транзакцій та розподілену базу даних для зберігання інформації про перекази.

Біткойн, створений анонімним користувачем під ніком Сатоші Накамото, став першою успішною криптовалютою, яка набула широкого поширення. Алгоритм роботи однойменного блокчейну багато в чому базується на ідеях Вей Дая і, у більш широкому значенні, руху шифропанків.

Наступним кроком у розвитку віртуальних активів стала платформа смарт-контрактів «Ethereum», яку заснував Віталік Бутерін. Запуск основної мережі відбувся у 2015 році. Завдяки смарт-контрактам блокчейн «Ethereum» надав можливість випускати необмежену кількість криптоактивів та програмувати їх функції [2].

Основна відмінність між фіатною валютою та криптовалютою полягає в тому, що криптовалюти не потребують державної підтримки, тоді як фіатні валюти залежать від неї. Більшість криптовалют створено з використанням криптографічної комп'ютерної мережевої технології, відомої як блокчейн, яка дозволяє їм циркулювати без потреби в центральному органі влади. Прихильники криптовалют стверджують, що ця «децентралізація», за якої валютами керують користувачі, а не центральні органи влади, призведе до більш ефективних і менш корумпованих грошових систем. Однак ніщо не заважає урядам використовувати криптовалюти або пов'язані з ними технології в національних валютних системах. У вересні 2021 року Сальвадор став першою країною, яка прийняла біткойн як законний платіжний засіб. А Китай розробляє цифрову версію власної національної валюти – юаня.

Оскільки більшість криптовалют не підтримуються центральними банками, вони отримують свою вартість з різних джерел. Вартість біткойна, першої та найціннішої криптовалюти станом на перше півріччя 2022 р., зазвичай визначається ринковою логікою попиту та пропозиції. Існує обмежена кількість біткойнів, які регулюються базовим програмним забезпеченням, тож коли попит зростає, зростають і ціни [5].

Криптовалюти все частіше використовуються в країнах, що розвиваються, де місцева валюта переживає гіперінфляцію, процвітає корупція та існує довга історія фінансових труднощів. Традиційно ці проблеми виникають як наслідок недоліків у функціонуванні фінансової системи, і криптовалюти часто розглядаються як альтернатива, яка може допомогти їх подолати.

Країни, що розвиваються, зіштовхнулися з десятиліттями обмеженої банківської політики та погіршенням інфраструктури внаслідок традиційних фінансових систем, з непередбачуваною інфляцією та нестабільністю обмінних курсів, які постійно послаблювали вартість їхньої національної валюти. Це зробило криптовалюти сильною альтернативою слабким національним валютам. Вони не регулюються урядами чи банками через їх децентралізований характер, тому доступ не може бути обмежений, а їхня робота не може бути змінена. Вони також не схильні до таких же ринкових коливань, як фіатні валюти.

Крім того, громадяни країн, що розвиваються, часто сприймають фіатні валюти як ненадійні та ті, які не заслуговують довіри. Блокчейни, що стоять за криптовалютами, мають вищий рівень довіри серед користувачів завдяки їхній здатності боротися з корупцією, оскільки вони базуються на розподіленій цифровій книзі, де кожна транзакція реєструється та не може бути скасована, що значно знижує ймовірність шахрайства. Це також зменшує можливість маніпулювання транзакціями [4].

Україна посіла третє місце щодо використання криптовалют серед 146 країн світу. Про це йдеться у результатах дослідження блокчейн-компанії Chainalysis [3]. Як пояснюють у компанії, індекс вимірює обсяги вкладень громадян у криптовалюти та частоту користування п'ятьма видами криптовалютних послуг. За даними індексу, у 2021 році використання криптовалют у світі стабілізувалося. Це сталося після періоду стрімкого зростання із середини 2019 року. Зазначається, що основна тенденція глобального ринку криптовалют – зростання обсягів їх використання в країнах, що розвиваються. Зокрема, користувачі в країнах з доходом нижче середнього та вище середнього часто покладаються на криптовалюту для грошових переказів та збереження своїх заощаджень в умовах волатильності фіатної валюти [1].

Висновки. Еволюція світової фінансової системи свідчить про те, що у нас час існує безліч різновидів заробітку, зберігання капіталу та можливостей для створення альтернативних грошей. Криптовалюти починають займати все більш важливе місце на міжнародних та національних ринках, що створює підґрунтя для припущення стосовно заміни фіатних грошей криптовалютами протягом наступних десятиліть.

Список використаних джерел

1. Результат легалізації. Україна потрапила до топ-3 країн світу з використання криптовалют [Електронний ресурс]. URL: <https://biz.nv.ua/finance/ukraina-v-top-3-stran-mira-po-ispolzovaniyu-kriptovalyut-novosti-ukrainy-50270390.html> (дата звернення: 28.10.22).
2. Що таке криптовалюта простими словами? Forklog [Електронний ресурс]. URL: <https://forklog.com/cryptorium/chto-takoe-kriptovalyuta-prostymi-slovami> (дата звернення: 28.10.22).
3. The 2022 Global Crypto Adoption Index: Emerging Markets Lead in Grassroots Adoption, China Remains Active Despite Ban, and Crypto Fundamentals Appear Healthy [Електронний ресурс]. URL: <https://blog.chainalysis.com/reports/2022-global-crypto-adoption-index/> (дата звернення: 28.10.22).
4. The rising popularity of cryptocurrencies in developing countries [Електронний ресурс]. URL: <https://researchfdi.com/resources/articles/rising-popularity-cryptocurrencies-developing-countries/> (дата звернення: 28.10.22).
5. What Is Fiat Money, and How Does it Differ from Cryptocurrency? [Електронний ресурс] URL: <https://www.nerdwallet.com/article/investing/fiat-currency> (дата звернення: 28.10.22).

УДК 339.56

ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

*Радевич В. О., магістр спеціальності Міжнародні економічні відносини освітня програма «Міжнародні економічні відносини»
Артеменко А. В., к. е. н., доцент, завідувач кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин*

Анотація. У дослідженні розглядаються проблеми і перспективи розвитку експортно-імпортної діяльності. Проведено

аналіз сучасних трендів у імпорتنих та експортних операціях українських підприємств. Визначено фактори, що гальмують розвиток експортно-імпоротної діяльності на сучасному етапі та аргументовано важливу роль державного управління в цьому процесі.

Ключові слова: експортно-імпортна діяльність, імпорт, експорт, міжнародна торгівля, зовнішньоекономічна діяльність підприємств

Abstract. The study examines the problems and prospects of the development of export-import activities. An analysis of modern trends in import and export operations of Ukrainian enterprises was carried out. Factors inhibiting the development of export-import activity at the current stage have been identified and the important role of state administration in this process is argued.

Keywords: export-import activity, import, export, international trade, foreign economic activity of enterprises

Постановка проблеми. Експортно-імпортна діяльність є беззаперечним фактором успіху у розвитку промислових підприємств. Здійснення таких операцій стає вагомою передумовою для розширення ринків збуту, збільшення обсягів виробництва та підвищення якості продукції, що дозволяє також створити сприятливе підґрунтя для зміцнення конкурентних позицій підприємства на внутрішньому ринку. На сучасному етапі розвитку стан вітчизняної економіки можна охарактеризувати спадом промислового виробництва, обігу роздрібної торгівлі та обсягів будівництва. Ця складна ситуація посилюється зниженням експорту продукції найважливіших галузей промисловості та зростанням імпортозалежності України. Зазначені вище тенденції підвищують актуальність дослідження експортно-імпоротної діяльності українських підприємств крізь призму подолання проблем та окреслення перспектив інноваційного розвитку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У науковій літературі велику увагу звернено на макроекономічні та регіональні аспекти розвитку експортно-імпоротної діяльності. У цьому напрямку відомими є праці: Дунської А., яка розглядає сучасні тенденції зовнішньоекономічної діяльності України в умовах переорієнтації на ринок Європейського Союзу [2]; Красілич І. О., що визначає перспективи розвитку експортно-імпорт-

ної діяльності машинобудівних підприємств [2]; Кузьминчук Н. В., Куценко Т. М., Терованесова О. Ю., які досліджують формування чинників впливу на експортно-імпорتنу діяльність вітчизняних промислових підприємств [3]. Аналіз та вивчення наукових робіт, опублікованих з цієї проблематики, показав різновекторність поглядів вчених на існуючі проблеми та перспективи їх подолання у сфері експортно-імпоротної діяльності українських підприємств.

Формулювання мети. Метою є дослідження експортно-імпоротної діяльності українських підприємств з урахуванням існуючих проблеми та перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження структури експорту товарів та послуг України у 2021 році (рис. 1) свідчить про значне переважання товарів (82,9 %) над послугами (17,1 %). Слід зазначити, що така структура відповідно до теорії гіпотез секторів економіки свідчить про недостатню розвиненість національної економіки України (сутність теорії полягає у поділі економічних видів діяльності на три складові: первинна (сировинний видобуток), вторинна (виробництво) та третинна (переважання сфери послуг, що характерно для більш розвинених країн). Так, за цією гіпотезою основний фокус економічної діяльності поступово зміщується від первинного сектора до вторинного, і далі – третинного. Вважається, що країни із розвинутою економікою у структурі експорту товарів та послуг мають значне переважання сфери послуг як найбільш розвинутої сфери.

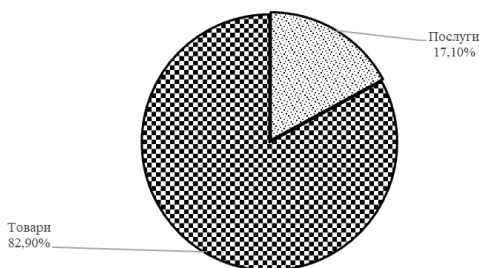


Рисунок 1 – Структура експорту товарів та послуг України у 2021 році

Джерело: складено автором за даними [4].

Так, у 2021 році експорт товарів та послуг України здійснювався до 227 країн, в тому числі 37,22 % (тобто на суму 22 085,2 млн дол. США) до країн ЄС. При цьому лише імпорту товарів відбувався із 10 країн, а лише імпорту послуг із 18 країн. Проте в цілому доцільно виділити 15 торговельних партнерів, яким найбільше постачалися українські товари та послуги у 2021 році, що у структурі експорту товарів і послуг склали 84,4 %. Так, серед найбільших експортерів слід відзначити ЄС, Китай, Туреччину, США, Індію, Єгипет, Білорусь, Ізраїль, ОАЕ, Індонезія, Республіка Молдова, Саудівська Аравія, Швейцарія та Ірак. Основними торговельними партнерами України є також Китай, США та Туреччина. На їх долю припадає відповідно 13,2 %, 5,2 % та 4,6 % зовнішньоторговельного обороту товарів і послуг 2020 року [4].

Так, основними факторами формування експортних показників у 2021 році є:

- негативні наслідки пандемії COVID-19, що спричинило суттєві зміни у функціонуванні державних економічно-соціальних систем різних країн;
- зниження ділової активності промислових підприємств;
- значна сировинна спрямованість українського експорту та суттєва залежність вітчизняних підприємств від зовнішнього ринку збуту;
- військова агресія Російської Федерації з відповідними економічно-політичними наслідками;
- системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (відшкодування ПДВ, митне та податкове регулювання).

Стосовно імпорту діяльності, то за підсумками 2021 року імпорту товарів і послуг по відношенню до 2020 року зменшився на 7 693,7 млн дол. Дослідження структури імпорту товарів і послуг (рис. 2) засвідчує майже дзеркальну картину співвідношення імпорту товарів (90,5 %) до імпорту послуг (9,5 %).

Так, у 2021 році імпорту товарів та послуг України здійснювався із 232 країн, в тому числі 44,6 % (тобто на суму 26 783,8 млн дол) із країн ЄС. Частка топ-15 країн-партнерів у загальних обсягах імпорту товарів і послуг до України складає 91,4 % [4]. Основними торговельними партнерами України є Китай, США та Туреччина. На їх долю припадає відповідно

13,2 %, 5,2 % та 4,6 % зовнішньоторговельного обороту товарів і послуг 2021 року [4].

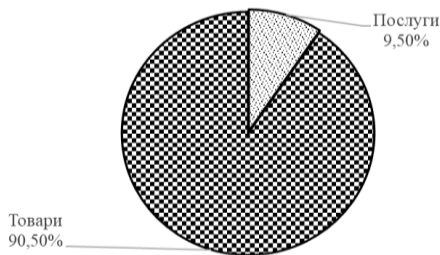


Рисунок 2 – Структура імпорту товарів та послуг України у 2021 році, %

Джерело: складено автором за даними [4].

Слід зазначити, що воєнно-політичний конфлікт між Україною та Російською Федерацією спричинив зміни у структурі імпорту товарів до України. Так, до топ-15 країн, з яких найбільше зріс імпорт товарів до України входять: Японія, Туреччина, Бразилія, Мексика, Республіка Корея, Лівія, Еквадор, Малаві, В'єтнам, Гвінея, Узбекистан, Норвегія, Оман, Чилі.

На наш погляд, основним чинником, який посилює неспроможність вітчизняної індустрії протистояти зростанню імпортової залежності, є нездатність вітчизняної промисловості задовольнити зростаючий попит на високотехнологічні та інноваційні товари. Окрім того, важливою проблемою є недосконала державна політика, яка повинна бути націлена на підтримку вітчизняних виробників та запровадження низки реформувальних заходів у цьому напрямку з метою оптимізації державних програм підтримки.

Висновки. У статті розглянуто сучасні тренди, проблеми та перспективи експортно-імпоротної діяльності вітчизняної економіки. До ключових бар'єрів, що гальмують експортно-імпорتنу діяльність, віднесено: війна в Україні, розгортання у світі пандемії COVID-19, зниження ділової активності промислових підприємств, значна сировинна спрямованість українського

експорту; системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності тощо. Одним із ключових перспективних напрямів подолання цих проблем є стимулювання інноваційної діяльності українських підприємств та, як наслідок, зміщення акценту із сировинного експорту на експорт інноваційних товарів та послуг.

Список використаних джерел

1. Дунська А. Експортно-імпортна діяльність України. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 3. С. 36–46.
2. Красілич І. О. Розвиток експортно-імпортної діяльності машинобудівних підприємств: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Українська академія друкарства. Львів, 2017. 227 с.
3. Кузьминчук Н. В., Куценко Т. М., Терованесова О. Ю. Формування чинників впливу на експортно-імпортну діяльність вітчизняних промислових підприємств.
4. Експорт товарів та послуг України: аналітичне дослідження [Електронний ресурс]. URL: <https://export.gov.ua/news/> (дата звернення: 19.10.2022).
5. Діденко С. Зовнішньоторговельна позиція України: проблеми та успіхи торгівлі у жовтні [Електронний ресурс]. URL: <https://ua.news.ua/money/vneshnetorgovaya-pozytsyya-ukrayny-problemy-y-uspehy-torgovly-v-oktyabre> (дата звернення: 19.10.2022).

УДК 339.92

ЗАСТОСУВАННЯ SWOT-АНАЛІЗУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ДОСВІД КОМПАНІЇ «WALMART INC.»

*Ракосій В. О., магістр спеціальності Міжнародні економічні відносини освітня програма «Міжнародні економічні відносини»
Стрілець В. Ю., д. е. н., доцент, професор кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин*

Анотація. У дослідженні розглядається важливість застосування SWOT-аналізу для визначення рівня конкурентоспроможності підприємств. Проведено SWOT-аналіз компанії «Walmart Inc.» та на основі визначення слабких, сильних сторін, можли-

востей та загроз діяльності компанії запропоновано ряд рекомендацій щодо поліпшення рівня її конкурентоспроможності.

Ключові слова: SWOT-аналіз, конкурентоспроможність, стратегічний аналіз.

Abstract. The study examines the importance of using SWOT analysis to determine the level of competitiveness of enterprises. The authors conducted a SWOT analysis by the company “Walmart Inc”. Based on the definition of weaknesses, strengths, opportunities, and threats of the company’s activity, several recommendations are offered to improve the level of its competitiveness.

Keywords: SWOT analysis, competitiveness, strategic analysis.

Постановка проблеми. Структура та ступінь жорсткості конкурентної боротьби безпосередньо впливають на міжнародні стратегії розвитку підприємств. Конкуренція в глобальному вимірі створює нові системи зв’язків, а також новий вимір якості технологічного прогресу та нові методи отримання конкурентних переваг. Це спонукає до створення нових моделей організації, різних способів координації та конфігурації діяльності та співпраці з середовищем. Багато підприємств для визначення конкурентоспроможності обирають SWOT-аналіз як один із основних методів стратегічного аналізу. Проте недостатня увага приділяється особливостям застосування цього методу для конкретних підприємств, зокрема, великих транснаціональних корпорацій

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемами використання SWOT-аналізу для визначення рівня конкурентоспроможності займалися багато українських вчених. Так, Семенцова О. В. та Крихтіна Ю. О. досліджують застосування SWOT-аналізу в системі управління конкурентоспроможністю залізниць та визначають, що досить широко визнаним підходом, що дає змогу провести спільне вивчення зовнішнього та внутрішнього середовища, є SWOT-аналіз [4, с. 55]. Носоною Л. В. запропоноване вдосконалення методики проведення SWOT-аналізу для визначення конкурентоспроможності [3]. Ключ Ю. І. та Іжболдіна А. В. досліджують практичне застосування SWOT-аналізу для визначення конкурентоспроможності та зазначають,

що головною метою проведення SWOT-аналізу як матричного методу є отримання достовірних даних про можливості компанії і загрози просування її на ринку товарів і послуг [2]. Стрілець В. Ю. виділяє якісні методики оцінювання ТНК як один із інноваційних методів визначення можливостей мотивації персоналу [5].

Формулювання мети. Мета статті полягає у обґрунтуванні можливості та переваг застосування SWOT-аналізу для визначення рівня конкурентоспроможності підприємств на прикладі компанії «Walmart Inc.».

Виклад основного матеріалу дослідження. Навколишнє середовище має безпосередній вплив на рівень його конкурентоспроможності, а правильне управління та мінімізація негативного впливу факторів сприяє дотриманню компанією «Walmart Inc.» лідируючих позицій серед транснаціональних компаній, що підтверджує перше місце у рейтингу Global Fortune 500 протягом останніх років. Будучи лідером галузі роздрібної торгівлі, компанія «Walmart Inc.» продовжує протистояти потенційним негативним наслідкам загроз у політичних, економічних, соціально-культурних, технологічних, екологічних і правових аспектах свого бізнесу. Одним із найкращих інструментів оцінки впливу цих факторів на конкурентоспроможність є аналіз за допомогою моделі SWOT-аналізу. Зокрема, сильні сторони Walmart – це його внутрішні стратегічні фактори. Серед основних сильних сторін слід виділити:

- ✓ Впізнаваність бренду – мільйони клієнтів, які відвідують Walmart щодня, визначають його як найвідоміший роздрібний бренд у світі. В інтернет-магазині Walmart доступно понад 60 мільйонів товарів [1].

- ✓ Глобальне розширення – Walmart нещодавно придбав ASDA, британського роздрібного продавця та індійського гіганта електронної комерції Flipkart.

- ✓ Глобальна присутність.

- ✓ Стратегія «щоденних низьких цін».

✓ Глобальна система постачання та логістика. Walmart використовує інформаційні технології для ефективного моніторингу продуктивності кожного продукту.

✓ Управління людськими ресурсами.

✓ Ефективне управління ресурсами – Walmart ефективно керує своїми ресурсами, включаючи інформаційні системи, мережі ланцюгів постачання, засоби розподілу, знання та інші навички.

✓ Сильна ринкова влада над постачальниками та конкурентами – великий розмір організації та глобальне охоплення зробили Walmart достатньо спроможним, щоб використовувати ринкову владу над постачальниками та конкурентами.

✓ Ефективне впровадження електронної комерції – у першому та другому кварталах 2020 року продажі Walmart зросли до рекордного рівня.

Поряд з цим, Walmart має ряд слабких сторін:

✓ Ставлення до працівників та умови праці – Walmart кілька разів отримував критику та судові позови щодо своєї робочої сили на предмет низької заробітної плати, неналежного медичного обслуговування та поганих умов праці.

✓ Широкий діапазон контролю – його дуже розширений розмір і величезний діапазон контролю можуть зробити Walmart слабким у деяких сферах.

✓ Низька норма прибутку – Walmart зосереджується на стратегії лідерства за витратами.

✓ Занепокоєння щодо безпеки працівників – Walmart подали до суду за недотримання заходів безпеки під час недавньої кризи зі здоров'ям, яка призвела до смерті двох працівників.

✓ Негативний розголос – репутація Walmart була заплямована звинуваченням у підкупі іноземних чиновників у Мексиці, Китаї тощо. Серед можливостей Walmart слід виділити:

✓ Розширення на інші ринки – Walmart може отримати можливість, розширивши свій бізнес на ринки, які ще не освоєні, наприклад, Китай, країни Близького Сходу та Латинської Америки.

✓ Стратегічні альянси – Walmart має можливість створити стратегічні партнерства з великими фірмами або злитися з іншими глобальними роздрібними торговцями.

✓ Удосконалення практики роботи з персоналом може стати сприятливою можливістю для Walmart.

✓ Підвищення стандартів якості – недорогі продукти іноді мають низьку якість. Walmart має можливість підвищити стандарти якості своєї продукції, щоб вирішити проблеми зі здоров'ям споживачів.

✓ Посилення онлайн-продажів. Останнім часом кількість споживачів, які здійснюють покупки в Інтернеті, різко зростає. Walmart може зміцнити свої онлайн-канали продажів, щоб скористатися цією можливістю.

До ключових загроз Walmart відносяться:

✓ Головна ціль конкуренції – Walmart, найбільший у світі роздрібний торговець продуктами харчування, завжди є основною ціллю для конкурентів. Target, її прямий конкурент, пропонує аналогічні продукти, але вищої якості.

✓ Політичні та правові справи завжди можуть заважати компанії працювати в деяких країнах.

✓ Технічні проблеми на веб-сайті. Нижче наведено рекомендації, за допомогою яких Walmart може усунути свої слабкі сторони та зміцнити свої позиції на ринку в майбутньому:

✓ Удосконалення стандартів управління персоналом та вирішення проблем працівників. Ефективна система управління персоналом захистить Walmart від будь-якої потенційної критики щодо його робочої сили.

✓ Розширення бізнесу на глобальні ринки – Walmart має дослідити можливості на ринках, що розвиваються, щоб зміцнити свої позиції та збільшити частку ринку.

✓ Удосконалення глобального ланцюга постачання та мережі розподілу – це зміцнить його величезну роздрібну імперію.

✓ Якнайшвидше вирішення спірних питань. Щоб запобігти подальшій публічній критиці, Walmart має покращити свій веб-сайт онлайн-продажів і включати лише автентичні продукти.

✓ Оновлення сайтів електронної комерції. Walmart має вирішити технічні проблеми, які перешкоджають просуванню веб-сайтів, і запропонувати покупцям задоволення від покупок.

✓ Посилення маркетингової та рекламної діяльності – це допоможе компанії підвищити імідж бренду та залучити нових клієнтів.

✓ Walmart також має відігравати активну роль у екологічно стійких практиках, щоб створити позитивний імідж у галузі.

Висновки. Запропонована система управління конкурентоспроможністю Walmart, що побудована з використанням SWOT-аналізу, дає можливість більш глибоко підійти до вивчення конкурентних позицій цієї транснаціональної компанії в умовах конкурентного середовища та сприяє обґрунтуванню практичних заходів управління нею.

Список використаних джерел

1. Інформація сайту Statista [Електронний ресурс]. URL: <https://www.statista.com/statistics/752119/china-walmart-store-number/> (дата звернення: 28.10.2022).
2. Ключ Ю. І., Іжболдіна А. В. Практичне застосування SWOT-аналізу для визначення конкурентоспроможності ТОВ НВП «МІКРО-ТЕРМ». Економічний простір. 2020. № 160. С. 60–64.
3. Носорова Л. В. Застосування SWOT-аналізу для визначення конкурентоспроможності АТ «Сумський завод «НАСОСЕНЕРГОМАШ». Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 4. С. 107–113.
4. Семенцова О. В., Крихтіна Ю. О. Застосування SWOT-аналізу в системі управління конкурентоспроможністю залізниць на ринку послуг з перевезень пасажирів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2018. № 31. С. 53–57.
5. Стрілець В. Ю. Досвід ТНК у застосуванні інноваційних методів мотивації персоналу (на прикладі компанії «BNP Paribas Group»). Причорноморські економічні студії. 2021. № 71. С. 40–47.

УДК 339.137.2

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Рубан Л. В., магістр спеціальності Міжнародні економічні відносини освітня програма «Міжнародні економічні відносини»
Флегантова А. Л., к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин*

Анотація. У статті розглянуто поняття конкурентоспроможності та конкуренції, проаналізовано особливості конкурентоспроможності компанії в умовах глобалізації.

Ключові слова: конкурентоспроможність, глобалізація, конкурентоспроможність компанії

Abstract. The article examines the concepts of competitiveness and competition, analyzes the features of the company's competitiveness in the conditions of globalization.

Keywords: competitiveness, globalization, competitiveness of the company.

Постановка проблеми. Конкуренція на сьогодні є найбільш важливим елементом сучасної ринкової економіки, тому що механізм дії ринку без сучасних форм конкурентної боротьби просто не може існувати. На думку науковців, під поняттям конкуренції слід розуміти процес суперництва між суб'єктами ринкових відносин за найбільш вигідні умови своєї діяльності та підвищення власного прибутку. Конкуренція з'являється в той час, коли суб'єкти ринку є цілком самостійними елементами економіки, залежними лише від існуючої ринкової кон'юнктури та бажання перемагати конкурентів. Безсумнівним є факт, що на сьогодні саме конкурентоспроможність вважається основним мірилом успіху будь-якого підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженнями сутності поняття «конкурентоспроможність» займалися вчені І. А. Дмитрієв [1], І. М. Кирчата, [1] О. Красняк [2], О. М. Шершенюк [1]. Дослідники зауважують, що в сучасних умовах глобалізації економіки відповідно глобалізується і конкуренція між суб'єктами ринку, в першу чергу з відомими світовими брендами. Нові ринки сьогодні знайти практично неможливо, тому підвищення конкурентоспроможності власних товарів та послуг є найголовнішим завданням підприємства.

Формулювання мети. Метою статті є розкриття сутності поняття «конкурентоспроможність» в умовах глобалізаційних процесів в економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема підвищення конкурентоспроможності підприємств, їх товарів та послуг далеко не нова, проте все ж надзвичайно актуальна, оскільки стосується практично всіх сфер життя в державі [3, с. 102]. У системі управління ринком категорія «конкурентоспромож-

ність» є найважливішою, так як вона зосереджує економічну, наукову, технічну, виробничу, організаційну, управлінську, маркетингову сфери соціально-економічного розвитку суспільства. На теперішньому етапі економічного розвитку проблема займає центральне місце в економічній політиці держави. Створення конкурентних переваг перед суперником стає стратегічною метою державної політики [3, с. 290].

Конкурентоспроможність – це здатність конкурувати та успішно вести конкурентну боротьбу. У літературі існує безліч різних визначень категорії «конкурентоспроможність підприємства».

Взагалі, їх можна розділити на дві групи. Перша група визначень конкурентоспроможності підприємства в основу категорії ставить акцент у визначенні на ефективність виробничої діяльності. Наприклад, конкурентоспроможність – це результат сукупної ефективності виробництва: його продуктивності праці, фондо-, матеріало- і наукоємності. Крім того, увага у визначенні інколи акцентується на зниженні витрат виробництва, тому що ефективність виробництва теж має на увазі низькі витрати. Однак низька собівартість продукції не може бути основним і єдиним важливим параметром конкурентоспроможного підприємства. Слід зазначити, що в наведених вище визначеннях навіть не враховується такий пов'язаний з виробництвом фактор, як якість, не говорячи про інші параметри внутрішнього й зовнішнього середовища підприємства [2].

Визначення конкурентоспроможності підприємства другої групи засновані переважно або тільки на конкурентоспроможності продукції. Такі визначення найбільш поширені. Конкурентоспроможність підприємства, згідно зазначеного підходу, визначається як реальна та потенційна можливість в існуючих умовах проектувати, виготовляти і збувати товари, які за ціновими і неціновими характеристиками більш привабливі для споживачів, ніж товари їхніх конкурентів. Під конкурентоспроможністю розуміються можливості підприємства запропонувати товар, що відповідає певним вимогам покупця, тобто товар певної якості, в потрібній кількості, в необхідний термін і на більш

вигідних умовах поставки, ніж конкуренти. Таким чином, згідно другого підходу, конкурентоспроможність підприємства – це його можливість запропонувати товар, що задовольняє вимогам покупців у потрібній ринку кількості [1, с. 90].

Крім того, найпоширенішим визначенням конкурентоспроможності є таке: «відносна характеристика, що відображає відмінності в процесі розробки цього виробника від виробника-конкурента, ступінь задоволення своїми товарами чи послугами певної соціальної потреби та ефективності виробничої діяльності». Дійсно, це визначення, на нашу думку, як найвлучніше характеризує конкурентоспроможність та її ознаки. Це можливість організації пропонувати товар, який відповідає певним вимогам покупця, тобто певної якості, у потрібній сумі, для задоволення необхідних умов та більш сприятливих умов доставки, ніж у конкурентів [2].

Висновки. Таким чином, існує ряд підходів до інтерпретації категорії «конкурентоспроможність». Після аналізу та узагальнення визначення категорії «конкурентоспроможність», на наш погляд, основні елементи можна розрізнити наступним чином. Конкурентоспроможність – це похідне поняття від конкуренції, від суперництва, те, що характеризує ступінь привабливості, це властивість об'єкта, що характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення конкретної потреби. Крім цього, це здатність задовольнити потреби населення, здатність до ефективної економічної активності.

Список використаних джерел

1. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. / І. А. Дмитрієв, І. М. Кирчата, О. М. Шершенюк. Х. : ФОП Бровін О. В., 2020. 340 с.
2. Красняк О. Конкурентоспроможність і конкурентні переваги в сучасних ринкових умовах [Електронний ресурс]. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/42.pdf.
3. Лупак Р. Л. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. Львів : Вид-во ЛКА, 2016. 484 с.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ТНК В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Цимбаленко В. А., магістр спеціальності Міжнародні економічні відносини освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

Стрілець В. Ю., д. е. н., доцент, професор кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин

Анотація. В статті висвітлені теоретичні питання формування міжнародної маркетингової стратегії ТНК. Розглянуто сутність міжнародної маркетингової стратегії ТНК на сучасному етапі розвитку науки. Визначено основні умови функціонування ТНК та окреслено фактори, особливості формування міжнародної стратегії ТНК. Описано причини та можливості використання цифровізації при формуванні та реалізації міжнародної маркетингової стратегії ТНК.

Ключові слова: глобалізація, міжнародна маркетингова стратегія, ТНК, цифрова економіка, цифровізація.

Abstract. The article highlights the theoretical issues of forming the international marketing strategy of TNCs. The essence of the international marketing strategy of TNCs at the current stage of scientific development is considered. The main conditions of the functioning of TNCs are determined and the factors and features of the formation of the international strategy of TNCs are outlined. The reasons and possibilities of using digitization in the formation and implementation of the international marketing strategy of TNCs are described.

Keywords: globalization, international marketing strategy, TNC, digital economy, digitization.

Постановка проблеми. Однією з основних тенденцій розвитку світової економіки на сучасному етапі є високі вимоги до конкурентоспроможності підприємства на міжнародному ринку. З метою забезпечення своєї конкурентоспроможності ТНК розробляють комплексну стратегію, яка дозволяє максимально використовувати конкурентні переваги компанії. Так як ТНК

працюють як на національному так і на зовнішніх ринках, то комплексна стратегія розвитку, що найбільше відображається особливостями маркетингу компанії, визначається необхідністю централізувати діяльність на різних локальних ринках та координувати її в цілому. За таких умов особливої актуальності набуває дослідження міжнародної маркетингової стратегії, в якій визначаються сегменти ринку, шляхи розвитку та утримання конкурентних позицій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Наукові напрацювання щодо формування міжнародної маркетингової стратегії займають вагомe місце у сучасній літературі. Лошенко О. В., Посохов І. М. зосередили свою увагу на аналізі теоретичних та практичних аспектів формування ефективних маркетингових стратегій в сучасних умовах [5]. Паламарчук Н. О. дослідила сучасні особливості розробки маркетингових стратегій транснаціональних корпорацій на прикладі компаній країн ЄС [6]. Шевченко Ю. І. зосередив свою увагу на аналізі факторів, які впливають на вибір та обґрунтування міжнародної маркетингової стратегії ТНК [7]. Гриценко О. А. доводить необхідність цифровізації маркетингової стратегії ТНК [3]. Гноевий В. Г., Корень О. М. описують вплив розвитку цифрової економіки та особливості формування маркетингової стратегії компанії [4]. Відмічаючи важливість отриманих авторами результатів, поза увагою дослідників залишилися питання забезпечення адаптивності міжнародної маркетингової стратегії.

Формулювання мети. Мета статті – дослідження теоретичних та практичних засад формування міжнародної маркетингової стратегії ТНК в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки налічується більш ніж 82 тисячі ТНК, їх оборот складає більше 40 трлн дол. США. ТНК контролюють більше 75 % світової торгівлі та 80 % патентів і ліцензій на винаходи. Разом зі зростанням кількості ТНК, зростає і конкурентна боротьба між ними [2]. Загострення конкурентної боротьби призвело до потреби формування нових підходів до міжнародної маркетингової стратегії ТНК. Діяльність ТНК в сучасних умовах визначається та-

кими тенденціями: глобалізація, зростання споживання, зростання чисельності ТНК, і як наслідок нарощення конкурентної боротьби, розвиток науково-технічного прогресу, поява якісно нових ринків та зникнення застарілих. За таких умов сучасним ТНК необхідно вибудовувати таку міжнародну маркетингову стратегію, щоб максимально врахувати зростання конкуренції, нові технології та зміни ринків. Практика маркетингу ТНК дозволяє стверджувати про багатовалентність сутності маркетингової стратегії, що поєднує в собі:

- засіб досягнення маркетингових цілей;
- напрям дій підприємства щодо створення іміджу;
- багаторівневу систему дій підприємства, в основі якої лежить комплекс маркетингових заходів щодо вибору цільового сегменту зовнішнього ринку та споживачів, ефективного функціонування на цих ринках з метою задоволення потреб споживачів, позиціонування компанії та її продукції на обраному ринку;
- раціональну логічну структуру, через використання якої підприємство розраховує вирішити свої маркетингові завдання [1].

Основними факторами, які впливають на формування маркетингової стратегії для компаній, що мають на меті вихід на міжнародний ринок, виступають місія, стратегічні цілі та завдання компанії, їх зв'язок з цільовими ринками; ресурси компанії, які вона використовує в процесі досягнення поставлених цілей; ринкова кон'юнктура, стан конкурентного середовища; умови розвитку зовнішнього маркетингового середовища [2, с. 79].

Одним із базових питань процесу формування міжнародної маркетингової стратегії є розробка алгоритму планового забезпечення маркетингових заходів, які охоплюють і забезпечують послідовність виконання необхідних управлінських функцій:

1) субординація завдань, пов'язаних з реалізацією місії підприємства;

2) формування бізнес-портфеля, зокрема розробки концепції продукту, продуктової стратегії, поліпшення якості й адаптації виготовлюваної на конкретному підприємстві продукції до умов обраного зарубіжного ринку;

3) вивчення ринків, у тому числі неконтрольованих та контрольованих факторів маркетингового середовища;

4) вибору найбільш привабливих ринків, на яких працює підприємство;

5) формування попиту та стимулювання збуту виготовлюваної продукції, в тому числі проведення рекламних кампаній та пропаганди.

Слід відмітити, що основні успішні компанії (IBM, Hotel Elitsa, Apple Inc., Samsung, Louis Vuitton, McDonald's, Disney, Facebook, Amazon, Microsoft, Coca-Cola, BMW Group) використовують у своїй маркетинговій діяльності переваги цифрової економіки [2]. Цифровізацію можна використовувати для досягнення масовості та економії рекламних заходів. Зокрема, до 32 % бюджету витрат BMW Group [1] припадають на інтернет-просування, що дозволило розширити аудиторію та сегмент компанії, отримати швидкий ефект від маркетингових заходів, покращити впізнаваність бренда, розширити нові канали продажу, знайти нових контрагентів (клієнтів, партнерів), досягнути швидкого зростання продаж, налагодити зворотний зв'язок із клієнтами, сформувати прихильність аудиторії до продукту, вебсайта, компанії, інформувати аудиторію про нові продукти.

Крім того, використання цифрових технологій активно залучається при створення рекламної продукції, що дозволяє скоротити витрати та час на її виготовлення.

Висновки. Міжнародна маркетингова стратегія є одночасно засобом досягнення маркетингових цілей; напрямком дій підприємства щодо створення іміджу; багаторівневою системою дій підприємства, в основі якої лежить комплекс маркетингових заходів щодо вибору цільового сегменту зовнішнього ринку та споживачів, ефективного функціонування на цих ринках з метою задоволення потреб споживачів, позиціонування компанії та її продукції на обраному ринку; раціональною логічною структурою, через використання якої підприємство розраховує вирішити свої маркетингові завдання. У роботі доведено необхідність використання цифрофікації при формуванні та реалізації міжнародної маркетингової стратегії ТНК. Проведений

аналіз переваг, що отримує компанія використовуючи цифрову економіку як основу для формування заходів маркетингу.

Список використаних джерел

1. Interbrand Best Global Brands 2020 [Електронний ресурс]. URL: <https://interbrand.com/best-brands/> (дата звернення: 1.10.2022)
2. Marketing strategy of BMW – BMW marketing strategy [Електронний ресурс]. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:eWuvspnjmGoJ:https://www.marketing91.com/marketing-strategy-bmw/+&cd=7&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 20.10.22).
3. Гриценко О. А. Цифрова економіка: сучасні виклики для економістів та право знав. Економічна теорія та право. 2018. № 2 (33). С. 77–90.
4. Гноєвий В. Г., Корень О. М. Сучасні тенденції цифрового маркетингу та їх вплив на формування маркетингової стратегії. Академічний огляд. 2021. № 1. С. 49–56.
5. Лошенко О. В., Посохов І. М. Сучасні стратегії в міжнародному маркетингу. Вчені записки Університету «КРОК». 2022. № 2 (66). С. 123–131.
6. Паламарчук Н. О. Маркетингові стратегії ТНК: сучасні особливості формування та досвід країн ЄС. Бізнес Інформ. 2016 № 12. С. 313–317.
7. Шевченко Ю. І. Маркетингова стратегія ТНК – баланс глобального та локального. Бізнес Інформ. 2020. № 10. С. 434–442.

УДК 339.96

СВІТОВІ ТРЕНДИ ПРЯМОГО ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Яременко А. І., магістр спеціальності Міжнародні економічні відносини освітня програма «Міжнародні економічні відносини»
Стрілець В. Ю., д. е. н., доцент, професор кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин

Анотація. Досліджено економічну сутність прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Розглянуто сучасні тенденції залучення ПІІ у світі та охарактеризовано стан іноземного інвестування в Україні на сучасному етапі. Окреслено перспективи розвитку іноземного інвестування.

Ключові слова: прямі іноземні інвестицій, інвестиційна привабливість, перспективи розвитку інвестиційного клімату.

Abstract. The economic essence of foreign direct investments has been studied. The current trends in FDI attraction in the world are considered and the state of foreign investment in Ukraine at the current stage is characterized. Prospects for the development of foreign investment are outlined.

Keywords: direct foreign investment, investment attractiveness, prospects for the development of the investment climate

Постановка проблеми. Теоретичні та емпіричні дослідження вказують на те, що прямі іноземні інвестиції (ПІІ) можуть стимулювати експорт декількома способами: надання додаткового капіталу для виробництва експорту; сприяння передачі технологій; розширення та модернізація існуючого асортименту продукції; підвищення технічних та управлінських навичок працівників вітчизняних фірм; надання доступу до глобальних дистриб'юторських мереж для продажу експортних товарів на міжнародних ринках; покращення структури експорту приймаючої країни. Важливість прямого іноземного інвестування визначає актуальність та необхідність дослідження та створює підґрунтя для розробки пропозицій щодо розвитку іноземного інвестування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Протягом багатьох років ПІІ займали важливе місце в багатьох економічних дослідженнях через їх значну роль у процесі економічного зростання. Існуюча література з цього приводу вказує на позитивний вплив ПІІ на розвиток приймаючої країни. Євтушенко Г. І., Левківський Т. А. зазначають, що у сучасних умовах господарювання в Україні інвестиції є одним із найважливіших засобів забезпечення виходу країни з кризи, досягнення реальних структурних зрушень в економіці, технологічного переозброєння, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- та макрорівнях [2]. Татарульєва А. О. стверджує, що вплив іноземних інвестицій на економічний розвиток заслуговує особливої уваги, оскільки потоки іноземного капіталу в умовах глобальної економічної інтеграції є складником самого інтегра-

ційного процесу, а також відображенням взаємовідношень елементів моделі соціально-економічної макросистеми [6]. Педченко Н. С., Стрілець В. Ю., Франко Л. С. акцентують на важливості дослідження міжнародного досвіду інвестування як інструменту розвитку вітчизняного підприємництва [4].

Формулювання мети. Метою статті є дослідження світових трендів прямого іноземного інвестування та використання ключових переваг в українській практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під прямими іноземними інвестиціями розуміються інвестиції в іноземну країну, де сторона-інвестор (корпорація, фірма) зазвичай зберігає контроль над інвестиціями, хоча це може включати придбання меншостової частки. Прямі інвестиції зазвичай мають форму заснування іноземною компанією дочірньої компанії або отримання контролю над існуючою компанією у відповідній країні.

ППІ можуть принести багато переваг приймаючій країні. До них належать:

- ✓ Покриття дефіциту внутрішніх інвестиційних фондів у країнах за рахунок припливу іноземного капіталу, зокрема ППІ.

- ✓ Присутність стратегічного іноземного інвестора створює позитивні додаткові ефекти, такі як краще корпоративне управління, управлінський досвід і навички, фактичний або потенційний доступ до нових ринків і мереж розподілу.

- ✓ У короткостроковій перспективі приймаюча країна за нормальних умов покращить свій платіжний баланс і, можливо, також умови торгівлі.

ППІ привабливі як джерело фінансування поточного рахунку і в основному як індикатор зростаючої міжнародної впевненості до стійкості всього процесу реформ в економіці. Постійний потік ППІ є важливою ознакою довіри, оскільки основні світові агенції кредитних рейтингів включають його серед їх показників міжнародної кредитоспроможності.

Серед ключових сучасних тенденцій залучення ППІ у світі слід виділити наступні:

✓ Кількість проектів ПІІ в Європі зросла з 5 648 у 2020 році до 6259 у 2021 році, що становить загальне збільшення на 11 %. З 2020 по 2021 рік також спостерігалось зростання капітальних інвестицій на 16 % і збільшення кількості робочих місць на 24 %.

✓ У країнах Європи, що розвиваються, у 2021 році спостерігалось більш високе зростання кількості проектів і капітальних інвестицій, порівняно з попереднім роком, на 13 % і 20 % відповідно.

✓ У 2021 році три найкращі країни призначення ПІІ в Європі – Німеччина, Велика Британія та Іспанія – прийняли понад дві п'ятих проектів ПІІ в Європі. У всіх трьох країнах спостерігалось збільшення кількості проектів. Німеччина та Великобританія є двома першими одержувачами ПІІ, спрямованих у Європу, тоді як Іспанія залучила 675 проектів інвестицій.

✓ Сполучене Королівство отримало п'яту частину європейських капіталовкладень у 2021 році, зібравши 43,4 мільярда доларів США, що на 15 % більше, ніж у 2020 році. Велика Британія також спостерігала рекордні рівні створення робочих місць у 2021 році, коли було оголошено про створення понад 90 000 робочих місць, що на 49 % більше, ніж у 2020 році. рівні 2019 року.

✓ ПІІ капітальні інвестиції в Іспанію зросли більш ніж удвічі з 2020 по 2021 роки. Велика частка цих інвестицій пов'язана з декількома капіталомісткими підприємствами з відновлюваної енергетики, такими як португальська Energias de Portugal та італійська Enel. Створення робочих місць в Іспанії також зросло на 46 % у 2021 році порівняно з 2020 роком [1; 5].

Стосовно України, то за даними НБУ, наприкінці 2021 року прямі інвестиції в Україну перевищили 62 млрд дол. або близько 1,5 тис. дол. на особу. Найбільше залучив Київ, найменше – Чернівецька область. Середнє значення прямих іноземних інвестицій у відсотках ВВП для України за цей період становило 21,54 % з мінімальним 8,93 % у 2020 році та максимальним 36,29 відсотка у 1993 році. Останнє значення з 2021 року становить 13,82 %.

Для порівняння, середній світовий показник у 2021 році на основі 125 країн становить 23,64 %.

Динаміка ПІІ з України та в Україну за 2002–2022 роки (рис. 1) свідчить про зростання інвестицій в Україну у 2021 році та відповідне зниження інвестицій з України в цьому році.

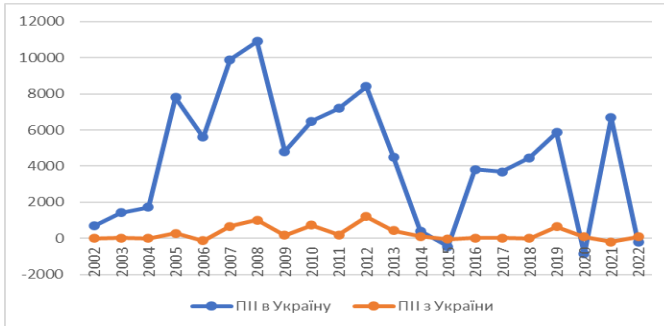


Рисунок 1 – Динаміка ПІІ з України та в Україну за 2002–2022 роки, млн дол. США [3]

Узагальнення світовий трендів ПІІ дозволяє сформувати ряд рекомендацій, що сприятимуть підвищенню інвестиційної привабливості України у довгостроковій перспективі:

- ✓ Заходи із подолання корупції. Світовий досвід свідчить, що одним із стримуючих факторів для іноземних інвестицій є високий рівень корупції, який може бути обмежений через якісні інституції і впровадження електронного врядування.

- ✓ Політика диверсифікації торгівлі. Країни, які мають природні ресурси та прагнуть покращити рівень інвестиційної привабливості, повинні проводити політику, спрямовану на диверсифікацію торгівлі та реалізацію розумної політики, яка може допомогти впоратися з підвищенням курсу місцевої валюти.

- ✓ Заохочення інвестицій в розвиток виробничої інфраструктури. Країни, що розвиваються, часто витрачають кошти на проекти, які важко контролювати, нехтуючи тим самим необхідними проектами, які б не тільки сприяли інвестиціям, а й стимулювали відновлення промислової галузі країни.

✓ Державна підтримка накопичення людського капіталу. Світові тренди свідчать, що ПІІ дедалі більше спрямовуються на дослідження, розробки та інноваційну діяльність. Існування цієї ланки економічної діяльності неможливе без висококваліфікованого персоналу.

Висновки. Таким чином, ПІІ, спрямовані на пошук активів, розширяють доступ країни до нових ринків, нових технологій і компетенцій у розробці продуктів, що призведе до припливу іноземних фірм на національну економіку. У роботі визначено сутність прямих іноземних інвестицій та їх переваги для приймаючої країни. Проведений аналіз сучасних трендів світової практики іноземних інвестицій є важливим для формування української практики інвестування та має стати базою для подальшого дослідження перспектив розвитку прямого іноземного інвестування в Україні.

Список використаних джерел

1. The FDI Report 2022. Global greenfield investment trends [Електронний ресурс]. URL: <https://www.fdiinsights.com/> (дата звернення: 30.10.2022).
2. Євтушенко Г. І., Левківський Т. А. Іноземне інвестування в Україні: Сучасний стан і перспективи : зб. наук. пр. Національного університету державної податкової служби України. 2012. № 1. 126–135.
3. Інформація офіційного сайту Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.10.2022).
4. Педченко Н. С., Стрілець В. Ю., Франко Л. С. Міжнародний досвід державної підтримки діджиталізації малого та середнього підприємництва : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2022. 141 с.
5. Рейтинги The Global Economy [Електронний ресурс]. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/Capital_investment/ (дата звернення: 30.10.2022).
6. Татарульєва А. О. Вплив іноземного інвестування на економічний розвиток країни. Причорноморські економічні студії. 2016. № 4. С. 29–34.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

Освітня програма «Облік і аудит»

УДК 657

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ПОДАТКОВИХ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ

*Гурник В. Р., магістр спеціальності Облік і оподаткування
освітня програма «Облік і аудит»*

*Мілька А. І., к. е. н., доцент, завідувач кафедри бухгалтер-
ського обліку і аудиту*

Анотація. Підвищення інформативної місткості управлінських даних і сприяння комплексності сценаріїв реалізації облікових завдань супроводжуються розвитком організації бухгалтерського обліку, що – в повній мірі – відноситься й до обліку податкових розрахунків і платежів. У статті досліджено концептуальну основу бухгалтерського обліку як інформаційної системи податкових розрахунків з бюджетом. Обґрунтовано підходи науковців до сутності категорії «бухгалтерський облік».

Ключові слова: бухгалтерський облік, інформаційна система, управління.

Abstract. Increasing the informative capacity of management data and facilitating the complexity of scenarios for the implementation of accounting tasks are accompanied by the development of the accounting organization, which – in full – refers to the accounting of tax calculations and payments. The article examines the conceptual basis of accounting as an information system of tax calculations with the budget. The approaches of scientists to the essence of the “accounting” category were studied.

Keywords: accounting, information system, management.

Постановка проблеми. Однією з основних цілей економічної та облікової політики будь-якого підприємства є мінімізація витрат, у тому числі пов'язаних зі сплатою податків – як безпосередньо сум податків, так і непрямих витрат (ведення документації, заповнення та подання декларацій тощо). Отже, бухгалтерський облік набуває особливого значення як засіб комунікації

для всіх учасників ринку. Наразі розширено проблеми, які мають вирішуватись в системі бухгалтерського обліку. Його організація є ефективним інструментом для розвитку діяльності підприємства, оскільки забезпечує належну управлінську інформацію для прийняття рішень та здійснення бізнес-процесів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемою реформування обліку і його націленістю на забезпечення інформаційних потреб про діяльність підприємства займалися різні вчені: Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, А. П. Грінько, Н. О. Гура, М. В. Кужельний, В. Т. Лінник, М. С. Пушкар та інші. Бухгалтерський аспект податкових розрахунків і платежів, їх організацію, методiku та шляхи удосконалення розглядали різні науковці, зокрема, Т. В. Адашкевич, Л. І. Бабій, М. І. Бондар, Т. В. Бочуля, М. Т. Білуха, І. А. Волкова, А. П. Грінько, Т. І. Єфіменко, І. В. Жиглей, О. М. Чабанюк та інші вчені.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження сутності категорії «бухгалтерський облік» як інформаційної системи податкових розрахунків з бюджетом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна облікова теорія орієнтована на мікроекономіку, тобто на економічні суб'єкти як інституціональні одиниці та впливає на економіку через їх взаємодію на ринку. Всі прояви сучасного економічного життя оброблюються, систематизуються та узагальнюються як дані обліку в термінах ціни.

Бухгалтерський облік забезпечує систему менеджменту інформацією для прийняття управлінських рішень.

Як вказує М. С. Пушкар, «Бухгалтерський облік є не що інше, як частина загальної інформаційної системи, яка перетворює первинні дані, зафіксовані в документах, в продукт для управління» [6, с. 151]. Ученим бухгалтерський облік віднесено до «...надскладних, динамічних, імовірнісних систем», у яких одна дія може викликати різні результати з певною ймовірністю [7, с. 5].

М. В. Кужельний і В. Г. Лінник підкреслюють: «Бухгалтерський облік – це основа, ядро інформаційного забезпечення. У його системі формується близько 80 % усього обсягу інформації щодо діяльності підприємства. Ціль обліку полягає в тому, щоб забезпечити керівництво, відповідні служби та фахівців

підприємства необхідними достовірними даними для управління» [5, с. 21].

Б. І. Валуєв відмічає: «Він (бухгалтерський облік) є штучно створеною інформаційною системою, економічною моделлю підприємства, що побудована відповідно до процесу кругообігу капіталу» [2, с. 27].

Ми підтримуємо думку Н. О. Гури, що «бухгалтерський облік є складною інформаційною системою, яка відображає діяльність підприємства та його фінансовий стан. Йому притаманні: багатомірність (багато елементів системи, потоки інформації), різноманітність природи елементів (облікові працівники, рахунки бухгалтерського обліку, об'єкти обліку) і форм зв'язку між ними, багатокритеріальність, динамічність системи, різnorodність інформації що циркулює в системі» [4, с. 12].

Ф. Ф. Бутинець зазначає, що «як і всі складові динамічних систем, система бухгалтерського обліку характеризується великою кількістю різних показників, що відображають стан окремих її елементів, входів та виходів і вимірюються кількісно у вигляді конкретних чисел [1, с. 19], а А. П. Грінько, що «проблеми, що зароджуються у вітчизняному економічному середовищі, пов'язані з необхідністю створення стратегічних інструментів управління, заснованих на даних бухгалтерського обліку, змінюють його розуміння як системи економічної інформації, спрямованої не тільки на зовнішніх користувачів, але й насамперед на забезпечення процесів внутрішнього управління» [3, с. 42].

У бухгалтерському обліку організовані інформаційні потоки, які одночасно інтегрують підсистеми управління. Інформаційні потоки охоплюють внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства, що дозволяє шляхом використання елементів методу бухгалтерського обліку фіксувати, оброблювати, реєструвати господарські процеси в інформаційному еквіваленті, узагальнюючи результат через складання звітності.

Висновки. Узагальнюючи наукові підходи, можна аргументувати нове місце бухгалтерського обліку в середовищі підприємства як складної, інтегрованої, інституціонально-орієнтованої системи інформаційного забезпечення економічного управління, в якому генерується інформація з якісними параметрами для

прийняття своєчасних рішень суб'єкта господарювання. Бухгалтерський облік є складною системою, в якій інтегровано комплекс елементів із організацією інформаційної системи як середовища для формування релевантної інформації для вирішення багатоаспектних завдань різних користувачів.

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф. Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: підруч. для студ. вищ. навч. закл. спец. 7.050106 «Облік і аудит» / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. 2-ге вид., перероб. і допов. Житомир : ПП «Рута», 2002. 544 с.
2. Валуєв Б. І. Теорія бухгалтерського обліку : монографія. Одеса : ОДЕУ ; «Принт-майстер», 2002. 272 с.
3. Грінко А. П., Акімова Н. С., Кваша О. О. Сучасна концепція організації бухгалтерського обліку в інформаційній системі економічного управління підприємством. Collective monograph. SAUL Publishing Ltd, Dublin, Ireland, 2016. С. 39–57.
4. Гура Н. Бухгалтерський облік як складна інформаційна система. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 130. С. 12–15. (Серія «Економіка»).
5. Кужельний М. В., Лінник В. Г. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. Київ : КНЕУ, 2001. 534 с.
6. Пушкар М. С. Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія : монографія. Тернопіль : Карт-бланш, 2007. 359 с.
7. Пушкар М. С. Розробка систем обліку : навч. посіб. Тернопіль : Карт-бланш, 2004. 198 с.

УДК 657

ПІДХОДИ НАУКОВЦІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОСНОВНІ ЗАСОБИ»

Довбенко О. Р., *магістр спеціальності Облік і оподаткування освіти програма «Облік і аудит»*

Мілька А. І., *к. е. н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту*

Анотація. Глобальна конкуренція в умовах трансформації та інтеграції економічних процесів потребує значного переоснащення матеріально-технічної бази підприємств України, оскільки від цього залежить ефективність їх функціонування. Водно-

час, більшість найважливіших конкурентних переваг безпосередньо пов'язані з основними засобами, які формуються відповідно до сучасних потреб управління та економічного забезпечення бізнес-процесів, інтенсифікації основної діяльності підприємств в умовах тотальної технологізації, що є надзвичайно актуальним як на рівні держави в цілому, так і на мікрорівні.

Ключові слова: засоби праці, капітал, основні засоби, облік.

Abstract. Global competition in the conditions of transformation and integration of economic processes requires a significant re-equipment of the material and technical base of Ukrainian enterprises, as the efficiency of their functioning depends on this. At the same time, most of the most important competitive advantages are directly related to the main means that are formed in accordance with the modern needs of management and economic support of business processes, the intensification of the main activities of enterprises in the conditions of total technologization, which is extremely relevant both at the level of the state as a whole and at the micro level.

Keywords: means of labor, capital, fixed assets, accounting.

Постановка проблеми. Протягом довгого часу, починаючи з XVIII століття, дослідниками постійно обговорюються проблеми, пов'язані з рухом основних засобів та їхнім відтворенням у різних історичних умовах, оскільки неможливо без новітнього вискоєфективного виробничого обладнання створити сучасну продукцію/послуги, організувати на торговельних підприємствах ефективний процес руху товарів, які знайдуть свого споживача на вітчизняному і міжнародному ринках. Тому модернізація та відтворення основних засобів стають одними з найбільш актуальних проблем економіки України на сучасному етапі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Тема обліку основних засобів на підприємствах України не залишається поза увагою вітчизняних науковців. Цим питанням займаються Г. Б. Асмолова, М. І. Бондар, Ф. Ф. Бутинець, Д. В. Ванькович, С. Ф. Голов, А. П. Грінько, Н. Б. Демчишак, Л. М. Янчева та інші вчені. Серед зарубіжних дослідників можна виділити праці

Р. З. Акбердіна, Г. А. Александрова, Д. А. Баранова, А. А. Горбунова, І. А. Іванова та інші. Ряд вітчизняних науковців свої дисертаційні дослідження також присвятили темі обліку, аудиту, аналізу відтворення основних засобів, зокрема: А. П. Грінько, М. В. Анісімова, А. Ф. Гуменюк, Н. В. Довгалюк, О. А. Євтушенко, М. М. Матієшин, І. Ю. Приварникова, О. Г. Радева, Н. І. Самбурська, О. С. Яцунська та інші.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження підходів науковців до понятійного апарату «основні засоби».

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтенсивність глобалізації є основною характерною рисою сучасного світу, яка з кожним роком все більшою мірою здійснює вплив на трансформацію різних сфер життєдіяльності суспільства. Найбільш яскраво її процеси проявляють себе в такій важливій сфері як економіка, що відчувається всіма економічними суб'єктами у зміні правил їх функціонування. Водночас, розвиток інформатизації сприяє й більш жорстким умовам конкурентної боротьби, що значно ускладнює підприємствам утримання своїх позицій на ринках. Переважна більшість найважливіших конкурентних переваг, таких як забезпечення ефективних технологій доведення продуктів, товарів, послуг до споживача, конкурентне співвідношення ціна-якість (наприклад, за рахунок зниження собівартості в частині амортизаційних відрахувань), стабільність у строках і обсягах виробництва, безпосередньо пов'язані з основними засобами.

Водночас, більшість найважливіших конкурентних переваг пов'язані з основними засобами, які формуються відповідно до поточних потреб управління та забезпечення функціонування підприємств, інтенсифікації їх операційної діяльності в умовах швидкого розвитку технологій, що має велике значення як на загальнодержавному рівні, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання.

Економічна категорія «основні засоби» з'явилась в економічній термінології досить давно, проте її зміст постійно трансформувався. Але, незважаючи на визначеність та характер загального використання поняття, в науковій та навчальній літературі ще й досі тривають дискусії щодо економічної природи основних засобів (табл. 1).

**Таблиця 1 – Підходи науковців до визначення поняття
«основні засоби»**

Автори	Визначення
Бутинець Т. А. [1]	Основні засоби розглядаються як вкладений капітал і, відповідно, повинні обліковуватися за собівартістю, їх можна прирівняти до витрат майбутніх періодів (динамічний баланс); основні засоби розуміються як ресурс, що знаходиться на підприємстві (статичний баланс)
Бондар М. І. [2]	Сукупність матеріальних активів у формі засобів праці, які багаторазово приймають участь у процесі виробничо-комерційної діяльності і переносять на продукцію свою вартість частинами
Бойко В. М., Вашків П. Г. [3]	Основні засоби – сукупність засобів праці, які функціонують у сфері матеріального виробництва в незмінній натуральній формі протягом тривалого часу та переносять свою вартість на заново створений продукт частинами в міру їх зношення
Грінько А. П. [4]	Основні засоби ми будемо називати терміном «основні матеріальні активи», оскільки саме основні матеріальні активи найбільше потребують їх відтворення в нових умовах господарювання
Ковальчук І. В. [5]	Основні засоби – вартісна форма існування засобів праці, які тривалий час, не змінюючи своєї натуральної форми, багаторазово беруть участь у процесі виробництва, поступово спрацьовуються і частинами (як амортизаційні відрахування) переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції. Це довгострокові активи, якими підприємство володіє тривалий час із метою продовження та здійснення своєї діяльності, а не для перепродажу
Завадський Й. С. [6]	Основні засоби – це засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово, в міру зношення, переносять свою вартість на продукцію, що виробляється

Автори	Визначення
Неміш Ю. В. [7]	Основні засоби – це вартісно виражені ресурси, які утримуються суб'єктом господарювання з метою використання в процесі виробництва, постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення чи соціально-культурних функцій, очікуваний строк експлуатації яких становить не менше одного року, чи визначається межами операційного циклу понад один рік, вартість яких зменшується в процесі використання
Сук Л. К., Сук П. Л. [8]	Основні засоби підприємства, установи – це сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері
Яловега Л. В. [9]	Сума капіталу, вкладеного у сукупність матеріально-речових об'єктів та цінностей, що використовуються в процесі виробництва для впливу на предмети праці і їх перетворення в придатні до споживання продукти

Висновки. На основі проведеного аналізу наукової літератури, можна зробити висновок, що під «основними засобами» розуміють засоби праці, які мають матеріально-речову форму і використовуються для ведення діяльності підприємством. Напрямок використання основних засобів залежить від галузевих особливостей.

Список використаних джерел

1. Бутинець Т. А. Основні засоби: точка зору економіста. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2012. Вип. 2 (23). С. 22–36.
2. Бондар М. І. Облік і аудит основних засобів (на матеріалах аграрних підприємств Київської області): автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04. Київ, 2011. 23 с.
3. Бойко В. М., Вашків П. Г. Бізнес : Словник-довідник. Київ : Україна, 2008. 565 с.

4. Грінько А. П. Методологія та організація бухгалтерського обліку відтворення основного капіталу : дис. ... докт. екон. наук : 08.00.09. Харків, 2015. 432 с.
5. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 679 с.
6. Завадський Й. С., Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник. Київ : Кондор, 2006. 356 с.
7. Неміш Ю. В. Поняття «основні засоби» у сучасних наукових дослідженнях. Аграрна економіка. 2012. Т. 5. № 3–4. С. 181–187.
8. Сук Л. К., Сук П. Л. Фінансовий облік : [навч. посіб.]. – 2-ге вид., перероб. і допов. Київ, 2012. 647 с.
9. Яловега Л. В. Облік витрат на ремонт та поліпшення основних засобів: бухгалтерський і податковий аспект [Електронний ресурс]. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=13945657585380833208&btnI=1&hl=uk>.

УДК 657

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ І ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ «ДОХОДИ»

Кожухар Р. Ю., магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»

Мілька А. І., к. е. н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

Анотація. Категорія доходу є однією з найскладніших в економічній науці. Вона була предметом широких дискусій серед представників різних економічних шкіл та напрямків. Однією з найбільш суперечливих вона залишається і на сьогодні, що обумовлює необхідність її поглиблення і уточнення.

Ключові слова: доходи, виручка, витрати, облік, прибуток.

Abstract. The category of income is one of the most difficult in economic science. It was the subject of extensive discussions among representatives of various economic schools and directions. It remains one of the most controversial even today, which necessitates its deepening and clarification.

Keywords: income, revenue, expenses, accounting, profit.

Постановка проблеми. Економічна категорія «дохід» протягом багатьох століть тісно пов'язана з такими термінами, як

«економічна діяльність» і «прибуток». У центрі уваги сучасних досліджень категорія «доходи» відзначалася поглиблення її теорії та методів формування, розподілу та використання доходів на рівні окремих суб'єктів господарювання. Проте вченими не сформовано єдиного погляду на економічну сутність категорії, визначення ознак формування доходу в процесі господарської діяльності, класифікацію доходів. Це потребує поглибленого теоретичного дослідження економічної природи категорії «дохід».

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значні досягнення в розвитку теорії, методів і прикладних положень обліку доходів належать М. Бедринець, В. І. Бронська, Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, Г. М. Давидов, А. Г. Загородній, Т. Г. Камінська, Л. В. Нападовська, М. С. Пушкар, В. В. Сопко, Н. М. Ткаченко та інші.

Формулювання мети. Метою статті є критичний огляд наукових праць вчених-економістів та, на цій основі, уточнення поняття «дохід». Зауважимо, що тлумачення категорії «дохід» у сучасній науковій літературі ґрунтується на двох принципових підходах, які визначають її широке та вузьке значення. У свою чергу, широке розуміння змісту цього поняття включає економічний та бухгалтерський підходи до його визначення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дохід – складна економічна категорія. Її дослідженням займались провідні іноземні вчені минулого, думки яких розвивають та вдосконалюють науковці сучасності.

У. Стаффорд, С. Фортрі, Т. Ман та інші меркантилісти були впевнені, що джерелом доходів країни є продаж товарів за кордон. Саме від рівня розвитку ремісничої промисловості залежить багатство країни. На думку Т. Мена, виробництво товарів, як для бізнесу, так і для країни в цілому, є більш прибутковою діяльністю, ніж просто видобуток сировини.

Фізіократи (Ф. Кене, П. С. Дюпон, А.-Р.-Ж. Тюрго) розглядали дохід як результат впливу матеріальних чинників (землі, води). Економісти наголошують на важливості праці аграріїв, результатом якої є чистий прибуток. Однак вони вважають, що

зменшення суми витрат при реалізації товарів позитивно впливає на зростання кількості проданих товарів. Тобто, людині не обов'язково працювати продуктивно, вона також повинна виконувати інші функції, щоб збільшити дохід організації. Класики економічної теорії (У. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо та ін.) стверджують, що заробітна плата, земельна рента і дохід від капіталу є трьома факторами, які визначають не тільки вартість товарів, а й величину доходу. Будь-який інший дохід надходить з одного з вищезазначених джерел [1].

Представник неокласичного маржиналізму Марк Блауг аналізував «сутність доходу із позиції макроекономіки, еволюції продуктивних сил та застосування інноваційних підходів у процесі створення продукції. Фактично він відкинув класичну теорію заробітної плати, відсотка та ренти» [2–3].

Суттєвий внесок у теоретичні підходи щодо доходу здійснили представники неокласичної економічної теорії – Дж. Кларк, Ф. Хайєк, А. Пігу, Г. Хаберлер та ін. Зокрема «перший із згаданих наголошував, що кожному фактору відповідає як певна витратна, так і дохідна частина продукту. Також Дж. Кларк переконував, що дохід із кожного фактора пропорційний кількості тавартості граничного продукту» [1–4].

На основі неокласичної економічної теорії український вчений М. Туган-Барановський розробив соціальну теорію розподілу. Відповідно до неї, «отриманий у результаті використання праці робітників дохід – прибуток. А нетрудовий дохід у результаті використання властивостей землі – рента. За Туганом-Барановським, національний дохід збільшується, якщо працівники виконують свої обов'язки більш продуктивно, зокрема і при впровадженні у господарську діяльність підприємства досягнень НТП» [4].

Марксистки (К. Маркс, К. Каутський, Е. Бернштейн та ін.) розглядали доходи, виходячи із теорії трудової вартості, вважаючи дохід наслідком праці. Вони переконували, «що задля створення нової вартості потрібен лише один фактор – робоча сила. Натомість інші різновиди доходів – це наслідок того, що робітнику не було виплачено заробітну плату. Марксистки вважали

дохід від капіталу та землі прибутком. Тобто вони не приділяли вдосталь уваги витратам, а фактично ставили знак рівності між прибутком та доходами.

На складності економічної категорії доходу наголошував американець Ф. Х. Найт. Він зауважив, що проблематично відслідкувати зв'язки між факторами, які визначають певний рівень доходу» [1].

Маржиналісти (Е. Бем-Баверк, Дж. Хікс, В. Парето, І. Фішер та ін.) аналізували проблематику доходу не з боку пропозиції та витрат, а у контексті потреби споживачів у речі – попиту. Дохід «визначається не лише побажаннями підприємства, а й побажаннями покупця. Дж. Р. Хікс взагалі стверджував, що дати правильне визначення доходу настільки важко, що даного терміну краще взагалі уникати. Вчений переконував, що можна «жити відповідно до коштів», не даючи точного визначення доходу» [3].

Фундатор теорії недосконалої конкуренції Дж. Робінсон доволі вузько визначала поняття доходу. Під ним вона розуміла виручку від реалізації [1–2].

Дискусійним є трактування доходу і наразі. Існує значна кількість теорій і підходів сучасних науковців. Узагальнення даних підходів ми провели у табл. 1.

Таблиця 1 – Трактування сутності економічної категорії «доходи» вченими-науковцями (авторське узагальнення)

Автор/автори	Сутність економічної категорії «доходи»
Г. А. Оганян, В. О. Паламарчук, А. П. Румянцев	Загальна сума грошових коштів, отриманих особою за певний період часу (зазвичай рік): заробітна плата та інші трудові доходи, доходи від власності, включаючи ренту, відсотки, дивіденди, трансфертні платежі.
Є. П. Качан, Г. Т. Завіновська, В. Я. Брич, О. П. Дяків	Грошові кошти та матеріальні блага, отримані в натуральній формі протягом певного часу для підтримки фізичного, морального, економічного та інтелектуального стану людини

Автор/автори	Сутність економічної категорії «доходи»
М. Г. Куразов, Г. Ф. Горбей, Г. Д. Кулагіна, Б. Т. Рябушкін	Вираженні у грошовому і натуральному ресурси, які забезпечують особисті потреби, сплату податкових та інших х платежів, заощадження
П. В. Савченко, Ю. П. Кокіна	Сукупність надходжень у грошовій та натуральній формах за визначений проміжок часу, використовуваних фізичними особами з метою споживання і накопичення
К. І. Швабій	Всі надходження, що виникають на основі процесу ціноутворення, з урахуванням величини понесених затрат, потрібних для отримання цього доходу
І. В. Шевчук	Сукупний дохід, скоригований на суму податкових вилучень та зменшений на суму економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму та інших пільг
С. В. Мочерний	Різниця між виручкою від реалізації продукції (робіт, послуг) і вартістю матеріальних витрат на виробництво та збут продукції
М. С. Пушкар	Потік грошових та інших надходжень за одиницю часу, що складається з таких по факторних елементів, як прибуток, заробітна плата, процент і рента
Л. В. Нападовська	Створений підприємством дохід, вираховується кількістю покупці, які спроможні заплатити за товари, які пропонує підприємство
В. А. Дерій	Категорія, яка визначає одержання підприємством певних активів (грошей, матеріальних ресурсів) чи зменшення сум зобов'язань, які спонукають до збільшення сум власного капіталу

Висновки. Узагальнивши основні підходи вітчизняних вчених, можна зробити висновок, що більшість науковців розуміють дохід як:

- результат діяльності підприємства за звітний період;
- виручку, отриману від продажу товарів, надання послуг чи виконання робіт;

- позитивний фінансовий результат діяльності;
- вираження доданої вартості;
- вартісну форму чистої продукції (заробітна плата і прибуток);
- різницю між виручкою від продажу та матеріальними витратами;
- позитивну різницю між вартістю готової продукції та понесеними витратами на її виготовлення;
- економічну вигоду;
- отримання коштів та іншого роду активів;
- компенсацію за впровадження інновацій, ризикову діяльність та підприємницьку ініціативу;
- збільшення власного капіталу.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д. Економічна теорія: Політекономія : підручник. Київ : Знання, 2014. 710 с.
2. Коробкіна Н. Г. Теоретичні підходи до визначення доходу як економічної категорії та об'єкта оподаткування. Економічний вісник університету. 2014. Вип. 23 (1). С. 144–151.
3. Парнюк В. Визначення поняття «дохід» в економічній теорії. Економіка України. 2012. № 3. С. 36–48.
4. Фірко Н. Б. Економічна суть та класифікація доходів підприємства: теоретичний аспект. Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. 2011. Вип. 35. С. 364–369.

УДК 657.1

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ДЛЯ ЦІЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Колесова О. І., *магістр спеціальності Облік і оподаткування освіти програма «Облік і аудит»*

Мілька А. І., *к. е. н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту*

Анотація. Проаналізовано теоретичні підходи до трактування економічної сутності «нематеріальні активи» в фаховій літературі та нормативно-правових актах. Охарактеризовано сутнісні ознаки досліджуваного поняття з бухгалтерського,

економічного та юридичного підходів. Для цілей управління інноваційним розвитком підприємств запропоновано авторське визначення поняття «нематеріальні активи».

Ключові слова: нематеріальні активи, інноваційний розвиток, класифікація, підприємство.

Abstract. The theoretical approaches to the interpretation of the economic entity «intangible assets» in professional literature and legal acts are analyzed. The essential features of the studied concept from accounting, economic and legal approaches are characterized. For the purposes of managing the innovative development of enterprises, the author's definition of the concept of «intangible assets» is proposed.

Keywords: intangible assets, innovative development, classification, enterprise.

Постановка проблеми. Розвиток вітчизняних підприємств пов'язаний зі здійсненням інноваційної діяльності, для реалізації якої необхідним є створення сприятливих умов для впровадження та ефективного використання нематеріальних активів. Адже в сучасних умовах підвищення пріоритетності нематеріальних активів, особливо об'єктів інтелектуальної власності, інтелектуального капіталу та інноваційної праці, є головним чинником економічного розвитку підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням економічної сутності нематеріальних активів присвячено цілу низку праць вітчизняних та закордонних науковців, серед яких слід відзначити І. М. Бойчик, Р. Каплан, Ф. О. Журавка, Б. Лева, О. В. Мельник, Д. Нортон, В. І. Осипов, Г. В. Осовська та інших.

Формулювання мети. Метою статті є уточнення економічної сутності та доповнення класифікації нематеріальних активів для цілей управління інноваційним розвитком підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «нематеріальні активи» досить різностороннє і досліджується багатьма вченими економістами. Так, до перших повномасштабних досліджень природи нематеріальних активів слід віднести працю Баруха Лева, виконану на замовлення Брукінгського інсти-

туту (Brookings Institution), у якій вчений наводить таке визначення: «нематеріальні активи є нематеріальними джерелами вартості, які породжуються інноваціями, унікальними організаційними проектами або практикою управління людськими ресурсами» [13, с. 9].

Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський розглядають «нематеріальні активи у складі ресурсів підприємства як складову частину необоротних активів» [10].

Л. Ю. Мельничук – як «об’єкти інтелектуальної та промислової власності, окремі науковці досліджують сферу нематеріального виробництва» [4]. Окрім того, в окремих джерелах поряд з терміном «нематеріальні активи» використовують такі поняття, як людський капітал, інформація, знання, інтелектуальна власність, невідчутні ресурси, нематеріальні активи, інтелектуальні активи, інтелектуальний капітал.

Ф. О. Журавка [12, с. 38] пропонує свій варіант термінологічного апарату, що описує три групи об’єктів нематеріальних активів:

1 група. Нематеріальні активи – це об’єкти, які ідентифікуються як нематеріальні активи, що не мають матеріальної структури, належать організації або відокремлені від організації для подальшого продажу або іншого розпорядження і є джерелом майбутніх економічних вигод.

2 група. Нематеріальні ресурси – об’єкти не мають матеріальної структури, контрольовані компанією, є результатом здійснених організацією раніше операцій або понесених витрат і здатні приносити організації економічні вигоди в майбутньому.

3 група. Нематеріальні фактори – неформалізовані і неконтрольовані здібності компанії по створенню нових цінностей, що забезпечують їй конкурентну перевагу.

О. В. Мельник зауважує, що «частка нематеріальних активів у структурі майна підприємств є незначною, тим самим керівництво підприємств не розглядає їх як потужне потенційне джерело конкурентних переваг» [3].

І. М. Бойчик розглядає нематеріальні активи як «права власності та захист доступу до нематеріальних ресурсів підприємства та їх використання у господарській діяльності з метою одержання доходу» [1, с. 205].

В. І. Осипов зазначає, що «нематеріальні активи не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані (відокремлені від підприємства) та утримуються підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він не перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях або надання в оренду іншим особам, і виступають у вигляді придбаних підприємством прав на об'єкти інтелектуальної власності», «витрати підприємств на нематеріальні об'єкти, що використовуються протягом довгострокового періоду у господарській діяльності і приносять прибуток» [9, с. 328].

Слід зазначити, що виокремлені особливості характеризують нематеріальні активи лише як узагальнене поняття результатів творчої діяльності і засобів індивідуалізації юридичної особи, що не володіють фізичною основою і реалізуються у формі прав, які приносять їх власнику дохід, розмір якого залежить від обсягу цих прав.

О. Б. Бутнік-Сіверський, О. Д. Святоцький стверджують, що «право власності підприємства на будь-який конкретний об'єкт нематеріальних активів має бути підтверджене відповідним документом (патентом, ліцензією, свідоцтвом, сертифікатом тощо) і, якщо це можливо, проведена оцінка його вартості щодо можливості отримання доходу» [2, с. 28].

До розмаїття визначень нематеріальних активів додається ще й суперечливість законодавчо закріпленого категоріально-понятійного апарату (табл. 1).

Таблиця 1 – Визначення категорії «нематеріальні активи» в нормативно-правових актах
[складено авторами за [5; 7–8; 11]

Нормативно-правовий акт	Визначення	Характерні риси
НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи»	Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований	1) немонетарний актив; 2) не має матеріальної форми; 3) може бути ідентифікований

Нормативно-правовий акт	Визначення	Характерні риси
Податковий кодекс України	Нематеріальні активи – об’єкти інтелектуальної власності, а також інші аналогічні права, визнані у порядку, встановленому відповідним законодавством, об’єкт права власності платника податку	1) об’єкт інтелектуальної власності
МСБО 38 «Нематеріальні активи»	Немонетарний актив, який не має фізичної субстанції та може бути ідентифікований	1) не має фізичної субстанції; 2) може бути ідентифікований
Методичні рекомендації з обліку нематеріальних активів	Нематеріальними активами вважаються немонетарні активи, що не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифіковані (незалежно від строку їх корисного використання (експлуатації))	1) немонетарний актив; 2) не має матеріальної форми; 3) може бути ідентифікований

Недосконалість новостворених інститутів, неналагодженість механізмів взаємодії між економічними агентами, відсутність навиків ринкового обміну обумовлюють розглядати нематеріальні активи як інтелектуальні ресурси, ідентифікація котрих відбувається внаслідок оформлення майнових або немайнових прав інтелектуальної власності, які контролюються підприємством як результати минулої інтелектуальної діяльності, від використання яких очікується збільшення майбутніх економічних вигод та зростання інноваційного потенціалу підприємства (рис. 1).

Отже, дослідження нормативно-правових актів та фахової літератури свідчить, що поняття «нематеріальний актив» розкривається залежно від предметної сфери: це частина майна підприємства, яка не має матеріально-уречевленої форми та може бути ідентифікована (бухгалтерський підхід); це засоби



Рисунок 1 – Економічна сутність нематеріальних активів для цілей управління інноваційним розвитком підприємства [розроблено авторами]

праці з терміном користування понад рік, використання яких пов'язано із отриманням економічної вигоди підприємства, формуванням його ринкових конкурентних переваг (економічний підхід); це об'єкти оформлених прав інтелектуальної власності та інструменти захисту результатів інноваційної діяльності (юридичний підхід). Для цілей управління інноваційним розвитком підприємства важливо обґрунтувати економічну сутність

нематеріальних активів, що в подальшому надасть можливість розробити науково обґрунтовану класифікацію.

Список використаних джерел

1. Бойчик І. М. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Атіка, 2004. 480 с.
2. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика : у 4 т. Т. 4 : Оцінка інтелектуальної власності; Бухгалтерський облік та оподаткування ; за ред. О. Б. Бутнік-Сіверський, О. Д. Святоцький. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2010. 350 с.
3. Мельник О. В. Формування нематеріальних активів та їх вплив на ринкову вартість промислових підприємств [Електронний ресурс]. URL: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua>.
4. Мельничук Л. Ю. Бухгалтерське відображення інтелектуального капіталу : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04. Одеса : ОДЕУ, 2010. 224 с.
5. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України від 16.11.2009 № 1327. URL: <http://www.buhgalteria.com.ua> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999р. № 242 URL: <https://ips.ligazakon.net> (дата звернення: 10.11.2022).
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 122 «Нематеріальні активи» [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України від 12.10.2010 р. № 1202. URL: <https://buhgalter.com.ua> (дата звернення: 10.11.2022).
9. Осипов В. І. Економіка підприємства : підручник. Одеса : Маяк, 2005. 724 с.
10. Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С. Економічний словник. Київ : Кондор, 2007. 358 с.
11. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. URL: <http://www.profiwins.com.ua> (дата звернення: 10.11.2022).
12. Сучасні тенденції розвитку обліку, контролю й аналізу нематеріальних активів : монографія / за заг. ред. Ф. О. Журавки. Суми : Ярославна, 2015. 208 с.
13. Lev B. Intangibles: management, measurement, and reporting. Washington, D.C. : Brookings Institution Press, 2001. 216 p.

КЛАСИФІКАЦІЯ РІВНІВ СУТТЄВОСТІ ПРИ ВИКОНАННІ ЗАВДАНЬ З АУДИТУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА

*Різніченко Т. С., магістр спеціальності Облік і оподаткування
освітня програма «Облік і аудит»*

*Мілька А. І., к. е. н., доцент, завідувач кафедри бухгалтер-
ського обліку і аудиту*

Анотація. Обґрунтовано, що суттєвість при виконанні завдань з аудиту виробничих запасів підприємства є комплексним поняттям і має розглядатися як: гранично допустимий розмір викривлення суми, класифікації, подання або розкриття інформації про виробничі запаси у фінансовому звіті; додатковий критерій для планування спеціальних аудиторських процедур, пов'язаних з інвентаризацією виробничих запасів; критерій, який визначає необхідність модифікації думки аудитора у звіті (висновку) незалежного аудитора та вибору типу такої модифікації. Представлено власну класифікацію рівнів суттєвості при виконанні завдань з аудиту виробничих запасів підприємства.

Ключові слова: аудит, виробничі запаси, класифікація, Міжнародні стандарти аудиту, рівень суттєвості.

Abstract. It is substantiated that materiality when performing the tasks of the audit of production stocks of the enterprise is a complex concept and should be considered as: the maximum permissible amount of distortion of the amount, classification, submission or disclosure of information about production stocks in the financial report; an additional criterion for planning special audit procedures related to the inventory of production stocks; a criterion that determines the need to modify the auditor's opinion in the independent auditor's report (conclusion) and the choice of the type of such modification. Our own classification of levels of materiality when performing tasks on the audit of production stocks of the enterprise is presented.

Keywords: audit, production stocks, classification, International auditing standards, level of materiality.

Постановка проблеми. Незважаючи на чіткість та зрозумілість мети застосування концепції суттєвості відповідно до

МСА чітких класифікацій рівнів суттєвості при виконанні завдань з аудиту запасів підприємства поки що не існує.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми визначення рівня суттєвості та її застосування в процесі аудиту фінансової звітності підприємства та формування Звіту (висновку) незалежного аудитора започатковано в працях вітчизняних науковців, як Редько О. Ю., Кулагін О. А., Редько К. О. [2], Роева О. С. [3] та ін.

Формулювання мети. Запропонувати та охарактеризувати класифікаційні ознаки рівнів суттєвості при виконанні завдань аудиту виробничих запасів підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження науковців щодо розкриття сутності «суттєвості», класифікації рівнів суттєвості представлені в контексті завдань аудиту фінансової звітності. До завдань з аудиту слід віднести наступні види завдань: завдання з аудиту фінансової звітності підприємства; завдання з аудиту достовірності інформації фінансової звітності підприємства, у тому числі: завдання з аудиту окремої форми фінансової звітності підприємства, статті фінансової звітності підприємства.

Нині, особливим попитом користуються у керівників суб'єктів господарювання завдання з аудиту виробничих запасів та їх окремих видів. Виділення виробничих запасів як об'єкту аудиту дає можливість спростити роботу аудитора, оскільки його увага сконцентрована на вузькому колі господарських операцій з обліку виробничих запасів підприємства. Але, застосування МСА, що регламентують питання, пов'язані з проведенням завдань з аудиту фінансових звітів, викликають проблеми при їх практичному застосуванні в процесі виконання завдань з аудиту окремих форм, статей фінансової звітності підприємства, рахунків, і це, зокрема, стосується класифікації рівнів суттєвості.

Ретельний аналіз МСА дозволив авторам виділити особливості у визначенні рівня суттєвості при виконанні аудиту запасів підприємства:

МСА 805 «Особливі положення щодо аудитів окремих фінансових звітів та окремих елементів, рахунків або статей фінансового звіту» – рівень суттєвості визначається до фінансової звітності, або до виробничих запасів підприємства;

МСА 450 «Оцінювання викривлень, виявлених під час аудиту» рівень суттєвості визначається як кількісними, так і якісними викривленнями;

МСА 450 «Оцінювання викривлень, виявлених під час аудиту» – рівень суттєвості визначається як викривлення інформації про виробничі запаси у фінансовій звітності підприємства, тобто розбіжність між відображеною сумою, класифікацією, поданням або розкриттям статті у фінансовому звіті та сумою, класифікацією, поданням або розкриттям інформації, які є обов’язковими для цієї статті відповідно до застосовної концептуальної основи фінансового звітування;

рівні суттєвості можуть бути деталізовані залежно від того, чи виконується завдання з аудиту виробничих запасів підприємства як окреме завдання, або як додаткове завдання – одночасно із аудитом фінансової звітності підприємства (рис. 1).



Рисунок 1 – Класифікація рівнів суттєвості при виконанні завдань з аудиту виробничих запасів підприємства

Джерело: складено авторами за [1; 3, с. 84].

Загальна стратегія аудиту виробничих запасів підприємства як окремого завдання передбачає, що аудитор відповідно до:

МСА 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту» повинен встановити суттєвість в цілому, яку слід розглядати як на рівні фінансової звітності підприємства, так і на рівні загальної інформації про виробничі запаси; суттєвість для виконання аудиторських процедур для оцінки ризиків суттєвого викривлення та визначення змісту, часу виконання й обсягу подальших аудиторських процедур; МСА 450 «Оцінювання викривлень, виявлених під час аудиту» суму, нижчу за яку викривлення можна вважати незначними, для виокремлення викривлень, які не потрібно акумулювати.

Отримання у достатньому обсязі аудиторських доказів стосовно наявності та стану виробничих запасів підприємства передбачені лише в тому випадку, якщо виробничі запаси підприємства є суттєвими для фінансової звітності.

При проведенні аудиту виробничих запасів як окремого завдання, аудитор повинен обов'язково приймати участь в інвентаризації виробничих запасів підприємства, адже вони розглядаються як самостійний об'єкт.

Крім того, необхідно звернути увагу на те, що при проведенні аудиту виробничих запасів підприємства в рамках аудиту фінансової звітності, аудитор може визначити рівень або рівні суттєвості, що застосовуватимуться до господарських операцій з обліку виробничих запасів, залишків на рахунках та розкриття інформації про виробничі запаси, якщо для них існують викривлення, нижчі від рівня суттєвості, прийнятого на рівні фінансової звітності в цілому і впливають на управлінські рішення користувачів. Також, різні рівні суттєвості при виконанні завдань з аудиту виробничих запасів підприємства можуть бути визначені для окремих видів, груп, підгруп виробничих запасів.

Отже, комплексний підхід до класифікації рівнів суттєвості при виконанні завдань з аудиту запасів підприємства дозволить забезпечити достовірну інформацію для формування звіту (висновку) незалежного аудитора.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016–2017 років. Частина III [Електронний ресурс]. URL: <https://www.apu.net> (дата звернення: 12.11.2022).
2. Редько О. Ю., Кулагін О. А., Редько К. О. Суттєвість у практиці професійного аудиту : практ. посіб. Київ, 2010. 24 с.

3. Росва О. С. Підходи до розрахунку рівня суттєвості при виконанні завдань з аудиту запасів. *ECONOMICS: time realities*. № 1(41), 2019. С. 81–87.

УДК 657.446

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

*Терещук Р. Ю., магістр спеціальності Облік і оподаткування
освітня програма «Облік і аудит»*

*Прохар Н. В., к. е. н., доцент, доцент кафедри бухгалтер-
ського обліку і аудиту*

Анотація. У статті визначено необхідність та обґрунтовано доцільність здійснення підприємствами імпорту товарів, особливо в період воєнного стану в Україні. Досліджено й охарактеризовано юридичні підтвердження фактів здійснення експортно-імпортних операцій, розглянуто перелік та зміст документів, які використовуються при документуванні господарських операцій, розглянуто реквізити цих документів. Виявлено проблеми документального оформлення експортно-імпортних операцій та обґрунтовано необхідність спрощення такого процесу з метою підвищення його аналітичності та зростання оперативності розмитнення вантажів.

Ключові слова: експортно-імпортні операції, інвойс, іноземна валюта, контракт, митна документація.

Abstract. The article defines the necessity and substantiates the expediency of enterprises importing goods. The list and content of the documents used in documenting operations on the import of goods were considered, and the details of these documents were considered. The problems of documenting export-import operations have been identified and the need to simplify such a process has been substantiated.

Keywords: export-import operations, invoice, foreign currency, contract, customs documentation.

Постановка проблеми. У контексті розвитку світової економіки, що характеризується інтеграцією і зростаючою глобаліза-

цією виробництва та ринків, міжнародна співпраця може допомогти національній економіці пристосовуватися до нових економічних реалій, особливо в умовах воєнного стану в Україні. Активізація експортно-імпортних операцій підприємств є необхідною умовою «оздоровлення національної економіки», та забезпечує оптимальну реалізацію експортних можливостей.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналізом експорту та імпорту в контексті зовнішньої торгівлі України займалися багато теоретиків та практиків, серед яких Л. Гуцаленко, В. Далик, А. Задоя, Н. Калюжна, В. Кулик, С. Кулицький, О. П'янова, О. Степаненко, Н. Ульянова, Д. Чирка. Кожен із дослідників використовував свій індивідуальний підхід до дослідження проблеми, що сприяло виявленню проблем та їх усуненню. Проте міжнародний простір постійно змінюється, що призводить до виникнення нових послуг чи товарів, зміни ринків, тому документальне оформлення експортно-імпортних операцій потребує подальшого вдосконалення.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження документального оформлення експортно-імпортних операцій та виявлення перспектив розвитку зовнішньої торгівлі України на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Документальне оформлення операцій, що підтверджують факти здійснення господарських подій у діяльності підприємства, є важливим елементом методу бухгалтерського обліку, основою первинного спостереження за господарськими операціями, обов'язковою умовою для відображення таких операцій в обліку.

Відповідно до Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ, документ – це матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі [2].

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.17.1999 р. № 996-ХІV [1] не визначено сутність первинного документу, але встановлено можливість його складання у паперовій або електронній формі, обов'язковість наявності основних реквізитів документу.

Відповідно до Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, що затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88, первинні документи – це документи, створені у письмовій або електронній формі, які містять відомості про господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення [3].

На думку Чирки Д. М., доцільно всі первинні документи, що використовуються у зовнішньоекономічній діяльності, систематизувати за наступними групами:

- транспортна та страхова документація;
- комерційна або розрахункова документація;
- товаросупровідна документація;
- технічна документація;
- складська документація;
- митна документація.

Обов'язковими документами при митному оформленні імпорту товарів, є контракт, специфікація до контракту, інвойс, CMR та експортна декларація.

Структура контракту на імпорт товарів є довільною, але контракт повинен містити інформацію про:

- предмет контракту, тобто найменування та характеристики певного товару;
- суму контракту, яка може бути зазначена в фіксованій сумі в іноземній валюті або прописана в специфікаціях до контракту;
- терміни оплати (передплата або післяплата, граничний термін платежу) та умови постачання товару відповідно до правил Інкотермс 2020;
- вимоги щодо якості та комплектності товару, їх підтвердження відповідними сертифікатами;
- вимоги щодо пакування та маркування товару;
- форс-мажор;
- рекламації та порядок врегулювання спорів;
- відповідальність сторін за невиконання контракту;

- термін дії контракту;
- додаткові умови (за наявності);

Слід відмітити, що підписання контрактів з контрагентами є обов'язковим для України та країн СНГ, інші країни не висувають такої вимоги.

Важливе значення для обліку імпортного товару має інвойс. Інвойс може бути двох видів – власне інвойс (рахунок на оплату і накладна одночасно) та проформа інвойс (лише рахунок на оплату). Інвойс є підставою для формування прибуткової накладної. Обов'язковими реквізитами інвойсу є наступні: платіжні реквізити та найменування сторін (експортера та імпортера); найменування товару; код УКТ ЗЕД товару; кількість, ціна, вартість товару; номер і дата укладеного контракту та умови поставки товару; особливі характеристики товару (вага, ємність, колір, пошкодження (за наявності) і т. п.); країна походження товару тощо.

Експортна декларація оформлюється при замитненні товару в країні нерезидента та підтверджує проходження митного оформлення вантажу в країні відправлення. Вона є підставою для відшкодування ПДВ, що оформлюється при перетині митного кордону країн ЄС.

Транспортна накладна (CMR) підтверджує міжнародні перевезення вантажу автомобільним транспортом.

Сертифікат EUR.1 є документом, який підтверджує європейське або українське походження товарів і надає право провести митне оформлення вантажу з використанням пільгової ставки мита, знижуючи податки і збори при розмитненні товару.

Також при імпорті товарів, залежно від умов поставки, можуть оформлюватися довідка про транспортні витрати, акт виконаних робіт, що складаються перевізником та підтверджують вартість міжнародних транспортних послуг.

За оформленням документів слідує основні помилки експортно-імпортних операцій, а саме не розуміння міжнародних прав або відсутність знань міжнародних прав та економічних рекомендацій. Тому, єдиним способом подолання цієї проблеми є детальне вивчення міжнародних економічних документів та

правильності їх заповнення і подання, а також удосконалення механізмів формування та реалізації державної зовнішньоторговельної політики, а саме: використання методів державного управління, що сприятимуть розвитку експорту товарів з високою доданою вартістю та зменшуватимуть частку сировинної продукції в експорті, підтримка національних товаровиробників та інформування щодо можливостей розвитку працемісткого виробництва товарів з високою доданою вартістю, інформаційна підтримка експортоорієнтованих підприємств щодо пошуку якісної та доступної імпоротної сировини, удосконалення законодавства в сфері дотримання прав інтелектуальної власності, усунення адміністративних бар'єрів експорту послуг.

Висновки. Документальне оформлення операцій з імпорту товарів є важливим елементом методу бухгалтерського обліку, важливою складовою первинного спостереження за господарськими операціями. Всі первинні документи з обліку імпортних операцій доцільно систематизувати за групами: обов'язкові (інвойс, CMR, експортна декларація) й додаткові (всі інші документи). З групи обов'язкових документів, що подаються для митного оформлення вантажів доцільно вилучити контракт, який не застосовується країнами ЄС. Необхідним та обґрунтованим є скорочення переліку додаткових документів для митного оформлення вантажів, що значно прискорить їх розмитнення та сприятиме підвищенню прозорості електронного декларування, зниженню ризику корупції.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 16.17.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 04.11.2022).
2. Про інформацію [Електронний ресурс] : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 04.11.2022).
3. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (дата звернення: 04.11.2022).

4. Чирка Д. М. Документування на підприємствах зовнішньоекономічної діяльності / Д. М. Чирка // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнар. зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 1 (19). – С. 393–400.

УДК 057.16:657]:167

ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ БУХГАЛТЕРА ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ДОБРОЧЕСНІСТЮ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

*Тітенко Ю. А., магістр спеціальності Облік і оподаткування
освітня програма «Облік і аудит»*

Педченко Н. С., д. е. н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

Анотація. У статті розглянуто питання, пов'язані із поняттям «професійна етика» та її зв'язок з доброчесністю в наукових дослідженнях.

Ключові слова: професійна етика, академічна доброчесність, принципи професійної етики, принципи академічної доброчесності, кореляція.

Abstract. The article deals with issues related the concept of «professional ethics» and its connection with integrity in scientific research.

Keywords: professional ethics, academic integrity, principles of professional ethics, principles of academic integrity, correlation.

Постановка проблеми. Такі поняття як «професійна етика» та «академічна доброчесність» є особливо актуальними як під час виконання професійних обов'язків так і під час наукових досліджень й мають тісний зв'язок. Для підтвердження означеної кореляції проведено дослідження взаємозв'язку між цими поняттями.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням поняття «професійна етика» та принципів професійної етики займалися Балазюк О. Ю., Задорожний М. В., Кулинич М. Б. та Скорук О. В. Також було використано матеріали з Закону України «Про освіту», Положення про академічну доброчесність

Вищого навчального закладу Укоопспілки Полтавського університету економіки і торгівлі та Кодексу доброчесності Центральноукраїнського національного технічного університету.

Формування мети. З метою визначення взаємозв'язку між такими поняттями як «професійна етика» та «доброчесність в наукових дослідженнях» пропонуємо окремо провести науковий аналіз вказаних дефініцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочнемо наше дослідження з розкриття сутності поняття «професійна етика». Пропонується розглядати професійну етику як «набір правил, що визначає поведінку фахівця під час виконання службових обов'язків, а також дотримання ним норм, які відповідають чинним законам та іншим нормативно-правовим актам, професійним знанням, відносинам із колегами та замовниками, глибокому усвідомленню моральної відповідальності за виконання професійних обов'язків» [1, с. 711]. Основними маркерами, які визначає Балазюк О. Ю. у розкритті сутності професійної етики є поведінка бухгалтера, яка ґрунтується на дотриманні законодавства, підзаконних актів, норм кодексу честі, принципів корпоративної культури, правил етичної поведінки під час виконання ним функціональних обов'язків. В продовження до наведеного авторського підходу, Балазюк О. Ю. виділяє фундаментальні принципи професійної етики бухгалтера, серед яких: доброчесність, об'єктивність, професійна компетентність та незалежна ретельність, конфіденційність, професійна поведінка та технічні стандарти [1, с. 712]. Це повністю корелює з її науковим баченням професійної етики та обґрунтовано окреслює вимоги до професійної придатності бухгалтера, фахівця котрий в своїй повсякденній роботі є об'єктивним, чесним, компетентним, зберігає конфіденційність, знається на законодавстві та нормативно-правових документах.

Для створення наукової дискусії окремо наведемо принципи професійної поведінки бухгалтера, які в своїй праці пропонує Задорожний М. В. До них автор відносить: точність, чесність, об'єктивність, прозорість, надійність, соціальну справедливість [4]. В продовження наведемо науковий підхід Кулинич М. Б. та

Скорук О. В. Науковцями пропонується виділяти такі принципи професійної етики бухгалтера або аудитора як: чесність, об'єктивність, професійна компетентність та належна ретельність, конфіденційність та професійна поведінка [5, с. 34]. Наведені підходи однастайні у формування професійного портрету бухгалтера як особистості і професіонала, котрий в своєму повсякденному житті керується етичними принципами поведінки, чесно та професійно виконує свої посадові обов'язки, допомагає виявленню корупційних правопорушень та відповідає стандарту поведінки, яку очікують від професійного бухгалтера.

Окресливши межі професійної етики бухгалтера дійшли висновку, що вони корелюють з принципами академічної доброчесності в наукових дослідженнях. Тому пропонуємо детально зупинитися на розкритті поняття «доброчесність в наукових дослідженнях». Розпочнемо зі статті 42 Закону України «Про освіту» «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2]. Бачення науковців у розумінні сутності професійної етики бухгалтера ідентичне розумінню академічної доброчесності, що виписане Законом України «Про освіту».

На підставі зазначеного Закону України кожен заклад вищої освіти розробив власне Положення про академічну доброчесність, визначальні принципи якого, незважаючи на автономію закладів освіти, дуже подібні між собою. Положенням про академічну доброчесність у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» передбачені наступні принципи її дотримання: integrity (цілісність), чесність, правдивість, прозорість, повага до інших, довіра, підзвітність, справедливість, рівність та соціальна справедливість, демократичне управління, якісна освіта, самовдосконалення та вдосконалення системи, інституційна автономія, міжнародна співпраця [3]. Відповідно до Кодексу доброчесності Центральноукраїнського національного технічного університету принци-

пами академічної доброчесності є доброчесність, чесність та порядність, правдивість, прозорість, законність, повага, довіра, справедливість, відповідальність, сумлінність та професіоналізм [6].

Висновки. Порівнюючи вказані Положення про академічну доброчесність та принципи професійної етики бухгалтера можна зазначити, що в них містяться твердження, синонімічні з професійними принципами бухгалтера. Поєднання домінантів академічної доброчесності та професійної поведінки, підкріплені загальнолюдськими цінностями створює високі стандарти професіоналізму для максимального задоволення потреб суспільства.

Список використаних джерел

1. Балазюк О. Ю. Професійна етика бухгалтера в контексті реформування бухгалтерського обліку в Україні / О. Ю. Балазюк // Економіка і суспільство. – 2017. – № 10. – С. 710–714.
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
3. Положення про академічну доброчесність [Електронний ресурс]. URL: http://puet.edu.ua/sites/default/files/polozhennya_pro_akademichnu_dobrochesnist_2020.pdf.
4. Задорожний М. В. Кодекс етики професійного бухгалтера та аудитор [Електронний ресурс]. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/27748/1/%D0%97%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%9C.%D0%92.%2C%20OMOm-21..pdf>.
5. Кулинич М. Б., Скорук О. В. Професійна етика бухгалтера, аудитор та податківця [Електронний ресурс] : конспект лекцій. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 113 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20684/3/PEBAP_konspekt.pdf.
6. Кодекс академічної доброчесності [Електронний ресурс]. URL: <http://www.kntu.kr.ua/doc/dobro.pdf>.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Освітня програма «Освітня робототехніка»

УДК 373.51

СПОРТИВНА ОСВІТНЯ РОБОТОТЕХНІКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ХХІ СТОЛІТТЯ

*Бут Я. Ю., магістр спеціальності Педагогіка вищої школи
освітня програма «Освітня робототехніка»*

*Матвієнко Ю. С., к. п. н., доцент кафедри педагогіки та
суспільних наук*

Анотація. В статті описано поняття спортивної освітньої робототехніки, особливості її впровадження в освітнє середовище закладу загальної середньої освіти та перелік навичок, які вона формує в учнів.

Ключові слова: освітня робототехніка, освітня спортивна робототехніка, навички ХХІ століття, STEAM.

Abstract. The article describes the concept of competitive educational robotics, the features of its implementation in the educational environment of a general secondary education institution, and a list of skills that it forms in students.

Keywords: Educational robotics, competitive educational robotics, 21st century skills, STEAM.

Постановка проблеми. Навички ХХІ століття були в центрі освітньої реформи багатьох країнах, для яких важливе значення має розвиток та лідируюче місце в світі, на кшталт США, Австралії, Фінляндії та Сінгапуру. Особливо в США, орієнтація на навички ХХІ століття є основою освітньої реформи останнього десятиліття.

У сучасній економіці, в якій просування на нові ринки відбувається завдяки інноваціям та знанням, залученими у жорстку конкуренцію та постійне оновлення у світі величезних можливості та ризиків у суспільстві, яке стикається зі складними діловими, політичними, науковими, технологічними, медичними та екологічними викликами вирішальне значення мають винахідливість, спритність та гнучкі навички.

Найдієвішим засобом розвитку в учнів навичок XXI століття є усебічне впровадження технологій STEAM-освіти, найпоширенішою з яких є освітня робототехніка.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Освітній робототехніці на сьогоднішній день присвячено небагато наукових досліджень. Ще менше увага приділяється її спортивному напрямку. Серед науковців, які досліджують вплив спортивної освітньої робототехніки на формування навичок XXI століття особливо виділяються D. Guastella, A. D'Amico, S. Anwar, A. Bredenfeld, M. Calnon, Д. Бельков, А. Прилепіна, Н. Морзе, Ю. Матвієнко.

Формулювання мети. Автори статті поставили за мету конкретизувати вплив спортивної освітньої робототехніки, яка вона має на розвиток навичок XXI століття та узагальнено подати особливості її впровадження у освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наявність багатьох рентабельних робототехнічних наборів на ринку та ініціатив багатьох державних, комунальних і приватних установ зробив освітню робототехніку дуже популярною в закладах освіти України. З потенціалом пропозиції багатьох можливостей навчання на практиці, спортивна робототехніка знайшла широке визнання за кордоном. Особливо в США та країнах Європи. В опублікованих результатах нещодавно проведеного дослідження [5] виявлено, що існують різноманітні шляхи якими учні можуть отримати користь від спортивної освітньої робототехніки, включаючи: реалізацію концепції впровадження STEAM-освіти; отримання платформи для навчання, орієнтованого на зворотний зв'язок; налагодження співпраці з однолітками; можливості досліджувати та знаходити глибше розуміння проблем реального світу, в результаті чого помітним є вплив на формування навичок XXI століття.

Американська організація «Партнерство заради навичок XXI століття» (<http://www.p21.org/>) виділяє:

1. Основні шкільні предмети, які впливають на розвиток навичок XXI століття:

- ✓ Англійська мова;
- ✓ Мистецтво;

- ✓ Математика;
 - ✓ Комп'ютерні науки;
 - ✓ Робототехніка;
 - ✓ Економіка;
 - ✓ Природознавство;
 - ✓ Географія та історія.
2. Навички навчання та інноваційного мислення:
 - ✓ Творчість та інноваційні здібності;
 - ✓ Критичне мислення та вміння вирішувати проблеми.
 3. Навички спілкування та співпраці:
 - ✓ Інформаційні, медіа та технологічні навички;
 - ✓ Інформаційна грамотність;
 - ✓ Медіаграмотність.
 4. Життєві та кар'єрні навички:
 - ✓ Гнучкість і адаптивність;
 - ✓ Ініціативність та самоспрямованість;
 - ✓ Соціальні та міжкультурні навички;
 - ✓ Продуктивність;
 - ✓ Лідерство та відповідальність.

Серед цих навичок 4С (Critical thinking and problem solving, Communication, Collaboration, Creativity and innovation): критичне мислення та вирішення проблем, спілкування, співпраця та креативність та інноваційність є основними навичками учнів, щоб бути успішними в майбутньому.

Саме на розвиток 4С в першу чергу спрямована освітня робототехніка. Крім того спортивний напрямок освітньої робототехніки за рахунок необхідності командного виступу на змаганнях додає до 4С гнучкість та адаптивність, ініціативність, продуктивність, лідерство та відповідальність.

Спортивне спрямування робототехніки виявляється під час цілеспрямованої систематичної підготовки учнів до участі в численних робототехнічних змаганнях та фестивалях. Це спрямування підпорядковує собі увесь дидактичний апарат курсу. Натомість творча робототехніка передбачає реалізацію численних креативних проєктів та не вимагає в результаті конструювання робота задля вирішення завдань турнірного регламенту [6]. Тож,

ми бачимо, що більшість навичок ХХІ століття охоплює спортивна освітня робототехніка.

Марк Калнон та ін. [2] підкреслюють освітні цілі з метою їх узгодження із інтелектуальним рівнем учнів. Вони пропонують систематичний крок за кроком підхід до навчання спортивній освітній робототехніки. Для того щоб залучення студентів до робототехнічних змагань було плідним, надзвичайно важливо, щоб конструювання та програмування робота і, відповідно, підготовка до змагань розбивалися на кілька етапів. Ієрархічний підхід розбиття складної проблеми (регламентних завдань) на підзадачі є наріжним каменем успішної участі у робототехнічних змаганнях. Достатньо для цього надати учням можливість ознайомитися з кожним компонентом спортивної освітньої робототехніки [3]. Конструктивістський підхід до викладання спортивної освітньої робототехніки та її вивчення [4] є фундаментальним для ефективного формування в учнів навичок ХХІ століття. Організована та багатоетапна участь учнівської команди у робототехнічних змаганнях та занурення у регламентні завдання мають при цьому вирішальне значення. Послідовна подача регламентних завдань під час підготовки до таких змагань як FLL, FTC, WorldSkills, Robotica тощо, дає можливість поступового розвитку мислення та навичок ХХІ століття на кожному етапі.

З точки зору педагогічної психології важливе значення у розвитку окреслених навичок мають навчання та досвід саморегульованого процесу з можливостями вирішувати когнітивні конфлікти за допомогою конкретного досвіду, участі їх вирішення та самооцінки.

Враховуючи природу спортивної освітньої робототехніки за подібністю до спорту, дуже важливо брати до уваги психологічний вплив, який мають спортивні змагання на інтелектуальний розвиток. Це спостерігається в результаті залучення учнів до робототехнічних змагань. Для учня заняття спортивною робототехнікою дають можливість об'єктивного оцінювання сформованості власних навичок, самоспостереження та застосування навичок різними способами до вирішення регламентних зав-

дань. Крім того, з власного досвіду, зауважимо, що спортивна робототехніка також демонструє позитивний вплив на такі навички, як координація, швидкий самоаналіз та вдосконалення, увага та планування.

Дослідники спорту виявили, що спорт відкриває цінну можливість: відірватися від інших сфер повсякденного життя під час отримання підтримки, вдячності та відгуків; дає місце для само-рефлексії та пошуку уявлення про себе; спорт може стати цінним інструментом для досягнення цілей у формуванні актуальних навичок. Участь у робототехнічних змаганнях дають учневі впевненість у собі, яка перетворюється на загальний позитивний і плідний досвід у спорті. При цьому наріжним каменем загального впливу має роль компетентного тренера та його професійний вплив на особистість учня.

Висновки. Не дивлячись на брак науково-методичного забезпечення роботи тренера зі спортивної робототехніки, практичний досвід керівників команд, отриманий на змаганнях різного рівня дає неоціненний матеріал для аналізу впливу спортивної освітньої робототехніки на формування навичок XXI століття.

Список використаних джерел

1. Anwar S., Bascou N. A., Menekse M., Kardgar A. A Systematic Review of Studies on Educational Robotics. J. Pre-Coll. Eng.Educ. Res. JPEER 2019, 9, 2.
2. Calnon M., Gifford C. M., Agah A. Robotics competitions in the classroom: Enriching graduate-level education in computer science and engineering. Glob. J. Eng. Educ. 2012, 14, 6–13.
3. Browne A. F., Conrad J. M. A versatile approach for teaching autonomous robot control to multi-disciplinary undergraduate and graduate students. IEEE Access 2017, 6, 25060–25065.
4. Frangou S., Papanikolaou K., Aravecchia L., Montel L., Ionita S., Arlegui J., Pina A., Menegatti E., Moro M., Fava N. et al. Representative examples of implementing educational robotics in school based on the constructivist approach. In Proceedings of the SIMPAR Workshop on Teaching with Robotics: Didactic Approaches and Experiences, Venice, Italy, 3–4 November 2008; P. 54–65, ISBN 978-88-95872-01-8.

5. Verkooijen K. T., Wentink C. Q., Koelen M. A., Super S. Exploring the Sports Experiences of Socially Vulnerable Youth. Soc. Incl. 2017, 5, 198–209.
6. Матвієнко Ю. Формування креативності засобами освітньої робототехніки // Moderní aspekty vědy: XX. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022, 227–238.

УДК 373.51

СПОРТИВНА РОБОТОТЕХНІКА В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Кабак І. П., магістр спеціальності Педагогіка вищої школи освіти програма «Освітня робототехніка

Матвієнко Ю. С., к. п. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук

Анотація. В статті описано важливість впровадження освітньої робототехніки в освітній процес вітчизняних закладів освіти та перспективний вплив, який вона матиме на учнів.

Ключові слова: освітня робототехніка, спортивна робототехніка, STEAM.

Abstract. The article describes the importance of introducing educational robotics into the educational process of domestic educational institutions and the prospective impact it will have on students.

Keywords: educational robotics, competitive robotics, STEAM.

Постановка проблеми. Автоматизація світу через IoT (Інтернет речей) сьогодні відбувається по всьому світу за допомогою наших смартфонів, транспортних засобів та інших видів транспорту, якими ми користуємося, а також у наших домогосподарствах і побутових приладах. Світ кардинально змінився за останні 20–25 років і буде змінюватися й надалі. Тому більшість прогресивних шкіл у різних країнах світу обирають для учнів стратегію STEAM-навчання, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering), мистецтво (Art) та математику (Mathematics). Така освіта вчить ще зі шкільної лави вдало комбінувати отримані знання для вирішення реальних життєвих ситуацій. Як наслідок, дитина виходить у дорослий світ розумнішою і не так сильно боїться проблем та труднощів.

Робототехніка робить навчання STEAM (наука, технології, інженерія, мистецтво та математика) більш фізичним. Замість того, щоб просто працювати з рядками коду, щоб керувати зміною екрана, робототехніка дозволяє студентам завершувати кодування, яке вони бачать у реальному світі. Робототехніка також може бути використана як інструмент для навчання теоретичним поняттям з наук, таким як кути падіння, відстані, вимірювання тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням використання STEAM-освіти приділяють увагу як українські так і зарубіжні дослідники: О. Барна, С. Бревус, В. Величко, Ю. Матвієнко, Н. Морзе, І. Чернецький, Г. Шмигел, М. Harrison, D. Langdon, B. Means, N. Morel, D. Guastella, A. D'Amico, S. Anwar, A. Bredenfled, M. Calnon та ін. Втім публікацій, безпосередньо присвяченим впровадженню освітньої робототехніки не достатньо.

Формулювання мети. Автори статті поставили за мету охарактеризувати стан впровадження спортивної робототехніки в освіті України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті, орієнтованому на учня, робототехніка додає кольори в коробку з олівцями. Якщо в недалекому минулому семирічні діти робили динозаврів із коробок від каш, то тепер їхні динозаври з коробок від пластівців можуть співати, танцювати або відправляти бабусі смс. Викладання основ робототехніки має чіткі напрямки в сучасному світі, однак упродовж наступних п'яти-десяти років цей показник зростатиме в геометричній прогресії, оскільки технології продовжуватимуть розширюватися та застосовуватимуться у повсякденному житті.

Потрібно розглядати робототехніку як необхідність правильного навчання сучасних учнів та студентів для нашого технологічного світу, що розвивається. Але також дуже важливо, щоб учителі сьогодні та завтра могли належним чином навчати та не відставати від учнів, тобто бути кваліфікованими.

В освіті можна виділити 2 основні види освітньої робототехніки: 1) Спортивна; 2) Творча. Спортивна робототехніка є

найпопулярнішою в наш час. Її популярність обумовлена проведенням різних видів змагань. Наприклад, слалом по лінії, кегельринг, сумо, квадро-кегли, футбольні змагання, танковий полігон тощо. Популярності набувають такі змагання як FIRST Tech Challenge, WorldSkills Ukraine та інші. Участь у таких змаганнях вимагає від учасників певну базу знань, які необхідні для створення роботів і їх програмування. Спортивна робототехніка демонструє знання і вміння учнів, які захоплюються робототехнікою.

Ще 50 років тому Сеймур Пейперт – видатний математик, програміст, психолог і педагог, поставив питання: «Чи програмує комп'ютер дитину чи дитина програмує комп'ютер?». Раніше тільки окремі учні та студенти цікавилися програмуванням. Насправді кодування нудне, якщо ви не робите це з певною метою. Тож роботи є не абияким засобом мотивації до кодування. Сьогоднішнє покоління вивчає базові навички кодування ще в початковій школі. Будь-яка мова, яку вивчають учні чи студенти може бути витіснена через певний час. Але цінність програмування полягає не в синтаксисі мови, а в навичках розуміння і використання алгоритмізації, яких набувають учні чи студенти.

Під час програмування та гри дитина отримує розуміння основ логіки, математики та фізики, вчиться працювати в команді, будувати соціальні зв'язки та вирішувати суперечки максимально продуктивно. Робототехніка – та сама альтернатива смартфону чи планшету. Вона добре впливає на дрібну моторику й увагу, вчить помічати найменші деталі та зосереджуватися на процесі тривалий час. Усе це стане в пригоді й у дорослому житті – в університеті, в офісі, серед колег та друзів. Тому важливо створювати умови для інтелектуального, соціального, психологічного та творчого розвитку здобувачів освіти через залучення їх до програмування, прототипування, освоєння нових технологій майбутньої професійної діяльності.

Особливе місце займають змагання FIRST Tech Challenge та WorldSkills Ukraine. Це набагато більше, ніж просто створення роботів. Ці змагання потребують суттєвої підготовки. Саме

впровадження в шкільний курс робототехніки, дало поштовх для знаходження нових задач і розв'язків створення своїх оригінальних роботів. Ця можливість допомагає школярам розвивати повагу до власних здібностей. На змаганнях FIRST Tech Challenge потрібно розробити, сконструювати, запрограмувати власного робота та керувати ним на змаганнях, у формі альянсу з іншими командами, з метою вирішення конкретних тематичних завдань, які є аналогами глобальних проблем. Учасники змагань розвивають свої STEM-навички, практикують інженерні принципи, усвідомлюючи цінність наполегливої праці, інновацій та роботи в команді. Діяльність на WorldSkills в компетенції «Мобільна робототехніка» спрямована на проектування автоматичних пристроїв, що створюються за допомогою комп'ютерних технологій. Фахівці в галузі робототехніки займаються складанням, установкою, програмуванням і обслуговуванням робототехнічних систем, а також виявляють і усувають несправності управління механічних і електричних частин робота. В роботі використовується комп'ютерне програмне забезпечення, вимірювальні прилади і спеціальні інструменти. Конкурсне завдання має на меті тестування навичок складання і програмування робототехнічних систем, а також правильності ведення технічного журналу з обслуговування пристрою. Проектування конструкції включає механічні, електричні та інформаційні системи збору даних, що відповідають вимогам, що пред'являються до робота.

Усі роботи повинні бути виконані з дотриманням правил техніки безпеки, що відповідають основним законам робототехніки, при яких робот не повинен представляти небезпеки для людей, а також для інших роботів, створених конкурентами учасника конкурсу.

Розвиток технологій і пов'язані з цим зміни в світі призводять до того, що програмування стає компонентом обов'язкових наук і має неоціненну роль у розвитку навичок учнів, а саме: логічне мислення, вирішення проблем, творчість і співпраця, тобто тих навичок, які є найбільш цінними. Раннє запровадження науки програмування у школах є великим викликом для сучасної освіти. Проте ефективність його є неоціненою. Саме

робототехніка дозволяє легко та у привабливий спосіб представити програмування з перших років шкільної освіти. Навчання програмуванню за допомогою роботів та ігор дітям дуже цікаво, в той же час діти здобувають інструменти та навички, плоди використання яких можна буде збирати впродовж довгих років.

Висновки. Отже, освітня робототехніка має багато освітніх цінностей. Це і розвиток креативності, і вміння логічно мислити, вирішувати завдання та розвиток взаємодії. Втім в Україні вона перебуває на етапі формування та унормування.

Список використаних джерел

1. Барна О. В., Балик Н. Р. Впровадження STEM-освіти у навчальних закладах: етапи та моделі [Електронний ресурс] : Тези доповідей І регіональної науково-практичної веб-конференції «STEMосвіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес» (Тернопіль, 24 травня 2017 р.). Тернопіль : ТОКІППО, 2017. С. 3–8. URL: <http://elar.ippro.edu.te.ua:8080/handle/123456789/4559> (дата звернення 01.08.2019).
2. Морзе Н. В., Струтинська О. В., Умрик М. А. Освітня робототехніка як перспективний напрям розвитку STEM-освіти. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету, № 5 (2018). С. 178–187 [Електронний ресурс]. URL: <http://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/175/233#.XCVa1fmLTcs> ISSN: 2414-0325. Open educational e-environment of modern University, special edition (2019) 342.
3. Морзе Н. В., Гладун М. А., Дзюба С. М. Формування ключових і предметних компетентностей учнів робототехнічними засобами STEM-освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. Т. 65. № 3. С. 37–52 [Електронний ресурс]. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/ilt/article/view/2041/1348>.
4. The rise of the robot: Robotics in the modern classroom [Електронний ресурс]. URL: <https://www.educationmattersmag.com.au/the-rise-of-the-robot-robotics-in-the-modern-classroom/>
5. Матвієнко Ю. Формування креативності засобами освітньої робототехніки // Moderní aspekty vědy: XX. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022, 227–238.

АНАЛІЗ СУТНОСТІ STEAM-ОСВІТИ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Матвієнко Ю. С., магістр спеціальності Педагогіка вищої школи освітня програма «Освітня робототехніка»

Матвієнко Ю. С., к. п. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук

Анотація. Стаття містить сутнісний аналіз поняття «STEAM-освіта», її історичний аспект розвитку та погляд на важливість її впровадження у вітчизняній освіті.

Ключові слова: STEM, STEAM, міждисциплінарність, інтегрованість.

Abstract. The article contains an essential analysis of the concept of “STEAM education”, its historical aspect of development and a view on the importance of its implementation in domestic education.

Keywords: STEM, STEAM, interdisciplinarity, integration.

Постановка проблеми. На даний час в закладах загальної середньої освіти України освітній процес як і багато років до цього реалізується за предметно-центричним підходом, сутність якого полягає в тому, що навчальні предмети викладаються до певної міри ізолювано. Однак такий підхід не повною мірою відповідає вимогам сучасної освіти. Зазвичай знання учнів відірвані від реального життя, не мають єдності у формуванні світоглядних уявлень та компетенцій, необхідних для сучасного життя та майбутньої професійної діяльності.

Освітнянці всього світу шукають нові та ефективні методи та технології для формування компетенцій, необхідних сучасному підростаючому поколінню – компетенцій XXI століття. Однією з таких технологій наприкінці XX століття виступила STEM-освіта, яка базується на ідеї навчання учнів на основі інтеграції п'яти предметних областей: Science, Technology, Engineering, Art, Math. Поєднання їх у цілісну парадигму навчання, засновану на реальних проблемах навколишнього світу і є основою сучасної STEAM-освіти.

Сьогодні все більше педагогів використовують аббревіатуру STEAM, підкреслюючи, що в процесі навчання використовуються всі переваги STEM-підходу, що інтегруються в мистецтво та через мистецтво. Однак немає єдиного підходу до визначення поняття «STEAM-освіта».

Аналіз основних досліджень і публікацій. На різних етапах розвитку суспільства мислителі та педагоги, теоретики та практики освіти зверталися до елементів інтеграційних педагогічних технологій.

Різні аспекти впровадження STEM-освіти в світі в цілому та Україні зокрема описані в публікаціях зарубіжних (J. Jesinkwska, J. Yakman, F. Wild, J. Bazler, M. Van Sickle, Y. Wu, J. Cheng, T. Koszalka, A. Harris, L. Bruin, C. Lin та ін.) та вітчизняних науковців (О. Барна, О. Бутурліна, Д. Васильєва, О. Воронкін, С. Кириленко, Л. Клименко, О. Кузменко, В. Мачуський, Ю. Матвієнко, Н. Морзе, І. Пархоменко, Н. Поліхун, І. Савченко, В. Сіпій, О. Стрижак, І. Чернецький та ін.).

Формулювання мети. Автори статті поставили за мету конкретизувати поняття «STEAM-освіта» та провести історичний ретроспективний аналіз поняття, оскільки ідеї інтегративного навчання, що лежать в основі концепції STEAM-освіти, не є новими, що виникли виключно наприкінці ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає у своїх публікаціях Дж. Якман (G. Yakman) [1], одним з перших великих філософів освіти, який дав поштовх на зародження та розвиток ідей STEAM-освіти був Р. Декарт, який у праці з методології науки «Правила для керівництва розуму» писав, що «всі науки пов'язані між собою настільки, що набагато легше вивчати їх усі відразу, ніж відокремлюючи одну від інших. Отже, якщо хтось серйозно хоче досліджувати істину речей, він не повинен вибирати якусь окрему науку: адже всі вони пов'язані між собою та одна від іншої залежні» [2].

Засновник пансофізму, автор фундаментальних праць з педагогіки Я. А. Коменський не раз у своїх роботах наголошував, що діалог між різними дисциплінами, окремими областями знань та методами пізнання світу – це ключ до цілісності світорозуміння.

Активна диференціація наук, пошук ними свого предмета, специфічних методів дослідження почалися ще у XVII столітті, і ідеї пансофізму, на кілька століть випередивши свою епоху, стали прообразом міждисциплінарного підходу у сучасній педагогіці.

Педагоги доби Просвітництва І. Г. Песталоцці та Ж. Ж. Руссо у своїх працях наголошували на єдності наук, визнавали важливість та дієвість міждисциплінарних зв'язків.

У педагогічній літературі кінця XVII–XIX ст. широко обговорювався новий метод викладання, в основу якого було покладено принцип «все є у всьому». Американський філософ, психолог та педагог Д. Дьюї – один з найвидатніших та найвпливовіших мислителів XX ст. – пропагував природничо-наукову та технічну грамотність як наріжний камінь загальної грамотності: «головне практичне застосування науки – удосконалена діяльність, про що свідчить лавина винаходів, яка пішла за інтелектуальним оволодінням секретами природи» [3].

З кінця 70-х років XX ст. в природознавстві стали проявлятися зачатки тенденції інтеграції наук, прояв якої наростав швидкими темпами. Цікавість до інтеграції дисциплін пов'язують з успіхами у біотехнології, а також появою та розвитком низки синтетичних наук, що розглядають світ та суспільство у всьому різноманітті їх проявів. Такі наукові напрямки та пов'язані з ними технології формують інноваційні виробничі галузі та професії, пов'язані зі STEM.

Цілі освіти з часом змінюються і розвиваються відповідно до потреб суспільства. Сьогодні ми спостерігаємо перехідну стадію. Педагоги знаходять та апробують технології та підходи в освіті, які актуальні в контексті економічних, соціальних, екологічних змін. Однією з таких педагогічних технологій, яка вже більше 20 років активно обговорюється в педагогічній науці і має тенденцію до розширення географії, є STEM-освіта. Остання спрямована на формування ключових компетентностей XXI ст. за допомогою інтегративної педагогічної технології та стрімко розвивається, відповідаючи на виклики сучасного суспільства.

Термін «STEM-освіта» з'явився в педагогічній науці порівняно нещодавно в США, а аббревіатура «STEM» була вперше запропонована американським бактеріологом Р. Колвелл (R. Colwell) у 1990-х роках XX ст. та активно почала використовуватися Національним науковим фондом (National Science Foundation, NSF) США як конгломератний термін, що поєднує природничі науки, техніку, інженерію та математику.

Спочатку аббревіатура STEM не носила інтегративного характеру і в принципі літери були розставлені не в такому порядку: SMET, METS. Не виключено, що були й інші варіанти цієї аббревіатури. Однак у 2001 р. американський біолог Д. Рамалі (J. Ramaley), у той час помічник директора з освіти та людських ресурсів у NSF, переструктурувала елементи, щоб сформувані аббревіатуру STEM. З того часу навчальна програма, орієнтована на STEM-освіту, набула поширення у багатьох країнах за межами США [4].

У рамках STEM-освіти сформувався ряд нових аббревіатур, які отримали загальне позначення STEM+. На сьогоднішній день найбільш поширеними є STEAM (природничі науки, технології, інженерія, мистецтво і математика) і STREM (наука, технології, робототехніка/читання-писання/релігія, інженерія та математика). Це пов'язано з тим, що підходи STEM+ надають більше можливостей для досягнення учнями більш високих результатів у навчанні за допомогою звернення до кількох напрямків, включаючи творчість.

На наш погляд, оптимальним в реаліях української освіти є використання саме аббревіатури STEAM-освіта, оскільки мистецтво (STEAM, де A – art) в розумінні гуманітарних наук є невід'ємною частиною системи загальної середньої освіти.

Аббревіатура STEAM-освіта була вперше використана в Школі дизайну Род-Айленда для відображення ключової ролі мистецтва в дизайні та природничих науках.

STEAM-освіта націлена на інтегроване вивчення як природних процесів у всій їх взаємозв'язку, так і на вивчення того, як технології трансформують навколишній світ для задоволення його різнобічних потреб. Філософія STEAM-освіти обертається

навколо концепції: STEAM = природничі науки + технології, засновані на математичних елементах та інтерпретовані через мистецтво та інженерні практики. Основна ідея STEAM-освіти – навчити професіям на основі дитячої допитливості та тяги до дослідів та досліджень.

За рахунок використання гуманітарних компонентів у STEAM-освіті відбувається розвиток мультидисциплінарного підходу у навчанні, забезпечується стале формування міжпредметних зв'язків. Школярі отримують можливість розвивати життєво важливі навички у єдності. Тоді як модель STEM-освіти передбачала формування лише технічних навичок [5, 6].

Висновки. Оскільки STEAM-освіта є досить новим терміном немає єдиної думки у тлумаченні та розумінні цього терміну. Парадигма STEAM-освіти наголошує на важливості STEM-освіти і стверджує, що мистецтво («А») здатне відкрити нові способи мислення та навчання. В роботах зарубіжних науковців, STEAM-освіта найчастіше визначається як методисципліна, заснована на інтеграції інших дисциплінарних знань у нове «ціле», в єдину навчальну парадигму, засновану на ідеї практичного застосування знань для вирішення реальних соціальних, економічних та техніко-технологічних проблем.

Список використаних джерел

1. Yakman G. STEAM Education: an overview of creating a model of integrative education [Електронний ресурс] / G. Yakman. URL: https://www.researchgate.net/publication/327351326_STEAM_Education_an_overview_of_creating_a_model_of_integrative_education.
2. Декарт Р. Правила для руководства ума / Р. Декарт // Соч. : в 2 т. / Р. Декарт. – Москва, 1989. – Т. 1. – С. 77–153.
3. Дьюи Дж. Демократия и образование : пер. с англ. / Дж. Дьюи. – Москва : Педагогика-Пресс, 2000. – 384 с.
4. Sanders M. STEM, STEM education, STEMmania / M. Sanders // The Technology Teacher. – 2009. – № 68. – Р. 20–26.
5. Root-Bernstein M. From STEM to STEAM to STREAM: Writing as an Essential Component of Science Education [Електронний ресурс]. URL: <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/imagine/201103/stem-stream-writing-essential-component-science-education>.

6. Debroy A. What is STREAM Education & Why is It Gaining Popularity? [Електронний ресурс]. URL: <http://edtechreview.in/trends-insights/insights/2968-what-is-stream-education>.

УДК 373.51

ВИКЛАДАННЯ АДИТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСІБ ВПРОВАДЖЕННЯ STEAM-ОСВІТИ

*Чабан О. В., магістр спеціальності Педагогіка вищої школи
освітня програма «Освітня робототехніка»*

*Матвієнко Ю. С., к. п. н., доцент кафедри педагогіки та
суспільних наук*

Анотація. Стаття містить аналіз використання адитивних технологій з метою покращення ефективності впровадження STEAM-освіти.

Ключові слова: STEM, STEAM, міждисциплінарність, інтегрованість, адитивні технології, 3D.

Abstract. The article contains an analysis of the use of additive technologies in order to improve the effectiveness of the implementation of STEAM education.

Keywords: STEM, STEAM, interdisciplinarity, integration, additive technologies, 3D.

Постановка проблеми. Внаслідок стрімкого розвитку технологій, в наш час найбільш затребуваними фахівцями стали програмісти, професіонали в сфері високих технологій, тому STEAM-освіта зараз дуже актуальна.

STEAM – це один із трендів у світовій освіті, який передбачає змішане середовище навчання, і показує дитині, як застосовувати науку і мистецтво у поєднанні в повсякденному житті. Термін STEAM походить зі США і введений в шкільну програму для того, щоб посилено розвивати і посилювати компетенції своїх власних учнів у науково-технічному напрямі.

Використання STEAM-освіти призводить до того, що учні йдуть на обдуманий ризик, залучаються до експериментального навчання, наполегливо вирішують проблеми, сприяють співпраці та працюють у творчому процесі. Це новатори, педагоги,

лідери та учні XXI століття. Одним з важливих елементом сучасної освіти та складовою впровадження STEAM є використання адитивних технологій у навчальному процесі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. На різних етапах розвитку суспільства мислителі та педагоги, теоретики та практики освіти зверталися до елементів інтеграційних педагогічних технологій.

Впровадженню технологій STEM-освіти присвячують свої дослідження та наукові публікації зарубіжні та вітчизняні дослідники, серед яких J. Jesinkwska, J. Yakman, F. Wild, J. Bazler, M. Van Sickle, Y. Wu, О. Барна, О. Бутурліна, Д. Васильєва, О. Воронкін, Ю. Матвієнко, Н. Морзе, І. Пархоменко, В. Сіпій, І. Чернецький та ін.

Формулювання мети. Автори статті поставили за мету аналіз стану впровадження STEAM-освіти у вітчизняному освітньому середовищі та використання адитивних технологій для покращення її ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. STEAM-освіта – це підхід до навчання, який використовує науку (Science), технології (Technology), інженерію (Engineering), мистецтво (Art) та математику (Math) як точки доступу для спрямування запитань учнів, діалогу та критичного мислення.

Один із дієвих інструментів впровадження STEAM-освіти у вітчизняних закладах загальної середньої освіти – використання адитивних технологій. Адитивне виробництво (Additive Manufacturing) – це створення предметів, заснований на поетапному додаванні матеріалу на основу у вигляді плоскої платформи чи осрової заготовки. У самому терміні «адитивність» (від лат. *additivus* – додається) закладено основний принцип цього процесу. Такий спосіб виготовлення також називають вирощуванням через пошарове створення виробу. Одна із найпоширеніших адитивних технологій – 3D-друк.

3D-друк надає безліч інструментів і переваг, які можуть революціонізувати навчання та освітнє середовище. Якщо автори підручників усвідомлюють важливість 3D-друку, вони додають файли 3D-моделей для друку до кожного розділу своїх книг. Це

забезпечує цікавий освітній досвід як для учнів, так і для учителів.

Основними перевагами використання адитивних технологій у освітньому процесі є:

- 3D-друк дозволяє викладачам і інструкторам друкувати будь-які фізичні наочні предмети, які вони бажають, щоб чітко проілюструвати складні для розуміння концепції;

- Об’єкти, надруковані за допомогою адитивних технологій, полегшують привернути увагу й зацікавити учнів порівняно з традиційними засобами навчання;

- 3D-друк покращує практичне інтерактивне навчання та вивільняє творчі здібності та інновації учнів;

- 3D-друк дозволяє учням проєктувати та створювати реалістичні тривимірні моделі за допомогою обладнання, інструментів, матеріалів і програмного забезпечення САПР;

- 3D-друк має виняткову перевагу для технічних академічних інститутів і професійно-технічного навчання;

- 3D-друк пропонує безмежні способи використання технології в освітньому процесі.

У школах адитивні технології використовуються для створення фізичних моделей для кращого розуміння предметів STEAM, таких як математика природничі науки та мистецтво. Мотивом впровадження адитивних технологій у навчальну програму, є введення інженерії та технологій у шкільне вивчення звичайних предметів. Більшість інтеграції адитивних технологій у школі ґрунтується на вступному огляді аспекту дизайну та наголосі на її застосуванні в удосконаленні концепцій STEAM-предметів. Адитивне виробництво є ефективним інструментом досліджування нових ідей через фізичне сприйняття об’єктів, що вивчаються. Навчаючись використанню адитивних технологій у навчальному процесі, учні мають змогу розглянути об’єкт досліджень з різних сторін, а не уявляючи його з підручника. Щоб здійснити таку інтеграцію, вчитель має бути достатньо підготовленим, щоб розвивати свої професійні навички.

Прийняття використання адитивних технологій в закладах загальної середньої освіти можна визначити на основі мети виробленого продукту 3D-моделювання, наприклад, створення артефактів для допомоги в STEAM-освіті та виготовлення дослідних зразків для експериментів. Створення учнями прототипів і компонентів для своїх проєктів у проєктно-орієнтованому навчальному середовищі є іншим варіантом для програм 3D-моделювання, включаючи роботизовані програми (створення компонентів для освітніх роботів) та конструкції 3D-принтерів. Більшість застосувань 3D-друку обмежується галуззю інженерії з незначною кількістю застосувань у медицині, наприклад у створенні молекулярних структури для аптечних застосувань, у створенні імітаційних моделей для застосування на основі реальної ситуації пацієнта та для 3D-друку клітин скелета та м'язів. Більшість додатків 3D-моделювання використовують через проєктне навчання та інтеграцію з навчальною програмою курсу. Це дозволяє учням використовувати адитивні технології як інструмент для експериментів, розробки продукту та перевірки концепції, що веде до нових ідей та інновацій.

Для прикладу розглянемо, яким чином можна використовувати адитивні технології в різних шкільних предметах:

1. *Адитивні технології у природничих науках* (хімія, фізика, біологія). 3D-друк допоможе учням, яким важко уявити наукові елементи, наприклад певні мікроорганізми з біології, легше побачити їх через об'ємні моделі.

2. *Адитивні технології для робототехніки*. 3D-друк є чудовим інструментом для прототипування роботів, а саме у створенні різноманітних корпусів та частин для їх проєкту.

3. *Адитивні технології в історії*. Уявіть собі, якби в кожному класі історії була можливість 3D-друку копій артефактів із величезної бібліотеки файлів STL, які можна завантажити. Кожна класна кімната тепер матиме доступ до музейних артефактів. Це, безсумнівно, набагато цікавіше, ніж читати розділ за розділом у підручнику, коли багато учнів втрачають зміст та інтерес і не розуміють прочитаного.

4. *Адитивні технології у мистецтві*. 3D-друк допоможе кожному учню перетворити власні креативні ідеї в реальність.

Висновки. Отже, завдяки 3D-інтеграції навчання учнів стане більш активним, цікавим і захопленим. По-перше, для учнів буде достатньо інформації, щоб візуалізувати та дослідити проблему і зрозуміти її механізми та концепції. По-друге, стосунки учня з учителем мають покращитися із запровадженням адитивних технологій у систему освіти, оскільки воно забезпечувало б підтримку рівня інтересу учнів, додаючи візуальне представлення разом із теоретичним матеріалом. По-третє, це дало б учням можливість швидко проаналізувати свої поточні або майбутні цілі, коли вони ретельно вивчали б структуру свого проєкту.

Список використаних джерел

1. STEAM Education – Creating a fun learning environment oriented in reality. Сайт: erasmuslearn.eu [Електронний ресурс]. URL: <https://erasmuslearn.eu/steam-education-creating-fun-learning-environment-oriented-reality/>
2. STEM/STEAM Education – new frontiers for innovative schools. Сайт: www.schooleducationgateway.eu. [Електронний ресурс]. URL: https://www.schooleducationgateway.eu/fr/pub/teacher_academy/catalogue/detail.cfm?id=174914.
3. Open-source 3-D printing technologies for education: Bringing additive manufacturing to the classroom. Сайт: www.sciencedirect.com [Електронний ресурс]. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1045926X15000051>.
4. Quick study: Additive manufacturing in education & research. Сайт: infinitematerialsolutions.com [Електронний ресурс]. URL: <https://infinitematerialsolutions.com/eu/en/learn/article/industry-education-and-research>.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Освітня програма «Педагогіка вищої школи»

УДК 378

ПРОЕКТУВАННЯ ВИКЛАДАЧЕМ ВИЩОЇ ШКОЛИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

*Гурвич Д. О., магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки
освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

*Петренко І. М., д. і. н., професор, завідувач кафедри педагогіки
та суспільних наук*

Анотація. У статті уточнено сутність понять «проектування», «інноваційні технології навчання», «інтерактивні технології навчання» і сформульовано вимоги до викладача вищої школи.

Ключові слова: викладач вищої школи, студент, проектування, технології навчання, інноваційні технології навчання, інтерактивні технології навчання, форми організації навчально-виховного процесу.

Abstract. The article clarifies the essence of the concepts of “designing”, “innovative learning technologies”, “interactive learning technologies” and formulates requirements to the teacher of higher education.

Keywords: high school teacher, student, design, teaching technologies, innovative teaching technologies, interactive learning technologies, forms of organization of educational process.

Постановка проблеми. Перехідний стан українського суспільства зумовив переосмислення і нову інтерпретацію соціокультурних смислів і стереотипів діяльності в нових соціально-економічних і суспільно-політичних умовах. У результаті формування єдиної інформаційної системи (утворилася в результаті злиття телекомунікаційної, комп’ютерно-електронної, аудіовізуальної техніки) створюються національні інформаційні системи, націлені на розвиток інноваційного розвитку освіти. Тому важливо актуальні освітні завдання вирішити шляхом деталь-

ного проектування і впровадження в освітній процес інноваційних технологій навчання.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що більшість досліджень у царині проектування інноваційних технологій навчання присвячено теоретичним засадам розвитку технологічної компетентності, які розкрито в дослідженнях С. Бондар, К. Корсак, Л. Лебедик [1–3], А. Маркової, В. Подоляка, Дж. Равена, В. Стрельнікова [4–7], Л. Хоружої, І. Ящук та ін.

Формулювання мети. Зважаючи на актуальність дослідження проблеми проектування новітніх технологій навчання як складової професійної діяльності педагога і спираючись на публікації, в яких започатковано розв’язання даної проблеми [1–7 та ін.], маємо на меті уточнити сутність понять «проектування», «інноваційні технології навчання», «інтерактивні технології навчання» і сформулювати вимоги до викладача вищої школи як проектанта.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щодо поняття «*проектування*», яке в педагогіку прийшло з технічних наук, де воно традиційно розуміється як підготовчий етап виробничої діяльності, призначається для вирішення актуальної технічної проблеми, коли моделюється певний об’єкт, який є придатним для масового тиражування [2, с. 104]. У діяльності педагога проектуванням також є цілеспрямована діяльність щодо створення проекту (технології навчання), який орієнтований на масове використання [4, с. 20–23].

«*Інноваційні технології навчання*» часто розглядаються практиками як такі, що є новими для вітчизняної вищої школи. Але значення цього терміну дещо інше – нововведення (адже він походить від двох латинських слів: *in* – префікс, що означає заперечення та *novatio* – оновлення, зміна), що заперечує існуючі технології навчання. Це стосується й «інноваційних підходів», «інноваційного мислення», «інноваційного середовища» тощо [2, с. 105].

Поняття «*інтерактивні технології навчання*», яке також несправедливо практиками зводиться лише до комунікацій (від англійського слова *interactive* – взаємодія, спілкування). Ми

погоджуємося із сучасними дослідниками Л. Лебедик [1, с. 282–294; 2, с. 105–106] і В. Стрельниковим [4, с. 20–23; 6, с. 297–300], які вважають, що «інтеракція» є діалогом, який важко алгоритмізувати (тобто, зробити власне технологією навчання) через спонтанність спілкування. Автори справедливо аргументують, що, оскільки є «активні технології навчання», які педагоги-практики продуктивно використовують, термін «інтерактивні технології навчання» слід виводити з двох латинських слів: *inter* – префікс, що означає перебування поміж, і *activus* – діяльний, енергійний. Отже, на думку авторів, «інтерактивна технологія навчання» є такою, у якій активність суб'єкта навчання викликана зовнішніми чинниками (організацією навчального процесу). До інтерактивних технологій навчання, окрім комунікативних, відносяться також інформаційні та модульні [4, с. 20–23; 6, с. 297–300].

Щодо вимог до викладача вищої школи як проектанта технології навчання, насамперед проектування потребує синтезу різноманітних *знань*: філософських, педагогічних, психологічних, історичних, соціологічних, інформаційних, екологічних, медичних, технічних, правових тощо. Викладач вищої школи має колосальну відповідальність як за технологічні аспекти освітнього процесу, так і за психічний стан і життя тих, хто бере участь у реалізації цього проекту. Л. Лебедик вважає, що, якщо для технічного проекту можна описати й урахувати всі елементи, умови і конструктивні вузли, які забезпечать втілення проекту, то для проекту технології навчання зробити це дуже важко через індивідуальні особливості суб'єктів і багатофакторність педагогічних явищ; тому проекти технологій навчання мають бути більш гнучкими за технічні і мати для корекції окремих вузлів певний резерв [2, с. 105].

Щодо проектувальних *умінь* викладача вищої школи, то ними є: формулювати кінцеві й поточні дидактичні цілі і завдання, знаходити раціональні способи їх вирішення й досягнення; визначати для проектування навчального процесу вихідні дані; здійснювати перспективне планування, правильно ставити тактичні, стратегічні, оперативні завдання і вибирати методи і

способи їх вирішення; виділяти інформаційно-сміслові елементи навчального матеріалу і дидактичні одиниці, визначати їх послідовність вивчення й ієрархію; передбачати протягом усього планованого періоду навчання можливі результати вирішення педагогічних завдань; ставити перед студентами індивідуальні й загальні для групи цілі аудиторної, самостійної й позааудиторної роботи; знаходити основні опорні міжпредметні зв'язки; встановлювати оптимальний обсяг навчального матеріалу; моделювати зміст навчального матеріалу, методи і форми викладання курсів, ураховуючи їх роль і місце у програмі підготовки студентів [2, с. 106].

Також авторкою виділяються *інструментальні компетенції*, якими повинен володіти викладач вищої школи: вміти працювати з інформацією в глобальній комп'ютерній мережі; вміти працювати з розподіленими базами знань, традиційними носіями інформації; вільно володіти навичками публічної та наукової мови, літературною та діловою усною і письмовою мовою; володіти іноземними мовами на рівні побутового спілкування; вміти редагувати і створювати тексти професійного призначення, аналізувати логіку висловлювань і міркувань; вміти використовувати для реалізації внутрішніх резервів партнерів у спілкуванні можливості комунікативних зв'язків; бути здатним використовувати сучасні технічні засоби для вирішення комунікативних завдань; бути здатним і готовим оцінювати результати досліджень, проводити наукові експерименти; бути здатним синтезувати, аналізувати та критично резюмувати інформацію; бути здатним до професійної експлуатації у процесі педагогічної діяльності сучасного обладнання та приладів; бути здатним представляти, оформляти й доповідати про результати виконаної дослідницької роботи, в тім числі використовуючи навички роботи з комп'ютерною технікою тощо [2, с. 106].

Головним знаряддям проектування у проектній діяльності педагога, на думку Л. Лебедик, є проекти і схеми «новітніх технологій навчання», які, у свою чергу, є інтегральним інтелектуальним засобом, що опосередковує розгортання процесу трансформації минулого в майбутнє, теоретичного в практичне, природного в штучне, потенційного в актуальне [2, с. 106].

Проектуючи і впроваджуючи в навчальний процес інноваційні технології навчання, викладач вищої школи має розуміти, що будь-який проект технології навчання реалізується лише частково практично завжди. Це обумовлено тим, що явища, процеси, технології, спроектовані педагогом, через суттєвий вплив випадкових чинників можуть вийти з-під контролю. Під час реалізації проекту технології навчання, наприклад, можуть відбутися важливі події в житті суб'єктів навчання, які змінять їхню поведінку і вплинуть на результативність навчання. Хоча точно спроектувати складні педагогічні об'єкти майже неможливо (наприклад, міжособистісні взаємини, психічний розвиток майбутнього фахівця, процеси професійного й культурного становлення, виховання, соціалізації, тощо), але це не означає, що викладачеві вищої школи треба відмовитися від цього.

Висновки. Аналіз основних методик викладання фахових дисциплін свідчить, що рідко використовуються проблемні ситуації чи виклад теоретичного матеріалу з метою підготовки педагогів до детального проектування і впровадження в навчальний процес інноваційних технологій навчання. Це означає, що студенти можуть не повністю усвідомити значення багатьох понять проектування інноваційних технологій навчання, законів і в подальшому не знати, де їх застосувати. Тому доцільно застосовувати інтерактивні методи, спрямовані як на формування окремих складових проектувальної компетентності, так і на розвиток цієї якості в цілому.

Список використаних джерел

1. Лебедик Л. В., Вароді Я. І. Інноваційні технології підготовки викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури. Україна. Цивілізація. Том 5. Утвердження українського цивілізаційного простору : духовно-історичні передумови, сучасні тенденції та перспективи розвитку / Карпатський університет імені Августина Волошина; Українська богословська академія ; редкол. : Бедь В. В. (гол. ред.), Гайданка Є. І. (відп. секр.), Урста С. В. та ін. Ужгород : Видавничий відділ КаУ, 2016. С. 282–294.

2. Лебедик Л. В. Особливості проектування інноваційних технологій навчання. Дидаскал : часопис / А. Бойко (гол. ред.). Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. Вип. 14. С. 104–107.
3. Лебедик Л. В. Педагогічна підготовка магістрів у вищих економічних навчальних закладах : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2011. 165 с.
4. Стрельников В. Ю. До проблеми складання тезаурусу інноваційних технологій навчання. Вісник Київського національного ун-ту технологій та дизайну. 2008. Том 1. С. 20–23.
5. Стрельников В. Ю. Інноваційні технології навчання у контексті реалізації концепції «Нова українська школа». Інноваційний розвиток вищої освіти : глобальний, європейський та національний виміри змін : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 квітня 2019 року, м. Суми). Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. Том 1. С. 26–29.
6. Стрельников В. Ю. Основні категорії і поняття інноваційних технологій навчання. Сучасна середня освіта: інновації, методологія, теорія, практика : тези доп. на міжрегіональній наук.-практ. конф., 7 жовтня 2014 р. / за заг. ред. І. М. Бобер. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2014. С. 297–300.
7. Стрельников В. Ю. Професійна підготовка вчителів засобами сучасних технологій навчання. Наукове видання «Педагогічні науки». Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. Вип. 70. С. 27–30.

УДК 378.046-021.64:379.84

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ДОЗВІЛЛЯ

Ісенко М. Г., магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Шара С. О., к. п. н., доцент, доцент кафедри педагогіки та суспільних наук

Анотація. Статтю присвячено проблемі організації здоров'язбережувального освітнього середовища в закладі вищої освіти. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури виокремлено чинники погіршення здоров'я студентів та обґрунтовано причини даного явища. У статті проаналізовано аспекти форму-

вання мотивації студентів до здоров'язбережувального дозвілля, які позитивно впливають на розвиток особистості та покращують мотивацію до навчання. З'ясовано, що найбільш доцільними з точки зору позитивного впливу на здоров'я студентів є технології, які беруть до уваги більшість факторів, що впливають на здоров'я; враховують вікові та індивідуальні особливості студентів; забезпечують запровадження цілей та змісту діяльності закладу вищої освіти щодо формування здорового способу життя.

Ключові слова: студент, мотивація, дозвілля, відпочинок, стимул, здоров'язбережувальна діяльність, здоров'язбережувальне середовище.

Abstract. The article is devoted to the problem of organizing a health-preserving educational environment in a higher education institution. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, the factors of deterioration of students' health were identified and the reasons for this phenomenon were substantiated. The article analyzes aspects of the formation of students' motivation for health-preserving leisure time, which have a positive effect on personality development and improve motivation to study. It was found that the most appropriate from the point of view of positive impact on students' health are technologies that take into account most of the factors affecting health; take into account the age and individual characteristics of students; ensure the implementation of the goals and content of the higher education institution's activities regarding the formation of a healthy lifestyle.

Keywords: student, motivation, leisure, recreation, stimulus, health-preserving activity, health-preserving environmen.

Постановка проблеми. З огляду на негативні тенденції щодо стану здоров'я населення України внаслідок соціально-економічних, екологічних і політичних проблем, державна стратегія розвитку суспільства має бути спрямована на створення здоров'язбережувального освітнього середовища.

Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців – складний і довготривалий процес. Він має міждисциплінарний і багатоаспектний характер, який вимагає спе-

ціальної підготовки. Таку підготовку необхідно здійснювати впродовж всього періоду навчання в закладах вищої освіти (далі – ЗВО) шляхом створення відповідних педагогічних умов, що забезпечать залучення студентів до процесу здоров'язбереження.

Формування позитивної мотивації до навчання без перебільшення можна назвати однією з центральних проблем сучасного освітнього середовища, справою суспільної важливості. Її актуальність зумовлена оновленням змісту навчання, постановкою завдань формування в студентів прийомів самостійного придбання знань і пізнавальних інтересів, здійснення в єдності патріотичного, трудового, морального виховання, формування в них активної життєвої позиції. Сучасне суспільство висуває випускнику ЗВО високі вимоги, серед яких важливе місце займають професіоналізм, соціальна активність і творчий підхід до виконання завдань. Процес вдосконалення підготовки майбутніх фахівців в умовах сучасної освіти досить складний та обумовлений декількома важливими факторами. Один із них – адекватність мотивації навчальної діяльності студентів цілям і завданням освітньої системи в закладах вищої освіти. Питання формування мотивації до навчання, що є невід'ємною складовою у майбутньому професійному розвитку, є актуальним тому, що сучасні студенти поступово втрачають стимул до навчальної діяльності.

Перед закладом освіти стоїть завдання по формуванню і розвитку у студентів позитивної мотивації до навчальної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Ефективна організація освітнього процесу неможлива без урахування спонукальних причин, які визначають діяльність студента, а отже, процес формування мотивації студентів до здоров'язбережувальної діяльності передбачає з'ясування тих складників мотивації, на які можна й треба здійснювати цілеспрямований педагогічний вплив. Питання мотивації людської діяльності порушували у своїх працях вітчизняні й зарубіжні психологи, починаючи з перших десятиріч XX ст. до сьогодення (С. Занюк, Є. Ільїн,

О. Леонтьєв, А. Маслоу та ін.). Окремі дослідження в педагогічно-методичній науці присвячені внутрішній мотивації як рушійній силі освітнього процесу студентської молоді, а також професіоналів (А. Маркова). Значно менша кількість праць спрямована на вирішення питання: як, яким чином у межах освітнього процесу створити сприятливу атмосферу для успішного формування мотивації. Проблеми формування позитивної навчальної мотивації вивчали та досліджували багато науковців. Для визначення ефективності процесу формування позитивної навчальної мотивації студентів важливими є праці Бабанського Ю. К., Занюка С. С., Михайличенка В. Є., Рибалки Л. М., Сливки Л. В. та інших.

Формулювання мети. Метою статті є аналіз форм мотивації студентів закладу вищої освіти до здоров'язбережувального дозвілля, які позитивно впливають на розвиток особистості морально та фізично, а також покращують мотивацію до навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останніх десятиліть спостерігається тривожна тенденція погіршення здоров'я молоді. Процеси диджиталізації, глобалізації та інтеграції, котрі відбуваються на сьогоднішній день на території України, визначили та установили нові пріоритети у формуванні професійної освіти майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. У нинішніх умовах розвитку вищої освіти висувуються підвищені вимоги до формування професійних компетентностей майбутніх фахівців з урахуванням вищезазначених процесів. Проте поза увагою часто залишаються питання здорового способу життя, який має бути невід'ємною частиною життєдіяльності членів сучасного суспільства і сприятиме повноцінній професійній діяльності. Для початку проаналізуємо визначення. Мотивація – спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючий поведінкою людини, який визначає її організованість, активність і стійкість; здатність людини діяльнісно задовольняти свої потреби. Вивчення поведінки людини корелюється з аналізом її потреб, мотивів, які спричиняють конкретні вчинки, поведінку загалом і все це разом характеризує мотивацію.

Розглянемо детальніше такі поняття, як «потреба», «мотив» і «мотивація», які допоможуть нам проаналізувати роль та чинники мотивації студентів до навчальної діяльності. Потреба – це стан індивіда, пов’язаний з відчуттям необхідності в чомусь важливому для існування й розвитку людини. Потреби є джерелом активності людини, завдяки їм здійснюється регулювання її поведінки, визначається спрямованість мислення, емоцій, почуттів і волі. З огляду на потреби, які усвідомлює індивід, він ставить перед собою певні цілі. Можливі варіанти для досягнення цілей, що забезпечують задоволення потреб, обираються на основі мотивів. Серед основних потреб особистості визначають: біологічні (потреби в їжі, повітрі тощо); матеріальні (потреба в предметно-суспільній діяльності, в усвідомленні свого місця в суспільстві); духовні (потреба в інформаційно-пізнавальній, моральній діяльності та ін.). Отже, ці потреби людини до тієї чи іншої діяльності виступають основою мотивів. Мотиви, у свою чергу, складають основу мотивації індивіда до тієї чи іншої діяльності та зумовлюють його поведінку. Безперечно, навчально-пізнавальна діяльність студентів завжди є полімотивованою, тобто в структурі їх навчальних мотивів поєднуються зовнішні та внутрішні мотиви. До зовнішніх мотивів відносять прагнення отримати певний розвиток в учінні, набуття нових знань, навичок і умінь, взаємодія з товаришами.

Внутрішні мотиви учіння чи навчально-пізнавальної діяльності стосовно структури навчальних мотивів можна класифікувати за двома групами:

1) пізнавальні мотиви, чи мотиви, які закладені в самій навчально-пізнавальній діяльності, ґрунтуються на інтересі студентів до змісту матеріалу, що вивчається, і майбутньої професійної діяльності й самого процесу пізнавальних дій, які сприяють їх самоутвердженню у соціальному середовищі;

2) мотиви досягнення, в основі яких лежить прагнення до успіху і уникнення невдач. Це можуть бути: широкі соціальні мотиви (мотиви обов’язку перед народом України, товаришами, батьками тощо); мотиви самовизначення (розуміння ролі професійних знань, навичок і умінь для майбутньої професійної діяль-

ності та досягнення успіхів у ній тощо); мотиви вдосконалення; корисливі мотиви: намагання отримати заохочення, високі оцінки (мотивація благополуччя), прагнення бути найкращим серед товаришів (мотивація престижу); негативні мотиви: намагання уникнути неприємних відносин з педагогами, товаришами (мотивація уникнення неприємностей).

Як відомо, здоров'я людини має великий вплив на її мотивацію. Фізичне здоров'я дає гарне самопочуття, бадьорість, силу. Психічне – дарує спокій та чудовий настрій. Їх можна сформувати тільки шляхом отримання знань і постійної роботи над собою.

Основними складовими здорового способу життя є: раціональне харчування; фізична активність і загартовування; особиста гігієна; відсутність шкідливих звичок (вживання алкоголю, наркотичних речовин, тютюнопаління); позитивні емоції; інтелектуальний розвиток; режим праці та відпочинку; самоконтроль за станом здоров'я.

Не менш важливими є й рухова активність та регулярні фізичні навантаження, спрямовані на підвищення рівня фізичного розвитку та його підтримку.

Мотивація студентів формується в межах та за межами ЗВО. Великим чинником збільшення або зменшення рівня мотивації є дозвілля студента. Через завантаженість у навчанні студент витрачає фізичні і моральні сили та потребує активного відпочинку. Багато студентів, у свій вільний час займається малорухомими та пасивними видами дозвілля, які в свою чергу можуть бути шкідливими для здоров'я.

Корисні практики дозвілля студента можуть бути спрямовані на: відновлення життєвих сил студента (прогулянки, спорт, ігри та інше, що укріплює здоров'я); підвищення ерудиції, залучення до духовних цінностей (все те, що розвиває пізнавальну діяльність – відвідування театрів, виставок, перегляд фільмів, подорожі, читання літератури); розвиток духовних сил та потреб, активної творчої позиції (науково-дослідницька діяльність, художньо-театральна, технічна, спортивно-ігрова, трудова, прикладна діяльність, суспільна діяльність); реалізацію потреби в

спілкуванні (вечори зустрічей, танці, дискотеки, вечірки, творчі об'єднання, клуби, гуртки). З погляду на особливості сучасних студентів це можуть бути такі форми як дебютні клуби, флеш-моби, квести, творчі об'єднання, творчі майданчики, а також онлайн спілкування в групах, походи до торгівельно-розважальних центрів); творче навчання для розвитку навичок організації дозвілля (конкурси, заклади відпочинку, школи лідерства).

Організація здоров'язбережувального освітнього середовища в закладі вищої освіти – це тривалий процес, тому дослідники пропонують поділити процес навчання в умовах здоров'язбережувальної педагогіки на окремі етапи або кроки. Так, О. Ващенко [3, с. 34–35] пропонує поділити процес навчання на три етапи, які відрізняються один від одного як специфічними завданнями, так і особливостями методики.

Перший етап – початкове ознайомлення з основними поняттями та уявленнями про здоров'я. Мета – сформувати в студентів елементарні уявлення про основні поняття здорового способу життя. Другий етап – поглиблене вивчення. Мета – сформувати повноцінне розуміння основ здорового способу життя. Третій етап – закріплення знань, умінь і навичок збереження та зміцнення здоров'я та їх подальшого вдосконалення. Мета – вміння зберігати здоров'я та перевести це в навичку, що буде використовуватися в повсякденному житті.

На думку Т. Бережної [1, с. 38], покрокове створення здоров'язбережувального освітнього середовища в навчальному закладі є найбільш ефективним шляхом досягнення мети. Дослідники (Л. Рибалко [6], О. Ващенко [3], Т. Бережна [1]) вважають, що здоров'язбережувальними освітніми технологіями можна вважати всі педагогічні технології, які не шкодять здоров'ю молоді, створюють безпечні умови для їх перебування і навчання у закладі вищої освіти. До них зазвичай відносять: медико-гігієнічні, фізкультурно-оздоровчі, еколого-рекреаційні, безпеку життєдіяльності, здоров'язбережувальні. Для того щоб перераховані технології були більш ефективними, їх застосування повинно бути комплексним, системним та доречним.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що проблема здоров'язбереження молодого покоління здавна перебуває в центрі уваги знаних українських науковців і педагогів, які заклали гуманістичне підґрунтя для її вивчення. Ці ідеї ґрунтуються на багатовіковому досвіді українського народу щодо формування та зміцнення здоров'я особистості.

Саме мотивація стає важелем який відрізняє успішного студента від студентів які навіть не мають розуміння свого перебування в ЗВО. Так як активні види відпочинку допомагають розвивати позитивну мотивацію. Педагогічна майстерність викладача відіграє суттєву роль в аспекті вибору найбільш ефективних методів, засобів і форм, необхідних студенту у життєдіяльності. Перспективи подальшого дослідження пов'язані з вивченням питань мотивації студентів до самовдосконалення й саморозвитку в аспекті фізичної активності – здоров'язбережувального дозвілля.

Список використаних джерел

1. Бережна Т. Моделювання здоров'язбережувального навчального закладу: обґрунтування структури і критеріїв. Рідна школа. 2016. № 1. С. 37–42.
2. Васюк О. В., Виговська С. В., Виговський А. Ю. Мотивація навчальної діяльності студентів : монографія. Київ : Компринт, 2018. 188 с.
3. Ващенко О. Методика організації здоров'язбережувального освітнього середовища. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота : зб. наук. пр. / гол. ред. І. В. Козубовська. Ужгород : Говерла, 2014. Вип. 32. С. 34–36.
4. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. / С. С. Занюк. – Київ : Либідь, 2020. – 304 с.
5. Краснов В. П., Присяжнюк С. І. Здоров'я студентської молоді та шляхи його формування в системі освіти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. / за ред. О. В. Тимошенка. Київ : Вид-во НПУ М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 3. К (110) 19, С. 475–481.

6. Рибалко Л. М. Здоров'язбережувальні технології як педагогічна і соціальна проблема. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі : колективна монографія ; за заг. ред. Л. М. Рибалко. Тернопіль : PRINMAX, 2019. С. 8–29.
7. Сливка Л. В. Створення здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу як умова забезпечення евристичної освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 9 (53). С. 423–429.

УДК 378

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ КОЛЕДЖУ

Карпов Б. І., магістр спеціальності Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Петренко І. М., д. і. н., професор, завідувач кафедри педагогіки та суспільних наук

Анотація. У статті розглядаються принципи інтенсифікації вивчення правових дисциплін, дотримання яких сприяє формуванню викладачем правової культури майбутніх фахівців в умовах коледжу.

Ключові слова: майбутній фахівець, коледж, підготовка, професійна підготовка, правова культура, педагогічні умови, формування.

Abstract. The principles of intensification of study of legal disciplines are observed in the article, observance of which promotes formation of the legal culture by the future specialists in the conditions of college.

Keywords: future specialist, college, training, vocational training, legal culture, pedagogical conditions, formation.

Постановка проблеми. Інтенсивне вивчення правових дисциплін фахівцями у коледжі залучає не використовувані у звичайному навчанні психологічні резерви діяльності й особистості студентів, дає змогу швидко й ефективно формувати правову культуру майбутніх фахівців. Проблемою, що виникає в цьому контексті, є проектування з метою його інтенсифікації змісту вивчення цих дисциплін.

Аналіз останніх джерел і публікацій [1–9 та ін.], у яких започатковано розв’язання проблеми, показав, що дослідження конкретних аспектів проектування змісту навчання з метою його інтенсифікації, досліджувалися широким колом авторів, зокрема в руслі проектного підходу [6, с. 259]. Науковому осмисленні сутності правової культури сприяють наукові розвідки, в яких подано правову культуру як об’єкт досліджень у галузі культурології (С. Левікова, В. Луков, О. Омельченко, Л. Шкляр та ін.), політології (І. Ковалева, О. Кульчицька та ін.), педагогіки (В. Владимірова, Л. Лебедик [1–4], М. Подберезський, В. Стрельніков [5–9], М. Щербань та ін.), соціології (Н. Діденко, В. Співак, Л. Федотов та ін.), психології (Д. Бойко, С. Ермолаєва, О. Качур, Л. Ніколаєва, О. Никитина, А. Ратінов та ін.).

Формулювання мети. Зважаючи на актуальність дослідження проблеми педагогічних умов формування викладачем правової культури майбутніх фахівців в умовах коледжу і спираючись на публікації, в яких започатковано розв’язання даної проблеми [1–9 та ін.], маємо на меті показати можливості застосування викладачем принципів інтенсифікації вивчення правових дисциплін педагогічних умов для формування викладачем правової культури майбутніх фахівців в умовах коледжу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як вважають дослідники В. Стрельніков і Л. Жук, саме модульний підхід до проектування курсів інтенсивного вивчення фахівцями правових дисциплін фахівцями є основою для ущільнення програмового матеріалу [6, с. 260]. Автори реалізують модульний підхід завдяки структуруванню матеріалу, який повною мірою забезпечує досягнення поставленої дидактичної мети кожним студентом [6, с. 260].

Формуванню викладачем правової культури майбутніх фахівців в умовах коледжу сприяє дотримання таких принципів інтенсифікації вивчення правових дисциплін:

1) принцип цільового призначення інформаційного матеріалу – указує, що зміст банку інформації з правових дисциплін конструється виходячи з дидактичної мети (за пізнавальної мети банк інформації формується за гносеологічною ознакою; за

діяльнісної – у побудові банку інформації застосовується операційний підхід, створюються змістові модулі операційного типу);

2) принцип поєднання інтегрованих, комплексних і окремих дидактичних цілей реалізується для визначення структури модулів;

3) принцип повноти навчального матеріалу, який потребує таких правил: а) викладається суть навчального матеріалу; б) подаються до цього матеріалу основні пояснення; в) указуються можливості для додаткового поглибленого й розширеного вивчення матеріалу шляхом використання комп'ютера, конкретних літературних джерел; г) ставляться практичні завдання і пояснення для їхнього вирішення; д) даються теоретичні завдання та пропонуються відповіді на них [5, с. 94–97; 6, с. 261];

4) принцип відносної самостійності елементів, який передбачає виділення зі змісту навчання відокремлених самостійних елементів;

5) принцип реалізації зворотного зв'язку, який означає, що процес засвоєння знань повинен бути контрольованим та керованим і потребує таких правил: а) має бути можливість зворотного зв'язку, тобто у модулі подані засоби прямого контролю, що фіксують рівень підготовленості студента до його засвоєння; б) застосовується поточний, проміжний і узагальнювальний контроль; в) перші два види контролю можуть бути і самоконтролем; г) вони мають своєчасно виявити прогалини у знаннях та чітко показувати, у випадку неуспішності, що слід повторити чи глибше засвоїти; д) узагальнювальний (вихідний) контроль має показувати рівень засвоєння модуля та, у випадку недостатнього засвоєння, надавати студенту можливість повторення матеріалу, з якого отримані незадовільні відповіді [5, с. 97–99; 6, с. 261];

6) принцип стиснення навчальної інформації у змістовому модулі, що означає її мінімізацію – стиснення інформації, лаконічність і достатність, помірність, необхідне збереження цілісності даної системи знань;

7) принцип генералізації знань, що вимагає такої побудови змісту навчального курсу, коли чітко виділяються основні структури і поняття та навчальний матеріал організовується у

чітку систему в логічному порядку конкретизації основних понять;

8) методологічні (загальні) принципи інтенсивного вивчення правових дисциплін майбутніми фахівцями в умовах коледжу становлять принципи: а) гуманізації навчання (в основі навчання є інтереси особи як елемента соціуму); б) принцип науковості (вимагає справжньої об'єктивності вивчення фактів і явищ); в) принцип системності, який забезпечує системний підхід у навчанні; г) принцип розвитку (усе вдосконалюється і розвивається); д) принцип конкретності істини (що неприпустимо в одних умовах, добре в інших); е) принцип комплексної інформатизації навчання вимагає повної інформатизації діяльності викладача і студента [5, с. 259–260; 6, с. 263–264];

9) принципи проектування мети і змісту інтенсивного вивчення правових дисциплін майбутніми фахівцями в умовах коледжу є такі: а) відповідності мети і змісту навчання вимогам державних освітніх стандартів; б) генералізації, який передбачає концентрацію змісту навчання навколо провідних принципів, ідей і закономірностей науки, на якій базується дисципліна; в) історизму, який вимагає розкриття передісторії, стану і тенденцій подальшого розвитку явища; г) комплексності й цілісності (навчальна дисципліна має зберігати і відображати цілісність наукового знання, на якому вона побудована) [6, с. 264];

10) принципи проектування дидактичної системи і навчального процесу є такими: а) відповідності дидактичної системи і дидактичного процесу закономірностям навчання, що є їхньою першоосновою; б) провідної ролі теоретичних знань; в) єдності навчальної, виховної і розвивальної функцій навчання; г) стимулювання і мотивації позитивного ставлення студентів до навчання; д) проблемності, який забезпечує набуття досвіду творчої діяльності на основі розв'язання проблемних ситуацій; е) поєднання колективної навчальної роботи з індивідуальним підходом, який вимагає формування досвіду індивідуальної і колективної діяльності студентів, застосувати індивідуальні і колективні форми навчання; є) поєднання абстрактного мислення з наочністю [6, с. 264];

11) додаткові (традиційні) принципи включають: активність, свідомість і самостійність студентів за керівної ролі викладача, систематичність і послідовність навчання, доступність, міцність оволодіння змістом. Ці принципи досить повно висвітлені в літературі як традиційні принципи дидактики [6, с. 26; 8, с. 43–50].

Висновки. Таким чином, проектування змісту інтенсивного вивчення правових дисциплін майбутніми фахівцями в умовах коледжу для формування їхньої правової культури є ефективним, якщо, ці проекти не вимагають додаткових ресурсів і їх можна застосувати іншим викладачам правових дисциплін, незважаючи на педагогічну майстерність і досвід. Перспективами подальших досліджень формування правової культури майбутніх фахівців в умовах коледжу є виділення етапів створення проекту змісту інтенсивного вивчення правових дисциплін, уточнення його сутності й компонентів.

Список використаних джерел

1. Лебедик Л. В. Оцінювання культури вищого навчального закладу через якість здоров'язбережувального середовища. Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвинутої особистості : зб. ст. за матеріалами IV Міжн. наук.-практ. онлайн-конф. (Слов'янськ, Україна, 23–24 березня 2017 р.) : у 2 т. / гол. ред. В. М. Пристинський. Слов'янськ : ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2017. Т. 1. С. 495–500.
2. Лебедик Л. В. Проектування форм педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури. Імідж сучасного педагога. 2017. № 8 (177). С. 25–28.
3. Лебедик Л. В. Удосконалення форм педагогічної підготовки майбутніх магістрів економіки. Економіка, бізнес-адміністрування, право. 2018. Вип. 4(4). С. 290–300.
4. Лебедик Л. В. Формування професійної культури майбутніх викладачів в умовах магістратури. Актуальні проблеми технологічної, професійної освіти, культурології та дизайну : зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 40-річчя факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (9–10 жовтня 2018 року) ; за ред. В. П. Титаренко, А. Ю. Цини. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 122–133.

5. Стрельніков В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посіб. для слухачів авт. курсів підвищ. кваліф. викл. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.
6. Стрельніков В. Ю., Жук Л. Б. Принципи організації системи інтенсивного вивчення правових дисциплін фахівцями з економіки. Україна Цивілізація. Т. 5. Утвердження українського цивілізаційного простору: духовно-історичні передумови, сучасні тенденції та перспективи розвитку / Карпатський університет імені Августина Волошина ; Українська богословська академія ; редкол. : Бедь В. В. (гол. ред.), Гайданка Є. І. (відп. секр.), Урста С. В. та ін. Ужгород : Видавничий відділ КаУ, 2016. С. 258–264.
7. Стрельніков В. Ю. Критерії якості підготовки бакалаврів економіки. Економіка, бізнес-адміністрування, право. 2018. Вип. 4 (4). С. 301–308.
8. Стрельніков В. Ю. Проектувальна майстерність як складник професійної культури педагога. Актуальні проблеми технологічної, професійної освіти, культурології та дизайну : зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 40-річчя факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (9–10 жовтня 2018 року) / за ред. В. П. Титаренко, А. Ю. Цини. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 43–50.
9. Стрельніков В. Ю. Теоретичні основи побудови концепції дидактичної системи підготовки майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності до міжкультурної комунікації. Імідж сучасного педагога. 2016. № 5. С. 13–15.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ФІЛОЛОГІЯ

**Освітня програма «Германські
мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська»**

УДК 81'37:[811:111:33]

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ДЖОНА ГРІШЕМА «ОСТРІВ КАМІНО»)

***Алан Д. М.**, магістр спеціальності Філологія освітня програма
«Германські мови та літератури (переклад включно), перша –
англійська»*

***Іщенко В. Л.**, к. філол. н., доцент, завідувач кафедри ділової
іноземної мови*

Анотація. У статті проведено порівняльний аналіз твору Дж. Грішема «Острів Каміно» та його перекладу українською мовою. У ході дослідження описано й класифіковано основні типи перекладацьких трансформацій. Зроблено висновки стосовно статистичних даних. Практична цінність результатів дослідження полягає у можливості їх використання при перекладі текстів художнього стилю.

Ключові слова: генералізація, конкретизація, перекладацькі трансформації, пермутація, художній стиль.

Abstract. The article provides a comparative analysis of the book by J. Grisham “Camino Island” and its translation into Ukrainian. As a result of the research the basic types of the translational transformations have been singled out and described. Conclusions have been made regarding statistical data. The practical value of the research results is impossible in the possibility of their use in the translation of certain texts.

Keywords: generalization, concretization, translational transformations, permutation, artistic style.

Постановка проблеми. Сучасне життя неможливо уявити без художньої літератури. Саме завдяки перекладачам ми може

поринути в книги авторів з різних куточків світу. Тому перед перекладачами стоїть задача влучно та адекватно перекласти текст з використанням перекладацьких трансформацій. Переклад – не легка справа, адже потрібно якомога точно передати інформацію, яку хотів донести автор оригіналу до читача.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичною базою даного дослідження стали праці вітчизняних та закордонних лінгвістів з теорії та практики перекладу. Проблеми особливостей дослідження перекладу текстів художньої літератури висвітлені в роботах таких дослідників, як Т. Б. Козак [4], В. В. Коптілов [5], О. М. Линтвар [6], С. Ревуцька, Т. Жужгіна-Аллахвердян, В. Введенська, С. Остапенко, Г. Удовіченко [7].

Формулювання мети. Мета нашого дослідження полягає у вивченні перекладацьких трансформацій, використаних при перекладі з англійської мови (мови оригіналу) на українську (мову перекладу) твору Дж. Грішема «Острів Каміно».

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі переклад є одним з основних чинників людського спілкування. Інформаційний простір – безмежний. Книги, новини, фільми, статті та газети доступні завдяки перекладачам без будь-яких мовних бар'єрів.

Переклад – це відтворення тексту оригіналу іншою мовою зі збереженням єдності змісту і форми тексту оригіналу [1]. Завдання перекладача полягає в тому, щоб донести до читача всі нюанси стилю автора.

Одна зі складностей художнього перекладу полягає у тому, що у ньому беруть участь принаймні три особи – письменник, перекладач, читач, і роль кожного з них є дуже особливою. Процес перекладу прози чи поезії – це справжня творчість, мистецтво, на шляху продукування якого, перекладач стикається зі значною кількістю перекладацьких проблем, що вимагають найвіртуознішої майстерності для їх вирішення [3, с. 4].

До особливостей перекладу літературних творів відносять те, що перекладач повинен передати індивідуальність стилю автора та зберегти атмосферу сюжету.

Перекладач повинен не тільки досконало знати іноземну мову, але й володіти методами та прийомами, які забезпечують перехід від мови оригіналу до мови перекладу.

Перетворення, при якому відбувається перехід від одиниць мови оригіналу до одиниць мови перекладу, називається перекладацькою трансформацією. Вони представляють собою особливий вид міжмовного переказу, який суттєво відрізняється від трансформацій у межах однієї мови [4].

Загалом перекладацькі трансформації, які використовуються при перекладі художніх творів можна умовно поділити на 5 груп:

- 1) лексичні (транслітерація, транскрибування, калькування);
- 2) лексико-семантичні (конкретизація, генералізація, семантична модуляція, логізація, синонімічне розрізнення (диференціація));
- 3) граматичні (послідовний буквальний переклад, членування речення, об'єднання речень, граматичні заміни (заміна частини мови, граматичної форми, члена речення));
- 4) лексико-граматичні (додавання або вилучення/опущення слів, антонімічний переклад, компенсація, цілісне перетворення, змістовий розвиток, еквівалентна заміна, описовий переклад);
- 5) стилістичні (стилізація, змінення акценту, лексико-семантичні зміни на основі метонімії та метафори).

При аналізі текстів англійською та українською мовами нами виявлено, що перекладачем використано 64 випадки пермутації що складає 32 % проаналізованого матеріалу. Наприклад:

Again, I haven't been back to the island since she died and that was eleven years ago.

Але, якщо ви не забули, після її загибелі я жодного разу не була на острові, тобто минуло вже принаймні одинадцять років.

Також перекладачем було використано транслітерацію при перекладі (загалом – 32 випадки), що складає 16 % відібраного матеріалу. Наприклад:

The building was on the corner of Third and Main Street in the heart of Santa Rosa.

Будівля розташовувалася на розі Третьої вулиці й Мейн-стріт у самому центрі Санта-Рози.

Також перекладач застосував 59 випадків об'єднання речень, що складає 29,5 % проаналізованого матеріалу. Наприклад:

The traffic slowed considerably. After three weeks in business, Bruce was beginning to wonder if he'd blundered badly.

Потік відвідувачів значно зменшився, і за три тижні Брюс почав замислюватися, чи не було це все однією великою помилкою.

Висновки. Отже, в результаті дослідження можна зробити висновок, що найпоширенішими трансформаціями при перекладі виявилася пермутація (32 % проаналізованого матеріалу), об'єднання речень (29,5 % проаналізованого матеріалу) та транслітерація (16 % проаналізованого матеріалу).

Результати проведеного аналізу особливостей перекладу англomовного художнього тексту твору Джона Грішема «Острів Каміно» українською мовою не вичерпують усіх питань, пов'язаних із їх вивченням, проте можуть стати основою для проведення подальших наукових розвідок інших творів автора та їх перекладів.

Список використаних джерел

1. Балахтар В. В., Балахтар К. С. Адекватність та еквівалентність перекладу [Електронний ресурс]. URL: <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>.
2. Вступ до мовознавства зі змістовим модулем: вступ до перекладознавства [Електронний ресурс]. URL: <https://mix.sumdu.edu.ua/textbooks/3703/467714/index.html>.
3. Іщенко В. Л., Горбуньова С. О. Особливості передачі англomовних заголовків українською мовою з урахуванням адресованості тексту (на матеріалі епізодів телесеріалів) : зб. наук. пр. / Лінгвістика. – № 1 (45) (2022). – Полтава : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2022 – С. 80–189. [Електронний ресурс]. URL: <http://elibrary.donnunet.edu.ua>.
4. Козак Т. Б. Особливості художнього перекладу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна», Вип. 51, 2015.
5. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу. Київ : Вид-во Київ. ун-ту, 1971.

6. Линтвар О. М. До проблеми художнього перекладу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна – № 30, 2012.
7. Ревуцька С., Жужгіна-Аллахвердян Т., Введенська В., Остапенко С., Удовіченко Г. Особливості художнього перекладу: граматичний аспект : монографія / ДонНУЕТ. – Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2018. – 116 с.

УДК 81'37:[811:111]

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КОЛЬОРІВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Добринь А. О., *магістр спеціальності Філологія освітня програма «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»*

Іщенко В. Л., *к. філол. н., доцент, завідувач кафедри ділової іноземної мови*

Анотація. У статті на прикладі кольорової палітри Pantone розглянуто підхід до найменувань кольорів. Інститут кольору Pantone щорічно доповнює уніфікований каталог новими фарбами, з їх появою виникає потреба в створенні відповідної назви задля її ідентифікації. Перекладаючи той, чи інший колір варто звертати увагу на ряд факторів, які безпосередньо впливають на найменування кольору. Розмежування кольорів за назвою, та визначення їх походження, значення, використання дають змогу перекладачеві передати точність кольору.

Ключові слова: колір, відтінок, фарба, Система відповідності кольорів Pantone, назва, переклад.

Summary. The article discusses the approach to color names using the Pantone color palette as an example. The Pantone Color Institute annually supplements the unified catalog with new colors, their appearance arises a need to create an appropriate name for its identification. In the process of translating one or another color, it is worth paying attention to a number of factors that directly affect the name of the color. Distinguishing colors by name, and determining their origin, meaning, and use allows the translator to convey color accuracy.

Keywords: color, shade, paint, Pantone Matching System, name, translation.

Постановка проблеми. З появою нових кольорів та відтінків виникає проблема в правильному їх трактуванні та сприйнятті. У процесі пошуку відповідного еквіваленту при перекладі на іншу мову часто виникають розбіжності. Дослівний переклад не завжди працює, тому потрібно звертатися до семантичного аналізу слова.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В ході дослідження запропонованої нами теми було використано інформацію з офіційного сайту Pantone, а також матеріал з досліджень Бахліної Н. Б., Елізабет Дж. Міллер та Барбари Е. Кан.

Формулювання мети. Мета нашого дослідження полягає у аналізі основних особливостей перекладу кольорів, вивченні факторів, які впливають на формування назви кольору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Напевно, майже не можливо уявити наше життя в чорно-білих фарбах, навіть якщо нас попросять закрити очі і просто будуть називати нам ті чи інші речі, ми інтуїтивно зможемо назвати їх колір. Цікаво, що предмет має не тільки свою назву, а й притаманний йому колір, відтінок. Для когось існує всього сім базових кольорів: червоний, блакитний, зелений, оранжевий, фіолетовий та синій, а для когось палітра складається з таких кольорів, як: охра, фуксія, лайм, яхонт, хакі.

Поява різноманітних відтінків пов'язана з стрімким розвитком типографії, однією з найголовніших задач того часу була оптимізація процесу виробництва кольорових фарб. Замовлення клієнтів у типографії значно відрізнялися одне від одного, хтось хотів отримати «колір дощового дня», хтось «шафрановий колір», а хтось «лимонно-кремовий». Так, в 1963 році в Америці з'являється система підбору кольору, що отримала назву Pantone Matching System [1]. Дана система швидко стала популярною, нею почали користуватись при виготовленні реклами, в текстильній промисловості, в архітектурі, тощо.

На даний момент каталог Pantone містить більше двох тисяч кольорів та їхніх відтінків, кожний з яких має певний код, фор-

мулу змішування та назву [4]. Щорічно компанія Pantone визначає топовий колір року та додає ще декілька нових до загальної палітри. Цьогорічним маст-хевом в модній індустрії, в дизайні інтер'єрів є лавандовий відтінок *very pery*.

Погодьтеся, що придумати назви всім цим кольорам задача не з простих. Якщо назвати колір темно-синім, а наступний темнішим за темно-синій, створиться неймовірна плутанина. Саме тому американська компанія креативно підходить до створення назв кольорів, відтінків для їх легкого розпізнавання.

При перекладі палітри кольорів необхідно встановити лінгвістичну відповідність між мовою оригіналу і мовою перекладу, яка не завжди залежить лише від мовної форми, а й від багатьох різних факторів. Так, у своїх дослідженнях лінгвіст Бахіліна Н. Б. стверджує, що при перекладі варто звертати увагу на 3 найголовніші аспекти: походження кольору, його значення, та його використання [2, с. 8].

Сучасні назви кольорів, відтінків за формою утворення можна розділи на певні групи. Назви у різнобарвній палітрі Pantone створені на основі декількох тематичних груп: назви рослинного походження, географічні назви, назви мінералів, дорогоцінного каміння, природних та погодних умов, назв страв і напоїв, фруктів та овочів.

Викладачі Бостонського університету Елізабет Дж. Міллер та Барбара Е. Кан. у своєму дослідженні виділяють 4 принципи на яких базуються назви [3, с. 86]. Перший принцип – загальний, включає в себе загальноновживані поєднання кольорів, до нього належать такі кольори: *dark purple* – темно фіолетовий, *bright yellow* – світло-жовтий, *deep red* – насичено червоний. Другий принцип детальніше описує колір та має назву загально-описовий: *lemon yellow* – лимонно-жовтий, *linden green* – липовий зелений, *poppy red* – червоний мак, *blue sky* – небесний. Третій базується на незвичайних поєднаннях слів, *rainslicker yellow* – яскраво-жовтий, *kermit green* – жаб'ячий зелений, зазвичай, такі незвичайні словосполучення працюють за для привернення уваги. Четвертий характеризується неоднозначністю: *friendly green* – колір зеленої трави, *partly yellow* – відтінковий жовтий, *showy pink* – насичено-рожевий.

При перекладі варто звертати увагу не тільки на саму назву відтінку, а й на запропонований фахівцями в сфері кольорів опис, наприклад відтінок *cream gold*, в українській мові означає *гірчичний*, в мові оригіналу даний колір описується як *колір гірчичної плями*, залишеної від хот-догу; *gingerline* – означає помаранчево-червоний колір, в описі йдеться мова, про стиглі плоди кумквати; *fall* – глибокий іржаво-червоний відтінок, назва походить від окрасу дерев’яних будиночків в маленькому Шведському місті Фалун; *labrador* – насичений голубий відтінок, який можна побачити в природі, а саме це колір мінералу лабрадориту; *pervenche* – багряно-блакитний колір, походить від французького слова та означає квітка барвінку.

Трапляються й інші цікаві варіанти, які дослівно перекласти на українську мову просто неможливо. Саме завдяки фото зразкам перекладач зміг підібрати потрібний еквівалент для чіткого відтворення кольору. Ось, декілька таких прикладів: *aqua sky* – лазурний блакитний, *chic* – ранкова роза, *dandelion* – життєрадісний жовтий, *spellbound* – перловий, *honeysuckle* – рожева жимолость.

Кольори перекладені за допомогою дослівного перекладу: *honey nut* – горіх з медом, *ballet slipper* – балетна туфелька, *batterrum* – масляний ром, *seclusion blue* – блакитне усамітнення, *navy peony* – морська півонія, *autumn maple* – осінній клен.

Іноді при перекладі кольорів важливо звертати уваги на етимологію слова. Наприклад для таких слів, як *autumn*, *university*, *Monaco blue*, *cayenne*, *acai* потрібно створити більш складний трансформаційний ланцюжок: кольори осені, урочистий червоний, благородна бірюза, кораловий колір з пастельним відтінком, темно фіолетовий з димчастим відтінком.

Висновки. Сучасна палітра кольорів містить величезну кількість відтінків. Не дивлячись на те, що на перший погляд кольори виглядають ідентично, кожний з них має свою назву. Можна сказати, що кольорозапозичення англійською і українською мовами дозволяє розширити наші знання про специфіку їх перекладу, виявити особливості лінгвістичного характеру. В ході дослідження було виділено декілька аспектів, спираючись

на які дизайнери придумують назви кольорам. Саме процес перекладу кольорів з англійської мови на українську є складним, оскільки містить урахування багатьох факторів. Переклад можливо здійснити за допомогою різних перекладацьких прийомів, які виокреслюють конкретний образ, надають додаткову інформацію і виражають певні емоційні відтінки.

Список використаних джерел

1. Pantone [Електронний ресурс]. URL: <https://www.pantone.com/pages/pantone.aspx?pg=19306> (дата звернення: 25.10.2022).
2. Бахилина Н. Б. История цветообозначений в русском языке / Н. Б. Бахилина. – Москва, 1975. – 289 с.
3. Miller E. G., Kahn B. E. Shades of Meaning: The Effect of Color and Flavor Names on Consumer Choice // Journal of Consumer Research. 2005. Vol. 32 (1). P. 86–92.
4. Pantone Colours [Електронний ресурс]. URL: <https://www.pantone-colours.com/> (дата звернення: 30.10.2022).

УДК 81'37:[811:111:33]

ВПЛИВ ПЕРЕКЛАДУ НА ВІДОБРАЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА ХАРАКТЕРИ ПЕРСОНАЖІВ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ЛІ БАРДУГО «ШІСТКА ВОРОНІВ»

Калінічева А. В., магістр спеціальності Філологія освіти
програма «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська»

Іщенко В. Л., к. філол. н., доцент, завідувач кафедри ділової
іноземної мови

Анотація. Стаття присвячена виявленню та аналізу впливу перекладу на зміст художнього твору та характери персонажів. У статті визначено специфічні риси художнього тексту на матеріалі роману Лі Бардуга «Шістка Воронів». Наведено основні характеристики художнього перекладу і головні завдання перекладача. Проведено порівняльний аналіз тексту оригіналу (англійською мовою) з перекладом (на українську мову). Вироблено стратегії підвищення еквівалентності перекладу художнього тексту.

Ключові слова: художній переклад, еквівалентність, текст оригіналу, адекватний переклад, способи перекладу.

Summary. The research article is devoted to the identification and analysis of the influence of translation on image of the story and the characters. The article has identified the main characteristics of literary translation and the main tasks of the translator are given. Different translators' visions of the text of the source language of fiction literature are considered. A comparative analysis of the original text (in English) with the translation (into Ukrainian) has been carried out. Strategies for increasing the equivalence of literary text translation have been developed.

Keywords: literary translation, equivalence, original text, adequate translation, ways of rendering.

Постановка проблеми. Переклад художньої літератури є однією з найважливіших галузей науки, яка потребує індивідуального підходу. Саме ця характеристика й відрізняє художній переклад від інших видів перекладу. Його складність полягає у висоті смислової «напруженості» кожного слова, тому перекладач фактично створює текст заново.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідженнями та аналізом специфіки художнього тексту, проблемами їх перекладу на українську мову займалися чимало науковців, зокрема Л. О. Андрієнко, В. В. Балахтар, Е. П. Гончаренко, Л. М. Деркач, М. С. Зарицький, В. І. Карабан, Б. І. Лабінська.

Формулювання мети. Мета нашого дослідження полягає у виявленні та аналізі особливостей впливу перекладу на зміст та характери персонажів художнього твору.

Виклад основного матеріалу. З кожним роком сучасна англomовна художня література стає популярнішою серед молоді, відповідно й її переклад в Україні користується великим попитом. Українські видавництва все частіше намагаються якомога швидше випускати якісні переклади популярних англomовних творів відомих авторів для українських читачів. Проте історія має бути не тільки добре написана, але й також гарно перекладена. Будь-яка неточність, будь-яка помилка можуть спотворити не лише сам зміст твору, але й характери персонажів. Художній

переклад характеризується передусім невимушеністю, не буквальною та вільною викладу, збереженням змісту, настрою, структури та головного задуму автора. Загалом вся перекладена іноземна література – це суб'єктивне бачення перекладача, а не самого автора чи авторки. Тому перекладач фактично переписує твір заново [1].

Досвідчені перекладачі відмічають, що «однією з особливостей перекладу художньої літератури є наявність в текстах фразеологізмів і гри слів. Якість художніх перекладів безпосередньо залежить від творчих здібностей виконавця. Іншими словами, від того, чи достатньо письменницьких навичок перекладача, щоб зробити новий текст таким же сильним, як і оригінал. Адже потрібно зберегти емоції, настрої, враження після прочитання, а це під силу не кожному» [2].

Дослідники вказують на ще одну «особливість перекладу художніх текстів – необхідність обов'язкового дотримання стилістики та культурних особливостей тієї епохи, до якої належить твір. Перекладачу потрібно розбиратися в культурі, побутових нюансах і укладі життя тих часів, перейнятися текстом. Тільки так він зможе максимально точно передати атмосферу і зміст твору» [2].

Оскільки основною метою художніх творів є створення художніх образів, то й головною метою перекладу є збереження точності їх передачі на іншу мову. Ціль при перекладі художніх текстів полягає у досягненні перекладачем адекватності та еквівалентності перекладу. Завдання перекладача у нашому випадку полягає у тому, аби уважно вивчити текст оригіналу, і дотримуватися основних вимог до перекладу художньої літератури таких як точність, лаконічність, ясність та літературність [3]. Наприклад: *«His leg wasn't too bad either, despite the winter chill»* [4]. Перекладач передає це речення українською мовою як: *«Його нога не так уже й боліла, незважаючи на майже зимову погоду»* [5]. Проте до всього цього переклад цього речення як *«Не дивлячись на зимову прохолоду, його нога боліла не так сильно.»* також має право на існування, воно також зберігатиме адекватність перекладу та підвищуватиме еквівалентність даного речення.

Рівень відносності поняття еквівалентності може бути різним і від таких факторів як: майстерність перекладача, епохи створення твору, особливості мови і культури та способу перекладу залежить ступінь наближення до оригіналу. Тож під поняттям еквівалентності розуміють одиницю мови оригіналу рівноцінну одиниці мови перекладу. Еквівалентність обох – оригіналу й перекладу – це спільне розуміння інформації, що несе не тільки емоційний, а й розумовий вплив. Втім, якщо еквівалентний переклад задовольняє тільки вимогу смислової наближеності до оригіналу, такий переклад не завжди вважатиметься адекватним.

Наприклад, таке речення: *«Kaz was dizzy and his limbs felt creaky from being trapped in the chair, but everything seemed sunnier with a weapon in his hand»* [4] було перекладене таким чином: *«У Каза паморочилося в голові, а ноги ледь не скрипіли після тривалого сидіння на стільці, але зі зброєю в руці світ здавався сонячнішим»* [5]. У цьому випадку перекладач сприйняв вислів *«everything seemed sunnier»* дещо буквально, тому вважаємо, що доречнішим був би переклад *«Після довготривалого прикуття до стільця у Каза паморочилося в голові, а у кінцівках відчувався скрип, проте зі зброєю в руці все здавалося не таким вже й поганим»*.

Висновки. Отже, переклад є невід’ємною частиною сприйняття твору іноземною мовою, тож художній стиль є одним з найпопулярніших й найскладніших з усіх функціональних стилів і саме тому, як об’єкт перекладу він має деякі особливості, що впливають на якість перекладу. Художній переклад – це відтворення засобами рідної мови іншомовного тексту і саме в цьому полягає його складність: у передачі його стилю та змісту, а також колориту, думок й художніх образів. Оскільки перекладач несе повну відповідальність за якість перекладу і спотворення інформації, яку намагався передати автор оригінального тексту, перекладач також повинен володіти такими навичками як: розуміння настрою твору, письменництво (адже перекладач фактично переписує твір заново) і знання у галузі культури не тільки своєї країни, а й інших народів світу.

Список використаних джерел

1. Ніколаєва Т. Особливості художнього перекладу з української на англійську мову [Електронний ресурс] / Т. Ніколаєва. URL: https://dsru.edu.ua/sites/filol_gum/wp-content/uploads/2019/06/13-1.pdf. Особливості художнього перекладу з української на англійську мову (дата звернення: 28.10.2022).
2. Венцковська Ю. Особливості та труднощі художнього перекладу [Електронний ресурс] / Ю. Венцковська. URL: <https://mk-translations.ua/ua/blog/osoblivosti-ta-trudnoshhi-xudozhnogo-perekladu/> Особливості та труднощі художнього перекладу (дата звернення: 28.10.2022).
3. Шулік С. Актуальні проблеми художнього перекладу [Електронний ресурс] / С. Шулік. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324252356.pdf> Актуальні проблеми художнього перекладу (дата звернення: 28.10.2022).
4. Bardugo L. Six of Crows / L. Bardugo. Orion Children's Books, 2015. – 480 с.
5. Бардуго Л. Шістка Воронів / Л. Бардуго. Vivat, Pelican, 2016. – 542 с.

УДК 81'37:[811:111:33]

ОСОБЛИВОСТІ АМЕРИКАНСЬКОГО ГУМОРУ ТА СПЕЦИФІКА ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА ПРИКЛАДІ КОМЕДІЙНОГО СЕРІАЛУ «ДВІ ДІВЧИНИ БЕЗ КОПІЙЧИНИ»)

Левашко Є. О., магістр спеціальності Філологія освітня програма «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

Іщенко В. Л., к. філол. н., доцент, завідувач кафедри ділової іноземної мови

Анотація. В статті описані особливості перекладу американського гумору на українську мову та проаналізовані різноманітні способи, які обрали перекладачі при відтворенні комічного у ситкомі «Дві дівчини без копійчини». Крім цього, у ході дослідження було приділено значну увагу вивченню феномена гумору та факторам, що забезпечують збереження комічного ефекту при перекладі в контексті даного серіалу, що допоможе визна-

чити існуючі тенденції, яких дотримуються сучасні перекладачі під час перекладу аудіовізуального контенту.

Ключові слова: кінопереклад, телесеріал, гумор, кінокомедія, американський гумор, український гумор, переклад, комічний ефект, іронія.

Abstract. The article describes the peculiarities of the translation of American humor into Ukrainian and analyzes the various methods chosen by the translators when reproducing the comic in the sitcom “Two Broke Girls”. In addition, in the course of the study, considerable attention was paid to the study of the phenomenon of humor and the factors that ensure the preservation of the comic effect when translating in the context of this series, which will help determine the existing trends followed by modern translators when translating audiovisual content.

Keywords: film translation, TV series, humor, comedy film, American humor, Ukrainian humor, translation, comic effect, irony.

Постановка проблеми. Переклад аудіовізуального контенту – клопітка та витончена робота, яка потребує неабияких навичок від перекладачів, адже перед ними стоїть завдання відтворити гумористичний і культурний зміст оригіналу, тобто зберегти суть жарту, при потребі, адаптуючи його під певну цільову аудиторію.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Тему «гумору» при перекладі кінофільмів аналізували такі українські дослідники, як: М. Кулинич, О. Мишина, М. Юрковська, Я. Кривонос, В. Демецька, Л. Кравець та Н. Таценко. Їх наукові праці, в основному, стосуються вербальних засобів, за допомогою яких виражається комічний ефект при перекладі англomовних комедійних серіалів та фільмів. Однак, незважаючи на кількість наукових робіт, проблема перекладу ситкомів на сьогодні залишається актуальною, адже гумор розвивається і його переклад потребує творчого підходу та особливого уміння для того, щоб зберегти лінгвістичні, соціальні та культурні аспекти, що присутні в оригіналі.

Формулювання мети. Головною метою даної статті є аналіз способів перекладу «комічного», за допомогою прикладів наведених у ситуативній комедії «Дві дівчини без копійчини».

Виклад основного матеріалу дослідження. Гумор – інтелектуальна здатність вбачати в предметах смішне, властивість відчуттів викликати сміх, надавати розвагу [1]; доброзичливо-глузливе ставлення до чого-небудь, спрямоване на викриття недоліків [2]. Без гумору важко уявити живе спілкування. Мабуть не існує жодної людини, котра могла б чесно заявити, що ніколи в житті не реагувала посмішкою на щось смішне. Але вдало та доречно пожартувати – вміння, що притаманне не всім. Особливо, коли це стосується перекладу жартів з однієї мови на іншу.

Міжмовний, (а в дійсності, міжкультурний) переклад гумору – неабиякий виклик для перекладачів, адже основним завданням для них є збереження жарту без додавання жодних коментарів чи пояснень. Перекладач має не тільки відмінно володіти іноземною мовою, а й розумітися в міжкультурних особливостях та реаліях обох представників мов. Тобто, для того, щоб вдало перекласти жарт з оригіналу, перекладач має сам зрозуміти та відверто з нього посміятися, щоб дохідливо передати його суть споживачам. На думку грецької перекладачки Мірсіні Гана, «якщо перекладач сміється, то гумор буде переданий» [5].

Якщо говорити про американський гумор, то можна впевнено стверджувати, що він доволі різноплановий, адже в ньому присутній мікс з добродушних ірландських жартів, італійських насмішок, їдкої єврейської сатири і, звичайно ж, старого, доброго та, навіть, суворого англійського гумору. Але, не дивлячись на таку собі різноманітність, американський гумор все ж будується на спільній, зрозумілій для всіх етнічних груп, американомовній культурі.

Отже, чим характерний американський гумор? Він, в основному, базується на висміюванні дурості, недалекості та людській прихильності до підлих вчинків. Характерною рисою американських жартів є доведення безглуздої ситуації до крайнощів, часом неймовірної нісенітничі, гротеску чи абсурду. Часто використовуються немислимі на перший погляд порівняння, перебільшення, гра слів. Але особливе місце в американському гуморі посідають іронічні жарти, якими наскрізь пронизана ситуативна комедія «Дві дівчини без копійчини», яку ми охоче проаналізуємо.

Отже, це ситком про двох дівчат, які працюють офіціантками в закусочній. Їх об'єднує спільна мрія відкрити успішний бізнес (звісно, як тільки вони знайдуть для цього 250 000 доларів). Саркастична, але добросердечна Макс працює на двох роботах, тільки щоб звести кінці з кінцями. Витончена Керолайн (доведення ситуації до крайнощів) – розпещена багатійка, якій настільки не пощастило, що мимоволі довелося стати офіціанткою.

Оригінальну назву серіалу «2 Broke Girls» [4], що походить від ідіоми *to be broke* [6], що означає *збанкрутувати* [6], українські перекладачі вдало переклали як «без копійчини». Завдяки цьому у назві з'явилося римування, що додало їй більшої дотепності.

У першій серії Макс перевіряє чи справді Керолайн має досвід роботи офіціанткою. Вона доручає їй *marry the ketchup* [4], що переклали як *одружи кетчупи* [3]. На слензі офіціантів це означає «перелити залишки кетчупу в іншу баночку». Натомість Керолайн почала ставити кетчупи один біля одного, розігруючи весільну церемонію. В українській реалії такого поняття як «одружити кетчупи» звісно немає, але, незважаючи на дослівний переклад, жарт не втрачається для українського реципієнта, адже візуальна демонстрація дає можливість без проблем зрозуміти його суть.

У наступній ситуації шеф закусочної, де працюють героїні серіалу, вмовляє Макс додати його в друзі на Фейсбучі.

Макс: *Han, I'm never gonna be your Facebook friend.*

Han: *Oof! Hard to hear.*

Caroline: *Well, I accepted you, Han.*

Han: *Yes, thank you. You make my heart sing. Oof! Hurt me still.*

Caroline: *That was like watching someone club a baby seal* [4].

Український переклад:

Макс: *Хан, я ніколи не стану твоїм другом на Фейсбучі.*

Хан: *Ох! Таке важко чути.*

Керолайн: *А я прийняла твій запит.*

Хан: *Так, дякую. Моє серце заспівало. Ох! Мені досі боляче (звертається до Макс).*

Керолайн: Це наче бити кошеня биткою (звертається до Макс) [3].

Дослівно фразу *club a baby seal* [4] можна було б перекласти як бити дитинча тюленя палицею, але українські фахівці напевно подумали про те, що цільовій аудиторії, яка, можливо, ніколи у вічі тих тюленів не бачила, стане більш зрозумілою та ближчою паралель, яку провели між милим, схожим на дитину, вузькооким китайцем і маленьким кошенятком, якого *б'ють биткою* [3]. До того ж, на початку речення було упущено фразу *that was like watching someone* [3], що ніяким чином не вплинуло на якість перекладу.

Також українські перекладачі не цураються використовувати доволі грубі слова для посилення комічного ефекту при перекладі. Це яскраво продемонстровано в наступному діалозі.

Caroline: Anyway, I'm just gonna stay in the city with a friend.

Max: I live a couple of blocks that way. I'd walk you to the subway, it's just that i don't want to [4].

Український переклад:

Керолайн: Гаразд, зупинюся у подруги.

Макс: Я живу у двох кварталах звідси. Провела б тебе до метро, та мені впахло [3].

У даному випадку рядову фразу *I don't want to* [4], було цілком виправдано перекладено більш стилістично забарвленим словом *впахло* [3], що абсолютно точно відповідає прямолінійній та саркастичній манері Макс.

Висновки. Отже, проаналізувавши деякі приклади перекладу комічних діалогів з ситуативної комедії «Дві дівчини без копійчини», можемо стверджувати, що переклад гумору – це клопітка робота, яка вимагає від перекладача низку професійних якостей, почуття гумору, досконалого володіння мовами, обізнаності в культурних аспектах іншомовної спільноти для адекватного відтворення авторського задуму в процесі перекладу. Серед засобів відтворення гумору в даному ситкомі, можна виділити сатиру, обігрування значень, геги, гротескний та чорний гумор.

Питання перекладу комічного залишається відкритим, адже гумор постійно розвивається, змінюється і залишається неабияким викликом для перекладачів.

Список використаних джерел

1. Петровский А. В. Психология / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский // Политиздат. – 1990. С. 447.
2. Український тлумачний словник [Електронний ресурс]. URL: <https://slovnkyk.ua/index.php>.
3. Дві дівчини без копійчини [Електронний ресурс] : веб-сайт. URL: <https://uaserials.pro> (дата звернення: 23. 10. 2022).
4. ‘Pilot’ Transcript. 2 Broke Girls [Електронний ресурс] : веб-сайт. URL: <https://ww3.soap2dayhd.co> (дата звернення: 23.10.2022).
5. Hoffman J. Me Translate Funny One Day [Електронний ресурс] / Jascha Hoffman // The New York Times. – 2012. URL: <https://www.nytimes.com/2012/10/21/books/review/the-challenges-of-translating-humor.html>.
6. WooordHunt [Електронний ресурс] : веб-сайт. URL: <https://wooordhunt.ru/> (дата звернення: 23.10.2022).

УДК 81'25:[82-1:821.161.2]:81.111

ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ: ВІД КЛАСИКІВ ДО СУЧАСНОСТІ

Лук'янова В. В., *магістр спеціальності Філологія освіти та програма «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»*

Суначова Н. С., *к. філол. н., доцент, доцент кафедри української, іноземних мов та перекладу*

Анотація. У статті описано традиції перекладу української поезії на англійську мову, починаючи від класиків української літератури та закінчуючи сучасними поетами. Наведено потенційні перекладацькі труднощі під час перекладу української поезії англійською. З'ясовано, що незважаючи на те, що художній переклад, особливо з таких мов як українська, до яких інтерес англосовітової аудиторії є обмеженим, залишається здебільшого недооціненим і недостатньо дослідженим, останніми часом кількість перекладів української поезії англійською мовою та інтерес до них зростають.

Ключові слова: перекладацькі труднощі, переклад поезії, українська поезія, особливості віршованого перекладу.

Abstract. The article describes the traditions of translating Ukrainian poetry into English, starting with the classics of Ukrainian literature, and ending with modern poets. Potential translation difficulties and complications during the translation of Ukrainian poetry into English have been highlighted. It has been discovered that even though artistic translation, especially from languages such as Ukrainian, which enjoy limited interest of the English-speaking audience, remains mostly undervalued and under-researched, the number of translations of Ukrainian poetry into English and the interest in them are growing.

Keywords: translation difficulties, poetry translation, Ukrainian poetry, peculiarities of poetry translation.

Постановка проблеми. Переклад української поезії англійською мовою як предмет лінгвістичних та перекладознавчих досліджень має значний потенціал, який на сьогоднішній день залишається недооціненим. Таким чином, існує гостра потреба у дослідженні традиції перекладу віршів українських авторів англійською мовою та окреслення труднощів, з якими (потенційно) стикається перекладач при виконанні цього завдання з метою їхнього подолання. Крім того, останніми роками англійськомовні літературознавці, перекладачі, а також широка публіка відчують інтерес до перекладу поезії, зокрема сучасної, з української мови англійською, що є складним, але важливим та актуальним завданням.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Переклад українських віршів англійською мовою досліджували О. Кін, Н. Поліщук, Р. Івашків. Проблематикою перекладу в українсько-англійському просторі займалися зокрема Л. В. Коломієць, О. Дженнінгс, Т. М. Ніколаєва. Існують певні тенденції щодо перекладу творів українських митців англійською мовою, зокрема географічні. І хоча інтерес до перекладу української поезії в англійськомовному просторі є обмеженим, цей напрям розвивається та досліджується лінгвістами.

Формулювання мети. Мета статті полягає у вивченні традицій та історії перекладу української поезії на англійську мову, визначенні потенційних перекладацьких труднощів під час перекладу української поезії англійською.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі вивчення оглядів перекладів творчості української поетів було з'ясовано, що існують певні тенденції у цьому явищі, зокрема географічні, а також виокремлені певні проблеми, з якими стикаються перекладачі україномовних поетичних творів англійською мовою. При загальному огляді перекладів україномовних творів англійською можна виділити окремі тренди, які мали історико-політичну зумовленість. У межах Європи англomовні переклади української літератури з'являлися рідше, ніж в таких англomовних країнах як Сполучені Штати Америки, Канада та Австралія, у яких знаходяться великі центри вивчення української культури та живе значна частина української діаспори. У Європі ж інтерес до україністики був і залишається слабшим, однак варто згадати Школу слов'янських та східно-європейських студій Університетського коледжу Лондона та Українські студії в Кембриджському університеті, відкриті у 2008 році. Таким чином, перекладачів, які працювали над перекладами з української англійською, у США, Канаді чи Австралії більше, ніж у Великобританії. Н. Поліщук зазначає, що за винятком видавництва творчості українських поетів-класиків, зокрема Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, українська поезія до 2000 року рідко з'являлася друком англійською мовою, особливо у Великобританії. Натомість переклади, опубліковані і видані у США, Канаді чи Австралії, більш адекватно відтворюють внутрішнє багатство і розмаїтість української літератури та поезії зокрема. Поза межами Європи англійською мовою за період 2000–2013 рр. було випущено в світ 7 видань сучасної української поезії, з яких дві є антологіями, три – двомовними і одна – тримовним виданням, а також три окремі збірки поезії [1].

До найбільш відомих авторів перекладів української поезії за межами Європи належать Майкл Найдан, Марія Скрипник, Марко Царинник, Патриція Воррен, Вірляна Ткач, Ванда Фіппс, Марко Павлишин, Віталій Чернецький, Рома Франко та інші. Серед найвідоміших британських авторів є імена Віри Річ і Стівена Комарницького, професійним інтересом яких був серед іншого переклад української поезії [1]. Віра Річ, яка жила з 1936

по 2009 рр., була визначним британським перекладачем, одним із найяскравіших популяризатором української літератури у Великобританії другої половини ХХ століття. До її доробку з 1959 по 1969 рр. налічується переклад п'ятдесят одного твору класика української поезії – Тараса Шевченка. Більшість із цих віршів вийшли друком у збірці “Song out of Darkness” («Пісня з темряви») у 1961 році у Лондоні і стали частиною першого тому видання творів Т. Шевченка з трьох томів, запланованого Шевченківським ювілейним комітетом у Великобританії. Загалом до творчої спадщини Віри Річ налічують 92 твори Кобзаря, а також переклади Івана Франка, Лесі Українки, Миколи Зерова, Павла Филиповича, Павла Тичини, Василя Стуса, Василя Симоненка, Ліни Костенко тощо. П. П. Селвер, англійський письменник, поет, перекладознавець та один із багатьох перекладачів творів Т. Шевченка дав роботам Віри Річ високу оцінку, відхиляючи твердження про те, що повноцінно передати поезію іншою мовою неможливо. У своїх перекладах вона використовує багатство художніх прийомів, близько підходить до стилю оригіналу, відтворює метрику та рими, досягає адекватності у ритмічній організації поетичної мови оригіналу [2]. У доробку Стівена Комарницького є переклад поезії Любові Голоти, Юрія Щербака, Ігоря Павлюка, Павла Тичини, а також деяких поетів Розстріляного Відродження.

Українська поезія англійською мовою у перекладі різних авторів, досить активно видавалася в Україні, зокрема з 2000 по 2010 рік. На увагу заслуговують двомовні видання такі як «Осінні зорі» Максима Рильського, «Велика гармонія» Богдана Ігоря Антонича, «Літаюча голова та інші поезії» Віктора Неборака, «Пейзажі пам'яті» Ліни Костенко, «Рання лірика» Павла Тичини (2000), а також збірки поезій Володимира Цибулька, перекладені Юрієм Тарнавським, Тараса Шевченка – Вірою Річ (2007) та двомовні антології: «В іншому світлі» – класична і сучасна лірики в перекладі Вірляни Ткач і Ванди Фіппс та «100 років юності» – антологія української поезії ХХ ст., укладена і перекладена Майклом Найданом [1].

У 2010-х рр., а особливо після російського вторгнення 2014 року, сучасна українська поезія викликає у англomовної публіки та в української діаспори за кордоном більший інтерес, а її переклад англійською є однаковою мірою як культурним, так і політичним проектом, спрямованим на те, щоб українські голоси лунали гучніше у світі. Наприклад, у цьому контексті можна назвати антологію української поезії *Words for War*, яка була опублікована 2017 року Academic Studies Press та Українським науковим інститутом Гарвардського університету завдяки грантам та дає змогу читачеві заглибитися у воєнну тематику та поезію Анастасії Афанасьєвої, Василя Голобородька, Боиса Гуменюка, Юрія Іздрика, Олександра Кабанова, Катерини Калитко та інших сучасних українських поетів [3]. Антологія *The Frontier: 28 Contemporary Ukrainian Poets*, яку випустило видавництво Glagoslav Publications у 2017 році і яка була укладена і перекладена Анатолієм Кудрявицьким, теж заслуговує бути згаданою, оскільки вміщує в себе переклади як українських поетів, добре відомих в Україні та за кордоном: Сергія Жадана, Галини Крук, Остапа Сливинського, Маріанни Кіяновської, Олега Коцарева, Анни Багряної і Василя Голобородько. Помітне місце у збірці займає і найсучасніше українське поетичне покоління: Лесь Белей, Олена Герасим'юк, Мирослав Лаюк, Ганна Малігон, Тарас Малкович, Юлія Мусаковська, Юлія Стахівська та Любов Якимчук. Це видання документує твори української поезії, яка відповідає на виклики часу, створюючи радикально нову поетичну мову та переглядаючи звичну техніку письма [4]. Наступною важливою антологією української поезії англійської є *New York Elegies: Ukrainian Poems on the City*, видану 2019 року Academic Studies Press та укладеною Остапом Кіном, який також зробив переклад багатьох творів, представлених у цій збірці. Вірші об'єднані тематикою міста, а сама антологія поділена на три частини: поезія 1920–1930 рр., поезія 1940–1980 рр., поезія 1991–2016 рр. Окрім укладача Остапа Кіна, над перекладами працювали зокрема Александр Мотиль та Алі Кінселла [5].

Під час вивчення теоретичних аспектів перекладу було з'ясовано, що здійснюючи один з найскладніших видів перекладу –

художній переклад поетичних творів, перекладач може зіткнутися з багатьма складнощами. Переклад поезії – це виклик для перекладача. Окрім труднощів, з якими стикається перекладач, а також перекладач поезії (здебільшого це лінгвістичні труднощі, які пов’язані з різницею між структурами мови оригіналу і цільової мови, або соціокультурні труднощі, наприклад, різне сприйняття певних слів, образів тощо) [1], існують специфічні труднощі, з якими стикаються перекладачі української поезії англійською мовою.

Британський теоретик перекладу Пітер Ньюмарк стверджує, що перекладач поезії працює посередником у спілкуванні між поетом і читачем. Тому перекладач має передусім зважати на читацьку аудиторію. Коротше кажучи, він повинен спробувати зробити зміст і красу оригінального вірша доступними до читачів [6]. При передачі змісту для читача важливо враховувати фактори, які впливали на поетичну традицію та її формування, на культурний контекст. Якщо говорити, наприклад, про україномовну і англomовну поезію, то однією з найбільших відмінностей є те, що Україна, з одного боку, пережила багато подій і явищ у своїй історії, які потребують (пере)осмислення, а з іншого – має бурхливе сьогодення, яке часто є темою для сучасних авторів, зокрема і поетів. Окрім цього, в Україні ще пам’ятають той факт, що українських поетів несправедливо ув’язнювали чи розстрілювали за їхні вірші. Це все мало вплив на нашу поетичну традицію. Англomовні ж країни, передусім США та Велика Британія, сприймають свободу слова і самовираження як даність та мають інші проблеми, яким присвячено суспільний дискурс, що відображається зокрема і у різних поетичних традиціях, починаючи як від вибору проблематики і тем, які охоплюються. Перекладач, таким чином, повинен враховувати ці аспекти, намагаючись відтворити оригінальний зміст та вплив на читацьку аудиторію.

Перекладач повинен усвідомлювати важливість загальної єдності форми і змісту. Якщо один із аспектів форми не може відтворити певний зміст, відповідний оригіналу, перекладач повинен зберегти зміст і намагатися компенсувати втрачений

аспект форми за можливості в іншому місці у тексті, щоб зберегти початкову цінність оригінального твору. Те ж саме слід зробити й у разі неможливості повноцінного відтворення форми за необхідності точно передати зміст [7]. Окремим аспектом передачі форми є поетична традиція культури мови оригіналу і мови перекладу. Так, характерною рисою української поезії є збереження рими, у той час як англомовні поети, зокрема американські, часто її уникають, натомість використовуючи такі способи організації тексту, як послуговування внутрішньою римою, алітерацією та/або асонансом. Рима є не таким звичним явищем у сучасній англомовній поезії та здебільшого використовується лише з особливою метою. Тобто щоразу постає питання про те, яким чином обрати найбільш вдалу форму при перекладі тієї чи іншої одиниці змісту, та чим варто поступитися у кожному конкретному випадку, яке вирішується перекладачем.

Висновки. Отже, історико-політичні причини такі як наявність сильної української діаспори та центрів україністики зумовили той факт, що українська поезія англійською видавалася частіше у Сполучених Штатах Америки, Канаді та Австралії, і що саме там працюють більшість і що перекладачів-україністів. Українська поезія з 2010-х рр. викликає у англомовної публіки більший інтерес, що пов'язано з політичними факторами. У процесі перекладу українських віршів англійською мовою труднощі можуть викликати як тематика, різна поетична традиція та проблема створення у англомовного читача відповідного враження від поезії, так і той факт, що спосіб застосування рими та організації тексту в українській та англомовній поезії є відмінними.

Список використаних джерел

1. Поліщук Н. Переклади з української мови англійською мовою з 1991 до 2012 дослідження фонду Next Page в рамках проекту Book Platform [Електронний ресурс] / Н. Поліщук // Book Platform. – 2013. URL: http://www.bookplatform.org/images/activities/425/ukrainianenglish_translationsstudy_ukr12.pdf.

2. Кушина Н. І. Поезія Тараса Шевченка в перекладах Віри Річ / Н. І. Кушина // Одеський лінгвістичний вісник : зб. наук. пр. / [голов. ред. Н. В. Петлюченко] ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Вип. 3. – Спец. вип., присвячений 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка. – Одеса : Гельветика, 2014. – С. 146–156.
3. Words for War: New Poems from Ukraine [Електронний ресурс] // Academic Studes Press. – 2017. URL: <https://www.academicstudiespress.com/ukrainianstudies/wordsforwar>.
4. The Frontier: 28 Contemporary Ukrainian Poets [Електронний ресурс] // Glagoslav Publications. – 2017. URL: <https://glagoslav.com/shop/the-frontier-28-contemporary-ukrainian-poets/>.
5. New York Elegies: Ukrainian Poems on the City [Електронний ресурс] / Academic Studies Press. – 2019. URL: <https://www.academicstudiespress.com/ukrainianstudies/new-york-elegies>.
6. Approaches to translation (Language Teaching Methodology Senes). Peter Newmark. Oxford : Pergamon Press, 1981. P. 213.
7. Hariyanto S. Problems in Translating Poetry / Sugeng Hariyanto. // Politeknik Negeri Malang (State Polytechnic of Malang). – С. 9. [Електронний ресурс]. URL: https://www.researchgate.net/publication/322735211_Problems_in_Translating_Poetry (March 2003).

УДК 811.161.2'25:82-1

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ

Нос Ю. О., магістр спеціальності Філологія освітня програма «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

Опанасенко В. В., доктор філософії, ст. викладач кафедри української, іноземних мов та перекладу

Анотація. У статті визначено поняття «поетичний переклад» та проаналізовано основні труднощі, які виникають при перекладі поетичних творів. Охарактеризовано основні види перекладу поетичних творів.

Ключові слова: переклад, поетичний твір, інтерпретація, генералізація, декомпресія, редукція.

Abstract. The article defines the concept of «poetic translation» and analyzes the main difficulties that arise when translating poetic works. The main types of translation of poetic works are characterized.

Keywords: translation, poetic work, interpretation, generalization, addition of words, reduction.

Постановка проблеми. Протягом багатьох століть переклад не лише нерозривно супроводжував людську цивілізацію, але й був її двигуном, забезпечуючи інформаційний обмін між індивідами та народами. Теоретики й практики перекладу сходяться на думці, що він лежить на перетині науки та мистецтва. З наукою переклад об'єднує вимога сформованого знання структури і системи двох мов, які долучені до процесу перекладу. А з мистецтвом переклад пов'язаний тим, що вимагає художнього таланту для реконструкції оригінального тексту у форму перекладного продукту, який буде сприйнятий та осмислений читачем, що не знайомий із оригінальним текстом. Окрім того, можливість прийняття перекладацьких рішень і подолання складнощів перекладу з використанням різних перекладацьких прийомів, безперечно, робить переклад досвідом. У безперервному інформаційному обміні беруть участь різні види інформації, серед яких значне місце належить естетичному, що зберігається в літературних, образотворчих, музичних та інших системах. Естетичною інформацією, що міститься в художній літературі, оперує художній переклад, представлений прозовим і поетичним різновидами.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемі дослідження присвячено чимало праць як українських, так і зарубіжних науковців, зокрема Н. К. Гарбовського, В. Н. Комісарова та інших.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження труднощів перекладу поетичних творів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поетичний переклад є однією з найскладніших форм художнього перекладу. Чимало культурних, мовних і власне поетичних закономірностей, що функціонують комплексно, зумовлюють своєрідність та невичерпність поетичного оригіналу.

Дослідники регулярно відзначають універсальність цих закономірностей, однією з яких є ізоморфізм, що передбачає відносини певної рівності параметрів форми й змісту поетичного

твору та реалізується на усіх мовних рівнях. Отже, поетичний переклад – це складно організований формально-сенсовий комплекс. У свою чергу, поетичний переклад можна розділити на переклад віршів і переклад пісень. Переклад американських поп-пісень сьогодні зустрічається дедалі частіше. Тому розглянемо труднощі, із якими доводиться зіштовхуватися, виконуючи віршований переклад.

1. Довжина лексичних одиниць. Американські слова є коротшими, ніж українські, що істотно скорочує текст оригіналу, стискає його. Отже, рядок американського пісенного тексту складається з більшої кількості знаків та лексичних одиниць, що необхідно враховувати у процесі перекладу. Вкрай важко перекладу українською мовою піддаються короткі рядки, що йдуть послідовно. Найпоширеніша фраза *I belong to you*, не дивлячись на її простий зміст, для перекладу з повним збереженням розміру є складною. Можливі варіанти (*Я належу тобі/Я твій(-я)*) містять більшу або меншу кількість складів і мають різну розстановку наголосів.

2. Паузи у мелодії. Однією з головних характеристик американського пісенного тексту можна назвати поділ відрізків тексту паузами, які зумовлені ритмом та мелодією твору. Два цих поділи не завжди збігаються, внаслідок чого може вийти тривалий розрив у смисловому ланцюзі (наприклад, розрив теми та реми), внаслідок чого сенс речення, закладений у рядок, загубиться. Особливо це притаманно американським пісням з повільним ритмом, що зумовлює наявність довгих пауз. Як правило, ритм та мелодія визначають будову тексту в оригінальних творах, тому описане вище розбиття зустрічається рідко, і паузи розподіляють логічно закінчені відрізки речення (наприклад, рядок закінчується ствердно (можна поставити крапку/кому), або є слово, зазвичай службове, яке сигналізує про думки у кінці рядка або на початку). Однак, при перекладі можуть скластися обставини, які перешкоджають укладанню сенсового відрізка в проміжки між ритмічними паузами (наприклад, складний ритм або стислість рядка).

3. Ефект, який досягається. Окрім максимально точної передачі змісту та абсолютної відповідності форми існують інші критерії, які можуть максимально зблизити оригінал і переклад або, навпаки, зовсім віддалити їх один від одного. Необхідно враховувати, що одне й те ж слово може по-різному оцінюватися в певному мовному середовищі. Переклад може точно передавати зміст, закладений в оригінальний текст американської поп-пісні, але мати інший естетичний вплив: явища, що описуються, можуть по-різному сприйматися в різних мовних культурах. До того ж, при правильному перекладі, що вкладається у мелодію твору, мовні засоби (наприклад, лексичні), використані в культурі мови перекладу, можуть виглядати звичайними й блідими, тобто «не гідними» поетичного тексту. Наприклад, багаторазові повтори, прийнятні в американській культурі, при перекладі українською мовою виглядають неприродньо. Неважко уявити, наскільки перевантаженим вийде точний переклад цього уривка: *Together, together, we'll be together, Together forever. I belong to you.* У такому випадку правомірними вважатимуться доповнення оригіналу чи свідомо заміна образів на близькі, але виразні, лексичними, граматичними і синтаксичними засобами вищого рівня.

На сьогодні виділяються декілька основних видів перекладу американського пісенного тексту:

1. Дослівний («інформативний») переклад, що характеризується відсутністю рими і недотриманням розміру в ньому. Основна мета – передати сенс твору. Незважаючи на відносну простоту, порівняно з власне пісенним перекладом, зайва дослівність перешкоджає розумінню та запам'ятовуванню сенсу твору.

2. Інтерпретація, яка полягає у дотриманні лише оригінальної мелодики, ритму, розміщення наголосів, розміру. Оригінальний текст при цьому не перекладається, а замість нього пишеться новий, який іноді лише віддалено нагадує оригінал.

3. Власне пісенний переклад, що з дотриманням мелодики музичного твору, максимально точно передає його зміст. Зважаючи на надзвичайну складність цієї роботи допустимі незнач-

ні відступи від вихідного тексту, доповнення, скорочення, генералізація тощо.

Висновки. Отже, основна мета будь-якого перекладача американської поп-пісні полягає у створенні перекладу, який максимально точно узгоджується з музичним рядом, не поступається оригіналу за стилем і багатством використаних мовних засобів, а також має подібний естетичний ефект. До основних труднощів перекладу відносимо довжину лексичних одиниць, паузи в мелодії та ефект, який досягається.

Список використаних джерел

1. Гарбовський Н. К. Теорія перекладу. Київ : Освіта, 2017. 544 с.
2. Комісаров В. Н. Загальна теорія перекладу. Київ : Черо, 2019. 136 с.

УДК 811.161.2'25:81'373.46

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА ПРИКЛАДІ ТЕЛЕСЕРІАЛУ «ФОРС-МАЖОРИ»)

Трибрат Б. В., магістр спеціальності Філологія освітня програма «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

Опанасенко В. В., доктор філософії, ст. викладач кафедри української, іноземних мов та перекладу

Анотація. У статті проаналізовано особливості перекладу юридичної термінології на прикладі телесеріалу «Форс-мажори». Розкрито специфіку перекладу юридичної лексики в текстах та аудіовізуальних творах мистецтва. Проведено порівняльний аналіз відтворення перекладу термінів-жаргонізмів і фахової корпоративної лексики українською мовою в досліджуваному телесеріалі.

Ключові слова: юридичні терміни, фаховий переклад, перекладацькі трансформації, твори аудіовізуального мистецтва, корпоративна лексика.

Summary. The article is devoted to the identification and analysis of the peculiarities of the translation technique of legal

terminology based on the TV series “Suits”. The peculiarities of reproducing legal vocabulary in the translation of the TV series are investigated. The problematic aspects of the translation of the legal terms are identified. The various methods of reproducing lexical and stylistic features of corporate language in translation are analysed.

Keywords: legal terms, professional translation, translation transformations, audio-visual art, corporate jargon.

Постановка проблеми. При здійсненні перекладу дуже важливим є врахування його жанрової приналежності та специфіки. Зважаючи на зазначене, особливо проблематичним можна вважати юридичний переклад. Останніми роками значної популярності набули фільми та серіали, що мають юридичний підтекст. Це призвело до зростання потреби у кваліфікованому перекладі юридичної термінології, яка у них використовується.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Переклад юридичної термінології у різний час привертав увагу українських і зарубіжних вчених. Проблематиці юридичного перекладу присвячені праці багатьох науковців, серед яких В. І. Карабан, А. А. Дудка, І. М. Кочан, Н. В. Артикуца, Н. П. Глинська, Л. М. Черноватий та інші.

Формулювання мети. Мета дослідження полягає у здійсненні аналізу перекладу юридичних термінів з англійської мови українською в контексті телесеріалу «Форс-мажори».

Виклад основного матеріалу дослідження. Юридичний переклад залишається однією з найпопулярніших та найбільш затребуваних послуг на українському ринку праці. Найбільшим попитом користується переклад юридичних документів і текстів. Але не слід забувати і про велику кількість різноманітних фільмів та серіалів зі специфічною юридичною тематикою. Насиченість кінематографічного дискурсу юридичними термінами створює необхідність їх правильного та доцільного тлумачення.

Юридичні терміни мають свої особливості й характеризуються низкою специфічних рис, до основних з яких належать такі: однозначність, точність, стислість, емоційна нейтральність, варіативність змісту [2, с. 39–40]. Поширеною є думка, що при здійсненні перекладу документів та текстів юридичного харак-

теру не можна відступати від змісту оригіналу, оскільки необхідний саме «побуквений» переклад.

Однак із кінематографічною продукцією, що наповнена юридичними термінами, спостерігається інша ситуація. Перекладач має трохи більше свободи і простору для креативності. Він повинен, окрім сухого констатування фактів, відображати також «живу» розмовну лексику та особливості певної культури, відмінної від української.

Можемо виділити такі завдання, що стоять перед перекладачем аудіовізуального твору юридичного змісту: 1) достатнє розуміння спеціальної жанрової лексики; 2) збереження і відтворення термінологічності реплік персонажів; 3) періодичне порушення інваріативності перекладу для досягнення гармонійності та милозвучності мови; 4) використання описового перекладу; 5) врахування відмінностей правових систем світу [1, с. 162].

Отже, що успішне здійснення перекладу фільмів і серіалів юридичного змісту вимагає не тільки досконалого знання юридичної термінології, а й наявності креативного мислення у перекладача.

Список використаних джерел

1. Глинська Н. Р. Юридична термінологія в різних функціональних стилях англійської мови : дис. канд. філ. наук. Москва, 2002. 209 с.
2. Любченко М. І. Юридична термінологія : поняття, особливості, види: монографія. Харків : Права людини, 2015. 280 с.

УДК 801.8

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ

Шпигун А. О., магістр спеціальності Філологія освіти та освіти мови, «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

Стеценко В. В., к. е. н., доцент, доцент кафедри української, іноземних мов та перекладу

Анотація. У статті з'ясовано сутність поняття «мультиплікаційний фільм», визначено основні проблеми, які виникають у

процесі перекладу мультиплікаційних фільмів для того, щоб у подальшому віднайти можливі шляхи досягнення адекватності при перекладі даного типу тексту.

Ключові слова: мультиплікаційний фільм, аудіовізуальний текст, аудіо-медійний текст, дитяча аудиторія

Abstract. The article clarifies the essence of the concept of «animated film», identifies the main problems that arise in the process of translating animated films in order to find possible ways to achieve adequacy in the translation of this type of text.

Keywords: animated film, audiovisual text, audio-media text, children's audience.

Постановка проблеми. Зростання візуалізації культури, швидкий розвиток виробництва мультиплікаційних фільмів (надалі – мультфільмів), з однієї сторони, та недостатня їх вивченість, як виду кінотексту, малодослідженість проблем перекладу мультфільмів, і необхідність підготовки кваліфікованих перекладачів для даної сфери кіноперекладу, зумовили актуальність дослідження. Якщо багато спільних питань кіноперекладу в певній мірі розроблено, то наукові роботи, присвячені проблемі перекладу мультфільмів, відсутні. Інформація про цей вид кіноперекладу розосереджена по різних перекладацьких сайтах, і є обміном думками перекладачів-практиків). Тим часом, аналіз перекладів мультфільмів виявляє чимало типових помилок.

Усе вищевказане зумовлює необхідність наукового розгляду проблем перекладу мультфільмів для того, щоб розробити науково-обґрунтовані рекомендації, які призначені для перекладачів-практиків, а також для використання у процесі підготовки майбутніх перекладачів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема перекладу аудіовізуальних текстів присвячено роботи І. С. Алексєєва, Д. М. Бузаджі, В. Є. Горшкова, Г. С. Кусаїнової, М. О. Матвєєва та інших.

Формулювання мети. Метою статті є визначення основних проблем у процесі перекладу мультиплікаційних фільмів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ХХ ст. в Україні, мультиплікація досить бурхливо розвивається. Так,

лише за рік випускається до 150 анімаційних фільмів. На думку К. Райс «мультиплікаційний фільм – це фільм, який отримано за допомогою зйомки малюнків, чи ляльок, що зображують окремі моменти руху» [10].

Для кожної країни характерний свій стиль мультиплікації. Так, Франція вважається Батьківщиною мальованого мультиплікаційного фільму, а Японія – аніме; об'ємні мультфільми вперше з'явилися в Україні [6].

У першу чергу, мультиплікаційний фільм будується на візуальних образах, для створення яких використовуються виразні засоби графіки, живопису, музики, і сприйняття глядачем, яке відбувається на екрані, ґрунтується саме на них. З точки зору перекладу, існує необхідність обліку перекладачем зв'язку тексту перекладу з візуальними образами на екрані.

М. М. Бахтін зауважує, що «в семіотичі, науці, яка вивчає властивості знаків, та знакових систем, текст розуміється, як будь-який пов'язаний знаковий комплекс» [2, с. 297]. Виділяють дві групи знаків: умовні та образотворчі.

Найбільш типовим випадком умовного знаку є слово, а образотворчого – малюнок, відеоряд [8, с. 4]. Виходячи з такого розуміння тексту, і ґрунтуючись на функціях, які виконує в ньому мова, К. Райс у своїй типології текстів, релевантній для перекладу, виділяє аудіо-медіальний текст [9, с. 203]. Цей тип текстів є поєднанням мовних засобів (сукупність умовних знаків), немовних графічних, акустичних, та оптичних форм вираження (сукупність образотворчих знаків). До таких текстів К. Райс відносить «тексти, які потребують позамовного середовища для того, щоб дійти до слухача, і при мовному оформленні яких, як у вихідній мові, так і в мові перекладу, необхідно враховувати особливі умови цього середовища» [9, с. 211]. Сюди відносяться різноманітні тексти, які розповсюджуються за допомогою радіо і телебачення, тексти, що утворюють єдність із музикою, а також різні сценічні твори та кінофільми.

Поряд із типологічною назвою «аудіо-медіальний текст», у літературі використовують поняття «аудіовізуальний текст», тим самим вказуючи, що підставою для виділення подібного

типу текстів є єдність мовних, і позамовних (візуальних) засобів, що використовуються при створенні подібних текстів [9, с. 211].

Що стосується кінофільмів та мультфільмів доцільно використовувати другий, конкретизуючий термін. Мультиплікаційний фільм – це аудіовізуальний текст, тому при його перекладі необхідно враховувати низку особливостей такого роду текстів. Як було зазначено раніше, перекладач має відтворити єдність візуальної та акустичної складових, передати культурні, жанрові, й інші особливості оригіналу. Звідси, впливають основні проблеми, із якими стикається перекладач мультфільму.

Насамперед, зазначимо, що мультиплікаційна кінопродукція неоднорідна з погляду того, кому вона призначена: одні фільми адресовані дорослій аудиторії, інші – дитячій, причому останні у свою чергу також можуть бути орієнтовані на різні вікові групи. При перекладі мультфільмів для дітей слід враховувати розбіжності у ментальних, та культурних особливостях традицій, що приймають участь при перекладі.

Пропозиції, які висловлюються педагогами, про бажаність цензурування кінопродукції для дітей можуть застосовуватись, на наш погляд, і до перекладу мультфільмів. Насамперед, обмеження, й трансформації оригінального тексту можуть стосуватися традицій приймаючої сторони, неприйнятно з моральної, чи естетичної точок зору. Окрім того, сприйняття дитини має враховуватися, і при виборі слова із синонімічного ряду.

Ще одне завдання, яке стоїть перед перекладачем, полягає в тому, щоб адекватно відтворити культурний фон оригіналу (історичні та культурні події, морально-етичні погляди тощо). Нерідко культурно-маркованим виявляється гумор.

Особливої уваги вимагають реалії, власні імена, та інші прецедентні феномени, які можуть бути незнайомі одержувачу перекладу. Вирішуючи, наскільки повно передавати їх значення, перекладач має враховувати, серед інших обставин, і чинник часу. Саме цей чинник нерідко виявляється визначальним при виборі як стратегії перекладача, так і конкретного способу перекладу.

Досить вузькі рамки екранного тексту самі по собі є жорстким регулятором у процесі перекладу кінофільмів. Однак, на цю трудність, як правило, нашаровуються й інші. Насамперед, це необхідність співвідносити текст з артикуляцією, і жестами героїв мультфільму, а також із відеорядом в цілому.

У мультфільмах часто звучать пісні та вірші, що призводить до ще однієї проблеми, яка пов'язана з особливостями передачі віршованого тексту, і тексту, покладеного на музику.

Висновки. Таким чином, у процесі дослідження виявлено наступні проблеми при перекладі мультиплікаційного фільму:

- необхідність врахування рецептора перекладу, його вікові, ментальні та психологічні особливості;
- проблема перекладу одиниць із культурним фоном;
- проблема відтворення комічного ефекту;
- специфіка перекладу пісень та римованих фрагментів;
- необхідність співвідносити основні складові аудіовізуального твору: візуальну та звукову.

Список використаних джерел

1. Алексеева І. С. Професійний тренінг перекладача : навч. посіб. Київ : ЛІБРА, 2015. 288 с.
2. Бахтін М. М. Естетика словесної творчості. Київ : Мистецтво, 2016. 445 с.
3. Білоусов Я. Жорстокі мультфільми. Вільна преса. 2015 [Електронний ресурс]. URL: <http://svpressa.ru/culture/article/110857/> (дата звернення: 12.11.2022).
4. Бузаджі Д. М. Хоч горщиком назви. Мости. Журнал перекладачів. № 1 (5). 2015. С. 64–75.
5. Горшкова В. Є. Особливості перекладу фільмів із субтитрами. Харків : СібДАУ, 2011. С. 141–144.
6. Жанри та методи мультиплікації [Електронний ресурс]. URL: <http://hdmult.com/zhanry-i-metody-multiplikatsii> (дата звернення: 18.11.2022).
7. Ібраєва А. А., Кусаїнова Г. С., Проблеми аудіо-візуального перекладу. Семипалатинський державний університет імені Шакаріма. 2012 року. С. 77–84.
8. Лотман Ю. Семіотика кіно та проблеми кіноестетики. Таллін : Еесті Раамат, 2013. 374 с.

9. Райс К. Класифікація текстів та методи перекладу. Питання теорії перекладу в зарубіжній лінгвістиці. Київ : Міжнародні відносини, 2018. С. 202–228.
10. Філіппов С. А. Кіномова та історія: коротка історія кінематографа та кіномистецтва. Харків : Альма Аніма, 2016. 207 с.
11. Чужакін А. П., Палажченко П. Р. Світ перекладу. Introduction to Interpreting XXI. Протокол, пошук роботи, корпоративна культура. Київ : Р. Валент. 2014. 224 с.
12. Anderman G., Diaz-Cintas J. Audiovisual Translation : Language Transfer on Screen. Palgrave Macmillan, 2009. 272 p.
13. Blinn M. D. Dubbed or Duped? Path Dependence in the German Film Market : An Inquiry into the Origins, Persistence, and Effects of the Dubbing Standard in Germany. Berlin, 2009.
14. Paquin R. Translator, Adapter, Screenwriter. Translating for the audiovisual. Translation Journal. 1998.
15. Cintas J. D. The Didactics of Audiovisual Translation. Benjamin's Translation Library. 2008. 281 с.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Освітня програма «Фінанси і кредит»

УДК 336.226.2

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Давиденко Б. В., магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»
Тимошенко О. В., к. е. н., доцент кафедри фінансів та банківської справи

Анотація. У статті розглянуто наслідки впливу фінансової децентралізації на розвиток податкової системи України. Виявлено зміни бюджетно-податкового законодавства щодо фінансового забезпечення суб'єктів системи місцевого самоврядування в контексті фінансової децентралізації та реформування місцевого самоврядування. Визначено основні підходи до удосконалення перерозподілу податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами. Дана оцінка практичних результатів трансформації податкової складової фінансового забезпечення місцевих бюджетів в умовах реформування місцевого самоврядування.

Ключові слова: податки, податкові надходження, місцеві бюджети, місцеве самоврядування, фінансова децентралізація.

Abstract. The article investigates the effects of financial decentralization on the development of Ukraine's tax system. Changes in the budget and tax legislation pertaining to the financial support of subjects of the local self-government system have been identified in the context of financial decentralization and reform of local self-government. The main approaches for improving tax revenue redistribution between state and local budgets have been demonstrated. The practical outcomes of the transformation of the tax component of financial support for local budgets in the context of local self-government reform are assessed.

Keywords: taxes, tax revenues, local budgets, local self-government, financial decentralization.

Постановка проблеми. Трансформація податкової системи України в умовах фінансової децентралізації та реформування місцевого самоврядування потребує оцінки впливу бюджетно-податкових змін, які відбулися в Україні, на рівень фінансової спроможності місцевих бюджетів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженню фінансового забезпечення системи місцевого самоврядування, проблемних питань адміністрування податкових платежів на місцевому рівні присвятили свої праці В. Г. Боронос, Г. В. Возняк, Р. Я. Галамай, О. І. Дем'янчук, Ю. О. Раделицький, І. О. Луїніна, Л. М. Лучишин, П. В. Мельник, Л. П. Сідельникова та інші. Водночас окремі аспекти впливу реформування місцевого самоврядування на податкову складову фінансового забезпечення місцевих бюджетів у сучасних умовах потребують подальших досліджень.

Формулювання мети. Метою статті є оцінка впливу реформування місцевого самоврядування на податкову складову фінансового забезпечення місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто зауважити, що в результаті запроваджених бюджетно-податкових змін щодо фінансового забезпечення суб'єктів системи місцевого самоврядування в контексті фінансової децентралізації та реформування місцевого самоврядування в Україні, які розпочалися з 2015 року, відбулася трансформація в цілому податкової системи держави, основні наслідки якої представлені на рис. 1.

Трансформація податкової системи держави забезпечила зміни механізму формування доходної частини місцевих бюджетів. Зокрема, відповідно до Податкового та Бюджетних кодексів України:

- відбувся перерозподіл на користь місцевих бюджетів значної частки загальнодержавних податків і зборів, зокрема 10 % надходжень податку на прибуток суб'єктів приватної форми власності, 55 % екологічного податку, 13,44 % акцизного податку з виробленого чи ввезеного на територію України пального, 5 % рентної плати за користування надрами загальнодержавного значення для видобування нафти, природного газу та 25 % рентної плати за видобування інших копалин;

- запроваджено акцизний податок з реалізації суб'єктами роздрібної торгівлі підакцизних товарів(пива, алкогольних на-

поїв, тютюнових виробів, тютюну та промислових замінників тютюну)кінцевим споживачам для їх особистого некомерційного використання, надходження від якого повністю зараховуються до доходів місцевих бюджетів;

– зменшено норматив відрахувань в місцеві бюджети податку на доходи фізичних осіб зі 100 % до 75 %;

– відбулася оптимізація чисельності місцевих податків та зборів з 14-ти до 4-х та посилено роль системи місцевого оподаткування у формуванні доходів бюджетів територіальних громад за рахунок зміни статусу єдиного податку та плати за землю, запровадження податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, трансформації механізму адміністрування транспортного податку та місцевих зборів.

НАСЛІДКИ ВПЛИВУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
	спрощення податкової системи, а саме зменшення чисельності податків і зборів з 22 до 11 та оптимізація процесів податкового обліку
	перенесення податкового навантаження з праці та капіталу (з виробництва) на споживання за рахунок таких податків як податок на додану вартість та акцизний податок
	досягнення соціальної справедливості при оподаткуванні, а саме: - запровадження єдиної ставки податку на доходи фізичних осіб; - вирівнювання умов оподаткування пасивних і трудових доходів; - розширення бази оподаткування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за рахунок включення до переліку об'єктів оподаткування нежитлової нерухомості і зменшення неоподаткованої площі житлової нерухомості; - відновлення транспортного податку в якості «податку на багатство»
	збільшення частки перерозподілу загальнодержавних податків і зборів на користь місцевих бюджетів за рахунок податку на прибуток, екологічного податку, рентних платежів
	зменшення частки перерозподілу податку на доходи фізичних осіб на користь місцевих бюджетів
	запровадження акцизного податку з реалізації суб'єктами роздрібної торгівлі підакцизних товарів
	посилення ролі системи місцевого оподаткування у формуванні доходів місцевих бюджетів

Рисунок 1 – Наслідки впливу децентралізаційних процесів на розвиток податкової системи України

Джерело: складено на основі [1; 2].

Варто відмітити, що в результаті проведених змін механізму перерозподілу податкових платежів між Державним та місцевими бюджетами значно покращилися фінансові можливості місцевого самоврядування, посилилася його роль у забезпеченні розвитку власної території та зменшилася залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів.

Так, за період проведення реформ в системі місцевого самоврядування з 2014 р. по теперішній час (2021 р.) податкові надходження до місцевих бюджетів України зросли в 3,9 рази. При цьому, відбулися суттєві зміни у структурі податкових доходів місцевих бюджетів (рис. 2).

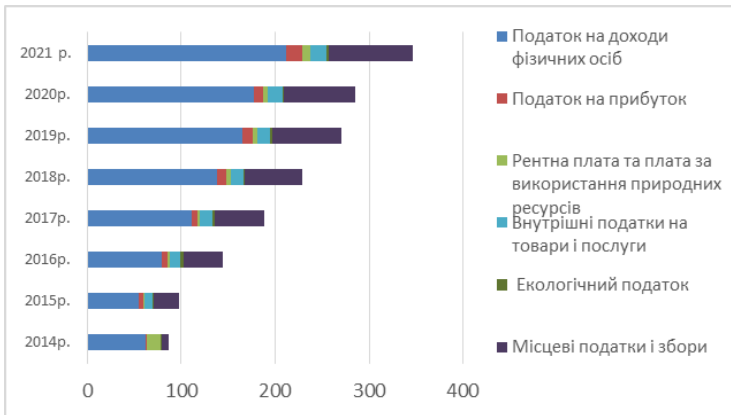


Рисунок 1 – Структура податкових надходжень місцевих бюджетів України за 2014–2021 рр.

Джерело: складено на основі [3].

Варто відмітити, що в 179 рази збільшилися надходження внутрішніх податків на товари і послуги за рахунок запровадження акцизного податку з реалізації суб'єктами роздрібної торгівлі підакцизних товарів та акцизного податку з пального. Окрім цього у 2020 році порівняно з 2014 роком надходження податку на прибуток зросли в 32 рази, що стало результатом зарахування 10 % надходжень від податку на прибуток підприємств приватної форми власності, то у 2021 році надходження

збільшилися в 53 рази. Стрімке зростання податку на прибутку 2021 році відбулось в основному за рахунок високих світових цін на залізну руду, що вплинуло на обсяг прибутку підприємств недержавної форми власності. Також суттєво збільшилися надходження місцевих податків та зборів, а саме в 11 р., що стало результатом зміни складу цих податків і віднесення до них плати за землю, єдиного податку, запровадження транспортного податку та удосконалення механізму адміністрування податку на нерухоме майно. Натомість надходження до місцевих бюджетів рентної плати та плати за використання природних ресурсів за 2014–2021 роки, навпаки, зазнали зменшення в 1,7 рази, що є результатом зміни співвідношення при розподілі цих коштів між державним та місцевими бюджетами.

Висновки. Отже, запроваджені бюджетно-податкові зміни щодо фінансового забезпечення суб'єктів системи місцевого самоврядування суттєво покращили його рівень, що сприятиме, з одного боку, отриманню органами місцевого самоврядування фінансової автономії, з іншого – стимулу до розвитку громади.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України. Кодекс № 2456-VI від 8.07.2010 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Податковий кодекс України : Законодавство України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2684-14>.
3. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.minfin.gov.ua>.

УДК 004.9:336.1-044.922(477)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК НАПРЯМ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

*Карачковська П. С., магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»
Яріш О. В., к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів та банківської справи*

Анотація. У статті досліджено закономірності та етапи цифрової трансформації фінансового сектора України у розрізі його

основних сегментів. Акцентовано увагу, що різні сегменти фінансового сектору України мають різний рівень цифрового розвитку. Для досягнення мети дослідження використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: систематизація та узагальнення, аналіз, індукція, наукова абстракція.

Ключові слова: цифрова трансформація, цифрове масштабування, банк, небанківські фінансові установи, блокчейн.

Abstract. The article investigates the patterns and stages of digital transformation of the financial sector of Ukraine in the context of its main segments. It is emphasized that different segments of the financial sector of Ukraine have different levels of digital development. To achieve the purpose of the study, a set of general scientific and special research methods was used: systematization and generalization, analysis, induction, scientific abstraction.

Keywords: digital transformation, digital scaling, bank, non-bank financial institutions, blockchain.

Постановка проблеми. Фінансовий ринок зазнав кардинальних змін у продовж останніх років. За цей час він трансформувався з моделі традиційного корпоративного бізнесу до цілих екосистем банківського та небанківського ринків. Трансформації продиктовані й новими викликами, що формують попит на цифрові продукти і сервіси у фінансовій сфері. Враховуючи наростаючу нестабільність спричинену війною в Україні, обрана для дослідження тема набуває неабиякої актуальності та виходить в центр професійного дискурсу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сутність, генезис та еволюція розуміння поняття цифровізації та цифрової трансформації розглянута у значній кількості наукових праць зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких доцільно відзначити дослідження А. МакАфі, С. Бреннанда, Д. Крейсс, С. Ворнера, Ю. Нікітіна, О. Бурбело, Г. Ткачук, Г. Чмерук, В. Р. Крапів, І. Бурлакової. Дослідження сучасного стану цифровізації фінансового сектору України представлено у наукових статтях А. Завербного, Н. Сокульського, О. Гринюк, О. Еркес, О. Калити, Т. Гордієнко, В. Коваленко, тенденції розвитку digital-технологій на ринку фінансових послуг України в умовах воєнного стану викладено у науковому дослідженні Гнидюк І.

Формування мети. Метою статті є дослідження процесів цифровізації як напряму трансформації фінансового сектору України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повномасштабна війна на території України та її наслідки значною мірою відбиваються на функціонуванні національного фінансового ринку та вимагають його трансформації відповідно до реалій сьогодення. В таких умовах беззаперечним фактом є твердження про те, що ефективна інтеграція фінансового сектора економіки України у світовий економічний простір можлива лише за умови активізації впровадження цифрових трансформацій.

За твердженням засновника Agile Elephant – Девіда Террара «цифрова трансформація – це процес переходу від застарілого підходу до нових способів роботи та мислення з використанням цифрових, соціальних, мобільних і нових технологій та передбачає зміну лідерства, інше мислення, заохочення інновацій і нових бізнес-моделей, оцифрування активів і розширення використання технологій для покращення досвіду співробітників, клієнтів, постачальників, партнерів та інших зацікавлених сторін [1].

Еволюційно процес цифрової трансформації бізнесу/сектору фінансового ринку проходить у п'ять етапів [2]:

- «знайомі» з цифровими технологіями;
- початок цифровізації;
- цифрове масштабування;
- цифрова інтеграція;
- працюють в цифровому форматі.

Справедливо відмітити, що цифрові трансформації фінансового сектору не відбуваються одномоментно та рівномірно – різні його сегменти мають різний рівень цифрового розвитку. Можливості сприйняття цифрових трансформацій різняться у кожному секторі фінансового ринку, як за термінами реалізації, так і за сукупністю і призначенням впроваджуваних технологій та залежать від багатьох формальних та неформальних інституційних чинників ендогенного та екзогенного характеру зокрема цифрової «зрілості» відповідного сектору, потенційного обсягу фінансових ресурсів, які мають бути спрямовані на впрова-

дження нових технологій, організаційних особливостей, бізнес-культури тощо.

У цілому, перехід фінансового сектору до цифрової моделі розвитку значно прискорився у зв'язку з, поширенням пандемії COVID-19. Карантинні обмеження та локдауни, з одного боку, призвели до скорочення попиту на традиційні фінансові послуги, а з іншого – збільшили попит на послуги, що надаються онлайн.

Зокрема, ключовими векторами цифрової диджиталізації банківських процесів в Україні стали: перехід на онлайн-формат обслуговування всіх груп клієнтів; цифрова трансформація банківських переказів; переосмислення моделі банківського бізнесу за рахунок використання технології блокчейн і смарт-контрактів; співробітництво з партнерами для розробки цифрових продуктів, оптимізації бізнес-процесів, впровадження штучного інтелекту тощо.

Найбільшими лідерами цифрового банкінгу за кількістю користувачів на вітчизняному ринку є Приват24 від АТ «Приват Банк» (понад 12 млн), Ощад 24/7 від АТ «Ощадбанк» (4 млн), Monobank від Universal Bank (3 млн) [4].

На масовий перехід в онлайн вказує і висока активність користувачів банківських послуг щодо пошукових запитів в мережі Інтернет на сайти інших українських банків (табл. 1).

Таблиця 1 – ТОП найпопулярніших сайтів українських комерційних банків за кількістю пошукових запитів за підсумками березня-вересня 2021 року за даними аналітичних компаній SimilarWeb і Semrush [3]

БАНК	Similar Web (за 6 міс.)	Semrush Traffic (за 6 міс.)
1. Райффайзен Банк Аваль	10 300 000	3 777 000
2. ПУМБ	8 150 000	3 711 600
3. Альфа-Банк	3 760 000	3 643 800
4. Monobank	2 110 000	1 372 200
5. Укрсїббанк	1 940 000	2 892 000
6. Креді Агріколь	1 640 000	1 015 800

БАНК	Similar Web (за 6 міс.)	Semrush Traffic (за 6 міс.)
7. ОТП Банк	2 033 000	1 680 000
8. Кредобанк	1 190 000	946 200
9. Південний	1 167 000	596 400
10. Форвард банк	981 000	140 400
11. Ідея Банк	1 185 000	582 000
12. ТАСКОМБАНК	828 000	492 600
13. ПРАВЭКС БАНК	183 816	182 400
14. Sportbank	150 000	131 000
15. БІС банк	315 000	106 200
16. Радабанк	88 700	99 000

Це свідчить про те, що українці готові на зміни і прагнуть використовувати сучасні технології.

Наявний стан ринку небанківських фінансових установ в Україні формує різні умови для діджиталізації бізнес-процесів його ключових учасників. Найактивніші цифрові трансформації відбуваються у галузі страхових послуг. Страхові компанії одними з перших на фінансовому ринку одержали право укладати електронні страхові договори у сфері обов'язкового страхування автоцивільної відповідальності власників транспортних засобів. У секторі стійко зростає кількість страхових продуктів, що продаються онлайн, розвиваються сервіси віддаленого врегулювання збитків, впроваджуються мобільні додатки.

Водночас, ринок кредитних спілок, як один з найбільш вразливих сегментів фінансового сектору України, який суттєво постраждав від війни опинився на межі виживання. Як механізм запобігання кризі неплатоспроможності на ринку та захисту заощаджень вкладників кредитних спілок законодавчими новаціями військового часу передбачено можливість тимчасового призупинення діяльності окремих кредитних спілок на час дії воєнного стану з подальшим їх відновленням.

Кім того, стримуючим фактором на шляху цифрової трансформації є те, що базове законодавство щодо захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг належним чином не враховує особливості їх надання із застосуванням ІТ-технологій

та не регулює їх належним чином. Нормативно-правові акти органів, що здійснюють державне регулювання ринків небанківських фінансових послуг, містять лише окремі елементи захисту прав споживачів в цьому напрямі, та на рівні закону не передбачає змін в царині захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг на засадах цифровізації.

Висновки. Виявлені тенденції фінансового сектору у розрізі його складових дає підстави для висновків, що банківський сектор знаходиться на стадії цифрового масштабування, а сектор небанківських фінансових установ, за виключенням окремих його учасників – тільки на початку цифровізації.

Список використаних джерел

1. What is Digital Transformation? Theagileelephant.com. website [Електронний ресурс]. URL: <http://www.theagileelephant.com/what-is-digital-transformation> (the date of application: 01.10.2022).
2. Трансформація бізнес-майдсету. (2018) [Електронний ресурс]. URL: <https://home.kpmg/content/dam/kpmg/ua/pdf/2018/09/kpmg-review-magazine-1-2018.pdf> (дата звернення: 02.10.2022).
3. Результати рейтингу «ТОП-20 digital-банків України»: коментар редакції Banker.ua [Електронний ресурс]. URL: <https://banker.ua/uk/top-20-digital-bankiv-komentar-redakcii/> (дата звернення: 02.10.2022).
4. Erkes O., Kalyta O., Gordiienko T. Banking digitalization during the COVID-19 pandemic / HERALD of Kyiv National University of Trade and Economics. Scientific journal 2021 № 6 (140) С. 133–146 [Електронний ресурс]. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/issue/view/10/34> (дата звернення: 02.10.2022).

УДК 005.336.4-027.63:336.226.1:658.1

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЙОГО АДАПТАЦІЯ ДО ВІТЧИЗНЯНИХ УМОВ

Колісник В. О., магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»

Педченко Н. С., д. е. н., професор професор кафедри фінансів та банківської справи

Анотація. У статті розглянуто зарубіжний досвід оподаткування прибутку підприємств та розглянуті можливості його адаптації до вітчизняних умов.

Ключові слова: оподаткування, прибуток, підприємство, зарубіжний досвід, податкове навантаження.

Abstract. The article examines the foreign experience of corporate income taxation and examines the possibilities of its adaptation to domestic conditions.

Keywords: taxation, profit, enterprise, foreign experience, tax burden.

Постановка проблеми. У зарубіжних фінансових системах вихідним моментом і метою є визначення прибутку, що відображає ефективність використання вкладеного власником капіталу. Як економічна категорія, прибуток визначається як різниця між сукупною доходами та сукупними витратами підприємства. Перевищення валових сукупних доходів над сукупними витратами є можливим завдяки створенню додаткової цінності. Додаткова цінність – це збільшення вартості товару відносно витрат на його виробництво, як прирощування всього авансового капіталу [1].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженню зарубіжного досвіду оподаткування прибутку підприємств та розглянуті можливості його адаптації до вітчизняних умов розглядалися такими науковцями як Блонська В. І., Педченко Н. С., Цимбалюк І. О., Вишневська Н. В.

Формування мети. В статті поставлено за мету розкрити зарубіжний досвід оподаткування прибутку підприємств та розглянуті можливості його адаптації до вітчизняних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом, значний вплив на формування і розподіл прибутку здійснює податкове навантаження [3, 2]. У більшості країн Західної Європи, США чинна податкова система більш жорстка, а ставки оподаткування вищі, ніж в Україні. Із таблиці 1 видно, що у 2021 р. рівень податкового навантаження в Україні становив 57,1 %. Тепер порівнюємо цей показник з аналогічним показником країн з розвинутою ринковою економікою.

Таблиця 1 – Податкове навантаження у країнах з розвинутою ринковою економікою [5]

Країна	Податкове навантаження, %	В порівнянні з Україною, %
Данія	27,5	-29,6
Канада	28,8	-28,3

Продовж. табл. 1

Країна	Податкове навантаження, %	В порівнянні з Україною, %
Ісландія	31,8	-25,3
Великобританія	37,3	19,8
Фінляндія	39	-18,1
Норвегія	41,6	-15,5
Польща	43,6	-13,5
Греція	46,4	-10,7
США	46,7	-10,4
Германія	46,7	-10,4
Швеція	52,8	-4,3
Австрія	53,1	-4,0
Україна	57,1	×
Бельгія	57,3	0,2
Франція	65,7	8,6
Італія	68,5	11,4

Як свідчать дані табл. 1, найвища питома вага податків у ВВП у таких країнах, як Італія, Франція, Бельгія. У них склалася достатньо раціональна й ефективна система розподілу і використання зібраних коштів на соціальні цілі. Найменший рівень податкового навантаження характерний для Данії. Тут це зумовлено використанням податкової політики як засобу створення сприятливих умов для діяльності промислових компаній.

Порівнюючи показник податкового навантаження України з іншими країнами з розвинутою ринковою економікою, можемо побачити, що даний показник у нашій державі є високим. Варто також згадати про вплив пільг на розподіл податкового навантаження. Для платників податків, які не мають пільг і виконують свої платіжні зобов'язання, податковий тиск є удвічі більшим. Через це податкові зобов'язання нерівномірно розподіляються між галузями економіки і підприємствами [3, 2]. Тому, певною мірою, проблема нерівномірного розподілу податкового навантаження в Україні є значно гострішою, ніж проблема його загального рівня. Як бачимо з даних табл. 2, ставки податку у країнах з розвинутою ринковою економікою дуже різноманітні. Це залежить від специфіки та орієнтації податкової політики у

цих країнах. В Україні головними прямими податками є податок на прибуток підприємств. У нашій державі основна частка податкового навантаження лягає на підприємства. Податкова конкуренція є одним із напрямків реформування податків на доходи в постсоціалістичних країнах – нових членах ЄС. Вона спрямована на створення найсприятливіших умов для залучення прямих іноземних інвестицій. Наслідком цієї конкуренції стало зниження ставок податку на прибуток в Польщі з 34 % до 19 %, в Латвії – з 25 % до 15 %, в Литві – з 29 % до 15 %.

Таблиця 2 – Ставки податку на прибуток підприємств у країнах світу в 2021 р., % [4]

Країна	Податок на доходи фізичних осіб	Податок на прибуток	Податок на додану вартість
Франція	прогресивна (5-ти ступенева), від 14 % (для окремих виплат від нуля) до 45 %, депозити і дивіденди – 12,8 %	31 %, МСП – 15 %	20 %, пільгові – 5,5 % (в тому числі ліки і медзасоби)
Німеччина	прогресивна (5-ти ступенева) від 14 % (для окремих виплат від нуля) до 45 %, депозити і дивіденди – 25 %	29,89 %	19 %, пільгові – 7 % (в тому числі ліки і медзасоби)
Іспанія	прогресивна (5-ти ступенева) від 9,5 % до 22,5 %, депозити і дивіденди – 19 %	25 %	21 %, пільгові – 10 % (в тому числі ліки і медзасоби)
Угорщина	15 %, депозити і дивіденди – 15 %	9 %	27 %, пільгові – 5 % (в тому числі ліки і медзасоби)
Польща	прогресивна (2-х ступенева) 18 % та 32 %, депозити і дивіденди – 19 %	19 %, МСП – 15 %	23 %, пільгові 8 % (в тому числі ліки і медзасоби)
Румунія	10 %, депозити – 10 %, дивіденди – 5 %	16 %	19 %, пільгові – 9 % (в тому числі ліки і медзасоби)

Країна	Податок на доходи фізичних осіб	Податок на прибуток	Податок на додану вартість
Словаччина	прогресивна (2-х ступенева) – 19 % та 25 %, депозити – 19 %, дивіденди – 7 %	21 %	20 %, пільгові – 7 % (в тому числі ліки і медзасоби)
Україна	18 %, депозити – 18 %, дивіденди – 9 %	18 %	20 %, пільгові – 7 % (в тому числі ліки і медзасоби)

Порядок обрахунку (розрахунку оподаткованого прибутку) однаковий (із загальної суми валового доходу підприємства віднімаються валові витрати). Але при розрахунку прибутку до оподаткування та при визначенні валових витрат проводяться стимулюючі заходи. Діють також пільги при проведенні прискореної амортизації, інноваційних заходів, науково-дослідних робіт. Особлива знижка діє в тих випадках, коли підприємство застосовує різні альтернативні види сировини та електроенергії, надається пільговий кредит, коли компанії застосовують обладнання, яке працює на сонячній енергії або на енергії вітру. Особливості в оподаткуванні прибутку мають місце і в Німеччині. Так, тут встановлена ставка податку на прибуток, у розмірі 29,89 %. Широко застосовується прискорена амортизація, яка дає змогу в перший рік використання обладнання переносити його вартість до 50 % на готову продукцію, а в перші три роки – до 80 %.

У Франції існує податок на чистий прибуток, при цьому прибуток визначається з урахуванням усіх його операцій. Він розраховується як різниця між доходами підприємства та витратами, пов'язаними з виробничою діяльністю. Основна ставка оподаткування – 31 %. Коли підприємство має у звітному році збитки, то їх можна відраховувати з чистого прибутку наступних років, а в деяких випадках – з чистого прибутку попередніх років. Основою для розрахунку прибутку є його річний розмір.

Висновки. Запропоновані закордонні кращі практики свідчать, що податок на прибуток можна використати може бути стимулятором або дестимулятором як підвищення інвестиційної привабливості підприємства так і результативності його еконо-

мічного розвитку або соціальної захищеності працівників. Фіскальна функція податку на прибуток залишається значною, однак актуальними є такі функції вказаного податку як регуляторна й стимуляційна. Тому актуальним на сьогодні залишається є не лише номінальне зменшення податкового навантаження, а й оптимізація системи оподаткування та використання кращих практик світового досвіду.

Список використаних джерел

1. Блонська В. І. Ефективне управління прибутком підприємства – основа розвитку його стратегічного потенціалу / В. І. Блонська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2018. – Вип. 21.17. – С. 160–165.
2. Педченко Н. С. Напрями податкової політики України відповідно до євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс] / Н. С. Педченко, Л. А. Лугівська. URL: http://www.rusnauka.com/21_DSN_2012/Economics/3_114838.doc.htm.
3. Педченко Н. С. Порівняльний аналіз податкових систем як засіб їх удосконалення / Н. С. Педченко // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ. – 2007. – Вип. 232. – Т. 4. – С. 1062–1068.
4. Податки в Україні та в країнах ЄС: де платять більше? [Електронний ресурс]. URL: <https://cost.ua/714-podatky-v-ukrayini-vs-krayiny-eu-deplatyat-bilshe/>.
5. Податкове навантаження, як критерій ефективності ведення податкової політики [Електронний ресурс]. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/832/1/tax.pdf>.

УДК 336.658.15:33.053

ОЦІНКА СТАНУ ФІНАНСОВОЇ РІВНОВАГИ ПІДПРИЄМСТВА

Курмишева А. Є., *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
Гудзь Т. П., *д. е. н., професор, професор кафедри фінансів та банківської справи*

Анотація. Визначено фазу та стадію фінансової рівноваги підприємства харчової промисловості, що дозволило поглибити результати аналізу сильних та слабких сторін його діяльності.

Ключові слова: фінансова рівновага, ліквідність, прибуток, грошовий потік, капітал.

Abstract. The phase and stage of the financial equilibrium of the food industry enterprise were determined, which allowed to deepen the results of the analysis of the strengths and weaknesses of its activity.

Keywords: financial balance, liquidity, profit, cash flow, capital.

Постановка проблеми. За сучасних ринкових умов фінансовий менеджмент підприємства орієнтований не на витрати щодо подолання наслідків фінансової кризи, а здійснення інвестиційних витрат задля розвитку бізнесу та запобігання його неплатоспроможності. Саме цього дозволяє досягти управління фінансовою рівновагою підприємства. Підхід управління бізнесом на основі формування його фінансової рівноваги найбільш повно відповідає сучасним викликам, що постали перед вітчизняною економікою в умовах воєнного часу поєднаного з економічною нестабільністю. Ймовірним шляхом формування стійких інституційних передумов розбудови економічно сильної держави з перспективою її конверсії у державу соціальної рівноваги є запровадження на українських підприємствах системи управління фінансовою рівновагою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика дослідження процесу управління фінансовою рівновагою підприємства знайшла своє відображення у працях знаних науковців: І. О. Бланка, Є. Брігхема, П. Друкера, Б. Коласса, К. Косісової, Л. А. Костирко, О. О. Терещенка, Т. Є. Унковської та інших. Методика оцінки фінансової рівноваги знайшла свій розвиток у наукових працях Т. П. Гудзь.

Утім, кожне підприємство характеризується особливостями операційної, а відповідно і фінансово-інвестиційної діяльності, що викликає зацікавленість у розширенні практики застосування існуючої методики оцінки стану фінансової рівноваги для формулювання поглиблених висновків щодо можливостей реалізації стратегії сталого розвитку.

Формулювання мети. Визначити якісний стан фінансової рівноваги ПрАТ «Домінік» для поглиблення висновків щодо його сильних та слабких сторін діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо застосування методики комплексної діагностики фінансової

рівноваги підприємства на прикладі підприємства харчової промисловості ПрАТ «Домінік».

Діагностика фінансової рівноваги підприємства розпочинається з аналізу стану його ліквідності. У ПрАТ «Домінік» впродовж 2017–2021 рр. спостерігається рентабельна робота, бездефіцитний поточний господарський оборот та приріст власного капіталу. Слабким місцем слід визнати незбалансованість вхідних та вихідних грошових потоків, внаслідок чого виникає висока волатильність величини чистого грошового потоку. Загалом фінансова позиція ПрАТ «Домінік» впродовж останніх п'яти років характеризується більшістю ознак фази позитивної фінансової рівноваги, однак його ліквідність є досить вразливою. Перша ступінь збалансованості – рівновага ліквідності ПрАТ «Домінік» – перебуває у біфуркаційному стані попри стабільну тенденцію зростання чистого прибутку, приросту власних оборотних коштів, надлишку поточної фінансової потреби та наявних чистих активів. Чистий грошовий потік є характерним критерієм оцінки ситуації фінансової рівноваги низького рівня. Варто відмітити, що дефіцит чистого грошового потоку має хронічну форму. Це свідчить, що незбалансованість грошових потоків обумовлена внутрішніми чинниками. Отже, рівновага ліквідності є слабкою ланкою у системі фінансового менеджменту ПрАТ «Домінік». Рівновага ліквідності або рівновага першого порядку як перший крок формування фінансової рівноваги підприємства має бути під особливим контролем, оскільки втрата важелів впливу на збалансованість грошових потоків створює загрозу розвитку фінансової кризи.

Більш глибока характеристика стану фінансової рівноваги ПрАТ «Домінік» досягається через оцінку її статичної та динамічної стадій розвитку.

Як уже було визначено умови рівноваги ліквідності у ПрАТ «Домінік» повному мірою не забезпечуються, що триває останні п'ять років. Це робить підприємство більш відкритим для зовнішніх несприятливих впливів. Водночас підприємство досягає третього рівня фінансової рівноваги, який характеризується збалансованістю ліквідності, прибутковості та ризику. Функціонування на межі ліквідності, тобто без дефіциту та надлишку грошових коштів – це риса ефективного фінансового менеджменту. Втім, необхідно посилити засоби фінансової безпеки підприємства через покращення управління рівновагою

ліквідності. Згладжування розривів ліквідності на основі використання банківських кредитів рекомендоване тільки у поточному періоді діяльності підприємства. ПрАТ «Домінік» має негативний ефект фінансового левериджу. Отже, фінансування інвестицій за рахунок залучення позикових коштів шкодить прибутковості власного капіталу даного підприємства.

Варто відмітити, повну відповідність усіх статичних та динамічних показників фінансової рівноваги ПрАТ «Домінік» у 2021 р. Інфляційний чинник сприяв підвищувальній хвилі циклу позитивної фінансової рівноваги підприємства. Інфляційне зростання доходів ПрАТ «Домінік» обігнало приріст витрат майже на 9 %. Втім, інфляційне зростання не є тривалим і виступає передвісником наступного економічного спаду в діяльності підприємства. Фактично виробник став заручником коливань купівельної спроможності української гривні, яка формує платоспроможний попит населення.

Оцінка фінансової рівноваги дозволяє виділити особливі сильні та слабкі сторони діяльності ПрАТ «Домінік». Яскраво вираженою рисою фінансового стану підприємства є нестабільність динамічної позитивної фінансової рівноваги. Вона обумовлена постійними біфуркаціями у циклі розвитку рівноваги ліквідності. Досягнення стабільної рівноваги ліквідності було забезпечено тільки у 2021 р. Саме тоді спостерігалось виконання умов на усіх трьох етапах формування фінансової рівноваги ПрАТ «Домінік». Зміна ринкової кон'юнктури найбільш істотно впливає на рівновагу ліквідності даного підприємства. Збалансування грошових потоків у часі та за обсягами у ПрАТ «Домінік» здійснюється з використанням позикових коштів, залучених від банків. Як уже зазначалося, оцінка ефективності використання позикового капіталу показала зниження прибутковості власного капіталу. Звідси можемо зробити висновок про те, що позикові кошти – неефективний інструмент збалансування ліквідності. Навпаки, розширення банківського кредитування може стати фактором посилення дисбалансів фінансової рівноваги підприємства. На цій підставі, ПрАТ «Домінік» доцільно уникати залучення позикових фінансових ресурсів. Водночас, політику управління фінансовою рівновагою варто будувати на засадах забезпечення самофінансування та раціонального розподілу прибутку.

Реінвестиції прибутку для поповнення основного капіталу сягнуло крайньої межі раціонального використання власних внутрішніх фінансових ресурсів. Це підтверджується розрахунками впливу факторів на обсяг формування власних оборотних коштів – він зменшився у 2021 р. порівняно із 2017 р. на 10,6 % внаслідок перевищення темпу росту довгострокових активів над інтенсивністю зростання власного капіталу. Збереження анти-ефективного співвідношення виявлених тенденцій здатне призвести до невиконання «золотого правила фінансування». Переконливим фактом цього аналітичного припущення є скорочення оборотного капіталу ПрАТ «Домінік» на 9 % у 2021 р. на тлі розмаху варіації вартісного обсягу операційного прибутку, а також майже непомітного зменшення зобов'язань (лише на 0,3 %) при збільшенні основного капіталу на 62 %.

Розбалансованість у сфері ліквідності та нераціональне використання прибутку на підприємстві призвели до нераціонального співвідношення інтенсивності зміни ключових структурних показників балансу, а саме до екстенсивного розширення нефінансових активів. З огляду на високий коефіцієнт оновлення основних засобів у ПрАТ «Домінік», слід визнати тимчасовими деструктивні зміни у балансі фінансових ресурсів підприємства, адже розширення виробничої бази формує потужності для зростання у стратегічній перспективі за умови адекватного розширення ринкової ніші. Тому, у разі підвищення фондовіддачі у короткостроковому періоді, буде повним виправданням прийнятих рішень щодо пріоритетного збільшення необоротних активів на шкоду стабільності фінансової рівноваги. Отже, завданням політики управління фінансовою рівновагою у ПрАТ «Домінік» є забезпечення стабільного дотримання «золотого правила підприємництва», тобто досягнення збалансованості у темпах росту прибутків, обсягів діяльності та виробничих потужностей.

Втім передбачається досить низький приріст чистого доходу від продажу готової продукції підприємства (до 1 %). Це свідчить про те, що підприємству потрібно посилити дієвість маркетингових заходів. Звичайно, ПрАТ «Домінік» може спиратися на запас фінансової міцності. Втім, його рівень – 25 % у 2021 р. – дозволяє нівелювати вплив тільки інфляційного чинника, а не просідання платоспроможного попиту внаслідок дії несприятливих факторів ринкової кон'юнктури.

Сильною стороною ПрАТ «Домінік» варто визнати стабільну платоспроможність. Вона забезпечена на основі збалансування у статистичній та в динамічній дебіторської і кредиторської заборгованості високої якості, тобто без проблемних боргів. На цій базі досягається рівень фінансової стійкості, який відповідає умовам «золотої пропорції». Характерною рисою якості фінансової рівноваги підприємства є відносна стійкість до негативного впливу таких зовнішніх факторів, як інфляція, зростання процентної ставки та девальвації національної валюти.

Висновки. Отже, більшість статичних показників фінансової рівноваги ПрАТ «Домінік» перебувають в межах норми, незважаючи на її нестабільність в динаміці. В першу чергу, мова йде про неухильне дотримання «золотого правила фінансування», позитивний ефект операційного левериджу та достатній рівень самофінансування на основі постійних реінвестицій прибутку у розвиток виробничої бази. Впродовж останніх п'яти років підприємство перебувало у зоні чистого інвестування та рентабельності, що забезпечувалося достатніми запасами ліквідності та фінансової міцності. Створений контрциклічний буфер надійно захищає ПрАТ «Домінік» від негативного впливу зовнішнього ринкового середовища та запобігає виснаженню його фінансового потенціалу. Це говорить про вибір та дотримання вектору сталого розвитку діяльності підприємства, що виявляється у стабільному зростанні вартості його бізнесу.

Водночас, не варто недооцінювати ризики існуючої нестабільності динамічної фінансової рівноваги ПрАТ «Домінік». У зв'язку з цим підприємству рекомендується комбінування заходів виробничої та фінансової реструктуризації щодо забезпечення збалансованості грошових потоків та збереження стабільної ефективності використання капіталу.

Список використаних джерел

1. Гудзь Т. П. Діагностика статичної та динамічної фінансової рівноваги підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2017. № 1 (62). С. 180–186.
2. Гудзь Т. П. Діагностика як функція управління фінансовою рівновагою підприємства. Науковий вісник ОНЕУ. 2018. № 9 (261). С. 13–30.
3. Гудзь Т. П. Матричний аналіз фінансової рівноваги підприємства. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2016. № 4 (76). С. 149–157.

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

Дизайн обкладинки *Т. А. Маслак*
Комп'ютерне верстання *О. С. Корніліч*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 15,6.
Зам. № 251/2053.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Коваля, 3, м. Полтава, 36014; ☎(0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.